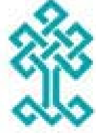
ON ALTINCI YÜZYIL ŞAİRİ
SELÎKÎ VE ŞİİRLERİ

Ömer ZÜLFE

Ankara 2009

KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

3190
KÜLTÜR ESERLERİ

441
ISBN 978-975-17-3414-3

www.kulturturizm.gov.tr

e-posta: yayimlar@kulturturizm.gov.tr

Bu kitap internet ortamında ilk kez yayımlanmaktadır.

2. ÖZGEÇMİŞ

Doç. Dr. Ömer ZÜLFE

1973 yılı Eylül ayının 29'unda Edirne'de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Edirne'de tamamladı. 1991 yılında kayıt yaptırdığı Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden 1995 yılında mezun oldu. Aynı yıl, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda başladığı Yüksek Lisans Eğitimini *Nâşid [1749-1791]: Dîvân İnceleme-Tenkitli Metin* adlı tezle 1998 yılında; yine aynı enstitüde 2000 yılında başladığı Doktorluk eğitimini *Yakînî [ö. 1568]: Dîvân: Tetkik-Tenkitli Metin Dizin* adlı tezle 2004 yılında tamamladı. 1996 ile 2001 yılları arasında Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 2001 yılında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne atandı. *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selîkî ve Şiirleri* adlı kitabıyla 11 Aralık 2007 tarihinde Doçent oldu. Hâlen Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde doçent olarak görev yapmaktadır.

3. ÖZET

“On Altıncı Yüzyıl Şairi Selîkî ve Şiirleri” adını taşıyan bu kitapta, on altıncı yüzyıl şairlerinden Selîkî’nin şiirlerinin tenkitli metni hazırlanmış, eseri bilimsel metotlar çerçevesinde incelenmiş, hayatına dair bilgiler ortaya konmuş ve edebî kişiliği değerlendirilmeye çalışılmıştır.

SUMMARY

In this book, titled “On Altıncı Yüzyıl Şairi Selîkî ve Şiirleri” the editional critical text of poems of Selîkî who was the sixteenth century poet has been prepared, his text was studied in scientific methods, the details of his life has been mentioned, literary personality has been tried to evaluate.

4. İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ..3
ÖZET..4
İÇİNDEKİLER..5
ÖN SÖZ..6
KISALTMALAR..09
GİRİŞ..131
MÜELLİFİN HAYATI VE ESERLERİ..152
SELÎKÎ..152
HAYATI..152
1.1. Adı ve Mahlâsı..152
1.2. Doğum Yeri ve Yılı..152
1.3. Eğitimi ve Mesleği..166
1.4. Ölümü..166
1.5. Eseri..177
1.5. Hayatı ve Kişiliğine Dair İzler..17
EDEBÎ KİŞİLİĞİ..211
2.1. Kaynakların Şiirini Değerlendirişi..211
2.2. Kendi Şiirini Değerlendirişi..222
2.3. Dil ve Üslûpla İlgili Dikkatler..244
2.4. Kullanılan Vezinler..28
SONUÇ..30
KAYNAKÇA..332
DİZİN..454
AÇIKLAMALAR..476
SÖZLÜK..1132
METİN VE ÇEVİRİ..1832
KASİDE..1832
MUSAMMATLAR..1865
GAZELİYYÂT..2021
KIT‘A..2655
BEYİTLER..2666

5. ÖN SÖZ

Duyuş derinliği, bilgi enginliği ve ruh inceliğiyle çağını aşan, sözü dilden dile, yazdıkları elden ele dolaşarak sesi bu günlere ulaşan seçkin şairler olduğu gibi, yaşadığı yıllarda şiirleri bilinen ve sevilen ancak zamanla adı sanı unutulan şairler de var. Selîkî de bunlardan birisi. Kaynaklar onu övgüyle anıyorlar ve döneminde çok tanındığını bildiriyorlar. Mecmualardaki şiirleri de Selîkî'nin on altıncı yüzyıldaki yaygın şöhretinin bir belgesi. Bir çok şiir derlemesinde ondan örnekler görmek mümkün. Bilindiği kadarıyla şairin divanın bugüne ulaşan bir örneği yok. Ondan geriye kalan yalnızca dağınık şiirleri. Çalışma, bunların toplanmasıyla oluştu.

Kitabın birinci bölümü (8.), şairin hayatının ve edebî kişiliğinin karanlıkta kalan noktalarını gün ışığına çıkarma gayesini taşıyor. Bu kısımda öncelikle kaynakların verdiği bilgiler tasnif edildi ve şairin hayatının ana çizgileri belirlendi. Edebî kişiliği bölümünde, dil ve üslûp bakımından dikkat çekici noktalara değinildi.

Metindeki kimi noktaların izahını ihtiva eden *Açıklamalar* (12.) bölümünde, ana kaynaklardan bilgiler derlendiği gibi, özellikle on altıncı yüzyıldaki başka şairlerin konuyla ilgili benzer söyleyişlerine de yer verildi. Böylece bir konunun aynı zaman diliminde yaşayan şairlerce gelenek çerçevesindeki işleniş biçimine de ayna tutulmuş oldu.

Sözlük kısmında (13.), metinde geçen karşılıkların yanı sıra çengel "§" işaretinden sonra *eğik* yazı biçimiyle kimi kelimelerin benzetmelik anlamları yazıldı. Burada verilen karışılıklar, şairin edebî sanatlar yoluyla kelimeye yüklediği anlamlardır.

Kitabın ikinci bölümünde (B), metin ve çeviri var. Metin, çok değerli ve zengin bir kaynak durumundaki mecmualardan

derlendi. Mecmualar, bir şeye ihtiyaç duyulduğunda ilk bakılan çekmeceler gibi. İçlerinde çok çeşitli şekil ve türlerde şiirlerden, farklı yönlere doğru dallanıp budaklanan faydalı bilgilere kadar, devrini belgeleyen birçok yazı örneği harmanlanmış bir hâlde. Özellikle bizzat şairler ya da şiir meraklılarınca derlenenleri, eserleri zamanın sisi altında kaybolan kişilikleri gün ışığına çıkarmak bakımından çok önemli bir kaynak. Mecmualarda Selîkî'nin bir divançe meydana getirecek sayıda şiiri tespit edildi.

Bu kitapta sunulan metin, divançe diye nitelenebileceği gibi Selîkî'nin varlığı bilinen ancak şimdilik ele geçmeyen divanından seçmeler olarak da anlaşılabilir. Böyle kabul edildiğinde şiirlerin, bugüne kadar divanı mevcut olan şairlerden yapılan ve çoğunlukla eseri hazırlayanın dikkati ya da zevki doğrultusunda sunulan seçmelerden farklı bir yönü ortaya çıkıyor. Bu kitapta seçmeyi, eseri hazırlayan değil, devrin ve sonraki devirlerin edebî zevki yapmıştır. Belki burada sunulan örnekler, Selîkî'nin en sevilen, en beğenilen şiirleridir.

Bu kitapta metin yayınının yanı sıra çeviriye de yer verildi. Kabul etmek gerekir ki çeviri, bir kelebeğin kanatlarına dokunmak gibi. Bir anda bütün büyü bozuluyor, şiirin tadı kaçıyor. Öyleyse çeviri yapılmalı mı? Ya da nasıl yapılmalı? Geçmişi geleceğe bağlayan köprüler durumundaki, Türkçe'nin yapı taşları bu metinler, yaşayan dile kazandırılmadıkça dünü bugüne, bugünü de geleceğe taşımak bir hayalden öteye geçmez. Bu yüzden, anlaşılabildiği ve anlatılabildiği kadarıyla kitaptaki bütün şiirler günümüzün diline aktarılmağa çalışıldı. İster istemez, beytin kafiyesi, onu kanatlandıran ses feda edildi ve çağrışımlarla süslenen kelimelerin üstü örtüldü; geriye yalnız anlam kaldı. Ancak, okuyucu anlamı zihnine resmedip beyte tekrar döner, biçim, ses ve kelimelerdeki inceliklerle süslerse belki şiirin zevki yeniden tesis edilmiş olur.

Bu kitabın ilk baskısı 24 Kasım 2006 tarihinde yapılmıştı (ZÜLFE, Ömer: *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selîkî ve Şiirleri*: Ankara 2006, 250 s., Edebiyât.). Kültür Bakanlığı e-Kitap Projesi kapsamında ve Kültür Bakanlığı'nın istediği düzen çervesinde neşre hazırlanan bu ikinci baskıda, ilk kitapta görülen yanlışlar düzeltilmiş ve daha sonradan mecmualardan tespit edilen üç gazel metne eklenmiştir.

İstanbul 2009
Ömer ZÜLFE

6. KISALTMALAR

A.E.$_1$: Millet Ktp. Ali Emirî Manzum Kit. 563.

A.E.$_2$: Millet Ktp. Ali Emirî Manzum Kit. 580.

A.E.$_3$: Millet Ktp. Ali Emirî Manzum Kit. 674.

‘a. m.: *‘aleyhi ’s-selâm*.

Ar.: Arapça.

B.: Beyit.

Bk.: Bakınız.

C.: Cilt.

DVİA: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

F.: Farsça.

G.: Gazel.

K.: Kaside.

Kit.: Kitaplığı.

Kt.: Kıt’a.

Ktp.: Kütüphanesi.

M.: Musammat.

md.: Madde.

MK$_1$: Millî Kütüphane Yazmalar 4453[1].

MK$_2$: Millî Kütüphane Yazmalar 436.

MK$_3$: Millî Kütüphane Yazmalar 240.

N.$_1$: Nuruosmaniye Ktp. 4962.

N.$_2$: *Riyâzu ’ş-Şu‘arâ* Nuruosmaniye Ktp. 3724.

N.$_3$: *Zübdetü ’l-Eş‘âr* Nuruosmaniye Ktp. 3722.

NM: Nazmî *Mecma‘u ’n-Nezâ’ir*.

rh.: *raēiya ’llâhu ‘anhu*.

s.: sayfa.

S.$_1$: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN Kit. 59.

S.$_2$: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN Kit. 62.

S.$_3$: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN Kit. 67.

S.$_4$: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN Kit. 76.

S.$_5$: Süleymaniye Ktp. Aşir Efendi Kit. 458.

S.$_6$: Süleymaniye Ktp. Çelebi Abdullah Kit. 315.

S.$_7$: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi Kit. 3398.

S.$_8$: Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4077.

S.$_{9}$: Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 4078.
S.$_{10}$: Süleymaniye Ktp. Fatih Kit. 5424.
S.$_{11}$: Süleymaniye Ktp. Giresun Kit. 180.
S.$_{12}$: Süleymaniye Ktp. Hâlet Efendi Eki Kit. 244.
S.$_{13}$: Süleymaniye Ktp. Hasan Hüsnü Paşa Kit. 1031.
S.$_{14}$: Süleymaniye Ktp. Tahir Ağa Kit. 285.
S.$_{15}$: Süleymaniye Ktp. Zühdü Bey Kit. 226.
S.$_{16}$: Süleymaniye Ktp. Zühdü Bey Kit. 615.
s. m.: *sallâ 'llahu 'aleyhi ve sellem*.
Soğd.: Soğdca.
st.: satır.
sy.: sayı.
T.$_{1}$: Pervâne Beg: *Mecmû'a-i Nezâ'ir*.
T.$_{2}$: Nazmî, *Mecma'u 'n-Nezâ'ir*: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. III. Ahmed Kit. 2644.
T.$_{3}$: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan Kit. 1969.
T.$_{4}$: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. Revan Kit. 1972.
Ty.: Türkçe Yazmalar.
UBTKM: *el-Ukyânûsu 'l-Basît fî Tercemeti 'l-Kâmûsi 'l-Muhît*.
Ü.$_{1}$: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Ty. Kit. 1532.
Ü.$_{2}$: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Ty. Kit. 1802.
Ü.$_{3}$: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Ty. Kit. 1909.
Ü.$_{4}$: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Ty. Kit. 2955.
Ü.$_{5}$: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Ty. Kit. 3418.
Ü.$_{6}$: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. Ty. Kit. 3563.
yr.: yaprak.
Yun.: Yunanca.

7. GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin, hemen her sahada en mükemmel seviyeye çıktığı XVI. asır, yetişen şair sayısı ve bu şairlerin edebî kudretleri bakımından Türk edebiyatı tarihinin altın çağı sayılabilir. Bu asrın edebî eserlerinde devrin ihtişamını ayrıntılarıyla görmek mümkündür.

İlmî ve edebî faaliyetlerin güçlü ve yaygın bir biçimde sürdüğü on altıncı asra ait birçok edebî eser zamanımıza intikal etmiştir. Ancak, şiirdeki kudretleri kaynaklarca teslim ve takdir edilmesine ve devirlerinde şöhret bulmalarına rağmen, birçok şairin şiirleri yazık ki müstakil kitaplar hâlinde günümüze ulaşamamıştır. Böyle durumlarda, şairlerin edebî kimliklerini belirlemek için çok değerli kaynaklar olan ve bir çeşit antoloji hüviyeti taşıyan mecmualara müracaat etmek mecburiyetindeyiz.

Selîkî de yaşadığı devirde şöhret bulmuş ve şiirleri elden ele dolaşmış bir şairdir. Bunu, birçok farklı mecmuada bir divançe teşkil edecek sayıda şiirinin bulunmasından anlıyoruz. Ancak, divan tertip edememiş ya da ettiyse bile eseri, bildiğimiz kadarıyla bugüne ulaşamamıştır.

Bu kitapta, belli başlı mecmualar taranarak Selîkî'nin şiirleri bir araya getirilmiş ve şairin Türk edebiyatındaki yeri belirlenmeye gayret edilmiştir. Bütün şiirleri yaşayan Türkçeye aktarılmış, ayrıca, hem Selîkî'nin şiirini daha anlaşılır kılmak, hem de bütün Osmanlı şiirine katkı sağlamak maksadıyla metinde geçen bazı kavram ve ifadeler, devrin öbür şairlerinden getirilen tanıklar vasıtasıyla izah edilmeye çalışılmıştır.

Metindeki bütün kelime ve ibareleri ihtiva eden sözlük de eseri anlama ve anlatma gayretinin bir sonucudur.

8. MÜELLİFİN HAYATI VE ESERLERİ

SELÎKÎ

HAYATI

1.1. Adı ve Mahlâsı

Adı Şaban'dır[1]. Şiirlerinde Selîkî mahlâsını kullanmıştır. *es-selîka* (< Ar. *s-l-k*) kelimesi 'yaradılış, huy, iyi huy; yaradılıştan gelen güzel söyleme ve yazma yeteneği'[2] anlamlarına gelir. Bu kelimeden oluşturulan Selîkî mahlâsı, 'iyi huylu; güzel söylemeğe ve yazmağa yetenekli; düzgün ve açık söyleyen ve yazan' anlamındadır.

1.2. Doğum Yeri ve Yılı

Hemen hemen bütün kaynaklar Selîkî'nin Isparta [Hamîd]'lı olduğunda birleşirler, ancak doğum yılı konusunda herhangi bir bilgi vermezler.[3] Sehî Bey'in onu VIII. tabaka şairler arasına katması, Latîfî'nin "Bu 'asr şu'arâsındandur." biçimindeki ifadesi ve Gelibolulu Âlî'nin de şairi Kanunî Sultan

---

1 SEHÎ BEG: *Heşt Behişt*: 301. s.; 'AHDÎ: *Gülşen-i Şu'arâ*: 109[b]; 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162[a]; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; BEYÂNÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 129. s.; GELİBOLULU 'Âlî b. Ahmed: *Künhü 'l-Ahbâr ve Levâkihu 'l-Efkâr*: 232. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: 148[a]; KÂTİB ÇELEBÎ: *Keşfu 'z-Zunûn*: I. C., 793. s; MÜSTAKÎM-ZÂDE: *Mecelletü 'n-Nisâb*: 258[a]; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611[a]; TUMAN: *Tuhfe-i Nâ'ilî*: I. C., 446. s., 1852. md.

2 Ş. SÂMÎ: *Kâmûs-ı Türkî*: 733. s.; REDHOUSE: *A Turkish And English Lexicon*: 1075. s.; DEVELLİOĞLU: *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: 932. s.; el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: II. C. 928. s.

3 SEHÎ BEG: *Heşt Behişt*: 301. s.; LATÎFÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü 'n-Nuzamâ*: 309. s.; 'AHDÎ: *Gülşen-i Şu'arâ*: 109[b]; 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162[a]; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; BEYÂNÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 129. s.; GELİBOLULU 'Âlî b. Ahmed: *Künhü 'l-Ahbâr ve Levâkihu 'l-Efkâr*: 232. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: 148[a]; KÂTİB ÇELEBÎ: *Keşfu 'z-Zunûn*: I. C., 793. s; MÜSTAKÎM-ZÂDE: *Mecelletü 'n-Nisâb*: 258[a]; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611[a]; TUMAN: *Tuhfe-i Nâ'ilî*: I. C., 446. s., 1852. md.

Süleyman Han [1520-1566] dönemi şairleri arasında anması Selîkî'nin XVI. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı fikrini akla getirmektedir.

1.3. Eğitimi ve Mesleği

İlmiye sınıfına mensup bir şair olup medrese eğitimi gören Selîkî kadılık vazifesini yürütmüştür. Medine-i Münevvere kadısı olan Hakîmzâde'nin ilim adamları arasından danişment aldığı sırada kendisini Monla Çelebi'den alarak mülâzım verdiği bildirilmektedir. Kasaba kadılığına atanan Selîkî, önce Tepedelen daha sonra Kefe yakınlarında Mankûb[4] kadılığı vazifesinde bulunmuştur.[5]

1.4. Ölümü

Selîkî'nin ölüm yılını gösteren herhangi bir bilgiye rastlanamadı. Âşık Çelebi, Zâtî'nin cenazesine iştirak ettiğini bildirdiğine[6] göre şairin 1546 yılında hayatta olması gerekir. Sehî Bey, Latîfî ve Ahdî'nin, şairin ölümünden hiç söz etmemelerinden hareketle tezkirelerin yazıldığı yıllarda Selîkî'nin hayatta olduğu hükmüne varmak mümkündür. Bu üç kaynak arasında en yenisi olan *Gülşen-i Şu'arâ*'nın yazılış yılı 1563 olduğuna göre Selîkî 1560'lı yıllarda henüz hayattadır. Ancak bunu da kuşkuyla karşılamak gerekir. Genellikle şairlerin ölüm tarihlerini yazmağa itina göstermeyen Ahdî, şairin ölüm yılını yazmamış olabilir.

---

4 Mankûb, bugün Kırım yarımadasında Ukrayna sınırları içerisinde kalan bir liman şehri olup, XVI. yüzyılda sancak olan Kefe'ye bağlı beş kazadan birisidir [ÖZTÜRK: "Kefe": *DVİA*: 25. C., 182-184. s.].

5 SEHÎ BEG: *Heşt Behişt*: 301. s.; LATÎFÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü 'n-Nuzamâ*: 309. s.; 'AHDÎ: *Gülşen-i Şu'arâ*: 109[b]; 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162[a]; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: 148[a]; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611[a]; TUMAN: *Tuhfe-i Nâ'ilî*: I. C., 446. s., 1852. md. Şairin Mankûb kadılığından önce Tepedelen kadılığı yaptığı bilgisini sadece Âşık Çelebi vermektedir.

6 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 282[b].

Şairin ölüm tarihi hakkında kesin bir kayıt varsa o da Âşık Çelebi tezkiresinin yazıldığı yıllarda [1568] hayatta olmadığıdır. Buna dayanarak şimdilik Selîkî'nin, *Gülşen-i Şu'arâ* ile *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*'nın yazıldığı 1563 ile 1568 yılları arasında öldüğünü kabul etmek yerinde olacaktır.

Şairin ölüm şekli hakkında iki ayrı bilgi vardır. Âşık Çelebi Selîkî'nin Mankûb kadılığı vazifesinden alındıktan sonra İstanbul'a gelirken Dobruca'da Deliorman içerisinde malı mülkü, ailesi, çoluğu çocuğu ve hizmetçileriyle birlikte kayıplara karıştığını bildirmektedir. Hasan Çelebi ve Riyâzî ise şairin aynı bölgede bütün ailesiyle birlikte haramîler tarafından şehit edildiğini söylemektedir.[7]

1.5. Eseri

Latîfî ve Kâtib Çelebi Selîkî'nin divanı olduğunu söylerken Kınalızade Hasan Çelebi de bu divanın müretteb ve mükemmel vasıflarını taşıdığını bildirmektedir.[8] Kaynaklar şairin bundan başka bir eserinden söz etmezler.

Selîkî'nin bazı beyitlerinden sağlığında divan tertip ettiği sonucunu çıkarmak mümkündür:

n'ola halk-ı cihân dîvânuma mâyil olur-ısa
diyâr-ı nazmuñ oldum ey ***selîkî*** *pâdişâhı ben* (G.50/5)

ey ***selîkî*** *kimse vâkıf degül-iken hâlüme*
açılursa meclis içre fâş eder dîvân beni (G.75/6)

Ancak bugün için adı geçen eser ele geçmemiştir.

1.5. Hayatı ve Kişiliğine Dair İzler

---

7 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162a; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: 148a; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611a.

8 LATÎFÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü 'n-Nuzamâ*: 309. s.; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; KÂTİP ÇELEBÎ: *Keşfu 'z- Zunûn*: I. C., 793. s; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611a.

Kaynaklar Selîkî'nin hoş sohbet ve zarif bir kimse olduğu konusunda birleşmektedirler.[9] Âşık Çelebi onun neşeli, içi şen, temiz kalpli, kin gütmeyen, sohbete ve şakalaşmaya yatkın kişiliğini gözler önüne sererken, Hasan Çelebi de benzeri ifadeler kullandıktan sonra Selîkî'nin yaradılış güzelliği ve zarif yapısıyla bilgili ve görgülü kimseler arasında Berat gecesi gibi ün saldığını dile getirir.

Tezkireler şakalaşmaları, sataşmaları, atışmaları hatta kavgalarına varıncaya kadar şairlerin birbirleriyle münasebetlerine ayna tutan zengin bir kaynaktır. Kimi zaman zikredilen lâtifelerde şairlerin hayatına ve kişiliğine dair bilgiler bulmak mümkündür. Tezkirelerde, sınırlı sayıda da olsa Selîkî hakkında böyle bilgi kırıntıları vardır.

Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî şöyle bir lâtife zikretmektedirler. Kendisine üstat kabul ettiği Saçlı Emir, karşılaştıklarında Selîkî'ye mahlâsını kastederek "Noktalı mısın, noktasız mısın?" diye sataşır. Şair cevap veremez, tutulur kalır. Çünkü "Noktasızım." dese mahlâsı söyleniş bakımından yanlış olacak, "Noktalıyım." dese Şıllıkî biçimine girip kötü bir anlam kazanacaktır.

Döneminde birçok şairle çekişen hatta kavga eden Hayalî'nin Selîkî'yi sevmediği, cönklerde şiirini arayıp bulduğu, mahlâsına üç nokta koyarak Şıllıkî hâline getirdiği yukarıda anılan iki kaynağın ulaştırdığı rivayetler arasındadır.

Âşık Çelebi, Selîkî'nin nesih yazıyı çok güzel yazdığı bilgisini verdikten sonra birilerinin,"Molla Selîkî, herkes senin şiirlerini yazını beğendiği için mecmuasına yazdırıyor. Yoksa onlar öyle çok tutulan şiirler değildir." dediğinde, şairin

---

9 SEHÎ BEG: *Heşt Behişt*: 301. s.; LATÎFÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü 'n-Nuzamâ*: 309. s.; 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162[a]; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; GELİBOLULU 'Âlî b. Ahmed: *Künhü 'l-Ahbâr ve Levâkihu 'l-Efkâr*: 232. s.

huzurunun kaçıp çok kızdığını bildirmektedir. Bununla birlikte tezkire yazarı, Selîkî Mankûb kadılığına atandığında *menkûb* kelimesinin 'talihsiz; mevkiden ve gözden düşmüş' anlamını ima ederek şaire, "Kâēî-i menkûb olduñ" diye takıldığını anlatmaktadır.

Yine Âşık Çelebi, Selîkî kadılık vazifesini yürütürken gözünden rahatsızlandığında ona, kaza ve kadılık ilgisi sebebiyle, 'Kaza geldiği zaman göz görmez olur' anlamında Arapça mesel ihtiva eden bir beyit sunduğunu söylemektedir.

Bunlardan başka Selîkî'nin Cevherî mahlâslı şairle arkadaş olduğu ve sık sık sohbet ettiği bilinmektedir.[10]

10 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 69[a].

EDEBÎ KİŞİLİĞİ

2.1. Kaynakların Şiirini Değerlendirişi

Kaynaklar Selîkî'nin şairliğini övmekte, şiirlerini beğenmektedirler.[11] Âşık Çelebi onun şiir sanatıyla derinden ilgilendiğini, doğru ve çok çalışmayla bu yolda derece kazanmağa çalıştığını ve sonunda başarıyı yakaladığını dile getirir.

Hasan Çelebi, üslûbunun tatlılığı sebebiyle Selîkî'nin şiirlerinin, güzelliği dillere destan dilberler gibi ilgi uyandırıp sevildiğini belirtip, onun söyleyiş güzelliği ve yerinde anlatımı ile dünyaya ün salan, bütün cihanda tanınan ve üstünlüğü kabul edilen şairlerden olduğunu söylemektedir. Tezkire yazarının, şairin edebî kişiliğine ışık tuttuğu öbür düşünceleri arasına, Selîkî'nin beliğ ve fasih şiirleriyle sanatta ve ilimde bayraklaşmış şahsiyetler arasında nam saldığı ve kabul gördüğü bilgisini de eklemek gerekir. Hasan Çelebi, Selîkî'nin şiirlerinin güneş gibi âlemi aydınlattığı için, bir iki örnek vermekle yetindiğini söyleyerek değerlendirmelerine son vermektedir.

Ahdî, Selîkî'nin üslûbunun açıklığına, söyleyişinin akıcılığına ve duruluğuna, sözlerinin yakıcılığına değindikten sonra, yaradılış bakımından tahmis ve terci-bend türüne yatkın olduğunu, murabba ve tesdis üslûbuna dilinin döndüğünü ve bunların her birinde ustalık kazandığını söylereyerek şairin edebî kişiliği hakkındaki fikirlerini beyan etmektedir. Tezkire yazarının, Selîkî'nin dokunaklı ve iç açıcı beyitlerinin ufuktan doğan güneş gibi kendisini gösterdiği yönündeki övgüsünü de burada anmak gerekir.

---

[11] 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162[a]; KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; 'AHDÎ: *Gülşen-i Şu'arâ*: 109[b]; LATÎFÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü 'n-Nuzamâ*: 309. s.; GELİBOLULU 'Âlî: *Künhü 'l-Ahbâr ve Levâkihu 'l-Efkâr*: 232. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: 148[a]; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611[a].

Latîfî, Selîkî'nin sözlerinin güzelliğinden bahsetmekte, Riyâzî ise "Gerçekten şairdir." diyerek onu sanat bakımından takdir etmektedir. Şemseddin Sâmî'nin şair hakkındaki görüşü de çok makbul şiirlerinin olduğu yönündedir. Yukarıdakilerden farklı olarak yalnızca Gelibolulu Âlî, "Okunmağa değer sözleri ne az ne de çoktur." diyerek Selîkî'yi orta seviyeli şairler kervanına katar.

Kaynakların Selîkî'yi iki bakış açısıyla değerlendirdikleri görülmektedir. Birincisinde genel bir yaklaşımla onun şairliği ele alınırken, ikincisinde doğrudan şiirlerinin özellikleri hakkında yorumlar geliştirilmektedir. Selîkî'nin şairliği şu kelimelerle tanımlanır: *şi'ri kedd-i şedîd ve sa'y-i sedîd ile ele getürmişdür*; *şi're kemâl mertebe müştegil ve nazma müteveggil*; *selîka-i şi'ri pâk*; *selîka-i nazmiyyesi gâyetde hûb*; *lutf-ı ta'bîr ü hüsn-i edâ*; *hem-dem-i nesîm-i belâgat u mahrem-i harîm-i fesâhat*; *nâzım-ı fesâhat-disâr*; *okınmaga kâbil sözleri ne nâdir u ne hod mütekâsir*. Selîkî'nin şiirleri ise *hûb*; *pâk*; *sûznâk*; *pür-sûz*; *mergûb*, *mahbûb*; *bî-nazîr*; *bî-misâl*; *belâgat-şi'âr*, gibi ifadelerle vasıflandırılmaktadır.

Bu değerlendirmelerden Selîkî'nin şiirle yakından ilgilenen, anlatımı güzel, döneminde ün salmış bir şair olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

2.2. Kendi Şiirini Değerlendirişi

Osmanlı şairleri geleneğin çizdiği sınırların dışına pek çıkmazlar. Selîkî de kendi şiirini anlatırken bu çerçevenin içinde kalmıştır. Çoğunlukla gazellerin makta beyitlerinde şairlik bakımından kendisini övmüş ve bunu yaparken de kullandığı ibarelerle sanatı hakkında ipuçları vermiştir.

Şairin kendi şiirlerini tanımladığı iki kavram *âbdâr* ve *sûznâk*'tir. *Âbdâr* şiirin söyleyiş yönünü, *sûznâk* ise anlam yönünü niteler. Birincisinde şiirin söyleyiş bakımından kusursuz, parlak ve su gibi akıcı ifadelerle donatıldığı, ikincisinde ise ifade edilen düşüncenin etkileyiciliği, hayallerin

inceliği ve şiirin anlam bakımından dokunaklı oluşu ifade edilmektedir (Bk. *Açıklamalar*: 40). Şair bu iki kavramı çağrışımlar yoluyla kullanır:

*âbdâr u sûznâk edüp **selîkî** sözlerin*
âb u âteş cem‘ edüp ya‘nî kerâmet gösterür (G.25/6)

*sûznâk ü âbdâr olur **selîkî** sözlerüm*
ger gazel desem leb ü ruhsâr-ı cânân üstine (G.61/5)

Selîkî şiirde düşünce ve anlamın değerini inci benzetmesiyle sunmaktadır. Aşağıdaki beyitte incinin sultanın kulağına küpe olması, hem anlam yönüyle hikmetli olup öğütler barındırması, hem de söyleyiş bakımından parlak, yalın, akıcı ve çekici olması demektir. Buradan anlaşıldığına göre şair, hikmetli sözleri canlı bir üslûpla dile getirdiği iddiasındadır:

bahr-i fikretden çıkardum çok ma‘ânî dürlerin
*ey **selîkî** gûş-ı şâha lâyık etse istimâ‘* (G.31/5)

Aşağıdaki beyte bakılarak Selîkî’nin şiirde Husrev-i Dehlevî [1253-1325]’yi örnek aldığı söylenebilir:

ehl-i dil bezmin n’ola pür-şevk ederse sözleri
*çünki yakmışdur **selîkî** sûz-ı husrevden çerâg* (G.32/5)

Şairin divan sahibi olduğunun anlaşıldığı aşağıdaki beyitte, fahriyye özelliği göze çarpmaktadır:

n’ola halk-ı cihân dîvânuma mâyil olur-ısa
*diyâr-ı nazmuñ oldum ey **selîkî** pâdişâhı ben* (G.50/5)

Selîkî için şiir, kendi iç dünyasını ve duygularını yansıttığı bir vasıtadır. Sevgilinin güzelliği karşısında dili tutulduğunda hislerini şiir sunarak dile getirir:

*yazup **selîkî** eyle eş‘âruñ-ıla iş‘âr*
hayretden edemezseñ ol şâha hâlüñi ‘arz (G.29/6)

Her sanat eseri, sanatçısının izlerini taşır. Selîkî için de divanı kendisiyle ilgili her şeyi saklayan bir belgedir:

*ey **selîkî** kimse vâkıf degül-iken hâlüme*
açılursa meclis içre fâş eder dîvân beni (G.75/6)

2.3. Dil ve Üslûpla İlgili Dikkatler

Şairin dili kullanımına ve anlatımında öne çıkan kimi belirgin noktalara göz atmak; şiirin dış yapısını oluşturan ses ve biçim özellikleri üzerinde durmak, Selîkî'nin üslûbunun ana hatlarını çizmek bakımından yararlı olacaktır.

Selîkî'nin şiirlerinde bazı hayal ve söyleyiş biçimlerinin küçük farklılıklar taşımakla birlikte yinelendiği görülmektedir. Özü değişmemek kaydıyla tekrar eden bu hayal ve ifadeleri şairin kendisinin bulduğu ve her birini yeni kabul ederek çeşitli biçimlerde işlediği düşünülebilir. Sık sık tercih edilen yöntemlerden bir tanesi yer ve gökle ilgili unsurların çeşitli edebî sanatlar vasıtasıyla işlenmesidir.

yerde gökde bulmaga ol serv-kadd ü meh-veşi
gözyaşı bir yaña gitdi âh u efgân bir yaña (G.06/2)

Leff ü neşr, *hüsn-i ta'lil* ve *teşbih* sanatlarından yararlanılarak kurulan yukarıdaki beyitte, sevgiliyi yerde ve gökte bulmak için gözyaşının bir yana, ahın bir yana gittiği dile getirilmektedir. Sevgili için *selvi* ve *ay* benzetmelerinin seçilmesi sebepsiz değildir. Selvi yerde ay ise göktedir. Selviye benzetilen sevgiliyi bulmağa giden gözyaşı onu yerde arayacak, âşığın ahı ise göğe yükseldiğinden aya benzetilen sevgiliyi gökte arayacaktır. Bu beyit, Âşık Çelebi'nin, Selîkî'nin şiirde başarıyı çok çalışarak elde ettiği yönündeki görüşünü doğrular niteliktedir. Şairin beyti düşünüp üzerinde çalışarak düzenlediği iddia edilebilir. Aynı tarzın uygulandığı başka örnekler de vardır (G.24/1, G.46/5, G.53/5, G.075/2).

Selîkî'nin, şiirini süslerken yararlandığı hayallerden birisi de âşığın yakasını yırtıp bağrını açmasını, güneşin ufku yırtarak doğuşuna benzetmesidir. Bu benzetmede *mihr* kelimesi özellikle 'sevgi' ve 'güneş' anlamlarını hatırlatacak biçimde yer alır.

Göğüs veya göğüsteki yanık yarası, biçim bakımından güneşe benzetilir. Şair zihninde canlandırdığı bu teşbihi birbirine benzer ifadelerle yinelemektedir (G.17/3, G.18/5, G.42/5, G.48/4):

subh gibi dest-i şevk-ıla yakamı çâk edüp
gün gibi ol mâha mihrüm âşikâr etsem gerek (G.35/2)

Eve gelen misafiri en iyi biçimde ağırlamak sıkı sıkıya uyulan görgü kurallarındandır. Bu âdetin şekillendirdiği beyitlerde ev âşığın göğsü, onu ziyarete gelen konuklar ise ya sevgilinin hayali ya da dertlerdir (G.22/3, G.24/4):

her kaçan ey meh hayâlüñ sînede mihmân olur
âteş-i âh-ı derûnumdan hamel biryân olur (G.21/1)

Teşbih, aralarında bir veya birden çok bakımdan benzerlik bulunan iki şeyin birini öbürüne benzetmektir. Bu iki unsurdan birine *benzeyen*, öbürüne *kendisine benzetilen* adı verilir. Bu unsurların ortak noktalarına *vech-i şebeh* (benzeyiş yönü) denir. Kimi zaman benzetmede benzetme edatı kullanılır. “Teşbihte vech-i şebeh/benzeyiş yönü, ayrıştırılamayacak biçimde birden fazla unsurdan meydana gelen bir tasavvur (mürekkeb) ise böyle teşbihe temsilî teşbih adı verilir (Bu teşbihlerin benzeyiş yönleri birden fazla olan teşbihlerle karıştırılmaması lâzımdır.). Bu tarz teşbihlerde vech-i şebeh hissî ve müşahhas değil, aklî ve hayalî bir tasavvurdur.”[12]

Selîkî’nin *temsilî teşbih*i bir üslûp özelliği olarak kullandığını söylemek mümkündür (K.1/18):

reşkden zerd oldı cismüm halka oldı kâmetüm
şehsüvârum gördüm ayaguñ öper zerrîn rikâb (G.07/5)

Beyitte, altın üzenginin sevgilinin ayağını öpmesi karşısında kıskançlığın verdiği acıyla âşığın yüzünün sarardığı ve belinin büküldüğü anlatılmaktadır. Bu hâliyle onun altın bir üzengiden farkı kalmaz. Sarı bir yüz ve bükülmüş bir boy, âşığın

12 SARAÇ: *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*: 121. s.

içinde bulunduğu durumu tarif etmek için yaygın olarak kullanılan ifadelerden olmakla birlikte, bu benzetmelerin arkasına bir üzengi hayali gizlenmiştir. Beyitteki manzaranın okuyucunun zihninde canlanmasını sağlayan, ikinci mısradaki *zerrîn rikâb* ifadesidir.

Selîkî'nin üslûbunda ilk bakışta kendisini hissettiren, duru ve akıcı anlatımıdır. Şu beyitteki tekellüfsüz söyleyiş, ifade edilen düşüncenin açıklığı ve yapmacıklığa düşmeden dile getirilen hikmetli cümle, şairin dili kullanmadaki gücünü göstermektedir:

çün gelen geçdi konan göçdi bu mihmân-hâneden
bir iki gün dahı kendüñ anda mihmân oldı tut (G.09/4)

Gözle ağlamanın, gönülle yanmanın ilgisini duru bir Türkçeyle ince ince işleyen şu beyit, bir *sehl-i mümtenî* örneği olarak kabul edilebilir:

derdümi kime aglayayın kime yanayın
kaldum bu gözüm göñlüm elinden mihen içre (G.62/4)

Türkçe ifadelerin yanında şairin *hûn-ı gam-ı hecr-i yâr*, *cûy-ı eşk-i çeşm-i 'âşık*, *cevr-i devr-i çarh-ı kej-rev* gibi üçlü Farsça terkiplere de başvurduğu görülmektedir.

Kelime veya ibarelerin yinelenmesi, beyitlerin anlam ve ses örgüsünün inşasında önemli bir yer tuttuğu gibi şairin üslûbunun dikkat çekici bir noktasını da teşkil eder. Bütün söz veya sözcük tekrarlarını, *tekrîr* şemsiyesi altında toplanabilecek olan *reddü 'l-'acüz 'ale 's-sadr*, *i'âde*, *'aks* gibi sanatların içine katmak mümkündür.

Kelime anlamı 'sonu başa çevirmek' olan *reddü 'l-'acüz 'ale 's-sadr*, şiirde ya da nesirde, beytin veya cümlenin sonunda yer alan kelimeyi kendisinden önce yinelemektir.[13]

---

13 SARAÇ: *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*: 237. s.

hem-nişîn *olmak diler gönlüm ‘acebdür yâr-ıla*
anı bilür kim gedâlar şâha olmaz ***hem-nişîn*** (G.53/4)

n’ola saymazsa ***hisâba*** *bizi ol ‘âlî-cenâb*
‘âşık-ı bî-dilleri olmışdur anuñ ***bî-hisâb*** (G.07/1)

ihtiyârum *yâr-ıdı çıkdı elümden âh kim*
n’ola feryâd eylesem yokdur elümde ***ihtiyâr*** (G.14/5)

İkili söz tekrarları şiirde, ahengin sağlanmasına yardımcı olmakla birlikte beytin anlamının sağlamlaşması ve ifadenin etkileyiciliğinin artırılmasında önemli bir vazife üstlenir:

la‘l ü mercânına *etme h^{v}âce-i dehrüñ hased*
kanlu yaşlar kim dökersin ***la‘l ü mercân*** *oldı tut* (G.09/3)

zâhire *bakma selîkî* ***bâtınuñ*** *ta‘mîr kıl*
bâtını *ma‘mûr olanuñ* ***zâhiri*** *vîrân olur* (G.22/5)

zât-ı bî-çûnuñda ***kesret*** *oldı aslı* ***vahdetüñ***
kesret*-i ‘âlem olupdur* ***vahdetüñe*** *yine dâl* (K.1/07)

Yinelenen sözcüklerin sayısı üçe çıktığında beyitteki ses uyumu daha açık bir biçimde hissedilmektedir:

ey selîkî cehd et ***ol*** *şâhuñ* ***gedâ****-yı* ***kûyı*** *ol*
kim ki ***ol kûyuñ gedâsı*** *ola ol sultân olur* (G.24/7)

su gibi bu dem ***cânı*** *bir* ***serve revân*** *eyle*
cân *içre yer edüp al ol* ***serv****-i* ***revândan*** *haz* (G.30/5)

Bazan tekrarlanan kelimelerin sayısının dörde çıktığı da görülmektedir:

cânını *selîkî çün* ***ol rûha revân*** *etdi*
cân *câna olup sürdi* ***ol rûh****-ı* ***revândan*** *haz* (G.30/6)

Yukarıdaki iki beyitte *serve revân*, *serv-i revân* ve *rûha revân*, *rûh-ı revân* ifadelerinin bir düzen içerisinde ardı ardına yinelenmesi, tekrir sanatları içerisinde böyle bir şubenin bulunabileceğini akla getirmektedir.

Beytin ahengini güçlendiren ikilemeler, aynı zamanda anlama olan katkılarıyla da şiirin iç ve dış yapısında etkilidir. Şiirde farklı yerlere serpiştirilen *döne döne*, *delik delik* gibi ikilemelerin yanı sıra, *yer yer* ifadesi iki gazelde redif olarak kulanılmıştır (G.19, G.20). İkilemelerin kimi zaman ardı ardına geldiği de görülmektedir:

âh kim dōlâb-veş çarh etdi ser-gerdân beni
***döne döne iñle**rem **iñle**tdi bu devrân beni* (G.75/1)

Beyit içerisinde belli seslerin yinelenmesi, kulakta bir musiki havası bırakarak şiirin etkisini artırır. Aşağıda /s/ ünsüzünün tekrarı, beyte ahenk verirken *selâm* ve *sîn* kelimelerine de vurgu yapmaktadır. Son kelime *sîn*, beytin tasarlanarak kurulduğunu göstermektedir:

*n'ola şâd ol**s**am **s**elâmuñdan **s**enüñ ey nâzenîn*
*kim açar cân riştesinüñ 'ukde**s**in dendân-ı **s**în* (G.53/1)

*'ışk-ı di**l**dâr-ı**la** 'â**l**emde me**l**âmet o**l**a**l**ı*
*göñ**l**üm as**l**â istemez o**l**dı se**l**âmet 'â**l**emin* (G.52/5)

*'aklu**m**ı cem' eylere**m** ki**m** söyleye**m** hâlü**m** revân* (M.2/IV/3)

Ses tekrarının /m/ ünsüzüyle sağlandığı yukarıdaki mısrada, ahenk ve anlamın örtüştüğü söylenebilir. Sevgilisine derdini anlatamayan âşığın hâli dile getirilirken dudak ünsüzü /m/ye dayandırılan ses tekrarı, konuşamayan, kapalı bir ağız hayalini canlandırmaktadır. Bu mısrada, üstü kapalı ve sanatlı bir biçimde yapılan *taklidî âheng*[14] bulunduğunu söylemek çok da yanlış olmaz.

2.4. Kullanılan Vezinler

Elde edilen şiirlerde aruzun birinci ve ikinci dairesinden on çeşit vezin kullanılmıştır. Bunlardan sıklık bakımından ilk sırayı *Remel*, ikinci sırayı *Hezec* bahrinin aldığı görülmektedir.

14 TÂHİR'ÜL-MEVLEVÎ: *Edebiyat Lügatı*: 17. s.

En çok kullanılan vezinler *Remel-i müsemmen-i mahzûf* (Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün) ve *Hezec-i müsemmen-i sâlim* (Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün)'dir. Selîkî'nin hem hece hem ses bakımından uzun ve kalın kalıpları tercih ettiği anlaşılmaktadır.

Birinci Daire (Dâ'ire-i mu'telife)

1. Hezec [Türkü]:

Hezec-i müsemmen-i sâlim[15]:
Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün
+ – – – / + – – – / + – – – / + – – –

Hezec-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-ı mahzûf (G.08; G.62):
Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün
– – + / + – – + / + – – + / + – –

Hezec-i müseddes-i mahzûf (G.16; G.57):
Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün
+ – – – / + – – – / + – –

Hezec-i müsemmen-i ahreb (G.30):
Mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâ'îlün
– – + / + – – – /– – + / + – – –

2. Recez [Titrek]:

Recez-i müsemmen-i sâlim (G.28):
Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
– – + – /– – + – /– – + – /– – + –

3. Remel [Koşma]:

Remel-i müsemmen-i mahzûf [16]:

15 B.5; G.01; G.02; G.03; G.15; G.17; G.18; G.19; G.20; G.34; G.41; G.42; G.50; G.73; G.74.

16 B.2; B.4; G.04; G.05; G.06; G.07; G.09; G.10; G.11; G.12; G.13; G.14; G.21; G.22; G.23; G.24; G.25; G.27; G.31; G.32; G.33; G.35; G.36; G.37; G.39; G.40; G.43; G.46; G.47; G.48; G.49; G.51; G.52;

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
– + – – / – + – – / – + – – / – + –

Remel-i müsemmen-i mahbûn-ı maksûr (G.38, G.45, G.58):
Fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fe'ilân)
+ + – – (– + – –) / + + – – / + + – – / + + –

Remel-i müsemmen-i mahbûn-ı maktû' (B.1, G.26, G.55, G.63, G.66):
Fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün
+ + – – (– + – –) / + + – – / + + – – / – –

İkinci Daire (Dâ'ire-i muhtelife)

1. Muzâri' [Benzer]:

Muzâri'-i müsemmen-i ahreb (G.29):
Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
– – + / – + – – / – – + / – + – –

Muzâri'-i müsemmen-i ahreb-i mekfûf-ı mahzûf [17]:
Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün
– – + / – + – + / + – – + / – + –

2. Müctes [Kopuk]:

Müctes-i müsemmen-i mahbûn-ı mahzûf (M.5):
Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün
+ – + – / + + – – / + – + – / + + –

G.53; G.54; G.56; G.60; G.61; G.67; G.68; G.69; G.70; G.71; G.72; G.75; K.1; Kt.1; M.2; M.3; M.4.

9. SONUÇ

Selîkî'nin şiir sanatındaki derecesi hakkında sağlıklı fikir yürütmeği sağlayacak müstakil bir eseri elde bulunmadığından, şimdilik kaynakların görüşlerinden ve bugüne ulaşan sınırlı sayıdaki şiirden hareket etmek mecburiyeti vardır. Bu yüzden şairin edebi kişiliği hakkındaki tespitler ihtiyatla karşılanmalıdır.

Selîkî'nin şairlik bakımından kucağında yetiştiği geleneğin dışına çıkmadığı görülmektedir. Buna dayanarak onun edebî kişiliğini on altıncı yüzyıldaki Osmanlı şiirinin genel çerçevesi içerisinde değerlendirmek gerekir.

Şiirlerinin dış yapısına göz atıldığında, yer yer birçok şairde görülen vezin ve kafiye kusurlarına rastlanmakla birlikte Selîkî'nin şiir tekniği bakımından başarılı olduğu söylenebilir.

Kaynakların verdiği bilgilerle örtüşecek şekilde, şairin musammat ve gazel nazım biçimlerine ağırlık verdiği dikkat çekmektedir. Şairlik gücünün aynası durumundaki bu iki nazım biçiminden hareketle Selîkî'nin, kelime seçimi ve söyleyiş bakımından tok sesler ve sert ifadeler içeren *metîn* üslûptan çok, daha ince sesler ve yumuşak ifadeler içeren *latîf* üslûba yatkın olduğunu söylemek mümkündür.

Sehl-i mümteni diye tanımlanabilecek olan açık ve akıcı beyitlerde, kelimeler arasında güçlü bir mantık ve çağrışımlarla süslenen özenle kurulmuş anlam ilişkileri hissedilmektedir. Bunun yanı sıra şiirlerin derinliğinde, geniş bir bilgi birikimi, tasavvuftan beslenen dünya görüşü ve günlük hayatın türlü renkleri kendisini göstermektedir.

Gerçek ve mecaz anlamları arasında geçişlere sahne olan deyimler ve atasözleri de Selîkî'nin şiirinde göz ardı edilmemesi gereken önemli unsurlardır.

Sonuç olarak duru, açık bir Türkçeyle tekellüfsüz söyleyişi benimseyen; duygu derinliğiyle içli bir anlatımı seçen Selîkî'yi, Necatî Bey ve T. Yahya Bey çizgisinde bir şair saymak çok da yanlış olmayacaktır.

10. KAYNAKÇA

Metnin Kaynakçası

‘AHDÎ [ö. 1593]: *Gülşen-i Şu‘arâ*: [Yazılışı: Bağdad 1563] Millet Ktp. *Ali Emirî* Tarih Kit. 774. sy.

‘ÂŞIK ÇELEBÎ [1520-1571]: *Meşâ‘irü ’ş-Şu‘arâ*: [Yazılışı: İstanbul 1568] G. M. MEREDITH-OWENS: *Meşâ‘irü ’ş-Şu‘arâ or Tezkere of ‘Âşık Çelebi*: London 1971, XXV+299[a] yr.

BEYÂNÎ, Mustafa b. Câru ’llâh [ö. 1597]: *Tezkiretü ’ş-Şu‘arâ*: [Yazılışı: İstanbul 1592] Eleştirmeli Baskıya Hazırlayan: İbrahim KUTLUK, Ankara 1997, [VI]+93+[7]+340 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVIII. Dizi – Sa.7.

GELİBOLULU ‘Âlî b. Ahmed [1541-1599]: *Künhü ’l-Ahbâr ve Levâkihü ’l-Efkâr*: [Yazılışı: İstanbul 1591-1599] 1597’ye değin. Hazırlayan: Mustafa İSEN: *Künhü ’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*: Ankara 1994, 396 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı: 93, Tezkireler Dizisi – Sayı: 2.

KÂF-ZÂDE FÂ’İZÎ: [1572-1622]: *Zübdetü ’l-Eş‘âr*: [Yazılışı: İstanbul 1622] Nuruosmaniye Ktp. 3722. sy.

KÂTİB ÇELEBÎ, Mustafâ b. ‘Abdu ’llâh Hâcî Halîfe [1609-1657]: *Keşfu ’z- Zunûn ‘an Esâmî ’l-Kütübi ve ’l-Fünûn*: [Mehmet] Şerefettin YALTKAYA-[Ahmet] Rifat BİLGE, İstanbul 1360-1941, 2 C., 2056 s.

KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: [1546-1604]: *Tezkiretü ’ş-Şu‘arâ*: [Yazılışı: İstanbul 1586] Eleştirmeli baskıya hazırlayan: İbrahim KUTLUK, I. C. Ankara 1978, [VI]+73+[VII]+576 s. Türk Tarih Kurumu Yayınları: XVIII. Dizi–Sa. 4[1].; II. C. Ankara 1981, [IV]+578-1094+[II] s. Türk Tarih Kurumu Yayınları: XVIII. Dizi-Sa. 4[2].

LATÎFÎ [1491-1582]: *Tezkiretü ’ş-Şu‘arâ ve Tabsıratü ’n-Nuzamâ*: [Yazılışı: 1546] LATÎFÎ: *Tezkiretü ’ş-Şu‘arâ ve Tabsıratü ’n-Nuzamâ* (İnceleme-Metin): Hazırlayan: Rıdvan CANIM, Ankara 2000, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek

Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 225 Tezkireler Dizisi: 7.

MÜSTAKÎM-ZÂDE Süleymân Sa‘deddîn Efendi: *Mecelletü 'n-Nisâb*: Süleymaniye Ktp. *Hâlet Efendi Kit*. 628. sy.: Tıpkıbasım, Ankara 2000, 472 y., T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2355 Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Yayın No. 32.

Mecmû‘a: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Ty. Kit. 1532. sy.

Mecmû‘a: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Ty. Kit. 1802. sy.

Mecmû‘a: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Ty. Kit. 1909. sy.

Mecmû‘a: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Ty. Kit. 2955. sy.

Mecmû‘a: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Ty. Kit. 3418. sy.

Mecmû‘a: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp., Ty. Kit. 3563. sy.

Mecmû‘a: Millet Ktp., *Ali Emirî* Manzum Kit. 563. sy.

Mecmû‘a: Millet Ktp., *Ali Emirî* Manzum Kit. 580. sy.

Mecmû‘a: Millet Ktp., *Ali Emirî* Manzum Kit. 674. sy.

Mecmû‘a: Millî Kütüphane, 4453. sy.

Mecmû‘a: Millî Kütüphane, 436. sy.

Mecmû‘a: Millî Kütüphane, 240. sy.

Mecmû‘a: Nuruosmaniye Ktp., 4962. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Ali Nihat Tarlan* Kit. 59. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Ali Nihat Tarlan* Kit. 62. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Ali Nihat Tarlan* Kit. 67. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Ali Nihat Tarlan* Kit. 76. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Aşir Efendi* Kit. 458. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Çelebi Abdullah* Kit. 315. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Esad Efendi* Kit. 3398. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Fatih* Kit. 4077. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Fatih* Kit. 4078. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Fatih* Kit. 5424. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Giresun* Kit. 180. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Hâlet Efendi Eki* Kit. 244. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Hasan Hüsnü Paşa* Kit. 1031. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Tahir* Ağa Kit. 285. sy.

Mecmû‘a: Süleymaniye Ktp., *Zühdü* Bey Kit. 226. sy.

Mecmû'a: Süleymaniye Ktp., *Zühdü* Bey Kit. 615. sy.

Mecmû'a: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., *Revan* Kit. 1969. sy.

Mecmû'a: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., *Revan* Kit. 1972. sy.

NAZMÎ: *Mecma'u 'n-Nezâ'ir* [Derlenişi: 1524]: M. Fatih KÖKSAL: *Edirneli Nazmî, Mecmaü'n-nezâ'ir, İnceleme-Tenkitli Metin*: Ankara 2001, 3 C., XVI+3042 s., Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktorluk Tezi.

NAZMÎ: *Mecma'u 'n-Nezâ'ir*: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. *III. Ahmed* Kit. 2644. sy.

PERVÂNE BEG: *Mecmû'a-i Nezâ'ir* [Derlenişi: 1560]: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi *Bağdat* 406. sy.

RİYÂZÎ: [1572-1644]: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: [Yazılışı: İstanbul 1609] Nuruosmaniye Ktp. 3724. sy.

SEHÎ BEG [ö. 1548]: *Heşt Behişt*: [Yazılışı: 1538] yyl., Günay KUT, Harvard 1978 [Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Kitaplığı 3544].

[TUMAN], İnehân-zâde Mehmet Nâil: *Tuhfe-i Nâilî* Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri: [İstanbul] 1949: Haz. Cemal KURNAZ; Mustafa TATÇI, [Ankara 2001], I. C., 99+176+467, II. C., 468-1264 s. Bizim Büro Yayınları.

Açıklamaların Kaynakçası

Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü: Besim ATALAY: [Yayınlayan: Süleyman TONGUZALP] Ankara 1970, IV+452 s., Ayyıldız Matbaası A. Ş.

ÂHÎ: *Dîvân*: Necati SUNGUR: *Âhî Divânı* İnceleme-Metin: Ankara 1994, XIV+223 s., Kültür Bakanlığı Yayınları/1617, Yayımlar Dairesi Başkanlığı *Türk Klasikleri Dizisi/32*.

AHMED Paşa: *Dîvân*: Ali Nihad TARLAN: *Ahmed Paşa Divanı*: İstanbul 1966, XXI+406 s. Millî Eğitim Bakanlığı.

AKBAYAR, Nuri: *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*: İstanbul 2001, VIII+189+73 s., Tarih Vakfı Yurt Yayınları 127.

AKSOYAK, İsmail Hakkı: "Dîvân Şiirinde Okçuluk Terimleri"; *Türklük Bilimi Araştırmaları*: Sivas 1995, 1. sy., 81-94. s.

ALÎ-ŞÎR NEVÂYÎ: *Mîzânu 'l-Evzân* (Vezinlerin Terazisi): Hazırlayan Kemal ERASLAN, Ankara 1993, XIV+198 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 568, Alî-Şîr Nevâyî Külliyatı: 14.

'AMRÎ: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU: *Amrî Divan* Tenkitli Basım: İstanbul 1979, VIII+190 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2538.

AND, Metin: "İlk Türk Canbazları"; *Hayat Tarih Mecmuası*; İstanbul, Mayıs 1967, 5. C., 4. sy., 34-38. s.

AND, Metin: *40 Gün 40 Gece Eski Donanma ve Şenliklerde Seyirlik Oyunları*: İstanbul 1959, 207 s., Taç Yayınları.

AND, Metin: *Osmanlı Şenliklerinde Türk Sanatları*: Ankara 1982, XI+266+80 s., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 529, Sanat Eserleri Dizisi: 2.

ATEŞ, Ahmet: "Metin Tenkidi Hakkında"; *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1942, VII-VIII. C., 253-267. s.

AYDEMİR, Abdullah: *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*: Ankara 2003, XII+289 s., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/90.

BÂKÎ: *Dîvân*: Sabahattin KÜÇÜK: *Bâkî Dîvânı* Tenkitli Basım: Ankara 1994, XVIII+472+3 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 601.

BAYTOP, Turhan: *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*: Ankara 1994, [VI]+508 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 601.

BEHİŞTÎ: *Dîvân*: Yaşar AYDEMİR: *Behiştî Dîvânı Behiştî Hayatı Şahsiyeti Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*: Ankara 2000, XIV+768 s., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3298, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi 1197, Divanlar Dizisi 8.

ÇÂKERÎ: *Dîvân*: Hatice AYNUR: *15. yy. şairi Çâkerî ve Dîvânı*: İstanbul 1999, XI+262 s., Yenilik Basımevi.

DEVELLİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*: Yayına Hazırlayan: Aydın Sami GÜNEYÇAL, Yeniden

Düzenlenmiş ve Genişletilmiş 11. Baskı, Ankara 1993, XIX+1195 s. Aydın Kitabevi Yayınları Sözlük Dizisi: 1.

DİLÇİN, Cem: *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*: 5. Baskı, Ankara 1999, XII+531 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 517.

EMRÎ: *Dîvân*: M. A. Yekta SARAÇ: *Emrî Divanı*: İstanbul 2002, 389 s. Eren.

ENVERÎ: *Dîvân*: Cemal KURNAZ-Mustafa TATÇI: *Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı*: Ankara 2001, XI+251 s. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 3559, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 1257 Divanlar Dizisi: 11.

FİGÂNÎ: *Dîvân*: Abdülkadir KARAHAN: *Kanuni Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Divançesi*: İstanbul 1966, 18+XXX+214+29 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 1181.

el-FÎRÛZÂBÂDÎ, Mecdu 'd-dîn Ebû Tâhir Muhammed b. Ya'kûb: *el-Ukyânûsu 'l-Basît fî Tercemeti 'l-Kâmûsi 'l-Muhît*: Çeviren: CENÂNÎOGLU Ahmed 'Âsım, İstanbul I: '-r 21268, [II]+943 s. II: r-k 21269, [II]+939 s. III: k-v 21272, [II]+975 s.

FUZÛLÎ: *Dîvân*: Kenan AKYÜZ-Sedit YÜKSEL-Süheyl BEKEN-Müjgan CUNBUR: *Fuzulî Türkçe Dîvân*: Ankara 1958, XI+573 s., İş Bankası, Türk Tarih Kurumu Basımevi.

GELİBOLULU 'Âlî b. Ahmed [1541-1599]: *Vâridâtü 'l-Enîka*: Kudret ALTUN: *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânı*=Vâridâtü 'l-Enîka, Niğde 1999, XLVII+531+8, Özlem Kitabevi.

GÖLPINARLI, Abdülbâkî: *Kur'ân-ı Kerîm ve Me'âli*: İstanbul 1958, 1. C. 381 s., 2. C. 382-740+CXXXVIII s. Remzi Kitabevi.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: Mevlânâ: *Mesnevî*: Çeviren: Veled İZBUDAK, Gözden Geçiren: Abdülbaki GÖLPINARLI, İstanbul 1943, I. C., XII+16+372+5 s.; II. C., VI+2+334 s.; III. C., XIV+3+423 s.; IV. C., III+347 s.; V. C., II+391 s.; VI. C., VIII+432+1 s. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları:

770, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 98, Şark-İslâm Klâsikleri: 33.

GÖLPINARLI, Abdülbâkî: *Mevlânâ Celâleddin Dîvân-ı Kebîr*: I. C. İstanbul 1957, XV+471 s.; II. C. 1958, VII+511 s.; III. C. 1958, 509 s.; IV. C. 1959, VII+460 s.; V. C. 1960, XI+520 s., Remzi Kitabevi. VI. C. 1974, VII+720 s. İnkılâp ve Aka Kitabevleri [*Mevlânâ Celâleddîn Dîvân*: Türkçeye Çeviren Abdülbâkî GÖLPINARLI, İstanbul 1974, VII+720 s. İnkılâp ve Aka Kitabevleri].

GÖLPINARLI, Abdülbaki: *Mevlevi Âdâb ve Erkânı*: İstanbul 1963, 190 s., İnkılap ve Aka Kitabevleri.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: *Nedîm Dîvânı*: İstanbul 1972, XL+470 s., İnkılâp Kitabevi.

GÖLPINARLI, Abdülbaki: *Şeyh Gâlib Divan'ından Seçmeler*: İstanbul 1971, VI+274 s. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2674 Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 724 , Şark-İslâm Klâsikleri: 12.

GÖLPINARLI, Abdülbâki: *Şeyh Galib Hüsn ü Aşk* Önsöz, metin, bugünkü dile çevirisi, lûgatler, açılama, Galib'in el yazısı ile Hüsn ü Aşk'ın tıbkı basımı: İstanbul 1968, 349+27 s., Altın Kitaplar Yayınevi.

GÖLPINARLI, Abdülbâkî: *Yunus Emre Dîvânı [Metinler, Sözlük, Açılama] I-II*: İstanbul 1943, I-II C., 832 s., Ahmed Halid Kitabevi.

GÜVÂHÎ: *Pend-nâme*: Mehmet HENGİRMEN: *Güvâhî Pend-nâme* (*Öğütler ve Atasözleri)*: Ankara 1983, 283 s., Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 549, 1000 Temel Eser Dizisi: 99.

HAYÂLÎ Beg: *Dîvân*: Ali Nihat TARLAN: *Hayâlî Bey Divânı*: İstanbul 1945, 24+450 s., İstanbul Millî Eğitim Bakanlığı.

HAYRETÎ: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU-M. Ali TANYERİ: *Hayretî Divan* Tenkitli Basım: İstanbul 1981, XXIII+448 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2868.

HELÂKÎ: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU: *Helâkî Divan* Tenkitli Basım: İstanbul 1982, 207 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2979.

HÜDÂYÎ: *Dîvân*: Millet Ktp. *Ali Emirî* Kit., Manzum 508. sy. (Mikrofilm Arşivi 623. sy.) 1^{b}-54^{a}.

İPEKTEN, Halûk-İSEN, Mustafa-TOPARLI, Recep-OKÇU, Naci-KARABEY, Turgut: *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*: Ankara 1988, XII+580 s.

İSHÂK Çelebî: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU-M. Ali TANYERİ: *Üsküblü İshâk Çelebi Dîvan* Tenkidli Basım: İstanbul 1989, 378 s., Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları No: 15, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2.

KAÇALİN, Mustafa S.: *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi Hikâyet-i Oguz-nâme-i Kazan Beg ve Gayrı* Metin ve Açıklamalar: İstanbul 2006, 406 s., Kitabevi.

KAHRAMAN, Atıf: *Osmanlı Devletinde Spor*: Ankara 1995, 15+731 s., Kültür Bakanlığı: 1967, Başvuru Kitapları Dizisi: 27.

MAZAHERÎ, Ali: *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları* (La Vie quontidienne des Musulmans en Moyen Âge): Çeviren: Doç. Dr. Bahriye ÜÇOK, İstanbul 1972, 399 s., Varlık Yayınları Sayı 1706, Faydalı Kitaplar 132.

ME'ÂLÎ: *Dîvân*: Edith AMBROS: *Candid Penstrokes The Lyrics of Me'âlî, and Ottoman Poet of the 16th Century,* Klaus Schwarz Verlag Berlin 1982, XII+520 s.

MESÎHÎ: *Dîvân*: Mine MENGİ: *Mesihi Divanı*: Ankara 1995, V+303 s., Atatürk Kültür Merkezi Divanlar Dizisi 1.

NECÂTÎ Beg: *Dîvân*: Ali Nihat TARLAN: *Necati Beg Divanı*: İstanbul 1963, [II]+XXVIII+557 s., Millî Eğitim Basımevi. II. Basım: İstanbul 1997, XV+557 s., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2342, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 592, Türk Edebiyatı Dizisi: 25.

NEV'Î: *Dîvân*: Mertol TULUM; M. Ali TANYERİ: *Nev'î Divan*: İstanbul 1977, XX+607 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2160.

NİDÂ'Î: *Dürr-i Manzûm*: Ümran AY: *Nidâî Dürr-i Manzûm* (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin): İstanbul 2000, 125+27 s., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

ONAY, Ahmet Talât: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: Hazırlayan Cemâl KURNAZ, Ankara 1992, LXV+500 s., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/77.

ÖZTÜRK, Yücel: "Kefe"; *DVİA*: 25. C., 182-184. s.

PAKALIN, Mehmet Zeki: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: I. C., İstanbul 1971, 870 s., II. C., İstanbul 1971, 784 s., III. C., İstanbul 1972, 670 s., Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

REDHOUSE, Sir James W.: *A Turkish And English Lexicon/Kitâb-ı Ma'ânî-i Lehce*: Constantinople 1890, XVI+2224 s.

SARAÇ, M. A. Yekta: *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*: Genişletilmiş II. Baskı, İstanbul 2001, 295 s., Bilimevi.

SERTOĞLU, Midhat: *Osmanlı Tarih Lügatı*: İstanbul 1986, 384 s., Enderun Yayınları: 18.

STEINGASS, F.: *A Comprehensive Persian-English Dictionary*: London 1892, VIII+1539 s.

SUN'Î: *Dîvân*: Halil İbrahim YAKAR: *Gelibolulu Sun'î Dîvânı ve Tahlili*: İstanbul 2002, XXVIII+616 s., İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktorluk Tezi.

ŞEM'Î: *Dîvân*: Murat Ali KARAVELİOĞLU: *On altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem'î'nin Divanı'nın Edisyon Kritiği ve İncelenmesi*: İstanbul 2005, 2 C., 651+59 s. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktorluk Tezi.

ŞENTÜRK, A. Atillâ: "Klâsik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Âdetler ve Günlük Hayattan Sahneler I"; *Türk Dili*: Ankara (Mart) 1993, 495. sy., 1993/1, 175-188. s.

ŞENTÜRK, A. Atillâ: *Osmanlı Şiiri Antolojisi*: İstanbul 1999, XVI+674 s., Yapı Kredi Yayınları-1287.

ŞENTÜRK: A. Atillâ: "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler"; *Türk Dünyası Araştırmaları*: Haziran 1994, 90. sy., 131-179. s.

ŞEYHÎ: *Nazmu 't-Tabâyi'*: Mustafa S. KAÇALİN: "Nazmu 't-Tabâyi' [Özelliklerin Sıralanması]"; *Osmanlı Araştırmaları XXVI* The Journal of Ottoman Studies Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na Armağan - II: XXVI. sy., 351-412. s.

ŞİRVÂNÎ: *Tuhfe-i Murâdî*: Mustafa ARGUNŞAH: *Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvânî Tuhfe-i Murâdî* İnceleme-Metin-Dizin: Ankara 1999, XV+586 s., Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 722.

Ş. SÂMÎ: *Kâmûs-ı Türkî*: Der-i sa'âdet 1317, 1575 s.

Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 6 C., Tıpkıbasım, Ankara 1996, Kaşgar Neşriyat.

ŞÜKÛN, Ziya: *Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*: İstanbul 1944, I, X+706+[VI]+III s.; 1947, II, [I]+707-1374+[VIII] s.; 1951, III, [I]+1375-2040+[II] s., İstanbul 1984, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

TÂCÎ-ZÂDE Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: İsmail E. ERÜNSAL: *The life and works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, with a critical edition of his dîvân*: İstanbul 1983, CXXX+523 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3103.

TANYERİ, M. Ali: *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*: Ankara 1999, 272 s., Akçağ.

TÂHİR'ÜL-MEVLEVÎ: *Edebiyat Lügatı*: Neşre Hazırlayan: Kemâl Edip KÜRKÇÜOĞLU, İstanbul 1973, 184 s. Enderun Kitabevi Enderun Yayınları: 3.

TARLAN, Ali Nihad: *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*: İstanbul 1964, XI+294 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1070.

TARLAN, Ali Nihad: "Eski Mecmualar Arasında"; *Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 1946, 1. C., 2. sy., 122-136. s. *Selîkî*: 134-136. s.

et-TEBRÎZÎ, Muhammed Hüseyn b. Halef: *Tibyân-ı Nâfi' der Terceme-i Burhân-ı Kâtı'*: Çeviren: CENÂNÎOGLU Ahmed 'Âsım. Mütercim Âsım Efendi: *Burhân-ı Katı*: Hazırlayanlar: Mürsel ÖZTÜRK-Derya ÖRS, Ankara 2000, XLIX+1197 s. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 733, Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi Eski Sözlükler Dizisi: 2.

TEZCAN, Semih: *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*: İstanbul 2001, 424 s., Yapı-Kredi Yayınları-1457, Edebiyat-394.

ULUDAĞ, Süleyman: *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*: Genişletilmiş Yeni Basım, İstanbul 2002, 390 s., Kabalcı Yayınevi.

USÛLÎ: *Dîvân*: Mustafa İSEN: *Usûlî Hayatı, Sanatı ve Divanı*: Erzurum 1987, XXII+285 s., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

YAHYÂ Beg: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU: *Yahya Bey Divan*: İstanbul 1977, XVI+646 s., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 2233.

YAKÎNÎ: *Dîvân*: Ömer ZÜLFE: YAKÎNÎ [ö. 1568] *Divan Tenkitli Metin-Tetkik-Dizin*: İstanbul 2004, 530+64 s., Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktorluk Tezi.

YURT, Ali İhsan-KAÇALİN, Mustafa S.: *Akşemseddin* [1390-1459] *Hayatı - Eserleri*: İstanbul 1994, 472 s., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları Nu: 74.

ZÂTÎ: *Dîvân*: Ali Nihat TARLAN: *Zatî Divanı* (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı: I. C., İstanbul 1968, XXXII+496 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1216.

ZÂTÎ: *Dîvân*: Ali Nihat TARLAN: *Zatî Divanı* (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı: II. C., İstanbul 1970, 1-

502 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1216.

ZÂTÎ: *Dîvân*: Mehmet ÇAVUŞOĞLU-M. Ali TANYERİ: *Zatî Divanı* (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı: III. C., İstanbul 1987, [II]+1-527 s. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 3369.

11. DİZİN

Âdem: M.7/I/1, G.17/5.
Ahmed: B.4.
Allâh:G.58/1.
Cem: G.40/3.
Cennetü ’l-me’vâ: G.18/4.
Ferhâd: G.01/4-5, G.26/3, G.41/3, G.48/3, G.54/5, G.55/1, G.63/1.
Firdevs: G.29/1, G.65/3.
Hâdî: G.63/8.
Halîlu ’llâh: G.52/6.
Hatm-i enbiyâ: K.1/19.
Hızr: K.1/14.
Husrev: G.01/5, G.43/3.
Husrev-i Dihlevî: G.32/5.
Ísâ: G.69/3, G.70/4.
Ka‘be: G.08/3, G.29/3, G.54/4, G.55/2.
Kur’ân: G.60/4.
Leylî: G.17/1, G.24/6, G.34/3, G.48/3, G.73/5, G.74/3.
Mecnûn: G.17/1, G.24/6, G.26/3, G.34/3, G.48/2-3, G.49/1, G.54/1-5, G.63/2, G.73/5, G.74/3.
Meryem: G.70/4.
Mevlevî: G.31/2.
Mısr: M.1/I/2, G.39/1.
Nûh: G.11/6, G.12/3.
Selîkî: G.1/1, M.1/V/4, M.2/V/4, M.3/V/1, M.4/V/5, M.5/V/4, M.6/VII/1, G.01/5, G.02/5, G.03/7, G.04/5, G.05/5, G.06/5, G.07/7, G.08/5, G.09/5, G.10/5, G.11/5, G.12/5, G.13/5, G.17/7, G.15/5, G.16/6, G.17/5, G.18/5, G.19/7, G.20/5, G.21/5, G.22/5, G.23/5, G.24/7, G.25/6, G.26/5, G.27/5, G.28/5, G.29/6, G.30/6, G.31/5, G.32/5, G.33/5, G.34/5, G.35/5, G.36/5, G.37/5, G.38/5, G.39/5, G.40/5, G.41/5, G.42/5, G.43/5, G.44/4, G.45/5, G.46/6, G.47/5, G.48/5, G.49/5, G.50/5, G.51/6, G.52/6, G.53/5, G.54/5, G.55/5, G.56/9, G.57/5, G.58/5, G.59/5, G.60/5, G.61/5, G.62/5, G.63/9, G.64/5, G.65/5, G.66/5, G.67/5, G.68/5, G.69/5, G.70/5, G.71/7, G.72/5, G.73/5, G.74/5, G.75/6.
Süleymân: G.09/2, G.40/3, G.41/2, G.46/4.
Şeytân: G.72/2.
Şîrîn: G.48/3, G.55/1.
Yâkût-ı Müsta‘sımî: G.14/1.
Yûsuf: M.1/I/1, G.39/1.
Züleyhâ: G.39/1.

12. AÇIKLAMALAR

01. **K.1/02 ‘akl-ı küll**: “Hukemâ mesleğini kabul eden, yani Yunan felsefesini İslâmîleştiren filozoflara göre yaratıcı kudretten, yalnız bir tek faal kudret doğmuştur ki buna bütün akıl anlamına (*akl-ı küll*) derler; zaten onlarca birden, ancak bir çıkar. Akl-ı küll, edilgen bir kabiliyet olan nefs-i küllü meydana getirmiştir. Bu ikisinden dokuz gök ve dokuz göğün faal kabiliyetleri, yani akıllıları ve edilgen kabiliyetleri, yani nefisleri meydana gelmiştir. Bu dokuz göğün, olgunluk iştiyakıyla dönüşleri, sıcaklığı, soğukluğu, yaşlığı, kuruluğu var etmiş, bunlar ateşin, yelin, suyun, toprağın varlığına sebep olmuştur. Bu dokuz gökle dört unsur, yani ateş, yel, su ve toprak, birleşince cansızlar, bitkiler ve canlılar var olmuştur. Mutlak olgun varlık olan yaratıcı kudret, kâ’inât gibi noksanlarla dolu bir zıtlar âlemini yaratmaktan münezzehtir, ondan yalnız, bütün akıl zuhur etmiştir.” (GÖLPINARLI: *Dîvân-ı Kebîr*: I-426. s). “Bâtınîler, Âdem’i Tanrıdan, yani yaratıcı kudretten doğan ve zatının iktizası olan faal kuvvet, yani *Akl-ı küll*, Havva’yı da bu faal kuvvetin, nefsinde vücuda getirdiği edilgen kabiliyet, yani *nefs-i küll* olarak kabul etmişler ve *akl-ı küll*’e *Âdem-i ma‘nâ nefs-i küll*’e *Havva-yı ma‘nâ* demişlerdir. (GÖLPINARLI: *Yûnus Emre Dîvânı*: 615. s.). Aynı zamanda *‘akl-ı küll* Cebrail demektir. Bu açıklamalara dayanarak beyitteki ‘*akl-ı küll*’ün Âdemle (*‘a. m.*) temsil edilen ‘insan aklı, beşerî akıl’ anlamında olduğunu söylemek mümkün. Allah’ın birliğine ulaşmada bütün akılların çaresiz kaldığına örnek olarak şu beyit gösterilebilir:

nokta-i vahdetüñe bulmadı bir zerre vukûf
‘akl-ı kül yıllar ile tıfl-ı sebak-h^{v}ân oldı (Nev‘î: *Dîvân*: Kt. 51/1)

[= Akl-ı küll yıllar boyu ders okuyan bir çocuk oldu da yine senin birliğinin bir noktasını anlayamadı.]

Ahmed Paşa’nın şu beyti, *‘akl-ı küll*’ün ‘beşerî akıl’ anlamını hatırlatmaktadır:

'akl-ı külli leylî-i zülfüñde mecnûn eyleyüp

cânı meftûl-ı dilâvîzüñde meftûn eyleme (Ahmed Paşa: *Dîvân*: G.276/3)

[= Akl-ı küllü zülfünün Leylâ'sında/karalığında Mecnun/deli edip, canı gönül alan saçının kıvrımında büyülenmiş bir âşık etme.]

02. **K.1/03 tahayyür**: (< Ar. *h-y-r*, *hayret*) 'bir nesneye, sivri bir şeye çok bakmaktan dolayı gözleri kamaşmak, bir şeyi görememek; nereye gideceğini bilememek, yol ayrımında kalmak; başı dönmüş, aklı gitmiş, sersem ve sarhoş olmak; suyun bir yere akmayıp olduğu yerde çalkalanması; bulutun bir yana gidemeyip olduğu yerde durması ve kabın bütünüyle dolu olması' (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: I, 832. s.) anlamlarına gelir. Bunların yanı sıra 'esrar içmekten doğan sarhoşluk hâli, taş kesilme' (ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 155. s.) anlamı da vardır. Yukarıda sayılanlardan 'suyun bir yere akmayıp olduğu yerde çalkalanması', beyitteki *girdâb-ı tahayyür* tamlamasıyla uyuşmaktadır. Şair bu tamlamayı bilerek kullanmış olmalıdır. Gönül kayığı Allah'ın zatını bilmede şaşkınlık girdabına kapılıp çaresiz kalmıştır.

Tasavvufta *hayret*, "Kalbe giden bir tecelli (vârid) sebebiyle sâlikin düşünemez ve muhakeme edemez hâle gelmesi. Hayret ya delilde olur veya medlûlde. Allah'ın varlığını ispatlayan delilde hayrete düşmek zındıklık ve mülhitliktir. Medlûlü, yani delille varılan Hakk'ın tecellilerini temaşada hayrete düşmek sıddıklıktır." (ULUDAĞ: *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*: 162. s.) diye tarif edilmektedir. Beyitte, Allah'ın tecellileri karşısında hayrete düşme söz konusudur.

03. **K.1/07, G.52/2 vahdet-kesret**: "Vahdet, Allah'tan başka bir var ve varlık tanımamak, her şeyin onun tecellîsi olduğunu bilmektir."; kesret, "Yani çokluk âlemi, bu âlemdir. Fakat buradaki kesret, denizin dalgaları gibidir. Hakikatte dalgaların ayrı varlığı olmadığından bu çokluk, nazarî ve itibarîdir. Vahdet âlemi, yani mutlak varlık, zuhur edince kesret âlemi meydana

gelir. Fakat kesret âlemi, hakikatte vahdet âleminden başka bir şey değildir. Yalnız kesret âleminde isim, sıfat ve bu münasebetle sıfat ve adların karşılaşmasından doğan itibarî bir aykırılık vardır, hâlbuki vahdet âleminde bütün sıfatlarla adlar yok olmuş gibidir.” (GÖLPINARLI: *Yunus Emre Dîvânı*, 621; 704; 708. s.). “Bir olan Hakk’ın ad ve sıfatlarıyla tecelli edip çokluk hâlinde görünmesi *kesret*, bu çokluğun hakiki bir varlığı olmadığını kavrayıp var olarak yalnızca Hakk’ı görmeye *vahdet* denir.” “Birlikte çokluk çoklukta birlik. Vahdet ehline göre vahdet gerçek, kesret hayaldir. Bir olan varlığın çok görünmesi yalnızca bir görünüş meselesidir; gerçek sofi çoklukta birliği görür.” (ULUDAĞ: *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*: 210; 365. s.). Beyitlerde kesret ve vahdetin iç içe geçmiş bulunduğu, âlemdeki kesretin Allah’ın birliğinin kanıtı olduğu dile getiriliyor. Buna göre bu dünya kesret âlemidir ve birlik de yine bu âlemin içinde gizlidir.

04. **K.1/09 güneş-zerre**: Işınların arasında uçuşan toz parçacıkları yerden yükselerek güneşe doğru hareket eder gibi görünürler. Bu, zerrelerin varlığının güneşe bağlı olduğu inancını doğurmuştur. Beyitte, güneşin büyüklüğüyle zerrenin küçüklüğü arasındaki tezada yer verilmektedir. Âşık bir zerre olarak düşünülmekte ve varlığı sevgilinin mihrine/sevgisine bağlı gösterilmektedir. Zerre gibi olan âşık, sevgilinin aşkı sayesinde azametli bir güneşe dönüşecektir. Güneşe doğru dönerek yükselen zerrelerin hareketi, raks etmek ve başı dönmek gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Ayrıca beyitlerde *şevk* kelimesinin ‘ışık’ anlamına özellikle işaret edildiği görülüyor. Bundan başka *yerden götürmek* ifadesi de güneş-zerre hayaliyle birlikte sık sık yer alıyor (K.1/11, G.01/1, G.05/2, G.20/3, G.45/2, G.49/6). Başka şairlerden örnekler:

pertevin bir gün salar mihr-i ‘inâyet ***bâki****yâ*
zerre-i nâçîzler hûrşiyd-i nûr-efşân olur (Bâkî: *Dîvân*: G.159/6)

[= Ey Bakî, yardım güneşi bir gün olur aydınlatır da değersiz zerreler ışık saçan bir güneş olur.]

*dehr zulminden **hayâlî** kulunı kurtar şehâ*
çün götürür zerreyi yerden ziyâ-güster güneş (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 15/K.5/21)

[= A sultanım, dünyanın zulmünden bu Hayalî kulunu kurtar; çünkü ışık yayan güneş zerreyi yerden kaldırır.]

vermese pertev-i mihr-i keremüñ baña vücûd
zerre-veş şâm-ı meşakkatde olurdum nâ-bûd (Yakînî: *Dîvân*: K.5/13)

[= Eli açıklık güneşinin ışığı beni var etmese, sıkıntılar akşamında zerre gibi yok olur giderdim.]

05. **K.1/13 âb-ı zülâl**: "*zulâl*: kar kurdudur ki bülent dağlarda be-her sene kar müterakim olup eskidikçe bi-iznihi teala içinde mütekevvin olur. İnce, ak ve başı karamtık olur. Su içre korlar gayette soğuk ve lezzetli eder. O suya âb-ı zulâl derler. Arabîde zulâl duru ve saf mânâsınadır." (TEBRÎZÎ: *Burhân-ı Kâtı'*: 849. s.). "Dağlarda kar birikip eskidikçe içinde peyda olan kurttur ki suyun içine konunca soğutur ve tatlılandırır. Sâfi, berrak, hafif, singin, soğuk su mânâsına Arapça olup kaymak mânâsına gelen Z kelimesinden müştaktır. Hafifliğinden dolayı gûya boğazdan kayıp gider." (ŞÜKÛN: *Ferheng-i Ziya*: 1077. s.). "şol sâfî ve hafîf ve hoş-güvâr soguk suya denir ki asla bogazda ilişmeyüp hemân mürûr eder ola gûyâ ki kayıp gider" (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: III, 235. s.). Allah'ın yardımı zülâle benzetiliyor.

06. **K.1/16 harf oyunları**: Harflerin biçimlerinden hareketle yapılan oyunlar, şiire güzellik katmak amacını taşımaktadır. Böyle oyunlar, okuyucunun zihninde beytin gerçek anlamının yanı sıra bir yan anlamın canlanmasına sebep olur. Oyunların işleyişi sırasında benzetme sanatlarından yararlanıldığı görülmektedir.

bâr-ı derd-i 'ışkuñ altında kadüm dâl eyleyüp
yâ ilâhî eyle dîn ü devletüm[e] anı dâl (K.1/16)

Beyitteki oyun *dâl* harfi ekseninde şekillenmiştir. Âşığın boyu aşk derdinin yükü altında bükülmüş ve bu hâliyle *dâl* harfi kılığına bürünmüştür. Âşığın bu hâlinin din ve devleti için delil olması dilenir. Din ve devlet kelimelerinin ilk harfine işaretle birlikte *dâl* kelimesinin ‘kanıt’ anlamı da ima edilmektedir.

tabîbüm şerbet-i vasluñ yetişür aña dermân et
ki fikr-i zülf ü kaddüñle olupdur dilde vâ peydâ (G.01/3)

Bu beyitte, sevgilinin zülfü biçim bakımından *vâv* harfiyle, boyu ise *elif* harfiyle temsil edilmektedir. Sevgilinin zülfü ve boyunun düşüncesiyle âşığın gönlünde *vâ* ‘vah’ ortaya çıkmaktadır.

ey elif-kad gûşe-i hicrânda kaddüm oldı nûn
oldı anuñ noktası sînemde olan tâze dâg (G.32/2)

Buradaki harf oyunu *hicrân* kelimesiyle ilgilidir. *gûşe* ‘köşe, kulp’ kelimesi bir harfin kelimenin sonunda bulunduğunu gösterir. Bu durumda *hicrân* kelimesinin sonundaki *nûn* harfine işaret vardır. Şair, *hicrân* sözcüğünün sonundaki *nûn* harfi gibi boyum eğrildi ve onun noktası da göğsümdeki taze yara oldu diyerek içinde bulunduğu durumu anlatırken harf oyunlarından yararlanmaktadır.

çeşm ü kadd ü zülf ü agzuñ fikri bir ‘âlem-durur
gerçi ey ‘aynum baña sensüz olur ‘âlem elem (G.40/2)

Biçim bakımından *çeşm* (göz) *‘ayn* harfine, *kadd* (boy) *elif* harfine, zülf *lâm* harfine, ağız ise *mîm* harfine benzetilmekte bunlar ardı ardına sıralandığında ortaya *‘âlem* kelimesi çıkmaktadır. Şair sevgiliye hem ‘göz’ hem de ‘ayın harfi’ anlamına gelen *‘aynum* diye seslenmekte ve o olmayınca *‘âlem*’in *elem*’e dönüşeceğini söylemektedir. Bu durumda *‘ayn* harfiyle temsil edilen sevgili yok olunca, *‘âlem* kelimesinden *‘ayn* harfinin çıkarılması gerekir. Böylece ortaya *elem* kelimesi çıkar. Harf oyunu kelimeden bir harf eksilterek yeni bir kelime elde etme yöntemi üzerine kuruludur. Bir de burada kişinin gözü

çıkınca âlemin gözüne karanlık olacağı gibi bir gerçeği de hesaba katmak gerekir.

râst ol ey kad kanâ'at içre mânend-i elif
rây-ı kejdür kılma ham hırs içre kaddüñ râ gibi (G.68/2)

Beyitteki oyun iki kelime içerisindeki belli harflere işaret edilmesi esası üzerine kurulmuştur. *Elif* harfine benzetilen boya, *kanâ'at* içinde doğru olması, *hırs* içinde *râ* harfi gibi eğilmemesi yönünde öğüt verilmektedir. İki harf de adı geçen bu iki kelimenin ortasında bulunmaktadır. Bu ince işaretin yanı sıra hırs içinde bulunmanın yanlış bir düşünce olduğu da dile getirilmektedir. Bir de *rây-ı kej* ifadesinde *râ* harfine işaret vardır. Bu tür beyitlerde *içre* kelimesi oyuna konu olan harfin kelimenin ortasında bulunduğunu gösterir.

râh-ı hakda başuñ ayag eyle ey dil lâ gibi
menzil-i tevhîde ermek isteseñ illâ gibi (G.68/1)

Bu beyitteki oyun kelime-i tevhidle ilgilidir. *Başını ayak eyle-* 'eğilmek, alçak gönüllü olmak' demektir. *lâ* kelimesinin yazılıştaki eğriliğine işaret vardır. Kişi *lâ* gibi alçak gönüllü olunca *illâ* ibaresi gibi birliğe ulaşır. Kelime-i tevhidin yazılışında *illâ* ibaresi *Allâh* lâfzının hemen yanında yer aldığından böyle bir söyleyiş biçimi benimsenmiştir. Ayrıca, *başını ayak eyle-* deyimi 'baştaki bir harfi sona getirmek' anlamında olabilir.

07. **K.1/16 'ışk**: Aşkın tanımlarından biri şöyledir: "bir kimsenüñ sevdügi mahbûbdan gayrı nazarında dilber ü mahbûb olmayup nazarı aña hasr eylemek 'alâ kavl^in^ ifrât üzre mahabbet eylemekden 'ibâretdir" (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: III, 23. s.). Bu tanıma dayanarak beyitteki aşk, Allah'tan başkasını sevmemek, onun sevgisinden başka bir sevgiyi gönle sokmamak biçiminde anlaşılabilir. Beyitteki, âşık için aşkın yük olması biçimindeki ifade şu ayete dayanılarak açıklanabilir: "Evet, biz o emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik; onlar onu yüklenmeğe yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O cidden

çok zâlim, çok câhil bulunuyor.” (*Kur’ân*: 33. *Ahzâb*: 72). Burada kulluk ve aşk bağlantısını düşünmek gerekir. Aşkın ağır bir yük olduğunu ifade eden başka bir örnek:

bir demür tagı delüp boynına almak gibidür
her kişi ‘âşık olurdı eger âsân olsa (Yahyâ Beg: *Dîvân*: G.386/3)

[= Bir demir dağı delip boynuna almak gibidir. Kolay olsaydı herkes âşık olurdu.]

Tasavvuf anlayışında ise aşkın tanımı şöyledir: “Sofiler, Tanrıyı mutlak varlık bilirler. Mutlak varlığın zatî iktizası, zuhura olan meylidir ki buna *ilm* ve *aşk* da denir. Sofilerce “Hakikat-i Muhammediyye” de Tanrının bu ilk tenezzülüdür. Bütün var olan şeyler, bu âlemde bilgi suretleri biçiminde sabit olmuştur. Bu sübut da kâinatı meydana getirmiştir. Şu hâlde kâinatın zuhuruna sebep olan şey hubb-i zatî de denen aşktır. Aşk, zatî iktiza olduğundan insanı doğrudan doğruya zata ulaştırır. Sofilerce aşk, iki kısma ayrılır: Aşk-ı mecazî, Aşk-ı hakikî. Aşk-ı mecazî, geçici aşk, varlık suretlerinden herhangi bir surete bağlanıştır. Sofiler, mecaz, hakikatin köprüsüdür diyerek bu aşkı da hoş görürler. Âşık, ne derece aşka dalarsa o derece başka şeylerden kesilir ve bu suretle bütün mevhum varlıklardan soyunur. Sonunda sevdiği şeyden de vazgeçince hakikî aşka ulaşır.” (GÖLPINARLI: *Yunus Emre Dîvânı*, 617. s.). Bu bilgilere uygun olarak gerçek aşkın Allah aşkı olduğunu açıkça ifade eden bir beyit:

ey ***rızâyî*** *çün güzeller bî-vefâdur fârig ol*
geç mecâzîden göñül ver ‘ışk-ı mevlâdan yaña (Rızâyî: S.$_{13}$: 7^{a}.)

[= Ey Rızâyî, güzeller bağlılık nedir bilmez, onlardan el etek çek. Geçici aşktan geç, Allah aşkına gönül ver.]

08. **M.1/III/2 dünya-kocakarı-er**: Bu üç unsurun bir arada işlenerek hayaller geliştirilmesi şairlerin sıkça başvurduğu yöntemlerdendir. Felek bir kocakarı olarak nitelenirken onun

karşısına kocakarının bütünüyle zıddı özelliklere sahip olan er çıkartılmaktadır. Bu hayalin çeşitli şairlerde örneklerine rastlamak mümkün. Beyitlerin genellikle döneklik-mertlik tezadı içerisinde işlendiği görülüyor:

eger kim merd iseñ anuñ vefâsın umma sıdk etme
bu dehr-i pîre-zen ʻahdi yalan ey gerçek er gerçek (Zâtî: *Dîvân*: G.734/5)

[= Ey gerçek er, bu dünya denilen kocakarının verdiği söz yalandır. Er isen ondan vefa bekleme, onu doğru sanma.]

kimseye çift olma ferd ol ey ***usûlî*** *merd iseñ*
kim bu dehr-i pîre-zen evlâdı hep nâmerd olur (Usûlî: *Dîvân*: G.20/7)

[= Ey Usulî, er isen kimseye arkadaş olma yalnız ol; çünkü bu dünya denilen kocakarının çocukları namerd olur.]

09. **G.02/3 fitne-i âhir zamân**: "Nebatîlerden kalma bir itikada göre âlemin bir devir müddeti 49 bin sene imiş. Bu müddet yedi devre ayrılır; her devrenin ilk bin senesinde seb'a-i seyyâreden biri müstakilen, altı bin yılda, öbür seyyarelerle müştereken âlemi idâre edermiş. Birinci devrin ilk bin senesi Zühalden başlamış. Buna devr-i Âdem de derler. Ötekilerin devresi hitâm bulmuş, tedbir ve idâre şimdi kamer (ay)de imiş. Gûyâ kıyâmet bu devrin sonunda kopacakmış. Halk dilindeki "Zaman, âhir zaman oldu; âhir zaman alâmeti..." gibi tâbirler bu itikada dayanır... Bu devirde fitneler peydâ olurmuş: Âhir zaman alâmeti denilen budur." (ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 123. s.) Kıyametin kopmasına yakın çıkacağına inanılan fitnelerden bir tanesinin de küfrün hâkim olması, yani kâfirlerin Müslüman memleketlerini ele geçirmesi olduğu anlaşılıyor. Bu inanış çerçevesinde siyah rengiyle kâfir askerine benzetilen ayva tüyleri, fitne yakıştırmasına sahne olmaktadır. Benzeri iki örnek:

fitne-i âhir-zamân oldugı içün hatt-ı yâr

sanasın sâhib-kırândur rûma salmışdur harâc (Śübûtî: T.$_1$: 97[b].)

[= Ahir zaman fitnesi olduğu için, sevgilinin ayva tüyleri, sanki Anadolu'yu haraca bağlayan büyük bir hükümdardır.]

dil hânesin'urdı yanaguñ âteş-i âşûb

cân kişverine saldı hatuñ leşker-i fitne (Miyânî: T.$_1$: 485[a].)

[= (A sevgili) Yanağın, gönül evini kargaşa ateşiyle tutuşturdu. Ayva tüylerin, can ülkesine fitne askerini gönderdi.]

10. **G.03/5 fânûs-ı hayâl**: Bu konuda dile getirilen dikkat çekici veriler şunlar: "Bütün bu bilgiler ışığında "fânûs-ı hayâl" hakkında şöyle bir tarif geliştirmek mümkündür: "İnce deri yahut bez gibi ışığı geçirecek maddelerden mamul iki tabakalı bir fener cinsidir. Daha küçük ebatta olup dıştakine bir eksenle bağlı olan içteki fenerin üzerinde dönünce hareket ediyormuş gibi görünen ve Karagöz oyununda olduğu gibi ışığı geçiren boyalarla renklendirilmiş birtakım resimler vardır. Bunun içinde yanan mumun ışığıyla içerideki resimler dıştaki fenere aksederler. Çarşı pazar eğlence yerleri gibi halkın görebileceği mekânlara bir ip yahut zincirle asılan fenerin üst kısmında, içerisinde yanan mumun oluşturduğu sıcaklığın dışarı çıkmasını ve hava akımından içteki fenerin ekseni üzerinde dönmesini sağlayacak birtakım delik yahut aralıklar vardır. Fener üzerindeki ışıklı resimlerin hiçbir el yardımı olmaksızın kendi kendine dönmeleri, çalışma düzenini bilmeyen halk tarafından "hayret" ve şaşkınla karşılanır ve "ibret"le seyredilirdi." (ŞENTÜRK: "Klâsik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Âdetler ve Günlük Hayattan Sahneler": 179. s.). Selîkî'nin beytinde ve aşağıda gösterilen öbür örneklerde de fanusa yansıtılan tasvirlerin gerçeklikten uzak birer hayal oluşu ve feleğin özellikle de dönüşüyle hayal fanusuna benzetilmesi ortak noktalar olarak kendisini göstermektedir. Ayrıca Cafer

Çelebi'nin beytinden fanusların üzerine kırmızı veya yeşil ya da kırmızılı yeşilli kumaş örtüldüğü sonucuna varılabilir.

çarha erişmese lutfu kala bî-rûh suver
nakş-ı fânûs olan sûret-i bî-cân şekil (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 28/K.8/16)

[= Onun lütfu feleğe erişmese, bütün suretler, fanusun nakşı olan cansız görüntüler biçiminde ruhsuz kalırdı.]

çârsû-yı kadrüñüñ fânûsıdur gerdûn u mâh
üstine çarh-ı 'utârid sebz ü vâlâ pîrehen (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: K.11/48)

[= Ay ve gökyüzü senin şeref pazarının fanusudur. Dilek (Utarid, Merkür) feleği de onun üstüne yeşil ve kırmızı bir örtüdür.]

11. **G.03/6 ağlamak-gülmek** (G.21/5, G.22/2): Ağlamak-gülmek tezadı şairlerin hayal güçlerine bağlı olarak çok çeşitli biçimlerde söz konusu edilmektedir. Beyitte, âşığın ağlamakla saçtığı kanlı gözyaşları kırmızı renkli değerli bir taş olan *lâl*'e, sevgilinin de gülmekle görünen dişleri *inci*'ye benzetilmekte ayrıca bu benzetme *girye ve hande la'l ü dürer* sırasıyla verilerek *mürettep leff ü neşr* sanatı yapılmaktadır. Başka şairlerce de işlenen ağlamak-gülmek tezadına bir örnek:

'âşık u ma'şûka beñzer âsmân ile zemîn
kim biri agladugınca birisi handân olur (Ahmed Paşa: *Dîvân*: G.93/5)

[= Yer ile gök, sevenle sevilene benzer. Biri ağladıkça öbürü güler.]

12. **G.04/1 yâkût-mercân-bende**: Eskiden kölelere özellikle de harem ağalarına Yakut, Mercan ve Gevher gibi adlar verildiği bilinmektedir. "Harem ağalarına tâ yedinci hicrî asırda bile Yakut, Gevher, Mercân denildiğini şu beyitlerden anlıyoruz:

dedi yâkût u gevher lâlâ ey cân
durur kapuda ister gire fermân

dedi mercân lâlâ ey şûh-ı şengül
ki senüñ cennetin bâgında bülbül"

(ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 194. s.). Beyitteki *yâkût* ve *mercân*'ı bu çerçevede birer köle olarak düşünmek mümkün. Bunun benzer görünüşlerine başka şairlerde de rastlanıyor:

mercân lebüñe hâdim ü 'anber saçuña kul
oldı benefşe hattuñuñ ey gül karavaşı (Me'âlî: *Dîvân*: G.129/3)

[= Mercan dudağının hizmetçisi ve anber saçının kulu. Ey gül menekşe de ayva tüylerinin karavaşı (cariyesi) oldu.]

hâdim oldugı-y'çün eşküm eşigüñde şehâ
gâh yâkût olur adı vü gehî mercândur (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: G.48/5)

[= A sultan, gözyaşım eşiğinde hizmetçi olduğu için, adı kimi Yakut olur, kimi Mercan.]

Beyitlerde de görüleceği üzere *yâkût* ve *mercân* gibi kelimeler hizmetçi, kul, lâlâ ve köle gibi unsurlarla birlikte geçmektedir.

13. **G.05/5 bayram-el öpme-devlet el ver-**: Osmanlı insanının seçkin âdetlerinden biri de bayramda el öpmedir. Saygı göstermek amacıyla yaşça ve rütbece büyüklerin elleri öpülür. Bunun da bir âdabı olduğu ve bir merasime tâbi bulunduğu anlaşılıyor. *Abuşka* lügatındaki şu bilgi uygulanan yöntemi açıklar nitelikte: **ölçeş** [< ölce-ş] Bir kişi ekâbir öñinde bir dizin yere koyup bir dizin kaldurup elin başına koyup varup elin öpse ve görüşse bu vasfa derler." (*Abuşka*: 108. s.). Beyitlerden, padişahın da bayram günlerinde elini öptürdüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra *devlet el ver-* deyimi, 'bahtı açık olmak, talihi yardım etmek' anlamlarının yanı sıra gerçek manasını da çağrıştıracak biçimde yer almaktadır. Benzeri örnekler görmek mümkündür:

devlet el verse yüzin gördügüm eyyâm olsa
merhabâ eylesem ol şûh ile bayrâm olsa (Bâkî: *Dîvân*: G.460/1)

[= Devlet el verse de yüzünü gördüğüm günler gelse, o oynak sevgiliyle selâmlaşsam bayram olsa.]

dest-bûs-ı yâra erdüm devlet el verdi baña
*tâli'üm sa'd olduğına 'âli**yâ* *'îd oldı dâl* (Gelibolulu 'Âlî: *Dîvân*: G.306/5)

[= Devlet el verdi de sevgilinin elini öpebildim. Ey Âlî, bahtımın açık olduğuna bayram delil oldu.]

rûz-ı 'îd oldı öper her kişi dildâruñ elin
baña el vermedi devlet ki öpem yârüñ elin (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: G.156/1)

[= Bayram günü geldi herkes sevgilinin elini öpüyor. Bana devlet el vermedi ki sevgilinin elini öpeyim.]

14. **G.07/3 yeri od ol-/ yerini od eyle-**: Bu deyimin 'sıkıntı çekmek; sıkıntı çektirmek; zor durumda kalmak; dertler içinde bırakmak; acı çektirmek, hayatını cehenneme çevirmek' anlamlarına geldiği söylenebilir. Beyitlerde ateşle ilgili unsurların da deyimin gerçek anlamına işaret edecek biçimde kullanıldığı görülüyor:

yeri od olmaz idi yanuñda
zülfüñ'öykünmeseydi 'anberler (Enverî: *Dîvân*: G.89/3)

[= Anberler senin zülfüne özenmeseydi, yanında böyle ateşler içinde kalmazlardı.]

yerde gökde sıgmadum âh-ı cihân-efrûz-ıla
yeri od olsun anuñ kim yerimüz od eyledi (Şem'î: *Dîvân*: G.186/3)

[= Âlemi yakan ahımla yere göğe sığmadım. Bana böyle çektiren de ateşlerde yansın.]

her şeb ey dil âh-ı âteşnâkden
çarh-ı bed-mihrüñ yerin od eyledüñ (Bâkî: *Dîvân*: G.263/4)

[= A gönül, her gece ateşli ahlarınla bu insafsız feleği ateşler içinde bıraktın.]

kendü göñlümdür firâkında yerüm od eyleyen
nâle vü feryâdum ugratdı beni gavgâlara (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 355/G.25/3)

[= Ayrılığında yerimi cehennem eden kendi gönlümdür. Kendi inleyişlerim beni dertlere düşürdü.]

15. **G.07/4 yerinden su çık-**: Memnuniyetsizlik sonucu kişinin bulunduğu yeri terk etmesi durumunda söylenen bu sözün deyim olma ihtimali yüksektir. Eldeki az örneğe bakarak bu ifadeye doğru bir anlam vermek güç. Şimdilik ‘rahatsızlık duymak; bir felâket sonucu zor duruma düşmek; karşılaşılan durumdan dolayı bulunduğu yeri terk etmek’ karşılıkları verilebilir. Bu sözün bugün de kullanılan *suyu mu çıktı* biçimindeki deyime benzediği görülüyor. Beyitlerde sulu bir yeri ifade etmek için yaşlar sebebiyle göz söz konusu edilmektedir. Bir örnek:

gözümden gitdi âh ol serv-i dil-cû
yerinde yohsa anuñ çıkdı mı su (Fakîrî: T.$_1$: 472^a.)

[= Yoksa, onun yerinde su çıktı da mı, gönül götüren sevgili böyle gözümün önünden uzaklaştı.]

16. **G.07/7 ıztırâb** (G.65/4): Kelimenin ‘kıvranma, çırpınma, çarpma, titreme, çalkalanma’ gibi anlamlara geldiği görülmektedir. *ıztırâb* (< Ar. *z-r-b*) “çalkanmak ma‘nâsınadır deryânuñ çalkanması gibi ve râbıtası mün‘adim olup muhtell ve müşevveş olmak ma‘nâsına müsta‘meldir” (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: I, 187. s.). *Abuşka* lügatında da bunu destekleyici bilgi vardır: “**uçmak** ve **uçmag** hareket ve *ıztırâb* ma‘nâsınadur ki gözde isti‘mâl olsa göz segrimege derler yürekde isti‘mâl olınsa yürek oynamasına derler...” (*Abuşka*: 91. s.). Bunun yanı sıra beyitte, ‘suyun bir yere akmayıp olduğu yerde çalkalanması’ anlamı da bulunan *hayret* kelimesi özellikle seçilmiştir. *ıztırâb* kelimesinin yukarıda sıralanan anlamları çerçevesinde kullanılmasına birçok örnek vermek mümkün:

girdâb sanma ditretür anı teb-i firâk

deryâya tâb-ı mihr-i ruhuñ verdi ıztırâb (Yakînî: *Dîvân*: G.011/5)

[= Girdap sanma onu ayrılık ateşi titretir. Denizi, güneş gibi yanağının ateşi titretti.]

dil-i bîmâruma a'zâsı segirmek gibidür

ıztırâb-ı elem-i fürkate nisbet hafakân (Emrî: *Dîvân*: G. 379/3)

[= Ayrılık derdinin çarpıntısına göre kalp oynaması, hasta gönlüm için bir yeri seğirmek gibidir.]

bir güzeller şâhınuñ uyup hevâ-yı 'ışkına

kendüyi deryâ gibi pür-ıztırâb ister göñül (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 266/G.15/4)

[= Gönül, bir güzeller sultanının aşkına kapılıp deniz gibi coşkun, dalgalı olmayı ister.]

göñlüm müşevveş olsa n'ola zülf-i yârda

bir kuş ki dâma düşe çeker lâ-büd ıztırâb (Figânî: *Dîvân*: G.II/4)

[= Gönlüm, sevgilinin zülfüne dolaşıp dertli olsa şaşılmaz. Bir kuş tuzağa yakalanırsa çırpınır/acı çeker.]

17. **G.05/4 göz ucıyla bak-, göz ucıyla işâret** (G.08/2): *göz ucıyla nazar kıl-*, *göz ucıyla merhabâ et-*; *göz ucıyla selâm et-* biçimleri de bulunan bu söz yaygın olarak sevgilinin âşığa çok az da olsa iltifat ettiğini, belli etmeden baktığını ifade etmektedir. Âşık sevgilinin kısacık da olsa ilgisinden memnundur. Başka şairlerde de bunun çeşitli örneklerine rastlanıyor:

bir göz ucıyla nazar edüp bu ben dîvâneye

demdür insâniyyet etsen ey melek-sîmâ yine (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: K.10/53)

[= A melek yüzlü, zamanıdır, bu ben çılgına bir göz ucuyla bakıp da bir iyilik etsene.]

göz ucı ile merhabâ etdüm demiş ol bî-vefâ
pâdişehdür hâşe li 'llâh anı kim yalan eder (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.141/6)

[= O vefasız, "Bir göz ucuyla merhaba deyip selâm verdim." demiş. Allah korusun, padişahtır, onu kim yalancı çıkarır.]

baña 'ayn-ı sa'âdet göz ucıyla bir selâmuñdur
bütün dünyâca 'izzet yarım agız bir kelâmuñdur (Nev'î: *Dîvân*: G.137/1)

[= Benim için mutluluk kaynağı, göz ucuyla bir selâmındır. Dünyalar kadar lütuf yarım ağız bir kelâmındır.]

katlüme kasd edüp atar iken kemânı tîr
göz ucı-y-ıla bakducagı kan bahâ yeter (Sürûrî: $T._1$: 121^a.)

[= Beni öldümeğe niyetlenip yay kaşıyla ok atarken, bir göz ucuyla bakışı kan pahası olarak yeter.]

Ancak, Selîkî'nin beytinde (G.08/2) deyimin, 'öldürücü bakış' anlamında kullanıldığı söylenebilir. Beyitteki bu anlamı destekleyici bilgiler şunlar: "Bu noktada gerek Osmanlı sarayında sultanların, gerekse yetki sahibi paşaların mecbur kalmadıkça fazla konuşmayarak gerektiğinde çevrelerine bir göz işaretiyle emir vermeleri geleneğine de ima vardır. Evliya Çelebi'nin naklettiği; Sultan Murad [1623-1640]'ın, huzuruna getirilen ve cellât başında bulunduğu hâlde bağışlanması için af dileyen bir suçluya ilgisiz davranması ve bir zaman sonra padişahın bir göz işareti ile cellâdın kılıcının havada parlamasıyla gövdeden ayrılan kellenin yerde yuvarlanması hadisesi, bu şiirde sık sık kullanılan kan saçan gamze görüntüsünün boyutlarını gösterecek niteliktedir." (ŞENTÜRK: *Osmanlı Şiiri Antolojisi*: 89. s.). Bütün bu bilgilerden anlaşıldığına göre göz ucuyla işaret ölüm demektir. İfadeyi *gamze*'nin karşılığı olarak düşünmek mümkün.

18. **G.08/3 şîşe-sâ'at**: Âşığın gözlerinin bir kum saati olarak tasavvuru şairlerce sık sık işlenir. Biçim ve saydamlık göz önünde bulundurularak yapılan benzetmede sevgilinin

yollarındaki tozun, saatin içindeki kumlar gibi gözlere dolması istenmektedir. Aynı yönde söylenmiş bir beyit:

şîşe-i çeşmüm yoluñ kumu ile ey seng-dil
pür edüp her gün bu nev‘ ile geçürdüm sâ‘atüm (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 276/G.13/5)

[= A taş yürekli, gözümün şişesini yolunun kumuyla doldurup saatlerimi böyle geçirdim.]

Beyitte dikkat çekici sözcük *sâ‘at*’tir. Kelime, bir zaman dilimini ifade eden anlamının yanı sıra, kum saatini de çağrıştıracak biçimde *tevriye-îhâm* sanatıyla süslenerek beyte yerleştirilmiştir.

19. **G.09/2 Süleymân-taht-yel**: “Hz. Süleyman *Kur’an*’da adından sık sık sözedilen bir peygamberdir. Büyük dünya nimetlerine mazhar olmuştur. Dillere destan, darb-ı mesellere konu olan muazzam bir saltanatın sahibidir. Kuş dilini bilirdi. Rüzgâr emrine âmâde idi ve istediği yere çok kısa zamanda gider, gelirdi. İnsanlar, cinler ve kuşlardan müteşekkil orduları vardı. Bakır madeni ilk kez kendisi için bir pınar gibi akıtılmıştı.” (AYDEMİR: *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*: 187. s.). Süleyman (*‘a. m.*), *Tevrât*’a göre Dâvûd’un Kudüs’te başlattığı büyük mabedi tamamlatıp sonra onun yerine geçen bir padişahtır. *Kur’ân’*a göre ise peygamberdir. İnsanlara, cinlere, perilere, devlere, bütün yabanî hayvanlara, kuşlara ve rüzgâra hükmederdi. Her türlü dili bilir, kuşlarla, hayvanlarla konuşurdu. (GÖLPINARLI: *Yunus Emre Dîvânı*: 634. s.). *Kur’ân*’da Süleyman (*‘a. m.*)’ın yele hükmetmesi mealen şöyle ifade edilmektedir: “Andolsun ki, Süleyman’ı fitneye düşürdük ve tahtının üzerine bir ceset bıraktık. Sonra tevbe ile önceki hâline döndü. Ya Rab, beni bağışla ve bana öyle bir mülk ihsan et ki ardımdan hiç kimse yarışmasın. Şüphesiz bütün dilekleri veren sensin, Sen.” dedi. Bunun üzerine biz rüzgârı onun emrine verdik. Emriyle istediği yere yumuşacık akardı.” (*Kur’ân*: 38. *Sad*: 34-36).

Süleyman (*'a. m.*)'ın tahtını rüzgârların götürmesi yaygın olarak işlenen hayallerdendir. Ayrıca *taht-ı Süleymân* bir gemi türüdür: "taht-i Süleyman aynı zamanda bir çeşit gemi ismi olduğundan "rüzgârın taht-i Süleyman'ı ber-bâd etmesi" ifadesi, aynı zamanda böyle bir geminin fırtınaya yakalanarak batması görüntüsünü çağrıştırmak üzere maksatlı olarak kullanılmıştır." (ŞENTÜRK: *Osmanlı Şiiri Antolojisi*: 462. s.). Bu ifadenin gemi anlamına bir örnek:

bogazını alalum bahr gibi sürh-serüñ
geçelüm taht-ı süleymânlar ile üsküderi (Yahyâ Beg: *Dîvân*: K.7/5)

[= Deniz gibi kızılbaşın boğazını alalım, taht-ı Süleyman'lar ile Üsküdar'ı geçelim.]

Süleyman (*'a. m.*)'ın tahtı hakkında hurafe hâlini almış birçok rivayet vardır. "Söylentilere göre Hz. Süleyman'ın ahşaptan mamul bir döşemesi (bisat-taht?) vardı. Bir gezinti, bir sefer, bir kral veya düşmanla savaşmak gerektiğinde, lâzım olan her şey bunun üzerine yüklenirdi. Bu öyle geniş bir döşeme idi ki, bütün (portatif?) evler, döşekler, çadırlar, mallar, malzemeler, atlar develer, ağırlıklar, ins ve cinden erkekler, kuşlar ve öbür hayvanlardan her şeyi istiab ederdi. Yükleme işi bitince rüzgâra emreder, o da döşemenin altına girer ve onu havaya kaldırırdı. Muayyen bir yüksekliğe çıktıktan sonra, tatlı ve yumuşak esen rüzgâr onu alır götürürdü. Daha seri bir hareket arzu edilirse o zaman bu işi şiddetli esen rüzgâr yapardı." "Anlatılan bu gibi şeylerin sahih nakillere muhtaç olduğu unutulmamalı ve bilinmeli ki rüzgârın Süleyman'ın emrine amade kılınması konusunda pek çok rivayetler vardır ve bu rivayetlerde hâkim unsur israiliyattır." (AYDEMİR: *İslâmî Kaynaklara Göre Peygamberler*: 195; 196. s.).

Selîkî'nin bu beytinde büyük bir hükümdarlık sahibi olan ve tahtını rüzgârın götürdüğü Süleyman (*'a. m.*)'ın bile sonunda ölüme yenik düşdüğü ve bütün varlığını dünyada bırakmak zorunda kaldığı ifade edilmektedir. *taht*, *yel* ve *berbâd*

kelimelerinin birbirine yakın düşünceleri anlatmak için bir arada kullanıldığı görülüyor:

berbâd kıldı taht-ı süleymânı rûzgâr
sultân selîm hân-ı sikender-serîri gör (Bâkî: *Dîvân*: M.1/VII/5)

[= Zaman, Süleyman'ın tahtını savurdu götürdü. İskender tahtlı Sultan Selim Han'ı gör.]

gırre olma 'izzine bu hâkdân-ı mihnetüñ
'âkıbet taht-ı süleymân olsa çün berbâd eder (Nev'î: *Dîvân*: G.131/2)

[= Bu mihnet dünyasının verdiği yücelikten dolayı büyüklenme; sonunda Süleyman'ın tahtı da olsa savrulur gider.]

bir zamân yel götürür zâyi' eder âhir-i kâr
her hazân yapragını taht-ı süleymân bilürüz (Yahyâ Beg: *Dîvân*: G.156/4)

[= Bir zaman gelir yel götürür sonunda da yok eder. Her hazan yaprağını Süleyman'ın tahtı biliriz.]

Beyitlerde *berbâd* kelimesinin 'yıkılmış, harab olmuş' anlamıyla birlikte 'havada, hava üzerinde' anlamına da özellikle çağrışım yapıldığı görülüyor.

20. **G.11/2 şafak-yeni ay-hancer**: Şafakta görünen hilâlin kanlı yara içerisindeki hançere benzetilmesi, şairlerin hayal güçleri nispetinde çeşitli biçimlerde sık sık işledikleri bir tasavvurdur. Özellikle Emrî'nin aşağıdaki beyti Selîkî'nin beytiyle büyük benzerlik gösteriyor:

zahm-ı pür-hûnumda zerrîn hancerüñ ey sîm-ten
mâh-ı nevdür kim şafakda âşikâr olmış-durur (Emrî: *Dîvân*: G.196/2)

[= A gümüş bedenli, kanlı yaramdaki altın hançerin, sanki şafakta görünen yeni aydır.]

hilâl-i ʻîd kim gird-i şafakdan göricek anı

hayâl etdüm göñülde hancer-i hûn-rîz-i cânânı (Nev'î: *Dîvân*: K.XLIX/1)

[= Bayram hilâlini, akşam kızıllığında görünce, sevgilinin gönlümdeki kanlar saçan hançeri gözümün önüne geldi]

dönmese kutb-ı murâdı üstine bu çarh-ı dûn

pür-şafak eyler döker kanın hilâlüñ hanceri (Yahyâ Beg: *Dîvân*: K.8/16)

[= Bu alçak felek, onun dilek ekseni üstüne dönmese, yeni ayın hançeri onu (feleği) akşam kızıllığına bular, kanını döker.]

21. **G.11/3 kara top-alay bagla-**: Beyti üç anlam katmanında ele almak gerekir. Birincisinde *top* kelimesinin eski biçiminin *tüp* olup 'savaş düzeni almış ordu merkezi' anlamına geldiği düşünülebilir. "*tüp*, doğu Türkçesinden alıntıdır, 'savaş düzeni almış ordunun merkezi' anlamını taşıyan bir terimdir. Bkz. *TMEN* c. 1, no. 307 Moğoca *ğol*. Drs." (TEZCAN: *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*: 147. s.). Kelimenin bu anlamını *alay bagla-* deyimi güçlendiriyor. Bu durumda sevgilinin zülfünün, âşıkların gönül ordusunu dağıtmak için savaş düzenine geçmiş bir birlik hâline geldiği varsayılabilir. İkincisinde, sevgilinin saçlarının toplanmış hâli göz önünde bulundurularak, bir top güllesi hayali canlandırılabilir. Üçüncüsünde ise yine toplanmasından hareketle saçların, bir savaş aleti olan topuza benzetildiği düşünülebilir. Üç anlamın da ortak noktası sevgilinin saçlarıyla âşığın gönlünü alt üst etmesi, aklını başından almasıdır. Başka beyitlerde de yinelenmesi, bu hayalin şair tarafından yeni ve ayrıcalıklı kabul edildiğini akla getiriyor.

22. **G.11/5 doğanla avcılık** (G.16/5): Doğanla avcılık, Osmanlı insanının gündelik hayatında önemli yer tutan bir oyun ve eğlencedir. Yakalanmalarından avcılıkta kullanılmalarına kadar alıcı kuşlarla ilgili pek çok unsur, çeşitli özellikleriyle şiirin konusu içine çekilmektedir. Beyitlerden anlaşıldığına göre, alıcı

kuşlarla avcılık, sultanların ve beylerin ilgi alanına giren, yüksek tabaka eğlencesidir. Bunun bir sonucu olarak beyitlerde doğan ve şahin gibi avcı kuşlarla birlikte, sultan veya bey gibi unsurların yanı sıra *el üstünde tut-*, *ele al-* gibi deyimler bir arada işlenmektedir. Doğanla avcılık yüksek tabakaya mahsus bir eğlence olduğundan, alıcı kuşların köylü gibi alelâde kimselerin eline yakışmayacağı da beyitlerde dile getirilen düşüncelerdendir:

kolına ala seni seyr ede lâyık mı rakîb
şehbâzı ne revâdur ala dihkân eline (Hüdâyî: *Dîvân*: G.198/3, 48b.)

[= Rakibin seni koluna alıp gezmesi olacak şey midir? Köylünün eline doğan alması uygun mudur?]

23. **G.11/6 Nûh**: "Zamânında tufan olduğu ve ona inananlardan başkalarının boğulduğu, insan soyunun, tekrar ondan ve ona inananlardan ürediği için "ikinci Âdem" diye anılan ve XXXIII. sûrenin 7. âyetinde İbrâhîm, Mûsâ, Îsâ peygamberlerle ve Hz. Muhammed'le (*s. m.*) anılan ülülazm peygamberlerden. Nevvâh, çok ağlayan demektir. Uzun müddet ağladığı rivâyet edilmiştir. "Ahd-i Atıyk"de Nûh'un dokuz yüz elli yıl yaşadığı bildirildiği gibi (Tekvîn, IX, 29), *Kur'ân*'da da bu, tekrarlanır; ancak *Kur'ân*'da kavmi arasında bin yıldan elli yıl eksik bir müddet kaldığı, sonra tufan olduğu bildirilmektedir ki bu dokuz yüz elli yıl, dâvet müddetidir; ondan önce ve sonra da yaşadığından ömrü bin yılı pek çok aşmaktadır (XXIX, Ankebût; 14)." (GÖLPINARLI: *Hüsn ü Aşk*: 307. s.; *Divan-ı Kebîr*, VII, 699. s.). Adı *Kur'ân*'da 43 kez geçen Nuh (*'a. m.*), uzun ömrü sebebiyle şiire konu edilmektedir. Beyitte ayrıca *girdâb* kelimesi de Nuh tufanını hatırlatacak biçimde kullanılmıştır.

24. **G.14/2 hatt-nesh**: Beyitte hat sanatıyla ilgili *hatt*, *ta'lîk et-*, *safha*, *nesh et-* ve *hatt-ı gubâr* gibi kelime ve ibareler *îhâm-ı tenâsüb* oluşturacak biçimde ustalıkla seçilmiştir. Beytin ilk anlam katmanında, sevgili güzelliğini ayva tüylerine bağlamakta

âşığa vefa göstermemektedir. Âşık da sevgiliye seslenerek, ayva tüyleri yüzünün güzelliğini bozmadan kendisine vefa göstermesini istemektedir. Beyit, ikinci anlam katmanı olan yazı sanatı çerçevesinde düşünüldüğünde toz gibi küçük bir yazı çeşidi olan *hatt-ı gubâr*'ın, ondan daha büyük bir yazı çeşidi olan *nesh*'e dönüşmesi söz konusudur. Bu, ayva tüylerinin artık sakal hâlini alması, sevgilinin güzelliğinin kalmaması demektir. *Nesh* kelimesi için sözlükte verilen anlamlar şunlar: "*nesh* (< Ar. *n-s-h*) bir nesneyi yerinden zâ'il kılmak ma'nâsınadır mü'ellifüñ *Basâ'ir*'de beyânına göre nesh bir nesne âher nesneyi müte'akkib olarak zâ'il kılmak ma'nâsına mevzû'dur zıllüñ şemsi ve şemsin zılli ve şîbüñ şebâbı izâlesi gibi ba'zen bundan izâle münfehim olur ki bi-l-külliye evvelkini zâ'il eder ve ba'zen isbât münfehim olur nesh-i kitâb gibi ki bir mektûbuñ sahîfe-i uhrâya sûretinüñ nakli gibi ve ba'zen izâle ve isbâttan ikisi de münfehim olur intihâ ve nesh bir nesneyi tagyîr eylemek ve bozmak ma'nâsınadır ve bir nesneyi ibtâl edüp âher nesneyi anuñ makâmına kâ'im kılmak ma'nâsınadır mesh ma'nâsınadır ki bir nesnenüñ sûretini bir kubh sûrete tahvîl eylemekden 'ibâretdir ve bir kitâbı karşısında nüsha edüp sûretini yazmak ma'nâsınadır ve bir nesneyi âher mahalle nakl ve tahvîl eylemek ma'nâsınadır" (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: I, 563. s.). Bu anlamlar çerçevesinde *hatt-ı gubâr*'ın *safha-i ruhsâr*'ı *nesh etme*'si ayva tüylerinin sakala dönüşmesi, yüzün güzelliğinin bozulması demektir.

25. **G.15**: *Türkçe Dîvân*'da bu gazelin, yalnızca bir yazmaya dayanılarak Fuzulî'ye ait gösterilmesi (G.LXVI) büyük bir ihtimalle yanlıştır. Gazel, üç ayrı mecmuada Selîkî adına kayıtlıdır. Bununla birlikte ilk beyit, Hasan Çelebî, Beyânî ve Fâ'izî tezkireleriyle birlikte *Kâmûsu'l-A'lâm* ve *Tuhfe-i Nâ'ilî*'de Selîkî'den gösterilen örnekler arasında yer almaktadır. Ayrıca Riyâzî tezkiresinde de gazelin tamamı Selîkî maddesinde yazılmıştır (KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; BEYÂNÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 129. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-*

Şu'arâ: 148[a]; Ş. SÂMÎ: *Kâmûsu 'l-A'lâm*: 4. C., 2611[a]; TUMAN: *Tuhfe-i Nâ'ilî*: I. C., 446. s., 1852. md.). Anlaşılan, Selîkî'ye ait bu gazel, şimdilik bilinmeyen bir yolla Fuzulî'nin divan nüshalarından birine geçmiştir.

Kaynaklar gazelin ilk beytinin, ailesiyle birlikte haramîler tarafından şehit edilen şairin, hasbıhâli olduğunu bildirmektedir (KINALI-ZÂDE Hasan Çelebî: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 482. s.; BEYÂNÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu'arâ*: 129. s.; RİYÂZÎ: *Riyâzu 'ş-Şu'arâ*: 148[a]).

26. **G.17/4 mehekk**: Altın veya gümüş gibi değerli maddelerin üzerine sürülen ve oluşan çiziğe çeşitli derecelerde asitler konulmasıyla maddelerin ayarını tespit etmeye yarayan sert, siyah bir taştır (ŞENTÜRK: *Osmanlı Şiiri Antolojisi*: 498. s.). Beyitte, altın ve gümüşün yanı sıra *sür-* fiilinin yer alışı, altının değerinin mihenk taşıyla ölçülmesi sebebiyledir. Âşığın sararmış yüzü altına benzetilmekte ve mihenk durumunda olan sevgilinin cefa taşlarına sürülmektedir. Böylece âşığın sevgiliye olan aşkının derecesi ortaya çıkacaktır.

27. **G.18/4 cennetü 'l-me'vâ**: *me'vâ* (< Ar. *'-v-y*) 'barınak, sığınak, yurt' demektir. *Kur'ân*'da adları cennet-i huld, dârü 's-selâm, dârü 'l-karâr, cennâtü 'l-'adn, cennetü 'l-me'vâ, cennetü 'n-na'îm, 'illiyyîn ve firdevs diye geçen sekiz cennetten birisidir. "Cennetlerden birinin adıdır. Oraya ancak peygamberlerle şehitler girer." (GÖLPINARLI: *Kur'ân-ı Kerîm ve Me'âli*: 51. s.). *Kur'ân*'da üç yerde geçer. "Evet, iman edip o salih amel işleyen kimselerin yaptıklarına karşılık konukluk olarak kendilerine Me'va cennetleri vardır." (*Kur'ân*: 32. *Secde*: 19); "Kasem olsun ki onu bir daha da inişinde gördü; sidre-i münteha'nın yanında ki cennetü 'l-me'vâ onun yanında!" (*Kur'ân*: 53. *Necm*: 13-14); "Her kim de Rabbinin makamından korkmuş, nefsini kötü arzulardan engellemişse muhakkak cennettir onun varacağı." (*Kur'ân*: 79. *Nâzi'ât*: 40-41). Me'vâ cennetine şehitlerin gireceği yönündeki bilgiye göre, âşığın

sevgili için canını vermesi şehitlik mertebesine ulaşması demektir.

28. **G.19/1 menzil-nişân**: Okçuluk hem bir harp oyunu hem de eğlence olarak Osmanlı kültür hayatındaki yaygınlığı derecesinde şiire de yansımıştır. Birçok beytin okçuluk ıstılahlarıyla süslendiği görülmektedir. Ok atışlarında en uzak mesafeye ulaşan okun düştüğü yere, atanın maharetine nişan olmak için taş dikilir. "Osmanlılardan önce yazılmış olan okçulukla ilgili kitaplardan öğrendiğimize göre, Orta Çağ döneminde genellikle üç çeşit ok atılıyordu. Bunlardan birisi nişan atışı (puta atışı), ikincisi kütük veya kalkan gibi sert şeyleri delmek için yapılan vurma (darb), üçüncüsü de oku uzağa düşürmek için yapılan atış (menzil atışı)." (KAHRAMAN: *Osmanlı Devletinde Spor*: 394. s.). Menzil taşı: "Okun düştüğü yere dikilen taş hakkında kullanılır bir tâbirdir. Ok atış yerindeki taşa da "ayak taşı" denilirdi. Müsabakaya girenler hizayı ayak taşına bakmak suretiyle temin ederlerdi. Taşı dikmek için müsabakada en ileri atmak lâzımdı. Taşı en ileri atanın adı ve atıldığı tarih yazılırdı. *Spor ruhu* adlı eserde (İstanbul. Selâmet Matbaası, 1928, sayfa 132) menzil taşı tâbirinin ok talimgâhı mânâsına geldiği ve bu türlü talim yerlerinin memleketin birçok yerlerinde bulunduğu yazılıdır." (PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: II, 480. s.).

Nişan taşı: "Ok müsabakasında atılan okun düştüğü yere, hatıra olarak, dikilen taş hakkında kullanılır bir tâbirdir. "menziltaşı" da denilen bu taşa ok atanın adıyla atıldığı tarih yazılırdı." (PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: II, 700. s.). "Taş iki sebepten ötürü dikilirdi. Birincisi Peşrevle (900) gezin üzerinde ok atan her atıcı taş dikebilirdi. İkincisi, açılmış bir menzilde durup yani *baştaş*ı geçmek için çalışıp geçebilecek düzeye gelince, meydan ihtiyarlarının da iznini alarak, onların önünde kurallara uygun biçimde atarak *baştaş*ı geçerse, birinci olmuş sayılır ve taş dikmeğe hak kazanırdı. *Baştaş*ı geçmeğe "menzil bozma" denilir ve çok

önemli sayılırdı.”, “Bazı atıcılar yoksul olup taş yaptıramaz, yemek ve hediyelerin parasını verecek güçte olamadıkları için, bazıları da atışın arkasından savaşa veya görevle başka yere gitmeleri vesilesiyle bir kısmı da çeşitli sebeplerden ötürü taşını dikmez veya dikemez. Böyle durumlarda okun düştüğü yere çevreden toplama taşlar yığılır. Atıcılar bu taş yığınına “cift” derler.” (KAHRAMAN: *Osmanlı Devletinde Spor*: 413; 415. s.). Beyitte sevgilinin âşığa vurduğu taşlar, sevgilinin attığı okların ulaştığı yer olan âşığın göğsünde bir nişan taşı vazifesi görmektedir. Burada söz konusu edilen nişanın, yukarıdaki bilgiye uygun olarak, çevreden toplanan taşların yığılmasıyla inşa edildiği anlaşılıyor. Okun düştüğü yere nişan olmak üzere taş dikilmesi örneğini başka şairlerde de görmek mümkün:

atduk murâd menziline âh okların
taşlar dikildi oldı nişâne mezârumuz (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 196/G.5/2)

[= İstek menziline ah oklarını attık. Taşlar dikildi mezarımız nişan oldu.]

29. **G.19/4 kızıl yeşil duhân**: Yaygın olarak kullanılan bu ifadede âşığın ah dumanı kızıl ve yeşil renkle vasıflandırılmaktadır. Kırmızı ve yeşilin karışması siyah rengi vereceğinden şairler böyle bir söyleyiş biçimini tercih etmiş olabilirler. İki örnek:

ol serv-i lâle-hadsüz ben zâr u nâ-tüvâna
yeşil kızıl görinür bu âh-ı âteşînüm (Emrî: *Dîvân*: G.343/3)

[= O lâle yanaklı selvi olmayınca ben zayıf ve dermansıza, ateşli ahım yeşil kızıl renkte görünür.]

kızıl yaşıl dütünüm oldı çarha peyveste
felekde kavs-i kuzah sanma ey hilâl-ebrû (Yakînî: *Dîvân*: G.168/2)

[= A hilâl kaşlı, felekte görüneni gök kuşağı sanma. Kızıl yeşil dumanım göğe ulaştı.]

30. **G.19/5 mîr-i ‘âşıkân**: (*chrysanthemum segetum*) L. (*compositae*) ‘horozibiği, krizantem, kasımpatı’. Birleşikgillerden, çiçekleri katmerli ve türlü renkte güzden kışa değin açan bir süs bitkisi. *Burhân-ı Kâtı*’da *âbrûn* maddesinde şu bilgiler var: “Reyâhin envaından Türkîde kayakoruğu tabir olunan reyhana füsûl-i erba‘ada ter ü taze olduğu alakasıyla alem-i hâs eylediler. Araplar ona hayyu ’l-‘âlem derler. Bazı diyarda *arzu otu*, *uruz otu*, *kulak otu* ve *yara otu* dahi derler. Ekseriya duvar diplerinde ve kuru yerlerde biter. Edviyeye dahi ithal ederler. Bazılar indinde âbrûn bustân-efrûz ismidir ki Türkîde *bostan güzeli*, *mîr-i ‘âşıkân* ve *beg börkü* dedikleri çiçektir. Şarapla tenavülü burûdet-i mideyi müzildir.” (TEBRÎZÎ: *Burhân-ı Kâtı‘*: 7. s.). “Bir yıllık otsu ve sarı çiçekli bir bitkidir (BAYTOP: *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*: 135. s. Resim: 82). Sarı renkli bu çiçek, âşığın yüz rengini çağrıştırıyor. Güzün açması da beyitlerde değinilen bir başka özelliği. Ayrıca *emîr-i ‘âşıkân* şeklinde de geçiyor.

demiş gülzâr-ı kûyumda kaçan cem‘ olsa ‘uşşâkum
***refîkî** ol gülistânda emîr-i ‘âşıkân olsun* (Refîkî: $T._1$: 448[a].)

[= (Sevgili), “Sokağımdaki güllükte âşıklarım ne zaman toplanırsa Refîkî o gül bahçesinde âşıkların sultanı/kasımpatı olsun.” demiş.]

berg-i mîr-i ‘âşıkandur rûy-ı zerdüm yâ hazân
bir nazar baksañ bilürdüñ defter ü dîvânuma (Subhî: $T._1$: 480[a].)

[= Sarı yüzümün kasımpatı mı güz yaprağı mı olduğunu bir bakış olsun defterime divanıma baksan bilirdin.]

31. **G.20/3 gökyüzü-direk** (G.54/2): *Kur’ân*’da iki yerde göklerin direksiz olarak yaratıldığı bildiriliyor: “Allah odur ki semalara direksiz irtifâ verdi-onları görüyorsunuz-...” (*Kur’ân*: 13. *Ra‘d*: 2); “Gökleri direksiz yarattı-onları görüyorsunuz-;”(*Kur’ân*: 31. *Lukman*: 10). Burada şairin ilahî bilgiye karşı bir tavır

takındığını düşünmemek gerek. Yalnızca herkesçe bilinen bir gerçeğe şairane bir yaklaşımla yorum getirilmektedir.

32. **G.21/1 hamel**: "Gökyüzünde bir koç biçiminde görünen yıldız kümesinin adıdır. Güneş bu burca Martın 21. gecesi yahut günü girer ve geceyle gündüzün bir olduğu ilkyazın bu ilk gününe "Nevrûz" denir. Bu bakımdan Hamel burcu daha çok bahar tasvirlerinde söz konusu edilmiştir." (ŞENTÜRK: "Osmanlı Edebiyatında Felekler, Seyyare ve Sabiteler": 174. s.). Şair bu beytinde çektiği ateşli ahlardan dolayı gökyüzünde koç burcunun pişerek kebap olacağını mübalağalı bir ifadeyle dile getirmektedir.

33. **G.22/1 kamer-'akrep burcu-bârân**: "Güneş manzûmesi içinde olup o manzûmeyle giden, başka bir yıldızın çevresinde dönmeyen, oldukları yerde dönen yıldız kümelerine *burç* denmiş, bu kümelerdeki yıldızlar, mefrûz bir hatla birbirlerine ulanınca benzetilen biçimlere göre adlandırılmışlardır. Bunlardan biri de *akrep*tir. Yıldız bilgisine göre, bir adamın yıldızının bu burca girmesi, çıkıncaya dek sâhibine yomsuzluk getirir." (GÖLPINARLI: *Divan-ı Kebîr VII*: 675. s.). Ay akrep burcundayken sefere çıkılması uğursuz karşılanırmış (ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 60. s.). Selîkî'nin bu beytinden ay Akrep burcuna girdiği zaman yağmur yağacağına dair bir kanaatin de varlığı ortaya çıkıyor.

34. **G.22/4 sâkî-i devrân**: Eldeki örneklere bakarak şimdilik bu ifadenin 'felek; kader; dünya, zamane; ecel, ölüm' gibi anlamlara geldiği söylenebilir. Âşığın kafatasını kadeh yaptığında *sâkî-i devrân*'ın sarhoş olup başının döneceğinin söylenmesi, feleklerin dönüşünü hatırlatmak sebebiyledir. Bu ifadenin çeşitli biçimlerini görmek mümkün:

'âkıbet seng-i mezâr eyler emel câmın şikest
neçe cemler sâkî-i devrân elinden içdi kan (Nev'î: *Dîvân*: G.378/4)

[= Sonunda mezar taşı, arzuların kadehini kırar. Nice Cem'ler zaman sakisinin elinden kan içti.]

cür'a-veş ayakda kodı sâkî-i devrân beni
dest-gîr ol ey emîr-i meclis-i devr ü zamân (Bâkî: *Dîvân*: K.22/27)

[= Zaman sakisi uzun süre beni ortalarda bıraktı. Ey zaman ve devir meclisinin hakanı elimden bir tut.]

rind oldur kim götürdü bezm-i kesretden ayag
sâkî-i devrân elinden tolmadan peymânesi (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 424/G.67/6)

[= Rind, zaman sakisi elinden kadehi dolmadan, bu kesret meclisinden çekilip gidendir.]

35. **G.23/3 rişte-i cân** (G.24/5, G.53/1): İnsanın hayat kaynağı ve hayatın bağlı olduğu ip diye nitelenen *rişte-i cân*, 'can damarı, şah damar' diye tanımlanabilir. Şairler hayatlarının bağlı olduğunu söyledikleri bu can ipini, türlü hayallerle süsleyerek şiirin konusu içine çekmişlerdir. Bunlardan bir tanesi de mumun fitiliyle *rişte-i cân* arasında ilgi kurulmasıdır. Muma teşbih edilen insanın, sevgili uğruna mumun fitili gibi can ipini yaktığı söylenir. Bu hayal bir de mumun erimesiyle âşığın akan gözyaşları arasındaki benzerlik ilgisiyle desteklenmektedir. İnsan-mum benzetmesinin başka örnekleri de vardır:

rişte-i cânın edüpdür sanemâ ***şem'î*** *fetîl*
yanmaga zülf ü ruhuñ şevkı-y-ıla leyl ü nehâr (Şem'î: *Dîvân*: G.057/7)

[= A put gibi güzel, Şem'î zülfünün ve yanağının aşkıyla gece gündüz yanmak için, can damarını fitil etmiştir.]

ey ***fuzûlî*** *şem'-veş mutlak açılmaz yanmadın*
tâblar kim sünbülinden rişte-i cânuñdadur (Fuzûlî: *Dîvân*: G.LXXXV/7)

[= Ey Fuzulî, senin can damarındaki, sevgilinin sümbülünden olan düğümler, kuşkusuz mum gibi yanmadan açılmaz.]

36. **G.23/4 âb u gil**: İnsanın balçıktan yaratılması *Kur'ân*'da 6. *En'âm*: 2; 15. *Hicr*: 26; 28; 33 ve 55. *Rahmân*: 14 olmak üzere beş ayette geçmektedir. "Filhakîka biz insanı selsâl'den [kuru çamurdan], mesnûn [değişken, biçim verilmiş] bir balçıktan yarattık!" (*Kur'ân*: 15. *Hicr*: 26). Beyitte, *sarây-ı cân u dil* insanın manevî varlığını, *âb u gil ma'mûresi* ise maddî varlığını temsil etmektedir. Şair kendisine seslenerek iç dünyasını düzeltmesini dışıyla ilgilenmemesini istiyor. Benzeri bir ifade başka bir beyitte de vardır (G.22/5). Burada insan bedeni, topraktan yapılmış ev, ruh ise saraydır. Vücudun *âb u gil* diye nitelenmesi başka şairlerce de tercih edilen bir yaklaşımdır:

vücûduñ hâkini ter tut gözüñ yaşıyla ey ***bâkî***
gül-i gülzâr-ı ma'nâ açılur bu âb u gilden bil (Bâkî: *Dîvân*:G.312/5)

[= Ey Bâkî, vücut toprağını gözyaşıyla sula, bil ki mana güllüğünün gülü bu su ve topraktan açılır.]

Selîkî bir başka beytinde, kendi hamurunun, gözyaşları ve sevgilinin mahallesinin toprağından yoğrulduğunu söylüyor (G.53/2).

37. **G.25/2 lu'bet-bâz**: Metinlerde genellikle *lu'bet-bâz* kelimesi 'oyuncu, hileci' anlamındadır. Ancak kelimenin, hem Selîkî'nin beytinde hem de aşağıdaki öbür örneklerde görüleceği gibi, insanları eğlendirmek için bir çadırın içinde kuklalarla Kargöz oyununa benzer gösteriler yapan veya bir perdenin ardından çeşitli göz bağcılık hünerleri sergileyen meslek erbabının da adı olduğu anlaşılmaktadır. Beyitte *lu'bet-bâz*, *çâder*, *çarh-ı felek* ve *sûret* ifadelerinin yer alması sebepsiz değildir. Anlaşılan *lu'bet-bâz*, bugünkü gölge oyununda olduğu gibi bir çadırın içinden ya da perdenin arkasından çeşitli tasvirler sergileyerek oyun yapıyor, bir yandan da elindeki defi çalarak gösterisini seslendiriyordu. Özellikle *çenber* veya *çarh-ı felek* ifedelerinin geçmesi bütün bu işlemleri gerçekleştiren, çeşitli tasvirleri film şeridi gibi dönerek harekete geçiren bir düzenek kullanıldığını da akla getiriyor. Şu bilgiler, şairin beyitte yer verdiği çadır

kurma, bir perdenin ardına gizlenme ve çeşitli hayaller gösterme gibi unsurlarla bire bir örtüşüyor: "pes ol mahalde bir harîf-i lu'bet-bâz ve bir zarîf-i 'arbede-bâz bir hayme-i zü 'l-'acâyib ve bir perde-i bü 'l-garâyib meydânda nâzükâne gelüp kurdı ba'dehu envâ'-ı temâsîl-i garîbe perde ardından yürütdü ve kendü hicâb içinde kalup bir mikdâr san'atin sürütdü." (III. Murad'ın 1582 şenliği: AND: *40 Gün 40 Gece*: 79. s.). Devamında göz bağcının çeşitli gösteriler yaptığı, bazı kukla ve tasvirleri canlıymış gibi gösterip kuşlar uçurduğu, sofralar kurup güzelleri oturttuğu, böylece âdeta bir cennet bahçesi tasvir ettiği, sandallar üzerinde hanendelere şarkılar söylettiği, gemileri karada yürüttüğü, meclisler kurup yedirip içirttiği ve bir ejderha çıkarıp insanları yutturduğu anlatılır. Bütün bu bilgiler, beyitteki ifadelerin dönemin eğlence hayatının bir yansıması olduğunu göstermektedir. Benzeri beyitlerde aynı ortak unsurlar vardır:

kâmetüñ ham eyleyüp her nâ-kese verme selâm
dehr lu'bet-bâzına kim der saña var çenber ol (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 259/G.2/3)

[= Eğilip de her alçağa selâm verme. Kim sana git de bu dünya denilen göz bağcıya çember ol diyor.]

çü oldı gün gibi rûşen bu 'işret-i mümtâz
kodı el arkasın yere çarh-ı lu'bet-bâz (Yahyâ Beg: *Dîvân*: TB.VII/8)

[= Bu seçkin eğlence gün gibi görününce, bu felek denen göz bağcı pes etti.]

sûret (< Ar. *s-v-r*) 'biçim, kılık' demektir. "Her şeyin görünen biçimi ve vasıfları sûrettir. Sûret biçiminde tecellî eden, mânâdır. Sûret "araz"dır, yani kendi kendisine ve başlı başına duramayan, olamayan bir şeydir. Mânâ ise "cevher"dir, yani başlı başına ve esasen vardır, sûretle ve sûret biçiminde tezahür eder. Vahdet-i vücutçularca mânâ, Tanrıdır, sûret, bütün kâinattır. Sûretlerde sayı vardır, sûret düzülür, bozulur. Fakat mânâ, daimîdir ve bütün bunlar, onun zuhuru olmakla beraber o, hepsinden de münezzehtir." (GÖLPINARLI: *Yûnus Emre Dîvânı*:

644. s.). Selîkî'nin bu beytini tasavvufî zeminde değerlendirmek gerekir. Bu dünya denilen çadırın içerisinde görünen her şey bir gölgeden ve görünüşten ibarettir. Hepsinin ardındaki felek veya kader diye nitelendirilebilecek olan gizli göz bağcı, çeşitli oyunlar yaparak insanları oyalamaktadır. Bu açıdan beytin, ayetlerde de yer alan, "Bu dünya hayat bir eğlence ve oyundan ibaret ve hakîkaten son yurt işte hâlis hayat o! Amma bilselerdi." (*Kur'ân*: 29. *Ankebût*: 64.) mealindeki bilgiye dayandığı söylenebilir.

38. **G.25/3 hüccet**: "Hâkim huzurunda ikrar ve takrir ve akit ve vasi tâyini ve bir hususa izin verilmesi gibi hükmü ihtiva etmiyen hususlar hakkındaki vesikalar hakkında kullanılır bir tâbirdir. Eskiden bir hükmü havi olsun olmasın hâkim (kadı) tarafından hukukî bir hâdiseye dair tanzim olunan vesikaya bu ad verilirdi. Şer'iyye mahkemelerinden verilen hüccetler tâlik yazı ile yazılırdı. Bu vesikalarda hâkimin imzası vesikanın altında değil üstünde bulunurdu. Cem'i *hücec* gelir. Arapça bir kelime olan hüccetin lügat mânâsı delil, bürhan, kavil veya fiilin sübutuna medar olan nesne demektir. (PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: I, 865. s.). Sevgili ayva tüylerini delil olarak sununca, aşk hâkimi âşığın canını vermesi gerektiği kararına varır. Burada ayva tüyleri yazılı belge, davacının alacaklı olduğunu gösteren senet yerine geçmektedir. Eski hukuk ile ilgili bilgilerle donatılan bu beyti şairin kadılık vazifesini icra etmesinin bir ürünü olarak kabul etmek gerekir. Ayva tüylerinin *hüccet* diye nitelenmesi sık rastlanan bir yaklaşımdır:

dil ü cân nakdini ***emrî*** *budur kılduguma pîşkeş*
yazılmış âl kâgıdda hat-ı ruhsârı hüccetdür (Emrî: *Dîvân*: Mk.151/2)

[= Ey Emrî, can ve gönül akçesini armağan etmemin sebebi, al kâğıda yazılmış ayva tüylerinin senet olmasıdır.]

beni hattuñ kul eyler hüccet ile
olur hat gerçi kurtulmaga bâ‘is (Nev‘î: *Dîvân*: G.037/3)

[= Her ne kadar yazı kurtulmağa sebeb olsa da beni ayva tüylerin belgeyle kul eder.]

39. **G.25/4 keyfiyyet-esrâr** (G.46/2): *esrâr, gam, gubâr, keyfiyyet* ve *hâlet* ‘keyif verici madde’ anlamında geçen kelimelerdir. Esrar sarhoşluğunu ifade eden *keyif* ve *keyfiyet* ve bunun sonucu, içinde bulunulan durumu nitelemek için *hâlet* kelimesi şairlerce özellikle seçilmektedir. Bu tür beyitlerde en önemli nokta, kelimelerin uyuşturucu madde anlamlarıyla *îhâm-ı tenasüp* oluşturulması ve beytin ilk anlamının ardında çağrışım yoluyla yeni bir manzara canlandırılmasıdır.

40. **G.25/6 âbdâr-sûznâk** (G.61/5): *âbdâr* “Bir nevi otluktur, hurma lifine şebîh olur. Mutlaka tarî, taze ve siyrâb nesneye de denir meyve ve cevahir gibi. Suyunu bulmuş kılıca, hançere ve sair âlâta dahi ıtlak olunur.” (TEBRÎZÎ: *Burhân-ı Kâtı‘*: 4. s.); *sûznâk* ‘yakıcı, ateşli; coşkun; içli, dokunaklı, ağlamaklı’ anlamındadır. Aşağıdaki ilk iki örneğe göre bu iki kelime, şiir için sıfat olarak kullanıldığında *âbdâr* şiirin lâfzî yönünü, *sûznâk* ise mana yönünü ifade etmektedir. *âbdâr* kelimesinin ‘sulu, parlak’ anlamı ışığında şiirin akıcılığı, açıklığı ve söyleyiş güzelliği; *sûznâk* kelimesinin ‘dokunaklı, coşkun’ anlamı ışığında ise şiirin anlam bakımından etkileyiciliği nitelenmektedir. Bir arada kullanıldıklarında, kelimelerin ‘sulu’ ve ‘ateşli’ anlamlarına çağrışım yapılarak ateşle suyun bir araya gelemeyeceği söylenmekte ve keramet gösterildiği veya büyü yapıldığı iddia edilmektedir. Bu anlayışta şiirin kaynağının ilham olduğu yönündeki inanış da önemli bir yer tutmaktadır. Örnekler:

hâme-i şi‘rüñ ne sâhirdür ***sinânî*** *kim bulur*
âbdâr elfâzla ma‘nâ-yı pür-sûz imtizâc (Sinânî: $T._1$: 95^a.)

[= Ey Sinânî, su gibi sözlerle ateşli anlamlar birbirine kaynaşıyor, şiir kalemin ne maharetli bir büyücüdür.]

ma'nâ-yı sûznâki elfâz-ı âbdârı
cem' ede miydi hâmeñ ger olmasaydı sâhir (İshâk Çelebî: *Dîvân*: G.42/2)

[= (Ey İshak) Kalemin büyücü olmasaydı, ateşli anlamlarla su gibi sözleri bir araya toplayabilir miydi?]

âbdâr elfâz ile sûz-ı ***yetîmî*** *der gören*
sâmirî sihri degül mi zarf olmak nâra su (Yetîmî: T.$_1$: 466[a].)

[= Su gibi sözlerle Yetîmî'nin ateşini gören, "Suyun ateşe kılıf olması Sâmirî sihri değil midir?" der.]

âbdâr eş'âr ile sûz-i dili teskîn eder
ey ***'ulûmî*** *sâkin eyler çünki erse nâra su* ('Ulûmî: T.$_1$: 466[b].)

[= Su gibi şiirlerle gönül ateşini yatıştırır. Ey Ulûmî, çünkü su ateşe dokunsa onu sâkinleştirir.]

Selîkî'de şiir ıstılahı olarak yer almadığı zaman *âbdâr* kelimesi, 'su, sulu' anlamında kullanılmakta, *sûznâk* renk ve yakıcılık bakımından sevgilinin dudaklarını, *âbdâr* ise parlaklık bakımından sevgilinin yanaklarını nitelemektedir.

41. **G.26/1 hümâ-şehbâz**: Âşığın kendisini yükseklerde uçan bir hüma kuşuna veya bir doğana benzetmesi şairlerin sıkça işledikleri hayallerdendir. Bu benzetmede hümanın yükseklerde uçması, doğanın da değerli bir kuş olması önemli bir yer tutar.

fezâ-yı 'arşdayuz hem-cenâh-ı tâ'ir-i kudsüz
bülend-mertebe bâzuz hümâ-yı sidre-mesîrüz (Yakînî: *Dîvân*: G.075/3)

[= Arş göğündeyiz, kutsî kuşlarla kanat çırparız. Değeri yüksek doğanız, Sidre'de gezinen hümayız.]

n'ola ger murg-ı zâr-ısam yine bâz-ı hümâ-saydam
nece 'ankâ gibi kuşlar uçurdum murgzârumdan (Yakînî: *Dîvân*: G.141/2)

[= Kolu kanadı kırık bir kuş isem ne var? (Aslında) hüma avlayan doğanım. Kuşluğumdan Anka gibi nice kuşlar kaçırdım.]

42. **G.27/1 ‘ankâ-meges**: Sevgili ankaya, âşık ise onu avlamağa çalışan bir sineğe benzetilmekte, ankanın yüceliği ile sineğin aşağılığı tezat oluşturacak biçimde yer almaktadır. Başka şairlerde de aynı yönde söylenmiş örnekler vardır:

murg-ı ‘ışkı sayd ümîdin etmesün her bü ’l-heves
hîç olur mı peşşeye ‘ankâ-yı ‘âlî-şân şikâr (Yakînî: *Dîvân*: G.027/6)

[= Her yeni yetme, aşk kuşunu avlamayı ümit etmesin. Anlı şanlı anka hiç sivrisineğe av olur mu?]

da‘vî-yi ‘ışk eylemek mecnûna ben şeydâ ile
bir meges da‘vâ-yı pervâz etmedür ‘ankâ ile (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 354/G.24/1)

[= Mecnun’un ben çılgın ile aşk iddiasına tutuşması, bir sineğin anka ile yarışmağa kalkışmasına benzer.]

43. **G.31/1 nasîb-el öp-yabana at-**: *ok gibi yabana at-* okçuluk ıstılahlarındandır. ‘Oku menzilin ötesine atmak’ demektir. Ayrıca deyim olarak ‘dikkate almamak, değer vermemek’ manasındadır. Beyitte iki anlama da çağrışım yapılıyor. Bunun yanı sıra oku çekenler *yâ nasîb* diye bağırırlar (AKSOYAK: “Dîvân Şiirinde Okçuluk Terimleri”: 18. s.). Beyitte *nasîb* kelimesi bu âdete işaret etmek amacıyla özellikle seçilmiştir. Selîkî’nin anlam incelikleriyle süslü bu beytinde dikkati çeken bir ifade de *el öpmek*’tir. Âşığın oka benzetildiği beyitte, onu uzaklara atacak olan sevgili yayı çekerken oku da tutacak böylece âşık onun elini öpmüş olacaktır. Bununla birlikte bir de *el öpme*nin okçuluk ıstılahı olarak anlamı vardır. Konuyu daha iyi açıklamak bakımından, *Büyük Kabza Alma Töreni*’nde *Destar Bozarak* birinci gelen atıcıya uygulanan merasime göz atmak yerinde olur: “Şahitlerin bu biçimde tanıklık etmesiyle (900) gezden yukarı ok attığı belirlenince, kabza alacak atıcı şeyhin önünde yere diz çöker. Kabza kısmı yukarıya, çilesi yere gelecek biçimde bir yay önüne konulur. Talip, sağ elini yayın kabzasına koyup kaldırarak parmaklarının içe gelen kısmını

öper. Başka bir el öpme biçimi de şöyledir: Öbür işlemler aynen yapıldıktan sonra, sol elinin parmak uçlarını kabzanın üzerine koyup, sağ elini de bu sol elinin üstüne (avuç içi avuç içine gelecek biçimde) koyarak iki eliyle yayı havaya kaldırır ve sol elinin üstünü öper. Sonra ayağa kalkıp şeyhin elini öpünce şeyh: -Götürün üstadı kabza versin, der. Vekilharç atıcıyı üstadının önüne götürür. Talip üstadının önünde diz çöküp elini öpünce üstadı, çırağının sol kulağını sağ eliyle tutarak öğüt verir...” (KAHRAMAN: *Osmanlı Devletinde Spor*: 390. s.). Yukarıdaki bilgilere göre *el öpmek* ifadesi bir okçuluk ıstılahı olarak kabul edilebilir. Şair *tevriye-îhâm* yoluyla bu âdete imada bulunmaktadır.

44. **G.31/2 semâ‘**: Mevlevî tarikatında, musikiye uyarak sağdan sola; hırkalıysa, sağ ve sol elleriyle belli bir usul içerisinde hırkayı tutarak; tennureliyse, kollarını açarak dönmektir (GÖLPINARLI: *Mevlevi Âdâb ve Erkânı*: 40. s.). “Sofilerde çok eskiden beri güzel seslilere şiirler okutup çalgılar çaldırarak vecde gelmek ve kalkıp dönmek ve raksetmek âdeti vardır. Ruhî bir hâletten başka bir şey olmıyan ve *semâ* denen bu dönüş ve raksediş, eski Yunan filozlarında da mevcuttur. Onlara göre felekler, nasıl “hareket-i şevkiye” ile dönüyor ve bu dönüşten tabiatlar ve tabiatların mazharları olan unsurlar meydana geliyor, unsurlarla feleklerin birleşmesinden cansızlar, nebatlar ve hayvanlar vücut buluyorsa filozof da hareket-i şevkiye ile feleklere uyup dönünce kendisinden fikirler ve hakikatler meydana gelir. Mevlana, Şems’le buluştuktan sonra onun teşvikiyle, semâa başlamış ve *Divan-ı Kebir*’indeki o harikulade gazelleri hep semâda söylemiştir.” (GÖLPINARLI: *Mesnevî*: II, 305. s.). “Semâ’ ve simâ’, güzel ses, müzik dinlemek, dinlerken coşup kendisinden geçerek hareket etmek, dönmektir. Bu, bir dînî rakstır ve ibtidâî dinlerde de vardır. Zamanla remizleşmiş, Mevlevî semâı olmuştur ki bu, kâinâtın, hattâ her zerrenin devir ve hareketinin bir temsîlidir. Sağdan sola doğru dönülür ve sol ayak yerde sâbit kalır, sağ ayakla sol yana çark atılır, sol ayak

geriye doğru sürülürek gene sola doğru yürünür." (GÖLPINARLI: *Şeyh Gâlib Divan'ından Seçmeler*: 219. s.). İnce bir hayalin işlendiği bu beyitte kâseler, sevgilinin vasıflarını duyunca döndüklerine göre, âşıkların toprağından yapılmış olmalıdırlar.

45. **G.31/2 kâse-bâz**: Parmağında ya da bir çubuğun ucunda birkaç tabağı çevirerek gösteriler yapanlara *kâsebâz* denir. Beyitte bu gösteriye işaret vardır. Benzeri örnekler şunlar:

kâse-bâz olmış çimen hengâmesinde var yine
barmagı üstinde bir la'lîn çanagı lâlenüñ (Zâtî: *Dîvân*: G.674/4)

[= Çimen kalabalığında bir kâsebaz olmuş; lâlenin yine parmağı üzerinde lâl renkli bir çanağı var.]

kâse-bâz-ı âhum oynadur alup barmagına
bezm-i 'ışkuñda yedi çînî tabakdur âsmân (Enverî: *Dîvân*: G.202/2)

[= Gökyüzü, senin aşk meclisinde, ah kâsebâzımın parmağına alıp oynattığı yedi tane çini tabaktır.]

46. **G.31/4 gülâb-sudâ'**: *gülâb* (< F. *gül-âb*) 'gül suyu' demektir. *sudâ'* (< Ar. *s-d-'*) 'başın çatlayacak gibi ağrıması' anlamına gelir. Baş ağrısını geçirmek için gül suyu kullanıldığı anlaşılıyor. Gül suyu hakkında eski tıp kitaplarında şu bilgiler var:

kurudur issidür tab'ı gülâbuñ
verür soguk yürege magza kuvvet

velî ishâle kemdür lîk bulur
şarâb-ı kuzu kulagıyla sıhhat (Şeyhî: *Nazmu 't-Tabâyi'*: 371. s., 27).

[= Gül suyunun yapısı, kuru ve sıcaktır. Soğuk yüreğe güç verir, zihni açar. Gelgelelim ishale zararlıdır. Ancak kuzukulağı şerbetiyle bu zarar ortadan kalkar.]

ıssıdan olsa gülsuyı kâfûr

et tılâyı aña kabak yagı sür (Nidâ'î: *Dürr-i Manzûm*: 181. b.)

[= Baş ağrısı sıcaktan olunca, gül suyu, kâfur ve kabak yağından merhem yapıp sür.]

Âşığın gözyaşlarıyla sevgilinin gül yüzünün yansıması bir gül suyu manzarası oluşturuyor. Beyitte ince bir hayalin işlendiğini söylemek mümkün. Gül suyunun baş ağrısına iyi geldiğine başka bir örnek:

şîşe-i eflâk akıtmasun gülâb-ı şebnemi

kim sudâ'ın 'âlemüñ sen def' edersin ey emîr (Mesîhî: *Dîvân*: K.11/15)

[= A sultan, âlemin baş ağrısını sen gidererirsin. Göklerin şişesi boşuna çiyden gül suyunu akıtmasın.]

Aşağıdaki beyitten *sudâ'*'ın başın dağlanmasıyla da tedavi edildiği sonucuna varılabilir:

humârı gâlib olup var-ısa kazandı sudâ'

ki başına dögün urup 'ilâc eder nerkis (Mesîhî: *Dîvân*: G.106/2)

[= Nergis başını dağlayıp ilâç etmeye çalıştığına göre galiba sarhoşluk ağrısı artıp müzmin baş ağrısı hâline geldi.]

47. **G.33/5 mu'tekif-harâbât**: *i'tikâf*, "Ramazan'ın, bilhassa son on gününde, bir camiye girip ibâdetle meşgul olmak, zarurî ihtiyaç olmadıkça kimseyle görüşmemek, konuşmamak, dışarıya çıkmamak. Bazı mezheplerde üç günden aşağı olmaz. Bazılarında bir an dahi, niyetle i'tikâf olabilir. Bazı mezheplerde, cuma kılınan her camide olur, bazılarında muayyen camilerde olabilir." (GÖLPINARLI: *Divan-ı Kebir*: VII, 693. s.). İtikâfa girmiş kimseye mutekif denir. Şair mescitleri bırakıp meyhaneyi yurt edindiğini söylüyor. Meyhaneyle kastedilen tekkedir. "Meyhâne: Ârifin bâtınına derler ki; o, ilahî şevkin hakikat ve marifetleri ile doludur.", "Meyhane köşesi her türlü ihtiraslardan uzak, aşk ve şevk ile dolu bir âlemdir. Huzur

ve kemal oradadır. Mürşid-i kâmil orada aşk şarabını sunan pîr-i mugandır.” (TARLAN: *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*: 20. s.). Tasavvufî anlamı bir tarafa bırakıldığında *kûy-ı harâbât*'ın oldukça kötü vasıfları vardır. Meyhane hizmeti görmesinin yanında batakhane özelliği de taşımaktadır. Hatta ‘genelev’ anlamına geldiği de bilinmektedir (TEZCAN: *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*: 195. s.). “Bâzâr-ı Harâbât bir sıra dükkândan oluşurdu ki, burada şarap, bira ve rakı içilirdi. Bu dükkânları aracılar tutarlar, müşterileri karşılarlar, onları kadınların odalarının açıldığı bitişik bir avluya götürürlerdi.” (MAZAHERÎ: *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*: 76. s.). Bu bilgi de *harâbât*'ın yalnızca meyhane olmadığını gösteriyor.

48. **G.34/3 Leylâ-kâse kırmak-vefa**: Leylâ günün birinde hayır yapmak amacıyla yemek dağıtır. Aş verme işini de bizzat kendisi üstlenmiştir. Mecnun da öbür ihtiyaç sahipleriyle birlikte sıraya girer ve elindeki çanağı uzatır. Leylâ kepçeyle vurarak çanağı kırar. Mecnun bu duruma sevinir; çünkü Leylâ onu başkalarıyla bir tutmamıştır. Bu davranış görünüşte cefa ise de aslında vefa örneğidir. Leylâ'nın çanağı kırmasının altında iki sebep yatmaktadır. Birincisi Mecnun dert çekmeli, gam yemeli aşa meyletmemelidir. İkincisi kendisini Leylâ'dan ayrı görmemeli başkalarıyla bir tutmamalıdır. Bu hadiseyi Güvâhî *Pend-nâme*'de şöyle anlatıyor:

hak içün aş edüp bir vakt leylî
yedürdi halka hayr eyledi haylî

kazanlar üzre turuban ayagın
verürdi aşı sunana çanagın

meger mecnûn da çanak sundı vardı
anuñ çanagını kefçeyle urdı

uşandı anda mecnûnun çanagı
sevindi görüben mecnûn o lâgı

dediler ey za'îf ü haste vü zâr
ne iş etdi saña gör ol cefâ-kâr

eder aş verüben kamuya 'izzet
senüñ sıdı çanaguñ zî-mezellet

dedi siz añlamazsuz âli vardur
ben-ile anuñ özge hâli vardur

egerçi zâhiren ol iş cefâdur
hakîkatde velî 'ayn-ı vefâdur

vereydi aş baña dahı o dilber
olurdum ben de halk ile berâber

bu işde var iki ma'kûl tevcîh
ki mecnûna beşâretdür o tenbîh

biri bu kim dedügi oldı leylî
gamum ye eyleme sen aşa meyli

ikinci bu ki ben senven çü sen ben
neçün gayrılar işin işledüñ sen

bu ne bîgânelik kim edersin
ikilik yolına neçün gidersin (Güvâhî: *Pend-nâme*: 1235-1246. b.)

[= Bir zaman Leylâ Allah için yemek dağıtıyor, halkı doyurup hayır yapıyordu. Kazanların başında durup, çanağını uzatana aş veriyordu. Bu arada Mecnun da gidip çanağını uzattı; (Leylâ) onun çanağına kepçeyle vurdu. Bu vuruşla Mecnun'un çanağı kırılıverdi. Mecnun bu cilveyi görünce sevindi. Ona, "Ey zayıf, hasta ve dermansız, o cefalı yâr sana böyle ne işler etti. Aş dağıtırken herkese ikram ediyordu, ama seni aşağılayarak çanağını kırdı" dediler. (Mecnun), "Siz anlamazsınız işin içinde iş var; onunla benim aramda bambaşka bir hâl var. Görünüşte o iş cefa ise de, gerçekte vefanın ta kendisidir. O güzel bana da aş verseydi, ben de herkes gibi olurdum". Leylâ'nın bu davranışı gerçekte Mecnun için sevinç kaynağıdır. Bu işte akla yatkın iki yorum çıkıyor: Birincisinde Leylâ, "Sen benim gamımı ye, aşa

meyletme" demekte, ikincisinde ise "Ben senim ve sen de bensin ne diye başkaları gibi davranıyorsun, ne diye yabancı gibi duruyor, ikilik yoluna gidiyorsun" demekteydi.]

Bu hikâyeye işaret eden başka örnekler:

ser-i ferhâddur yâhōd delinmiş tîşe zahmından
ya kaysuñ dest-i leylâda şikest olan çanağıdur (Hüdâyî: *Dîvân*: G.041/5, 25[a].)

[= Ya Ferhad'ın kazmayla delinmiş başı, ya da Mecnun'un Leylâ elinden kırılan çanağıdır.]

kâkül-i dost sıdı göñlüni ben mahzûnuñ
der gören kâsesini leylî sımış mecnûnuñ (Ahmed Paşa: *Dîvân*: G.172/1)

[= Sevgilinin kâkülü, bu mahzunun gönlünü kırdı. Gören, "Leylâ Mecnun'un çanağını kırmış" der.]

49. **G.34/4 ihtiyâr**: Kelime 'seçim gücü' ve 'yaşlı' anlamları arasında çağrışım yapacak biçimde kullanılıyor. 'yaşlı' anlamı söz konusu edildiğinde *pîr-i mugân*'ı da hatırlamak gerek. 'seçim gücü' anlamıyla birlikte *elde ol-* ve *elden çık-* ifadelerinin özellikle seçildiği söylenebilir. Benzeri örneklere sıkça rastlanır:

şarâb-ı 'ışk-ıla mestem gidüptür ihtiyâr elden
güzeller sevmede sofî anuñ'çün ihtiyârum yok (Şem'î: *Dîvân*: G.98/6)

[= Aşk şarabıyla sarhoşum kendimden geçmişim. Ey sofu, onun için güzelleri sevmekte iradem elimde değil.]

pîr-i mugânı mey-kedede görmedüm bugün
anuñ'çün ihtiyârsuz aglar gözüm müdâm (Yakînî: *Dîvân*: G.123/2)

[= Bugün meyhaneciyi meyhanede görmedim. Onun için elimde olmadan durmaksızın ağlarım.]

50. **G.35/5 nisâr**: *nisâr* (< Ar. *n-s-r*) 'saçmak; saçı'. Sultanların, seferden dönüşlerinde, bir şehri ziyaretlerinde av veya bir başka

sebeple saraydan çıktıklarında, basacakları yerlere ve ayaklarının altına inci veya başka değerli mücevherlerin saçılması âdetti. Hatta sultanın değil, atının da ayağına inci saçıldığı, geçtiği yerlere kumaş yayıldığı bugüne ulaşan bilgiler arasındadır (ŞENTÜRK: *Osmanlı Şiiri Antolojisi*: 425. s.). Bu yüzden beyitteki *anı ayagına* ifadesi *atı ayagına* biçiminde düşünülebilir. Şair gözlerini çanağa, gözyaşlarını inciye benzetiyor ve göz çanağından gözyaşı incilerini sultan konumundaki sevgilinin veya atının ayakları altına saçıyor. Bu âdetin işlendiği birçok örnek vardır. Beyitlerden inci ve mücevherlerin yalnızca tabak ve çanakla değil, elbisenin etek kısmına doldurularak da saçıldığı anlaşılıyor. Selîkî'nin beytiyle benzerlik gösteren örneklerden birkaçı şunlar:

gözüm merdümleri pür etdi rengîn dürle dâmânuñ
nisâr etmek içün pâyuña cânâ neçe demlerle (Figânî: *Dîvân*: LXXXIV/2)

[= A can, her zaman ayağına saçmak için, göz bebeklerim eteğini parlak incilerle doldurdu .]

nisâr-ı hâk-i pâyuñ lâyıkı bir gevher isterdüm
kamu gözden geçürdüm katre katre eşk-i galtânı (Fuzûlî: *Dîvân*: G.CCLVI/6)

[= Ayağının toprağına saçmağa lâyık bir inci istiyordum. Dökülen gözyaşımı, damla damla, baştan başa gözden geçirdim.]

51. **G.36/1 dōlâb**: (< F. *dûlâb*). "Hareket-i devriyesi olan nesneye denir. Hassaten dûlâb-ı mahuttur ki Türkîde dahi müsta'meldir. Su dolabı, ipek dolabı, kuyu dolabı gibi." (TEBRÎZÎ: *Burhân-ı Kâtı'*: 188. s.). Dolap, su veya hayvan yardımıyla döndürülen, bahçe sulamağa yarayan bir düzenektir. Şair burada, dönen gökyüzünü bir dolaba benzetiyor ve bütün cihanı sulayabilmesini, âşıkların gözyaşlarıyla beslenmesine bağlıyor.

52. **G.37/2 'unnâb**: (< Ar. *'-n-b*) (*sorbus aucuparis*) 'kızıl iğde, üvez ağacı'. "ma'rûf meyvedir ve erâk ya'nî misvâk agacınuñ

yemişine denir ki butm kadr ü kemâl-ile oldukda siyâh ve bir mikdâr halâvetli olur edviyedendir" (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: I, 214). "Bu isimle maruf meyvedir. Müshilatta istimal ederler. Tasfiye-i dem hususunda bî-nazirdir. Mahbubun lebinden dahi kinaye-i şairanedir." (TEBRÎZÎ: *Burhân-ı Kâtı'*: 793. s.). *'unnâbî* 'hünnap renkli' demek olduğu gibi bir lâl çeşidinin de adıdır. "altıncı sınfa *'unnâbî* derler rengi 'unnâb rengine beñzer kıymetde sârekîden ednâ durur." (ŞIRVÂNÎ: *Tuhfe-i Murâdî*: 136. s. 54a/1). *la'l-i 'unnâb* tamlamasının hem 'hünnap renkli dudak' hem de ''unnâbî la'l' anlamlarına geldiği düşünülebilir. Âşığın gözyaşları hünnap renginde yani kırmızıdır. Bunun sebebi de sevgilinin hünnap renkli dudağının hayalinin, âşığın gözünde kalmasıdır. Hünnabın, sevgilinin dudaklarına ve âşığın gözyaşlarına benzetilmesine delil teşkil eden, ayrıca lâl taşıyla ilgili anlamına ve kanı azaltmakta kullanıldığına işaret eden bir beyit:

gözüm çün toptolu kandur aña göster leb-i la'lüñ
demi gâlib olan merdüm olur 'unnâbdan mahzûz (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: G.81/4)

[= Gözüm kanla dopdoludur, ona lâl dudağını göster. Kanı fazla olan adam hünnaptan hoşlanır.]

53. **G.38/2 şerh-hatt**: Beyitte iki hece eksik çıkıyor, anlam da tam oturmuyordu. Bu durumda bütününe bakılarak beyit onarıldı. Tercih edilen *lebüñ* kelimesinin yerine *ruhuñ* kelimesi de getirilebilir. *şerh* (< Ar. *ş-r-h*) "müşkil ve mübhem ve mahfî makûlesini keşf ve izhâr eylemek ma'nâsınadır ve kesmek ma'nâsınadır ve açmak ma'nâsınadır ve fehm eylemek ma'nâsınadır" (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: I, 484. s.). Ayva tüyleri, bir metni açıklamak, inceliklerini göstermek için metnin kıyısına veya satır aralarına yazılan şerhe benzetiliyor. Ayva tüyü benzetmesine bakarak, sayfaya şerhi sığdırmak için küçük toz gibi bir yazı çeşidi olan *gubârî* hattın seçildiği düşünülebilir. Başka şairlerde de ayva tüylerinin sevgilinin güzelliğini açıklayan şerhe teşbihi sık sık rastlanan bir durumdur. Ayrıca,

Fuzulî'nin aşağıdaki beyti şerhlerin *gubârî* yazı ile yazıldığına delil kabul edilebilir:

kitâb-ı hüsni hatuñ şerh eder 'ale 't-tafsîl
miyânuñı kemerüñ añladur 'ale 'l-icmâl (Me'âlî: *Dîvân*: G.139/5)

[= Güzellik kitabını ayva tüylerin uzun uzadıya açıklar. Belini kemerin derli toplu anlatır.]

idrâk-i 'akl erişmeye şerh-i cemâline
hat yazmaz ise hâşiye hüsnüñ kitâbına (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.479/8)

[= Ayva tüyleri güzelliğinin kitabına açıklama yazmazsa, aklın anlayışı güzelliğini anlamağa yetmez.]

havâss-ı hâk-i pâyuñ şerhini tahkîk edüp merdüm
gubâr ilen beyâz-ı dîde-i hûn-bâra yazmışlar (Fuzûlî: *Dîvân*: G.LXVIII/2)

[= Halk, ayağının tozunun keyfiyetini iyice inceleyip toz yazıyla kan saçan gözün akına yazmışlar.]

54. **G.39/4 oh mahal**: Okçulukla ilgili bir ıstılah olarak kabul edildiğinde bu ifadenin *nişan* veya *darb* atışlarındaki 'hedef'i temsil ettiği akla gelmektedir. Okçulukta *nişân* veya *sanduk* adı verilen hedefin biçiminin insan göğsünü andırması, ifadenin beyte kattığı anlamı biraz daha zenginleştirmektedir. "Nişan, genellikle sepet veya bir tahta üzerine, beyaz boya ile yapılmış çenber biçimi olup, atış bu beyaz kısma yapılır.", "Sandık tahtadan yapılmış olup, boyu (4), eni ($2.^5$) ve yüksekliği (3) karıştır. İçi ağzına kadar pamuk çekirdeği ile doldurulur." (KAHRAMAN: *Osmanlı Devletinde Spor*: 396; 403. s.). Bir de buradaki *oh* kelimesinin 'ok' ve 'oh, ne hoş, iyi' biçiminde iki anlama gelecek şekilde özellikle seçildiğini söylemek mümkün. Kelimenin bu yöndeki kullanımlarına şu beyitler örnek gösterilebilir:

geldükçe okı sîneye oh dersin egerçi

sakın çekilicek verür ey dil saña zahmet (Emrî: *Dîvân*: G.62/4)

[= Ey gönül, oku göğse geldikçe oh dersin, bundan sakın çünkü çekilince sana zahmet verir.]

tîrine cân vereyin yayına kurbân olayın

*oh ne yaraşmış eyâ **enverî** sadak* (Enverî: *Dîvân*: G.144/5)

[= Ey Enverî, onun okuna can vereyim, yayına kurban (ok çantası) olayım, oh, sadak ne güzel yakışmış.]

kaçan kim tîr-i gamzeñ câna geçdi

sevinüp cân dedi oh uşda mesken (Çâkerî: *Dîvân*: G.96/4)

[= Ne zaman kıyıcı bakışının oku cana geçti; can o zaman sevinip dedi, "İşte mesken".]

55. **G.40/3 seg-sifâl**: Sevgilinin mahallesindeki köpeklerin çanağından yemek bir alçak gönüllülük gösterisidir. Bunun yanı sıra sevilene ne kadar değer verildiğini sergilemenin de bir yoludur. Özellikle tasavvuf ehli arasında bu tür davranış biçimlerine rastlanmaktadır. Akşemseddin [1390-1459] ile Hacı Bayram-ı Velî [ö. 1430] arasında geçen böyle bir vaka kaynaklarda kayıtlıdır (YURT-KAÇALİN: *Akşemseddin Hayatı ve Eserleri:* 48. s.). Akşemseddin'in Hacı Bayram'a olan bağlılığını göstermek için, yerdeki çanaktan yemek yediği rivayet edilir. Bir örnek:

seg-i kûyuñla hem-sifâl olmak

ulu ni'met büyük sa'âdetdür (Yakînî: *Dîvân*: G.064/2)

[= Sokağının köpekleriyle aynı çanaktan yemek, ulu nimet büyük mutluluktur.]

56. **G.41/3 hutbe okut-**: "Müslüman memleketlerinde cuma ve bayram namazlarıyle yağmur vesair toplu dualarda hatip tarafından irad edilen hitabe. Cuma hutbesi farz-ı ayn olup öbürlerinde bu şart yoktu. Hutbede Allaha hamdedilir, bunu

Peygambere (*s. m.*) salâvat takip eder, Müslümanlar dine sarılmağa davet olunur, sonuçta dua ile sona erdirilirdi. Memlekette kim hükümdarsa hutbede onun adını zikretmek âdetti. Müslüman memleketlerinde hükümdarlığın iki belli başlı alâmeti hükümdar namına para bastırılması ile hutbede adının anılması idi. Buna kısaca *hutbe* ve *sikke* denirdi." (SERTOĞLU: *Osmanlı Tarih Lûgatı*: 154. s.). Hüsrev, Şîrîn'e kavuşmakla, aşkta hükümdar olmuş gibi görünse de gerçekte âşıklığın sultanı, sevgilisine kavuşamayarak canını veren Ferhad'dır.

57. **G.41/4 mu'ammâ-ad çıkarmak**: *mu'ammâ*, bir kişi adı çıkacak biçimde yazılan manzum veya mensur bilmecedir. *ad çıkarmak* beyitte, 'ün salmak' ve 'bilmecedeki gizli adı bulmak' anlamlarına gelecek şekilde kullanılmıştır. Şair âşık olmakla dünyada kalıcı bir ad bıraktığını iddia ediyor.

58. **G.42/3 cân-bâz**: (< F. *cân-bâz*) 'canıyla oynayan, gözü pek, cesaretli; ip üzerinde gösteri yapan; tehlikeli gösteriler yapan kimse; asker; at tüccarı; pehlivan'. Cambazlar Osmanlı eğlence hayatında önemli bir yer işgal eden, ipler üzerinde tehlikeli gösteriler yapan oyunculardır. "Cambazlar iki türlüdür. Bir kısmı gerilmiş ip üzerinde yürüyüp hüner gösterenler ki, bunlara özel olarak rismân-bâz deniyordu (yani ipte oynayan). Ötekiler ise yüksek direklere, dikili taşlara (At meydanı'ndaki dikili taşlara olduğu gibi) tırmanıyorlardı. İp cambazlarına gelince bunların "terazi" veya "mizan" denilen bir denge değneği kullananları olduğu gibi kullanmayanları da vardı. 1582 yılındaki sünnet düğününde kimi ip üzerinde sırtında birini taşıyarak yürüyor, kimi de ayakları bağlı, ceketini de ters çevrilmiş giyerek ip üstünde sıçrayıp raks ediyordu. Bir başka cambaz on kılıcın keskin yanını ayaklarına ve bedenine bağlayıp ip üzerinde öyle yürüyordu. İp üzerinde takma tahta ayaklarla yürüyenler de vardı, bunlara Evliyâ Çelebi pâçilebâz adını veriyor." (AND: "İlk Türk Canbazları": 34. s.). Cambazların ellerinde meşale bulunduğu hâlde ayaklarına yağ sürerek gösteri

yapmaları; ayaklarına hançer, kılıç vb. keskin aletler bağlayarak ipte oynamaları beyitlerde dile getirilen ifadeler arasındadır:

meger cân-bâzdur her şeb çerâg ile gelür bezme
hoş oynar rîsmân üzre sürüp pâyına yag âteş (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: K.24/10)

[= Anlaşılan, ateş bir cambazdır; her gece bir meşaleyle meclise gelir ve ip üzerinde ayağına yağ sürerek güzel güzel oynar.]

rîsmân-ı dûd-ı âhumdur degül yer yer şihâb
baglamış pâyına cân-bâz-ı felek şemşîrler (G. 'Âlî: *Vâridâtü 'l-enîka*: G.92/3)

[= Yer yer görünenler kayan yıldız değil ah dumanımın ipidir. Felek cambazı ayağına kılıçlar bağlamış.]

İp üzerinde çemberle gösteri yapmaları veya çemberle denge sağlamaları; tehlikeli hareketler göstererek çember olacak biçimde bükülebilmeleri de cambazların beyitlerde göze çarpan bazı özellikleridir:

cân-bâz geçse çenber-i gîsû-yı dilbere
bir lu'b ile gelür tepesi üstine yere (Emrî: *Dîvân*: G.423/1)

[= Cambaz, sevgilinin saçının halkasına geçse, bir oyun ile tepesi üstüne yere gelir.]

gûyiyâ hengâme-i hüsn içre bir cân-bâzdur
kim egilüp oldı çenber kâkül-i müşkîn-i dost (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: K.13/5)

[= Sevgilinin misk renkli ve kokulu kâkülü eğilip çenber olduğuna göre sanki o, güzellik topluluğu içinde bir cambazdır.]

Cambazlara pehlivan adı da verilmektedir. *sâzû-bâz* "Çâtû-bâz vezninde cambaz ve rismân-bâz'dır ki ıstılâh-ı nâsda pehlivan dahi derler." (TEBRÎZÎ: *Burhân-ı Kâtı'*: 648. s.).

*ey **usûlî** san'atuñda pehlevân ol gam yeme*
'ışk cân-bâzı iseñ allâh oñara kâruñı (Usûlî: *Dîvân*: G.128/10)

[= Ey Usulî, sanatında usta ol üzülme, aşk cambazı isen Allah işini yoluna koyar.]

Şu beyit de pehlivanların perçem bırakmaları gibi cambazların da perçemli olabileceğini akla getiriyor. Bununla birlikte *cân-bâz* kelimesinin bir meslek erbabının yanı sıra ‘canıyla oynayan, cesaretli kimse’ anlamında kullanıldığını da düşünmek mümkün.

kendüyi pertâb edüpdür zenberekden gûyiyâ
başı perçemlü güzel cân-bâzdur tîrüñ senüñ (Hayretî: *Dîvân*: G.217/3)

[= Senin okun, sanki kendisini zemberekten fırlatan başı perçemli güzel bir cambazdır.]

Aşağıdaki bilgilerden beyitteki *pertâb* kelimesinin bir cambazlık ıstılahı olduğu ortaya çıkıyor: “Eski belgelerde çeşitli cambazlık terimleri buluyoruz. Bunlardan “ecel beşiği”, “şahin uçurması”, “karga sekmesi”, “pertav” gibi terimler vardır.” (AND: “İlk Türk Canbazları”: 37. s.).

59. **G.45/4 hayâl**: (< Ar. *h-y-l*) ‘görüntü; insan kılığında biçim; karaltı; ince, zayıf; korkuluk’. “insânuñ mütehayyilesinde yakaza ve ru’yâ hâllerinde mürtesim ve müteşebbih ya‘nî sûret-pezîr olan şahs ve timsâle denir mü’ellifüñ *Basâ’ir*’de beyânına göre hayâl ve hayâlet fî ’l-asl sûret-i mütecerrideden ‘ibâretdir menâmda ve mir’âtda ve suda ve mer’înüñ gaybetinden soñra kalbde mutasavver olan sûret gibi ba‘de mütehayyilede tasavvur olunan her nesnede isti‘mâl olundı kezâlik hayâl mecrâsında olan *nâl* gibi nahîf ve rakîk şahslara isti‘mâl olundı ve hayâl bir adamuñ şahs ve tal‘atına ıtlâk olunur ki karaltısı olacakdır ve oyuk ta‘bîr olunan şey’e denir ki bir agaca bir siyâh kilîm örtüp ekinli tarla bâg ve bâgçe kenârlarına nasb ederler ta ki behâyim ü tuyûr anı insân zannıyla tevahhuş ederler fârisîde *tandîsa* derler” (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: III, 204. s.). Bu sıralanan bilgiler ışığı altında hayâl, ince, zayıf; varla yok arası, hayalet gibi insanın sıfatıdır. *hayâl* kelimesinin ‘ince’ anlamına geldiğine iki örnek:

kılca tâkat komadı kıldı hayâli beni zâr
*ey **yakînî** teni mû kıldı hayâli hasanuñ* (Yakînî: *Dîvân*: G.104/7)

[= Hayali beni öyle zayıflattı ki kıl kadar güç bırakmadı. Ey Yakînî, Hasan'ın hayali bedeni kıla çevirdi.]

hasret-i mûy-miyânuñla senüñ ey gonca-leb
şöyle inceldüm vücûdum edemez kimse hayâl (Şem'î: *Dîvân*: G.107/6)

[= A gonca dudaklı, senin kıl belinin hasretiyle öylesine inceldim ki vücudumu kimse hayal edemez.]

rakîb (< Ar. *r-k-b*) "hâfız ve nigehbân ma'nâsınadır ve bir nesnenin zuhûr u vukû'unu gözetici muntazır ma'nâsınadır ve bekçi hâris ü pâsbân ma'nâsınadır" (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: I, 146. s.). Beyitte, kelimenin 'gözetici' anlamına vurgu yapılmıştır. Sevgilinin bekçisi, koruyucusu olan rakip, sevgilinin belinin hayaliyle incelen âşığı görememektedir.

60. **G.46/3 bâde-tıynet-tahmîr**: Osmanlı şairlerince yaygın bir şekilde kullanılan bu ifade ile, insanın balçıktan yaratıldığı yönündeki ayetlere işaret edilmektedir. Âşık, şaraba düşkünlüğünü, toprağının suyla değil de şarapla yoğrulmasıyla açıklar. Buradaki şarabı ilahî aşk olarak düşünmek gerekir. Benzeri iki örnek:

ger sorarsañ tâ ezelden ne-y-dügin keyfiyyetüm
bâde-i 'ışk ile tahmîr eylemişler tıynetüm (Behiştî: *Dîvân*: G.360/1)

[= Ezelden beri keyfiyetimin ne olduğunu sorarsan, "Mayamı aşk şarabıyla yoğurmuşlar."]

düşerüz küp küp ayagına meyüñ dest-i kazâ
gâlibâ hâkümüzi hamr-ıla tahmîr etmiş (Yakînî: *Dîvân*: G.082/2)

[= Küp küp şarabın ayağına (kadehine) düşeriz. Galiba takdir eli, toprağımızı şarap ile yoğurmuş.]

61. **G.46/4 Süleyman-yüzük**: "Cihâna dört sâhib-kıran gelmiştir; ikisi muvahhiddir: Süleyman ve İskender; ikisi kâfirdir: Nemrud, Buhtunnasr. Bunların içinde en büyüğü Süleyman'dır; çünkü ins ve cin, dev ve perî, vuhûş ve tuyûr yılan ve karınca, rüzgârlar Süleyman'a müsahhar idiler. Yüzüğünün taşı kibrît-i ahmerden olup üzerinde üç satır vardı. 1. Bi-smi 'llâhi 'r-rahmâni 'r-rahîm. 2. Lâ ilâhe illâ 'llâh. 3. Muhammed resûlu 'llâh. Bu yüzük Âdem'in parmağında idi. Zelle vukûunda erkân-ı 'arştan bir rükne koydu. Süleyman zamanında Cibrîl yüzüğü Allah'ın fermanıyle getirip Süleyman'ın parmağına taktı. Bu Peygamber kuşların da dilinden anlardı. Süleyman, *Tevrat*'ın hükmüyle amel ederdi kendilerinden sonra peygamberlik Îsâ'ya intikal etmiştir." (TARLAN: *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*: 262. s.). Yüzük, sevgilinin parmağında bulunmakla el öpmek şerefini kazanmıştır. Âşık, el öpebilmek için yüzük gibi bükülüp halka hâline gelmeği ister.

62. **G.47/3 nâz uyhusı-bahâr**: Beyitlerden, naz uykusunun sevgilinin âşıkları görmezden gelmek için seçtiği, yalandan uyuma şekli olduğu sonucu çıkarılabilir:

ol perî nâz uyhusın kendüye 'âdet eylesün
görmeze urmaga 'uşşâkı zarâfet eylesün (Yahyâ Beg: *Dîvân*: G.335/1)

[= O peri gibi güzel, naz uykusunu kendisine âdet edinsin. Âşıkları görmezden gelmeğe böylece incelik göstersin.]

İlkyazda uykunun tatlı olacağına dair bir kanaatin örneği aşağıdaki beyitte görülebilir:

nerkislerüñi ko uyusun gül yüzüñde kim
olur bahâr günleri h^{v}*âb-ı seher leziz* (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.54/3)

[= Nergislerini bırak gül yüzünde uyusunlar, çünkü bahar günleri seher uykusu tatlı olur.]

Ayrıca şairler, çeşitli vakitlerin ve çeşitli hâllerin uyku için uygun olduğu yönündeki inançları işlemişlerdir:

Seherde uyku:

ca'fer *ki subh-ı vasla ere şevkdan ölür*
vakt-i seherde uyhu olur dostlar lezîz (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: G.21/5)

[= Cafer, kavuşma sabahına ulaşırsa aşkından ölür. Dostlar seher vakti uyku tatlı olur.]

Mescitte uyku:

n'ola kûyında bî-hod olsa kendüden geçüp ***yahyâ***
gelür mescidde insânuñ gözine 'âdetâ uyhu (Yahyâ Beg: *Dîvân*: G.358/5)

[= Yahya, senin sokağında kendinden geçip dalarsa ne var? Mescitte insanın gözüne uyku gelmesine şaşılmaz.]

Kâbe yollarında uyku:

cân vermek isterem reh-i kûyuñda haddüñe
olur tarîk-i ka'bede h^vâb-ı seher lezîz (Sabûhî: T.$_1$: 116[b].)

[= Sokağının yolunda yanağına canımı vermek isterim. Kâbe yollarında seher uykusu tatlı olur.]

Yağmur yağarken uyku:

bârân-ı tîrüñ ile ölenler safâ sürer
meşhûrdur ki uyhuyı bârân eder lezîz (Gubârî: T.$_1$: 115[b].)

[= Ok yağmurun altında ölenler safa sürer. Bu meşhurdur, yağmur uykusu tatlı olur.]

Ayrıca uykunun vücuttaki kan fazlalığından ileri geldiği söylenmektedir:

çeşm-i mestüñ hûn-ı insânı şu deñlü içdi kim
kesret-i demden ne dem gördüm ki h^vâb üstindedür (Sabâyî: T.$_1$: 170[a].)

[= Sarhoş gözün, insan kanını şu kadar içti ki ne zaman gördüysem kan fazlalığından dolayı uykudadır.]

63. **G.51/1 göñleksüz ko-**: Elde bulunan sınırlı sayıdaki örneğe bakarak kesin ve doğru bir anlam vermek güç. Ancak şimdilik ‘parasız pulsuz bırakmak, çıplak bırakmak; çaresiz ve perişan bir hâle düşürmek’ anlamlarına geldiği söylenebilir.

göreyin iki yaka issi olmasun gonca
ki böyle ol kodı ben bülbülini göñleksüz (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.229/2)

[= Bu bülbülünü böyle kötü durumlara düşürdüğü için, göreyim o goncanın iki yakası bir araya gelmesin.]

neçe pîrâheni mihrüñle ey meh çâk çâk etdük
dirîgâ bizi ‘âlemde göñleksüz koyan sensin sen (Enverî: *Dîvân*: G.186/2)

[= A ay gibi güzel, nice gömleği aşkınla parça parça ettik. Ah ah, bizi âlemde züğürt bırakan sensin sen.]

*çâh-ı gamda **sun‘î**-i abdâlı göñleksüz kodı*
hey ne göñleksüz kuculasıdur ol yûsuf-cemâl (Sun‘î: *Dîvân*: G.101/5)

[= Gam kuyusunda abdal Sun‘î’yi çıplak bıraktı. Hey o Yusuf yüzlü ne gömleksiz kucaklanasıdır.]

64. **G.51/2 yakasuz ko-**: Eldeki örneklere bakarak şimdilik bu deyime ‘züğürt bırakmak; perişan etmek; çıplak bırakmak’ anlamları verilebilir.

senüñ bûy-ı mey-i la‘lüñ sabâdan işidüp gonca
dedi kim ‘âkıbet bizi yakasuz koyacak budur (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.191/6)

[= Gonca, senin dudağının şarap kokusunu sabah melteminden işitince, “Sonunda bizi perişan edecek budur/kokudur” dedi.]

hevâ-yı sohbet-i fasl-ı bahâr-ı rûy-ı yâr âhir
yakasuz kor güli vü bülbüli peşmîne-pûş eyler (Emrî: *Dîvân*: G.173/2)

[= Sevgilinin bahar mevsimi gibi yüzünde sohbet arzusu, sonunda gülü çıplak bırakır, bülbülü de aba altına sokar.]

nece biñ yakalar çâk etdürür bir sîm-ten sensin sen

beni âhir yakasuz koyacak ‘âlemde sensin sen (Enverî: *Dîvân*: G.185/1)

[= Nice bin yakalar yırttıran bir gümüş tenli sensin sen. Beni sonunda bu âlemde züğürt bırakacak sensin sen.]

65. **G.52**: Bütünüyle tasavvufî zeminde söylenmiş bu gazelde, kanaat-feragat, kesret-vahdet, cennet-dünya, suret-mana, zahir-bâtın, melâmet-selâmet ve firkat-vuslat zıtlığı işlenmektedir. Kavuşulmak istenen sevgili Allah’tır. Bu dünya çokluk, kınanma, görünüşler ve ayrılık âlemidir. Ancak birliğe ulaşmanın yolu da yine dünyadan geçer. Âşığa düşen, aşka sarılmak ve dünyanın gönül çeken bütün aldatıcı güzelliklerinden geçmektir. Böylece ayrılıkta, kavuşmanın tadını bulacaktır.

66. **G.52/4 sûret-ma‘nâ**: “Her şeyin görünen biçimi ve vasıfları sûrettir. Sûret biçiminde tecellî eden, mânâdır. Sûret “araz”dır, yani kendi kendisine ve başlı başına duramayan, olamıyan bir şeydir. Mânâ ise “cevher”dir, yani başlı başına ve esasen vardır, sûretle ve sûret biçiminde tezahür eder. Vahdet-i vücutçularca mânâ, Tanrıdır, sûret, bütün kâinattır. Sûretlerde sayı vardır, sûret düzülür, bozulur. Fakat mânâ, daimîdir ve bütün bunlar, onun zuhuru olmakla birlikte o, hepsinden de münezzehtir.” (GÖLPINARLI: *Yûnus Emre Dîvânı*: 644. s.). “Sûret, her şeyin görünen biçimi, daha doğrusu, zâhirî duygularımızla idrâk ettiğimiz tezahürdür. Ancak idrâkimizle anlayabildiğimiz hakikatına ise “Mânâ” deriz. Bu suret âlemi, mânâ âleminin tecellisidir.” (GÖLPINARLI: *Mesnevî*: II, 308. s.). Mana âlemini anlamak, suret âlemini terk etmekten geçer. Böylece her şeyin ardındaki sırra, yani birliğe ulaşılmış olur.

67. **G.52/6 halîlu ’llâh**: ‘Allah’a dost, İbrahim (*‘a. m.*)’. “Her kimdir o kimseden daha güzel dinli ki özü muhsin olarak yüzünü tertemiz İslâm ile Allah’a tutmuş ve hanîf (yalnız hakka boyun eğen muvahhid müslim) olarak İbrahim milletine

uymuştur? Allah ki İbrahim'i halil [dost] edindi." (*Kur'ân*: 4. *Nisâ*: 125). Bu ayetten hareketle İbrahim (*'a. m.*)'e *halîlu 'llâh* denir. İbrahim (*'a. m.*), Nuh (*'a. m.*), Musa (*'a. m.*), İsa (*'a. m.*) ve Hz. Muhammed (*s. m.*)'le birlikte ülülazm denilen beş büyük peygamberden birisi ve Hz. Muhammed (*s. m.*)'in atasıdır. Putları kırdığı için ateşe atılmış, ancak ateş onu yakmamıştır. "O hâlde dedi: 'Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda veremeyecek, zarar da edemeyecek nesnelere mi tapıyorsunuz? Yuf size ve Allah'tan başka taptıklarınıza! Hâlâ akıllanmayacak mısınız?' 'Siz bunu' dediler; 'yakın da ilahlarınızın öcünü alın, bir iş yapacaksanız!' 'Ey nâr [ateş]! Serin ve selâmet ol İbrahim'e!' dedik!" (*Kur'ân*: 21. *Enbiya*: 66-70). Anlatıldığına göre ateş gül bahçesine dönmüştür. Şair bu kıssaya telmihte bulunuyor. Bunun gibi birçok örnek bulmak mümkün:

gül-i gülzâr-ı cennet âteş-i nemrûd olur ey dil
görinmezse eger kim gözüme dîdâr-ı ibrâhîm (Zâtî: *Dîvân*: G.974/4)

[= Ey gönül, İbrahim'in yüzü gözüme görünmezse, cennet güllüğünün gülü Nemrud'un ateşi olur.]

*reşk-i a'dâdan **hayâlî** çekme mihnet sâbir ol*
eyledi hak âteş-i nemrûdı gülzâr-ı halîl (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 263/G.9/5)

[= Ey Hayalî, sabırlı ol, düşmanların kıskançlığından dolayı üzülme. Allah Nemrud'un ateşini İbrahim'e güllük yaptı.]

68. **G.53/1 'ukde-dendân**: Parmaklar yardımıyla düğüm açılamadığı zaman dişlerin devreye girmesi günlük hayatta hemen herkesin başvurduğu yöntemlerden birisidir. Şairler böyle bir ayrıntıyı atlamayıp şiirde bir süs unsuru olarak kullanırlar. Beyitte, sevgili selâm verdiğinde, bu durumdan memnun olan âşığın can ipindeki düğümün açılacağı söyleniyor. Can ipinde düğüm olması 'iç sıkılması' anlamında olmalıdır. Fuzulî'nin şu beytinde bunun bir örneği vardır:

*ey **fuzûlî** şem'-veş mutlak açılmaz yanmadın*
tâblar kim sünbülinden rişte-i cânuñdadur (Fuzûlî: *Dîvân*: G.LXXXV/7)

[=Ey Fuzulî, senin can damarındaki, sevgilinin sümbülünden olan düğümler, kuşkusuz mum gibi yanmadan açılmaz.]

Beyitte bir de harf oyununa yer verilmektedir. *selâm* kelimesinin ilk harfi olan *sîn*'in yazılışındaki diş biçimine işaret vardır. Dişle düğümün açılması gibi sevgilinin selâmı âşığı sevindirecek, içindeki sıkıntıları giderecektir. İfade edilen bu düşünce, günlük hayattan bir sahne ile birlikte harf oyunları ve teşbih sanatıyla süslenmiştir. Beytin incelikle işlendiği söylenebilir. Dişle düğüm açma âdetinin yansımaları başka şairlerde de görülüyor:

*hande kıl **nev'î**ye dendânuñ görüp dil-şâd ola*
kim açarlar ey şeker-leb 'ukdeyi dendân ile (Nev'î: *Dîvân*: G.404/5)

[= Nev'î'ye bir gülümse dişlerini görüp içi açılsın; a şeker dudaklı, çünkü düğümü dişle açarlar.]

69. **G.54/1 sevdâ'**: (< Ar. *s-'-d*) 'çılgınlık derecesinde sevme'. İnsan vücudunda varlığı kabul edilen dört unsur olan, *safra*, *dem*, *balgam*'dan dördüncüsü *sevda*. Vücuttaki fazlalığı delilik derecesinde sevme hastalığına sebep olur. "Arzû, tamâ', hırs ve aşk gibi hâller ve hastalıklar. "Bir illet ki insana ârız oldukta pek gam-nâk ve mükedder olur ve şiddet üzre olur ise bazen kendisini telef eder." Bu derecesi Türkçede karasevdâ denilendir." (ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 27. s.). "Eskilere göre dört hılttan biri, öd. Ödün fazlalığı benzi sarartır ve insanı hasta eder. Bu hastalık iç sıkıntısını vesveseyi meydana getirir." (GÖLPINARLI: *Divan-ı Kebîr*: I, 457. s.). "İlahi aşk. Yürekte siyah bir nokta vardır; buna *habbetu 'l-kalb*, *sevdâü 'l-kalb*, *suveydâü 'l-kalb*, *dâne-i dil* gibi adlar verilir. Kalbin en değerli yeri burasıdır. Canın canıdır. "Canımın içi" sözüyle buna işaret edilir. Bazen aşırı sevgi ve şiddetli aşk sebebiyle bu siyah nokta tahrip olur, parçaları bütün vücuda

dağılır. Artık bu türlü âşıklarda akıl mantık kalmaz, sevdiklerini çılgınca severler. Bunlara sevdalı (sevdâî) denir. Bunlar aşk yoluna başlarını koyan âşıklardır." (ULUDAĞ: *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*: 310. s.). Şu beyitler bu hastalığın özelliklerini gösterir nitelikte:

biri sevdâdur bu erkânuñ
berd ü yâbis tabî'atı anuñ

mâlihülyâ olur mücârrından
'aklı nâkıs eder bu varından

bedeni beñzi hem siyâh eyler
âdemüñ işin âh u vâh eyler

fasl-ı güz olıcak gerek perhîz
görmeyem der iseñ maraz hergiz (Nidâ'î: *Dürr-i Manzûm*: 132-135. b)

[= Bu dört unsurun biri sevdadır. Onun tabiatı soğuk ve kurudur. Fazlalığı malihülyaya sebep olur, aklı devreden çıkarır. Bedeni, benzi karartıp insana ah vah ettirir. Hiç hastalık görmeyeyim diyenin, sonbaharda perhiz yapması gerekir.]

70. **G.54/3 ayag ile bas-**: Bu ifade güreş ıstılahlarından olmalıdır. Hasmı, ayakla oyun yaparak yenmeği ifade eder. Beyitlerde *ayag* kelimesinin 'kadeh' anlamına da işaret vardır. Aynı şekilde, *meydân* kelimesinin de 'şarap kabı' anlamına ince bir işaret görülüyor. Başka birkaç örnek:

bir ayag ile cem-i devrânı basdum ***nev'i****yâ*
zûr-ı bâzû isteme şimdi yeñer âl eyleyen (Nev'î: *Dîvân*: G.324/5)

[= Ey Nev'î, bir ayak oyunuyla zaman denilen Cem'i yendim. Kol kuvveti arama, şimdi hile yapan yener.]

bir ayag ile basmak baña âsân der imiş anı
bugün ey ***enverî*** *çek bâde-i gülgûnı meydâna* (Enverî: *Dîvân*: G.244/5)

[= "Bir ayak oyunuyla onu yenmek bana kolay dermiş". Bugün ey Enverî, gül renkli şarabı meydana/şarap kabına çek.]

71. **G.56/5 'ârız-su-göñül-nâr**: Parlaklık ve berraklık bakımından sevgilinin yanaklarının suya, çektiklerinden dolayı da âşığın gönlünün ateşe benzetilmesi sık sık işlenen bir teşbihtir:

geçse peykânuñ göñülden arturur efgânumı
nâleler peydâ eder tokundugınca nâra su (Yahyâ Beg: *Dîvân*:G.362/3)

[= Temrenlerin gönlümden geçse inleyişlerimi artırır. Su, ateşe dokunduğunda cızırtılar çıkarır.]

72. **G.56/8 âyine-hod-bîn**: Osmanlı şiirinde *hod-bîn* kelimesi genellikle 'kendisini gören' anlamı sebebiyle ayna ile birlikte yer almaktadır. Su da yeri geldiğinde ayna vazifesini icra ettiği için bu iki kelimeyle birlikte kullanılır. Aynaya bakan kişinin kendisini görmesi gerçeğine dayanan beyitlerde, ayna sevgiliye kendi güzelliğini gösterip onu kibre sürüklediği için hoş karşılanmaz. Ayna vazifesini gören su da bu çerçevede düşünülmelidir. Çeşitli örneklere rastlamak mümkündür:

çü yâr anı görüp hod-bîn olupdur
yüzi üzre sürinsün göreyin su (Ahmed Paşa: *Dîvân*: G.256/4)

[= Sevgili onu görüp kendisini beğenir. Göreyim su, yüz üstü sürünsün.]

bir nazar bakmag-ıla hod-bîn ü magrûr eyledi
bilmezem cânâ ne yüz gösterdi ol güzgü saña (Rahîmî: $T._1$: 6^b.)

[= A can, bir bakış bakmakla seni kibirli ve kendisini beğenmiş etti. Bilmem, o ayna sana nasıl bir yüz gösterdi.]

bakuban âyine-i hüsnüñe magrûr olma
ey perî âyine çün âdemi hod-bîn eyler (Şâvur: $T._1$: 213^a.)

[= Güzelliğinin aynasına bakıp da kibirlenme. A peri gibi güzel, ayna insanı kendini beğenmiş eder.]

Aynalar şık erkeklerin kılık kıyafetlerine çeki düzen verdikleri bir eşya olarak sosyal hayat içerisinde önemli bir yer tutmaktaydı. Hem aynanın süslenme alışkanlıklarındaki yerini göstermesi hem de kendisini beğenmişlik-ayna ilgisini daha açık sunması bakımından şu bilgiler dikkat çekicidir: "Bu çağın şık erkekleri yüzlerine ve vücutlarına çokça özenirlerdi. Sakallarına kokulu briyantinler sürer ve kadınlar gibi gözlerine Isfahan sürmesi çekerlerdi. Uzun uzun aynaya bakmaktan çekinmezler, sokaklarda arada sırada ayinedar denilen kişilerin önünde dururlardı. Bunlar iyi temizlenmiş bir aynayı bir ağaca veya bir duvara asarlar, üzerini bir örtü ile kapatırlardı. Müşteri gelince birkaç metelik karşılığında aynanın üstü açılır ve o, aynada kendisini seyretmeğe fırsat bulur, sakalını tarar, sarığını düzeltir, eksiklerini tamamlardı." (MAZAHERÎ: *Ortaçağda Müslümanların Yaşayışları*: 87. s.). Bu ifadeler ışığında, ayna-kendisini beğenmişlik ilgisi daha iyi anlaşılıyor.

73. **G.57/1 çeşm-sihr**: Sevgilinin gözlerinin ve bakışlarının büyücüye benzetilmesi şairlerce sık sık işlenen bir teşbihtir. Bunun çeşitli örneklerini görmek mümkün. Beyitlerden anlaşıldığına göre, kişiyi uykusuz bırakmak amacıyla büyü yapılıyordu. Böyle durumlarda *uyhu bağla-* ifadesinin kullanıldığı görülüyor:

bagladı gamzeñ meger yaşlu gözümüñ h^vâbını
kim geceler subha dek yıldız sayar uyhusı yok (T. Ca'fer Çelebî: *Dîvân*: G.85/4)

[= Geceler boyu sabaha kadar yıldız sayar uykusu yok. Anlaşılan bakışın yaşlı gözümün uykusunu bağlamış.]

74. **G.58/1 Allâh okına ugra-**: 'Allah'ın cezasına uğramak, Allah'ın gazabını çekmek' anlamında bir ifade şekli olmalıdır.

75. **G.59/3 çeşme-i mihr-yüzi suyı yere dökil-**: Güneşe *çeşme-i hâver*, *çeşme-i felek* de denir. Işık kaynağı olup dünyaya feyiz

ve bereket yağdırması sebebiyle güneş çeşme diye adlandırılmıştır (ŞENTÜRK: *Osmanlı Şiiri Antolojisi*: 79. s., GÖLPINARLI: *Nedîm Dîvânı*: 436. s.). Güneş ışınlarının görüntüsüyle oluktan akan suyu andırması bu benzetmenin dayandığı temel esaslardandır. *yüz suyı*, ise ‘kutluluk; haya, hicap, namus, şeref, itibar’ anlamlarına gelir. Burada *yüzi suyı yere dökil-* deyimini ‘utanmak, değerini kaybetmek; yerde sürünmek; aşağı bir durumda olmak’ anlamında düşünmek gerek. Güneşin yüz suyunu yere dökmesi ise ışınlarının yere vurması demektir. Işınları toprakta süründüğünden dolayı güneş değersiz kabul ediliyor:

şu mihre zerre-i sergeşte olma kim her gün
yüzi suyın döke gün gibi hâke her yerde (Yakînî: *Dîvân*: G.178/2)

[= Şu güneşe/güzele, başı dönmüş bir zerre olma; çünkü o, güneş gibi her gün yüz suyunu her yerde toprağa dökmektedir.]

lebüñe âb-ı hızır ne yüz ile öykünmiş
ele girerse yüzi suyını yere dökeyin (Enverî: *Dîvân*: G.194/3)

[= Bengi su, senin dudağına hangi yüzle özenmiş. Elime geçerse yüzü suyunu yere dökeyim.]

76. **G.60/2 kanı kan ile yumazlar**: Kötülüğün, kötülükle ortadan kaldırılamayacağını anlatan bir atasözüdür. Beyitte *kan et-* deyimi de ‘kan dökmek, cinayet işlemek’ anlamıyla yer alıyor. Birçok örneğine rastlamak mümkün:

ger suçum la‘lüñ emüp kan etdügümse sâkıyâ
kanlar aglatma beni kanı yumazlar kan ile (Nev‘î: *Dîvân*: G.404/4)

[= A saki, suçum dudağını emip kan ettiğimse, beni kan ağlatma; çünkü kanı kan ile yıkamazlar.]

müstagrak etdi kana okuñ kanlu yaşumı
gerçi yumazlar ey kaşı yâ kanı kan ile (Enverî: *Dîvân*: G.228/2)

[= A yay kaşlı, gerçi kanı kanla yıkamazlar ama okun kanlı yaşımı kana buladı.]

77. **G.60/4 nass-ı kâtı‘-tefsîr**: *nass* (< Ar. *n-s-s*) ‘açıklık, açık hüküm; *Kur’ân* ve *Hadis*’teki açık hüküm; kesin delil, tartışılmaz kanıt’. “Bir haberi isnâd ile kâ’iline dek ref‘ eylemek ma‘nâsınadır ve bir kimseden bir şey’iñ nihâyetini soruşdurup ötesini araşdırmak ma‘nâsınadır ve bir nesneyi ızhâr ve beyân kılmak ma‘nâsınadır ve bir kavl ü fi‘li re’îs-i ekbere isnâd edüp anda tevfîk eylemek ma‘nâsınadır şârih der ki nassu ’l-kur’ân ve nassu ’l-hadîs ki gayrı muhtemel olmayan ma‘nâya delâlet eden lafzdan ‘ibâretdir ve bu ma‘nâdan me’hûzdur ve delîl ma‘nâsına olan nassu ’l-fukahâ’ bundan me’hûzdur ve ‘inde ’l-ba‘z istihrâc ve ızhâr ma‘nâlarından me’hûzdur” (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: II, 404. s.). “Sarih mânâyı hâvî olup delil makamında iradolunan âyet yerinde kullanılır bir tâbirdir. *Kamus-ı Osmanî*’de haber, delil, hüccet, bürhan mânâlarında kullanılan nas’ın fi’l-asıl beyan ve izhar etmek mânâsına olduğu yazılıdır. *Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*’ndaki (c.1, s. 16) izahı şöyle: “Söyleyenin cihetinden ileri gelen bir sebeple mânâsı zahirden daha açık olan lafızdır. Meselâ ilmin şeref ve faziletini bildirmek isteyen bir zat, “bilenler ile bilmeyenler müsavi olurlar mı?” dese bu söz, bilmek ile bilmemek arasındaki farkı ifade hususunda nas olmuş olur. “Tevile ihtimali olmayan söze, delile de nas denir.” (PAKALIN: *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*: II, 657. s.).

tefsîr (< Ar. *f-s-r*) ‘açıklamak, açığa çıkarmak’. “pûşîde ve mestûr nesneyi rûşen ve ‘ayân eylemek ma‘nâsınadır lafz-ı müşkilden ma‘nâ-yı murâdı keşf ve beyân ve te’vîl iki muhtemel olan ma‘nânuñ birini zâhir-i kelâma mutâbık olan ma‘nâya redd eylemekden ‘ibâretdir” (el-FÎRÛZÂBÂDÎ: *UBTKM*: II, 68. s.). Gamzeler sevgilinin güzelliğine kesin kanıt iken, ayva tüyleri onları bir de *Kur’ân*’dan delil getirerek açıklamakta, böylece, kıyıcı bakışların keskinliği bir kez daha kanıtlanmış olmaktadır.

Ayrıca beyitte, *kâtı‘* (< Ar. *k-t-‘*) kelimesinin ‘kesici’ anlamı sebebiyle gamzenin keskinliğine de ince bir ima var.

78. **G.61/2 kan üstüne kan et-/ol-**: Bu sözün, ‘zulüm üstüne zulüm etmek; birbirine girmek birbirini öldürmek’ anlamlarına geldiği söylenebilir. Özellikle sevgilinin dudaklarıyla şarabın bir araya geldiği beyitlerde söz konusu edilen bu ifadenin birçok örneği görülüyor. Bunlardan ikisi:

câm içüp her bir gedâ-y-ıla öpüşme dem be-dem
kan olur kan üstine devletlü sultânum benüm (Şem‘î: *Dîvân*: G.114/3)

[= Şarap içip de her bir köleyle sürekli öpüşme. Kan üstüne kan olur devletli sultanım benim.]

sâkî böyle sâde iken cân aparur leblerüñ
ger şarâb-âlûd ederseñ kan olur kan üstine (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.534/3)

[= A saki, dudakların böyle sadeyken bile can alıyor. Bir de şaraba bularsan kan üstüne kan olur.]

79. **G.62/3 vatan içre gurbet**: Kişinin kendi vatanında gurbetlik çektiği, vatanındaki haklara sahip olamadığı durumlarda söylenen bir sözdür. Aşığın vatanı sevgilinin mahallesidir. Orada sevgiliyi göremeyince kendi vatanında sürgün muamelesi görmüş olur. Benzeri iki örnek:

*bîgâne tutarmış seni **şevkî** seg-i kûyı*
gurbet ne katı müşkil olurmış vatan içre (Şevkî: $T._1$: 554^a.)

[= Ey Şevkî, sokağının köpekleri seni yabancı sayarmış. Vatan içinde gurbet çekmek ne de zormuş.]

kûyuñda gam-ı hecr ile ‘ömrini geçürdi
*gurbet elemin çekdi **helâkî** vatan içre* (Helâkî: *Dîvân*: G.127/5)

[= Helâkî senin sokağında ayrılık derdiyle ömrünü geçirdi. Vatan içinde gurbet acısını yaşadı.]

80. **G.63/5 sâlik**: Her varlıkta Allah'ın kudretini, yaratış gücünü, her şeyin Allah'tan kaynaklandığını görme ve anlama yolunu tutmuş, hakikat yolcusudur (GÖLPINARLI: *Şeyh Galip Dîvânından Seçmeler*: 219. s.). Şair, gerçek aşk yolundaki yolcuları kendisinin doğru yola ilettiğini, onlara kılavuzluk ettiğini ifade ediyor. Böylece kendisini gerçek aşka ulaşmış ve başkalarına da yol gösteren bir mürşid seviyesine çıkarıyor.

81. **G.63/8 reh-i 'ışk**: "Sûfîlerce aşk, insanın mevhum varlığını yok etmesi bakımından değerli makbul bir şeydir. Onlarca aşk, iki kısımdır: Geçici aşk, gerçek aşk. Geçici aşk, herhangi bir şeye, bir kişiye gönül vermektir. Sûfîlerce bu aşk da iyidir. Çünkü seven adamda varlık, benlik bırakmaz, âdeta onu, gerçek aşka hazırlar. Bu bakımdan "Mecaz, yani geçici aşk, hakıykatin köprüsüdür." demişlerdir. Gerçek aşk, Tanrı'ya, yani mutlak varlığa âşık olmak ve bu aşkta kendini yok etmektir. İnsanda bu aşk tecellî edince insan, artık güzele değil, güzelliğe âşık olur ve mutlak güzelliği her şeyde görür. Sonunda, kendi mevhum varlığı kalmaz, mutlak ve gerçek varlıkta var olur ki bu da birliğin gerçekleşmesi demektir." (GÖLPINARLI: *Dîvân-ı Kebîr*: I, 399. s.). Buna göre *reh-i 'ışk*, gerçek aşka ulaşma yoludur. Şairin, girmek istediği bu yola, yani âşıklık yoluna Allah'ın yardımıyla girdiği anlaşılıyor.

82. **G.65/2 tınâb**: (< Ar. *t-n-b*) 'çadır ipi'. Otağın veya çadırın ortasındaki kazığa ve kenar perdelerine bağlanarak bir ucu yere çakılan iplere *tınâb* denir. Şair gözyaşlarını böyle iplere benzetiyor. Gözyaşlarının kanlı veya gümüş renginde olduğu düşünüldüğünde çadır iplerinin gümüş tellerle ve kırmızı renkli iplerle örülmüş olabileceği akla geliyor.

83. **G.67/4 iki yaka issi ol-**: 'İki yakası bir araya gelmek, zengin olmak; kutlu ve değerli olmak; işleri yolunda olmak' anlamlarına geldiği söylenebilir. Irmak ve deniz gibi unsurlarla birlikte anılması, hem bolluğu ve bereketi ifade etmek hem de

deniz ve ırmağın gerçek anlamda iki yaka sahibi olduğuna işaret etmek içindir.

şu kim bir 'ûrı etmiş iki yaka issi deryâ-veş
deñizler katresinden hayrı ol şahsuñ füzûn olmış (Zâtî: *Dîvân*: G.603/2)

[= Fakir bir kimsenin deniz gibi iki yakasını bir araya getiren kişinin yaptığı hayır, denizlerdeki her damladan fazla olur.]

olmadum iki yaka issi elümden ne gelür
dest-i fürkat çekeli kendüye dâmânumdan (Enverî: *Dîvân*: G.184/2)

[= Ayrılık eli eteğimden tutup kendisine çektiğinden beri, iki yakam bir araya gelmedi, elimden ne gelir.]

göreyin iki yaka issi olmasun gonca
ki böyle ol kodı ben bülbülini göñleksüz (Necâtî Beg: *Dîvân*: 229/2)

[=Bu bülbülünü böyle kötü durumlara düşürdüğü için, göreyim o goncanın iki yakası bir araya gelmesin.]

84. **G.69/3 'Îsâ-mücerred**: İsa (*'a. m.*), *Kur'ân*'a göre öldürülmemiş, göğe yükseltilmiştir (*Kur'ân*: 4. *Nisâ*: 157-158). "Hz. Îsâ semâya urûc edince dördüncü katta üzerinde dünya malı olarak bir iğne bulundu; ileri gidemedi. Durmağa mecbur oldu. Hâlbuki mücerred Îsâ'nın başlıca sıfatıdır. "Îsâ'yı tecrîdle vasfederler. Zîrâ teehhül etmemiştir. Umûr-ı dünyevîden yani dünya malından hiçbir nesneye mâlik olmamıştır. Hattâ feleğe urûc eylediğinde bir sûzen (iğne)den gayrı bir nesne bile götürmedi; yani bir iğneyi bile beraber götürdü; eskilerini yamamak için (!) Hattâ derler ki ol iğneye taalluk sebebiyle çarh-ı çârümde karâr eyledi ve el'an Hz. Muhammed gibi arşa urûc ederdi." (ONAY: *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*: 220. s.). Tasavvufî zeminde söylenmiş beyitte, bütün bağlardan kurtulan insanın İsa (*'a. m.*) gibi yükseleceği mertebesinin yüce olacağı anlatılmaktadır.

85. **G.70/2 hevâya yelten-**: Bu sözün mecaz anlamıyla ‘arzularına kapılmak, eğlence arzusunda olmak; nazlanmak; uzaklaşmak, kaçmak’, gerçek anlamıyla ‘havada uçmak’ manalarına geldiği söylenebilir. Çeşitli örneklerine rastlamak mümkündür:

hey yazuk gül yapragı gibi hevâya yeltenüp
*‘**amrî**nüñ eglencesin bülbül-sıfat efgân koduñ* (‘Amrî: *Dîvân*: G.57/5)

[= Ah ne yazık, gül yaprağı gibi havaya kapılıp, Amrî’nin eğlencesini bülbül gibi ağıta çevirdin.]

süleymânum hevâ-yı vasluña çün yeltenür göñlüm
deminde eyle ol mûr-ı za‘îfe vuslatuñ himmet (Enverî: *Dîvân*: G.20/4)

[= A Süleyman’ım, gönlüm kavuşma arzusuna kapılmakta; zamanı geldiğinde o âciz karıncaya vuslatını bağışla.]

86. **G.70/4 Meryem-‘Îsâ-söz**: Hz. Meryem, İsa (*‘a. m.*)’nın annesidir. Oğlunu, Cebrail’in nefesiyle babasız olarak dünyaya getirmiştir. Bu, *Kur’ân*’da anlatılır (*Kur’ân*: 19. *Meryem* 18-22; 21 *Enbiya* 91; 66. *Tahrîm*: 12). “Ahd-i Cedîd’de, Îsâ’nın eliyle dokunarak, yahut sözle emrederek hastaları iyileştirdiği, kötürümleri yürüttüğü, dilsizleri söylettiği, körlerin gözlerini açtığı anlatılır (Meselâ bakınız; Matyos, VIII, IX, X, XII). Luka İncili’nde bir genç erkeği, bir genç kızı, buyruğuyla dirilttiği (VII, VIII), Yuhannâ’da, dört gün önce ölmüş birisine kalkmasını buyurduğu, adamın, kefeninin bağlarını sökerek dirilip mezarından çıktığı anlatılmaktadır (XI). *Kur’ân*’da Îsâ’nın, topraktan kuş biçiminde bir heykel yapıp ona üfürdüğü, üfürünce canlanıp kuş olduğu, anadan doğma körlerin gözlerini açtığı, abraş illetine tutulmuşları iyileştirdiği, ölüyü dirilttiği, evlerde yenenlerle saklananları bilip haber verdiği bildirilir (III, 49, V, 110). Bu inanç dolayısıyla Îsâ, Şark-İslâm edebiyatında, çok defa “nefes”le birlikte anılır. Sofiler, bu mucizeleri, can gözünü, can kulağını açmak, gönül hastalıklarını iyileştirmek,

ölüye benzeyen canları diriltmek tarzında tevil de ederler; zaten onlarca her devirdeki olgun insan, tek kişi, yani “kutup”, devrin Îsâ’sıdır.” (GÖLPINARLI: *Dîvân-ı Kebîr*: I, 401. s.).

Beyitteki *nefahtu fîh* ibaresi şu ayetten iktibas edilmiştir: “Rabbin melâikeye dediği vakit; ‘Haberiniz olsun, ben bir çamurdan bir beşer yaratmaktayım. Onu tesviye ettim [sûret verip] de ruhumdan ona nefheyledim [üfledim] mi derhâl ona secdeye kapanın!’ (*Kur’ân*: 38. *Sad* 71-72.). Şair, şiirlerinin kaynağının ilham olduğunu, bu yüzden ölü gönülleri canlandırdığını ifade ediyor. Beyit, edebî sanatlarla incelikle işlenmiş, geniş bir kültür birikimiyle örülmüştür.

87. **G.70/5 topu göklere ag-** (G. 69/5): Birçok şairde örneklerine rastlanan bu ifade, beyitlerde geçtiği hâliyle Gûy u Çevgân oyunundan kaynaklanan bir kalıp söz ya da deyim olmalıdır. Şimdilik ‘değerli olmak, değeri artmak, şerefli bir mevkide olmak; üstün gelmek, başarı kazanmak’ anlamlarıyla karşılanabilir. Gökte bulunması ve topu andırması sebebiyle güneş ve Çevgân oyunundan dolayı meydan gibi kelimeler bu sözü esas alan beyitlerde sık sık sergilenmektedir. Benzeri örnekler:

güneşüñ topı göke agdugını tañlama kim
hâlî bulmış idi ey yañagı gün meydânı (Necâtî Beg: *Dîvân*: 612/3)

[= A güneş yanaklı, güneşin topunun göğe yükselmesine şaşırma; çünkü o meydanı boş bulmuştu.]

zerre deñlü kılmaduñ dehre ***hayâlî*** *i‘tibâr*
topuñ agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi (Hayâlî Beg: *Dîvân*: 419/G.57/5)

[= Ey Hayalî, bu dünyaya zerre kadar itibar etmedin; topun dünyayı bezeyen güneş gibi göklere ağsın.]

yâr ‘ışkuñ büküben kaddümi çevgân etdi
hüsnünüñ topı göke agsa yeridür güzelüm (Fazlî: T.$_1$: 409^b.)

[= Güzelim, aşkın boyumu eğip çevgâna çevirdi; güzelliğinin topu göklere yükselse yeridir.]

Bu sözün yukarıdakilerin dışında, savaş âleti olan topu konu alan beyitlerde yer alması da ihtimal dahilindedir.

88. **G.71/2 cânı yok**: Bu ifadenin hem ‘canlı değil’ hem de ‘gücü yok; cesareti yok; değeri yok’ anlamlarında kullanılan bir söz olduğu anlaşılıyor. Selvinin gerçek anlamda canı olmadığı gibi, sevgilinin boyuyla yarışacak derecede değeri yoktur. Bu ifade cansız nesnelerle birlikte geçmektedir:

sidre gibi müntehâ kaddi salaldan sâyesin
ravzada salınmaga serv-i sehînüñ cânı yok (Âhî: *Dîvân*: G.47/2)

[= Sidre gibi uzun boyu gölge ettiğinden beri, uzun selvinin sulak bahçelerde salınacak canı yok.]

cânı yokdur ki sanem ede senüñle da‘vâ
gerçi bu sûret ile şâhid-i kâşâne geçer (Necâtî Beg: *Dîvân*: G.134/2)

[= Putun, seninle güzellikte yarışacak kadar canı yok, bir de bu görünüşüyle saray güzeli geçinir.]

89. **G.71/3 güneş-yıldızlar**: Gezegenlerin ve yıldızların ışığını güneşten aldıklarına inanılır. Güneşin parlaklığı onların ışığını görünmez kılar. Bu yüzden övgüye konu olan kavramlar güneşe, onun karşısına çıkarılanlar ise yıldızlara veya gezegenlere benzetilir. Yaygın olarak kullanılan bir hayaldir.

gün yüzin görmek şerâr-ı âhumı teskîn eder
mihre olmazmış mukâbil encüm-i seyyâre hîç (Yakînî: *Dîvân*: G.024/2)

[= Güneş yüzünü görmek, ahımın kıvılcımlarını yatıştırır. Gezegenlerin güneş karşısında hükmü olmazmış.]

90. **G.75/5 seg-yârân**: Köpekler, sevgiliye olan bağlılıkları, sevgilinin mahallesinde bulunmalarıyla âşığın dostlarıdır. Benzeri birçok beyit bulmak mümkün:

vardum segân-ı kûyın aradum sokak sokak
yâ rab ne hikmet oldı ki yârân görinmedi (Yakînî: *Dîvân*: G.190/6)

[= Gidip mahallenin köpeklerini sokak sokak aradım. Ey Allah'ım ne hikmettir dostlar görünmedi.]

ey dil segân-ı kûyı ile hem-sifâl ol
yârân-ı bâ-vefâ-ile ʻayş u tenaʻʻum et (Hüdâyî: *Dîvân*: G.019/3, AE: 23[a].)

[= A gönül, sevgilinin sokağındaki köpekler ile çanak paylaş; vefalı dostlarla ye iç.]

91. **Kt.1/4 şehr oglanı**: Bu ifadenin, 'Güvenilmez, kaypak oğlan; orta malı ahlâksız kimse' anlamına geldiği söyenebilir:

kankı mahbûbı görürse meyl eder bu tıfl-ı dil
bî-hakîkat olsa ʻayb olmaya şehr oglanıdur (Me'âlî: *Dîvân*: G.245/4)

[= Bu gönül denilen çocuk, hangi güzeli görse ona meyleder. Güvenilmez olsa kınamamak gerek; çünkü şehir oğlanıdır.]

92. **B.4. barmak kaldur-**: Müslüman olmayan birinin İslâm'a geçişi bir merasime bağlı olurdu. Kişi kelime-i şehadet getirirken Allah lâfzının geçtiği yerde işaret parmağını kaldırırdı. Beyitlerde bu âdete işaret vardır:

kâfir oldı deyü nerkis gözüñe öykünüben
kaldurur barmagını getürür îmân gonca (Şemʻî: *Dîvân*: G.159/3)

[= Nergis gözüne özenip de kâfir oldu diye, gonca parmağını kaldırıp iman getirir.]

şemʻ barmak kaldırup îmâna geldi bî-gümân
sohbetüñde üstine nûr indi anuñ ol zamân (Enverî: *Dîvân*: G.202/1)

[= Mum, kuşkulardan arınıp parmağını kaldırarak imana geldi. O zaman senin sohbetinde onun üzerine nur indi.]

İfadenin *barmak götür*- biçimi de vardır:

göricek mu'cize-i nakşını sûret-ger-i çîn
götürüp hâme-sıfat barmagın îmân getürür (Bâkî: *Dîvân*: G.131/2)

[= Onun nakışlarındaki mucizeyi görünce, Çin ressamı, kalem gibi parmağını kaldırıp şehadet getirir.]

13. SÖZLÜK

Kimi maddelerdeki çengel (§) işaretinden sonra *eğik* dizilenler, benzetmelerden çıkarılan karşılıklardır.

a

1. **âb:** (< F.) su; güzellik; parlaklık; değer; namus, ırz § *kılıç*.
2. **âbâd:** (< F.) şen, mamur, bayındır.
3. **âbdâr:** (< F.) sulu, taze, parlak, nemli § *su*; *söz*, *şiir*; *yüz*, *yanak*.
4. **âb-ı ‘ârız-ı yâr:** (< F.) sevgilinin yanağının parlaklığı.
5. **âb-ı hayât:** (< F.) bengi su, ölümsüzlük suyu § *sevgilinin dudağı*.
6. **âb-ı revân:** (< F.) akarsu, ırmak § *gözyaşı*.
7. **âb-ı zülâl:** (< F.) duru, soğuk ve tatlı su § *Allah'ın lütfu.*
8. **‘aceb:** (< Ar.) acaba, hayret, şaşma.
9. **acı-:** acımak, üzülmek, mahzun olmak.
10. **‘acz:** (< Ar.) aciz, beceriksizlik, yapamama.
11. **aç-:** açmak, bir nesneyi kapalı durumdan kurtarmak; silmek.
12. **açıl-:** açılmak, açmak işi yapılmak ya da açmak işine konu olmak.
13. **açuk:** açık, açılmış, kapalı olmayan.
14. **ad:** ad, isim, bir kimseyi, bir nesneyi anlatmağa, bildirmeye yarayan söz; ün, lâkap.
15. **a‘dâ:** (< Ar.) düşmanlar.
16. **âdâb:** (< Ar.) güzel davranışlar.
17. **âdem:** (< Ar.) adam, insan; kara yağız kimse, toprak; Âdem (*‘a. m.*).
18. **‘adem:** (< Ar.) yokluk.
19. **ad et-:** ad bırakmak, şöhret kazanmak.
20. **âfâk:** (< Ar.) ufuklar.
21. **âfet:** (< Ar.) büyük felâket; çok güzel § *güzel*, *sevgili*.
22. **âftâb:** (< F.) güneş § *zerre*.
23. **âfitâb-ı ‘âlem-ârâ:** (< F.) âlemi süsleyen güneş § *sevgili*.
24. **âftâb-ı lem-yezâl:** (< F.) batmayan güneş.
25. **‘afv:** (< Ar.) bağışlama.

26. **ag:** ak, beyaz.
27. **ag-:** yükselmek, çıkmak.
28. **agar-:** ağarmak, beyazlaşmak; aydınlanmak.
29. **agdur-:** yükseltmek.
30. **agız:** ağız § *var yok arası*.
31. **agız aç-:** ağzını açmak, konuşmak.
32. **agla-:** ağlamak, gözyaşı dökmek; dert yanmak § *yağmur yağmak*.
33. **aglar:** ağlayan.
34. **agyâr:** (< Ar.) yabancılar; engeller; düşmanlar; başkaları; Allah'tan başka her şey § *diken*.
35. **âh:** ah, feryat; acıdan dolayı inleme; ilenme, beddua § *bulut*; *rüzgâr*; *duman*; *direk*; *ok*.
36. **âhen:** (< F.) demir.
37. **âhını al-:** ahını almak; hakkını yemek, bedduasını almak.
38. **âh-ı seher-gâh:** (< F.) seherde edilen ah, tesirli beddua § *ok*.
39. **âh-ı Selîkî:** (< F.) Selîkî'nin ahı.
40. **âh-ı serd:** (< F.) soğuk ah, incitici, can sıkıcı ah; temelsiz ah, donuk, katı ah.
41. **âhir:** (< Ar.) son, en son; en sonunda.
42. **âhir zamân:** (< Ar.) son zaman; kıyametin yaklaştığı devir.
43. **ahkar:** (< Ar.) hakir olan, aşağı, en aşağıda bulunan § *âşık*.
44. **ahker:** (< Ar.) kor, ateş koru § *yıldızlar*.
45. **Ahmed:** (< Ar.) övülmüş; özel ad.
46. **ahterân:** (< F.) yıldızlar.
47. **ahvâl:** (< Ar.) hâller, durumlar § *çekilenler, baştan geçenler*.
48. **ak-:** akmak.
49. **'âkıbet:** (< Ar.) son, nihayet; sonuç; en sonunda; er geç.
50. **akıt-:** akıtmak, akmasını sağlamak, akmasına yol açmak, dökmek; indirmek.
51. **'akl:** (< Ar.) akıl.
52. **'akl-ı küll:** (< F.) küllî akıl; beşerî akıl, insanlığın aklı; Cebrail.
53. **akrân:** (< Ar.) yaşıtlar; benzerler.

54. **‘akreb:** (< Ar.) akrep; akrep burcu § *turra*, *alın saçı*, *kıvrımlı saç*.
55. **‘aks:** (< Ar.) yansıma.
56. **‘aks-i ruhsâr:** (< F.) yüzün yansıması.
57. **al-:** almak; ele geçirmek; elde etmek; öldürmek.
58. **‘alâmet:** (< Ar.) iz, nişan, işaret, belge.
59. **alay:** (< Yun.) alay, üç tabur; bölük, birlik; sürü, takım; saf, sıra, düzen.
60. **alay bağla-:** savaş düzenine girmek, askerin saf saf olması.
61. **‘alâyık:** (< Ar.) ilgiler; dünyaya bağlılık, dünya tutkusu § *ayak bağı*.
62. **alçak:** alçak, aşağı; aşağıda bulunan.
63. **‘âlem:** (< Ar.) dünya; bütün yaratılmışlar; eğlenme § *gülşen*.
64. **‘âlem-ârâ:** (< F.) âlemi süsleyen, düzenleyen § *güneş*.
65. **‘âlem-i ma‘nî:** (< F.) mana âlemi.
66. **‘âlem-tâb:** (< Ar. F.) dünyayı parlatan, aydınlatan.
67. **alın:** alın, yüzün ön tarafı, yüzün kaşlarla saçlar arasındaki bölümü § *güneş*; *ay*.
68. **‘âlî:** (< Ar.) yüce, ulu, büyük; yüksek.
69. **‘âlî-cenâb:** (< Ar. F.) cömert; yüce; şerefli § *sevgili*.
70. **Allâh:** (< Ar.) Tanrı.
71. **alma:** elma § *güneş*.
72. **alnı açuk yüzi ak:** doğru, dürüst, temiz, namuslu.
73. **alt:** alt, bir nesnenin yere bakan yanı.
74. **altun:** altın.
75. **‘amel:** (< Ar.) iş; uygulama; davranış.
76. **ammâ:** ama, fakat, gelgelelim.
77. **añ-:** anlamak; hatırlamak, aklına getirmek; sözünü etmek.
78. **ân:** (< F., T., Ar.) alımlılık; zaman, çağ; zekâ, anlayış, düşünce; sevgilinin yüzündeki tarife sığmayan manevî güzellik, sevgilinin yüzünde hissedilen güzel hâl.
79. **ancak:** ancak, yalnız, yalnızca; ucu ucuna; bu yüzden.

80. **ânî:** (< Ar.) hemen, o anda; geçici.
81. **‘ankâ:** (< Ar.) simurg kuşu § *aşk*; *sevgili*; *âşık*.
82. **añla-:** anlamak; bilmek, anlaşılmak; sırrına vakıf olmak.
83. **ara:** orta; içinde; mahal, mevki, mekân, yer; ara sıra, zaman zaman.
84. **ara-:** aramak, bulmağa çalışmak.
85. **‘arak:** (< Ar.) ter § *çiy*; *erimiş temren*.
86. **‘arak-rîz:** (< Ar. F.) terleyen, terli.
87. **ârâm:** (< F.) durma; rahat etme, eğlenme, yerleşme; güç, takat.
88. **ârâm-ı cân:** (< F.) can dinlencesi § *sevgili*.
89. **araya sovukluk düşür-:** araya soğukluk girmek; arası bozulmak.
90. **‘ârız:** (< Ar.) yanak § *su*; *güzellik denizi*; *güneş*.
91. **‘arş:** (< Ar.) çardak, çadır; çatı, dam; dokuzuncu kat gök.
92. **art-:** artmak, çoğalmak.
93. **artuk:** çok, daha çok; başka.
94. **arz:** (< Ar.) dünya, yeryüzü § *döşek*.
94. **‘arz:** (< Ar.) sunma, bir büyüğe sunma; gösterme; en, genişlik; enlem.
95. **‘arz eyle-:** (< Ar.) sunma; anlatma.
96. **‘arz-ı cemâl:** (< F.) yüzünü gösterme.
97. **‘arz-ı hâl:** (< F.) hâlini bildirme, hâlini anlatma; içini dökme.
98. **ârzû:** (< F.) istek, heves.
99. **ârzû-yı ser-i kûy:** (< F.) sokağın ucuna ulaşma isteği.
100. **âsiyâb:** (< F.) su değirmeni § *felek*.
101. **asl:** (< Ar.) temel; soy; başlangıç; yol; kaynak.
102. **aslâ:** (< Ar.) hiçbir zaman.
103. **âsmân:** (< F.) gök, felek § *gönül*.
104. **âsmân-ı mecd:** (< F.) yücelik göğü.
105. **âstân:** (< F.) eşik; pabuçluk; kapı; dergâh.
106. **âstân-ı devlet:** (< F.) mutluluk dergâhı; mutluluk kapısı § *sevgilinin kapısı*.
107. **âstân-ı yâr:** (< F.) sevgilinin dergâhı; sevgilinin eşiği § *cennet*.

108. **'âşık:** (< Ar.) tutkun, tutulmuş, âşık § *mum*; *ney*; *değersiz*; *aşağı*; *köpek*; *sinek*; *çer çöp*; *çan*; *Mevlevî*; *toz*; *altın*; *Ferhad*; *aşk sultanı*; *garip*.
109. **'âşıkân:** (< Ar.) âşıklar.
110. **'âşık-ı bî-dil:** (< F.) kara sevdalı âşık.
111. **'âşık-ı şeydâ:** (< F.) çılgın âşık, tutkun âşık.
112. **âşikâr:** (< F.) belli; açık; görünür, görünen; ortaya çıkmış.
113. **âşinâ:** (< F.) bildik, biliş, tanıdık; yakın; dost.
114. **âşiyân:** (< F.) yuva, kuş yuvası; ev § *çene çukuru*; *zülfün kıvrımı*.
115. **âşiyân-ı sîne:** (< F.) göğüs evi; göğüs yuvası.
116. **at-:** atmak.
117. **âteş:** (< F.) od, ateş; aşk.
118. **âteş-i 'ışk:** (< F.) aşk ateşi.
119. **âteş-i âh:** (< F.) ah ateşi.
120. **âteş-i âh-ı derûn:** (< F.) içten gelen ah ateşi.
121. **âteş-i âh-ı dil:** (< F.) gönülden gelen ah ateşi § *yalın kılıç*.
122. **âteş-i gam:** (< F.) dert ateşi.
123. **âteş-i hışm u cefâ:** (< F.) zulüm ve azgınlık ateşi.
124. **âteş-i hicrân:** (< F.) ayrılık ateşi.
125. **ayagına düş-:** yalvarmak.
126. **ayak:** ayak; kadeh.
127. **ayak bas-:** adım atmak; azmetmek.
128. **ayaklara ko-:** ayaklar altına almak, eziyet etmek; yalnız bırakmak.
129. **'ayân (ol-) (eyle-):** (< Ar.) belli, açık, meydanda; görünmek, ortaya çıkmak; açığa çıkarmak.
130. **'ayb (et-, eyle-):** (< Ar.) ayıp, kusur; kınamak, ayıplamak.
131. **ayır-:** ayırmak, birbirinden uzaklaştırmak.
132. **ayıt-:** söylemek.
133. **âyîne:** (< F.) ayna, güzgü, gösterici; parlak demir, cam ve çelikten yapılan görüntüyü yansıtan alet.
134. **âyîne-i hâtır:** (< F.) gönül aynası.
135. **'ayn:** (< Ar.) göz; aslı, kendisi § *sevgili*.

136. **‘ayn-ı ‘iyân:** (< F.) apaçık gören göz.
137. **‘aynına alma-:** dikkate almamak; kaygılanmamak.
138. **ayrıl-:** ayrılmak, uzaklaşmak.
139. **ayva:** ayva.
140. **âzâd:** (< F.) serbest, salıverilmiş; hür; kurtulmuş.
141. **‘azm:** (< Ar.) yönelme; niyet.

b

142. **bâb:** (< Ar.) kapı; yol, kavuşmaya götüren yol.
143. **bâd:** (< F.) rüzgâr, yel, meltem.
143. **bâde:** (< F.) şarap, şarap kadehi § *zehir*.
144. **bâde-i ‘ışk:** (< F.) aşk şarabı.
143. **bâd-ı hevâ:** (< F.) rüzgâr yoluyla gelen; havadan, beleş.
143. **bâd-ı sabâ:** (< F.) sabah meltemi.
145. **bâg:** (< F.) bahçe § *dünya*.
146. **bâg-ı kûy:** (< F.) sokağının bahçesi.
147. **bâg-ı kûy-ı yâr:** (< F.) sevgilinin sokağının bahçesi.
148. **bagır:** bağır, göğüs, döş.
149. **bâg-ı vücûd:** (< F.) varlık bahçesi; dünya.
150. **bagla-:** bağlamak, bağ ya da başka bir araçla tutturmak.
151. **bahâ:** (< Ar.) kıymet, değer.
152. **bahâne:** (< F.) bahane, yalan uydurma; sebep olarak gösterilen; kaçma, sorumluluktan kurtulma.
153. **bahâr:** (< F.) bahar, ilkyaz.
154. **bahr:** (< Ar.) nehir; göl; deniz.
155. **bahr-i ‘âlem:** (< F.) dünyanın denizi.
156. **bahr-i ‘ışk:** (< F.) aşk denizi.
157. **bahr-i belâ:** (< F.) belâ denizi.
158. **bahr-i fikret:** (< F.) düşünce denizi.
159. **bahr-i hüsn:** (< F.) güzellik denizi § *yüz*, *yanak*.
160. **bahs:** (< Ar.) iddia, inatlaşma.
161. **bahş (eyle-):** (< F.) bağış; bağışlama, verme.

162. **baht:** (< F.) kader, kısmet, iyi ya da kötü talih.
163. **bâ'is:** (< Ar.) sebep.
164. **bak-:** bakmak; değer vermek; ilgilenmek; bakım yapmak.
165. **bâk:** (< F.) korku; kaygı, sakınma.
166. **bâ-kemâl:** (< Ar.) tam olgunluk, mükemmellik.
167. **bakış:** bakış, göz atma, bakma, nazar.
168. **bâkî:** (< Ar.) kalıcı, kalımlı, değişmeden kalan; önsüz sonsuz.
169. **bâl:** (< F.) kanat, kol.
170. **bâlâ:** (< F.) yüce; yüksek.
171. **bâr:** (< F.) yük.
172. **bârân:** (< F.) yağmur § *gözyaşı*; *ok*.
173. **bârân-ı pend:** (< F.) öğüt yağmuru.
174. **bâr-ı belâ:** (< F.) dert yükü.
175. **bâr-ı derd-i 'ışk:** (< F.) aşk derdinin yükü.
176. **bâr-ı mihnet:** (< F.) dertlerin yükü.
177. **bârî:** (< F.) bari, hiç olmazsa, bazı.
178. **barmak:** parmak § *akan yıldız*.
179. **bas-:** ele geçirmek, baskın yapmak; yenmek; basmak, ayak basmak.
180. **basar:** (< Ar.) göz; görme.
181. **baş:** baş, kafa; yara; kaynak § *çanak*.
182. **başa çık-:** baş etmek, alt etmek, bir işe gücü yetmek.
183. **başına çevür-:** başı etrafında dolaştırmak, çevirmek. (Sadaka edilecek nesnelerin baş çevresinde çevrildikten sonra verilmesi göreneği.)
184. **başına su kuy-:** üzmek; sıkıntı vermek; savmak, uzaklaştırmak.
185. **başında devleti ol-:** rütbe kazanmak, yücelmek; talihli olmak.
186. **başını ayak et-:** alnını yere sürmek, alçak gönüllülük göstermek.
187. **başını kesseler vaz geçme-:** asla vaz geçmemek.
188. **başka:** başka, değişik, farklı.
189. **başla-:** başlamak, bir işe girişmek, harekete geçmek.

190. **bat-:** gömülmek, ekilmek, saplanmak.
191. **bâtın:** (< Ar.) iç; iç yüz; gönül.
192. **bedel:** (< Ar.) bedel, karşılık; bir şeyin yerini tutan şey.
193. **beden:** (< Ar.) gövde, vücut.
194. **bed-likâ:** (< F. A.) çirkin.
195. **beg:** bey, han § *sevgili*.
196. **bel:** bel, insanın ortası § *var yok arası*.
197. **belâ:** (< Ar.) belâ, dert, sıkıntı, büyük sıkıntı.
198. **belâ-keş:** (< F.) belâ çeken, dert çeken, dertli.
199. **belâ-yı hecr-i nigâr:** (< F.) sevgiliden ayrı kalmak belâsı.
200. **belâ-yı hecr:** (< F.) ayrılık belâsı.
201. **belki:** belki, olsa olsa.
202. **ben:** ben, birinci teklik kişi zamiri.
203. **bencileyin:** benim gibi.
204. **bend:** (< F.) bağ, bukağı; bağlama; düğüm, kilit.
205. **bende:** (< F.) kul, köle, karavaş § *âşık*.
206. **bende-i bî-dil:** (< F.) sevdalı köle § *âşıklar*.
207. **beñdeş:** benzer, eş.
208. **beñiz:** beniz, yüz, yüz rengi § *sonbahar*; *ayva*.
209. **beñze-:** benzemek, iki kişi ya da nesne arasında birbirini andıracak denli ortak nitelikler bulunmak, andırmak.
210. **beñzer:** öyle görünüyor ki, anlaşılıyor ki; anlaşılan.
211. **beñzer añ-:** benzetmek, aynısı sanmak.
212. **ber:** (< F.) göğüs; yemiş, meyve.
213. **berbâd:** (< F.) savrulmuş; bitmiş, gitmiş, yok olmuş; yele verilmiş; perişan.
214. **berg:** (< F.) yaprak.
215. **berg-i hazân:** (< F.) hazan yaprağı, sonbahar yaprağı § *âşık*.
216. **berr:** (< Ar.) toprak, kara.
217. **berü:** beri, içe, içeriye.
218. **beyâbân:** (< F.) çöl.
219. **beyâbân-ı ēalâlet:** (< F.) azgınlık çölü.
220. **beyân:** (< Ar.) açıkça söyleme, anlatma; açılma, derdini açma.
221. **beyne ’s-semâ’i ve ’l-‘arz:** (< Ar.) yer ve gök arası.

222. **bezm:** (< F.) meclis, içki meclisi.
223. **bezm-gâh:** (< F.) eğlence yeri; meclis.
224. **bezm-i mihnet:** (< F.) dert meclisi.
225. **bezm-i nedâmet:** (< F.) pişmanlık meclisi.
226. **bıçag:** bıçak.
227. **bırak-:** bırakmak, koymak.
228. **bî-amân:** (< F.) acımasız.
229. **bî-bedel:** (< F.) benzersiz, eşsiz.
230. **bî-bünyâd:** (< F.) temelsiz.
231. **bî-çâre:** (< F.) çaresiz; zavallı.
232. **bî-çûn:** (< F.) eşsiz, benzersiz, Allah.
233. **bîdâr (eyle-):** (< F.) uyanık; uyandırmak.
234. **bî-dil:** (< F.) tutkun, âşık, sevdalı; kendinden geçmiş, aklı başından gitmiş, aşk sarhoşu.
235. **bî-hadd:** (< F.) sınırsız; sonsuz.
236. **bî-hemtâ:** (< F.) eşsiz, benzersiz.
237. **bî-hisâb:** (< F. A.) sayısız, çok, sayılamayacak kadar çok; hesapsız.
238. **bî-hûde:** (< F.) boş; boş yere.
239. **bî-hûş:** (< F.) aklı başından gitmiş; şaşkın; kendisinden geçmiş, sarhoş § *gönül*.
240. **bî-karâr:** (< F.) rahatsız; aklı başından gitmiş; perişan.
241. **bî-kes:** (< F.) kimsesiz; yalnız § *âşık*.
242. **bil-:** bilmek, farkında olmak; anlamak; duymak; tanımak; sanmak.
243. **bîmâr:** (< F.) hasta § *âşık*.
244. **biñ:** bin, binlerce, bin sayısı.
245. **binâ:** (< Ar.) yapı, ev.
246. **binâ-yı hâne-i dünyâ:** (< F.) dünya evinin yapısı.
247. **binâ-yı vücûd:** (< F.) varlık binası, evi; vücut binası.
248. **bî-nevâ:** (< F.) sesi soluğu kesilmiş § *âşık*.
249. **bî-nişân:** (< F.) izi bulunmayan; görünmeyen; kaybolup gitmiş.

250. **bî-pâyân:** (< F.) sonsuz.
251. **bî-per ü bâl:** (< F.) kolu kanadı kırık, kolsuz kanatsız § *gönül kuşu*.
252. **bî-pervâ:** (< F.) aldırış etmez, umursamaz; korkusuz.
253. **bir:** bir, tek § *sevgili*.
254. **biryân:** (< F.) kebap, tandır.
255. **bir yaña eyle-**: öldürmek, yok etmek, ortadan kaldırmak.
256. **bî-sütûn:** (< F.) sütunsuz; gökyüzü; Ferhad'ın delmek zorunda olduğu dağ.
257. **bî-şümâr:** (< F.) sayısız; çok.
258. **bit-:** yetişmek, büyümek.
259. **bî-vefâ:** (< F.) sözünde durmayan, vefasız § *sevgili*.
260. **bî-yâr:** (< F.) kimsesiz, dostu, tanıdığı olmayan.
260. **bî-zâr:** (< F.) bıkmış, hayatından bezmiş.
261. **bî-zevâl:** (< F.) sonsuz, uçsuz bucaksız.
262. **boyun:** boyun.
263. **boz-:** bozmak; değiştirmek; düzenini değiştirmek; ayarını bozmak.
264. **bu:** gösterme zamiri.
265. **bu deñlü**: bu kadar.
266. **bul-:** bulmak, arayarak ya da aramadan, bir nesneyle, bir kimseyle karşılaşmak, bir nesneyi elde etmek; kazanmak, sahip olmak; isabet etmek, vurmak, hedefi bulmak.
267. **bulın-:** bulunmak.
268. **bulut:** bulut § *âşık*; *ah dumanı*.
269. **bunca:** bu kadar, bu kadar çok; epey, çok; böyle.
270. **burc:** (< Ar.) burç, kale, kale kulesi; Güneşin ayrıldığı kısımlardan her biri; yıldızlar kümesi.
271. **burhân:** (< Ar.) delil, tanık, kanıt.
272. **burhân-ı kâtı':** (< F.) kesin kanıt; Burhân-ı Kâtı'.
273. **bükül-:** bükülmek, iki kat olmak, eğilmek.
274. **bülbül:** (< F.) bülbül § *âşık*; *şair.*
275. **bülbül-i şeydâ:** (< F.) çılgın bülbül.
276. **bünyâd:** (< F.) bina, yapı; temel.
277. **bürrân:** (< F.) keskin.

c

278. **câ be-câ:** (< F.) yer yer; her yerde.

279. **câdû:** (< F.) büyücü, cadı.

280. **câm:** (< F.) kadeh, içki bardağı.

281. **câm-ı ‘ışk:** (< F.) aşk şarabı; aşk kadehi.

282. **câm-ı Cem:** (< F.) Cem'in kadehi.

283. **câm-ı sitem:** (< F.) zulüm kadehi; dertler, sıkıntılar.

284. **cân:** (< F.) gönül; can; hayat § *sevgili*; *kuş*; *saray*; *mülk*, *ülke*; *akçe*.

285. **cânâ:** (< F.) ey can, ey sevgili.

286. **cânân:** (< F.) sevgili.

287. **cânâne:** (< F.) sevgili.

288. **cân-bahş:** (< F.) can bağışlayan; hayat veren; cana can katan § *söz*, *şairin sözleri, şiir*.

289. **cân-bâz:** (< F.) cambaz, canını tehlikeye atan, canıyla oynayan.

290. **cân-bâz-ı cân:** (< F.) can cambazı.

291. **cânı agzına gel-:** çok korkmak; ölecekmişçesine korkuya kapılmak.

292. **cân-ı ‘uşşâk:** (< F.) âşıkların canı.

293. **cebîn:** (< Ar.) alın § *ay*.

294. **cedel:** (< Ar.) kavga; savaş; çekişme, çatışma; iddialaşma.

295. **cefâ:** (< Ar.) eziyet, zulüm; dert, sıkıntı.

296. **cehd:** (< Ar.) çalışma, çabalama.

297. **Cem:** (< F.) hükümdar; şarabı icat eden kişi.

298. **cem‘:** (< Ar.) toplama, bir araya getirme.

299. **cemâl:** (< Ar.) yüz güzelliği; güzellik; yüz § *güneş*; *ilkyaz*.

300. **ceng:** (< F.) savaş.

301. **cennet:** (< Ar.) cennet § *sevgilinin dergâhı*.

302. **cennetü ’l-me’vâ:** (< Ar.) me'va cenneti; sığınılacak yurt § *sevgilinin sokağı*.

303. **cerâhat:** (< Ar.) yara.

304. **cerâhat-ı dil-i zâr:** (< F.) inleyen gönlün yarası.

305. **ceres:** (< Ar.) çan, kervanlarda develere takılan çan, kilise çanı § *gönül*; *âşık*; *inleyiş*.

306. **cevr:** (< Ar.) eziyet, sıkıntı, dert § *ok*.

307. **cevr-i agyâr:** (< F.) düşmanların zulmü.

308. **cevr-i cânân:** (< F.) sevgilinin zulmü.

309. **cevr-i devr-i çarh-ı kej-rev:** (< F.) aksak feleğin döne döne zulmü.

310. **cidâl:** (< Ar.) kavga, savaş; çekişme; inatlaşma.

311. **ciger:** (< F.) karaciğer, ciğer; iç § *kebap*, *çevirme*.

312. **cihân:** (< F.) dünya, âlem; kâinat § *bağ*.

313. **cihân-ârâ:** (< F.) dünyayı bezeyen.

314. **cihân-tâb:** (< F.) dünyayı ısıtan, dünyayı aydınlatan.

315. **cihet:** (< Ar.) yön; sebep.

316. **cinân:** (< Ar.) cennetler; bahçeler.

317. **cism:** (< Ar.) beden, gövde § *sarı*; *altınlı kaftan*; *toz*.

318. **cism-i figâr:** (< F.) yaralı beden.

319. **cû/cûy:** (< F.) araştırma; akarsu, ırmak.

320. **cûş (et-):** coşup taşma.

321. **cûş u hurûş:** coşup taşma.

322. **cûybâr:** (< F.) ırmak § *gözyaşı*.

323. **cûy-ı eşk-i çeşm-i ‘âşık:** (< F.) âşığın gözyaşı ırmağı.

324. **cûy-ı yâr:** (< F.) sevgiliyi arama.

325. **cümle:** (< Ar.) bütün, hep.

326. **cünbiş:** (< F.) kımıldanma, hareket; delilik, delicesine davranış.

327. **cünûn:** (< Ar.) delirme, çıldırma; aşkın artışı.

328. **cünûn-ı zû-fünûn:** (< F.) bilgili deli; delilikte âlim; deliliğin üstadı, hocası § *âşık*.

329. **cür‘a:** (< Ar.) yudum, tortu; telve; şarap.

330. **cür‘a-i câm-ı mahabbet:** (< F.) aşk kadehinin şarabı.

330. **cür‘a-i şâdî:** (< F.) neşe şarabı.

331. **cüst:** (< F.) arama, araştırma.

332. **cüst ü cû:** arayıp sorma.

333. **cüst ü cûy-ı yâr:** (< F.) sevgiliyi arayıp sorma.

ç

334. **çâder:** (< F.) çadır.
335. **çâder-i çarh-ı felek:** (< F.) gök çarkının çadırı; gök kubbe.
336. **çâh:** (< F.) kuyu, çukur § *girdap*, *burgaç*.
337. **çâh-ı zenahdân:** (< F.) çene çukuru § *yuva*.
338. **çâk (et-):** yarık, yırtık; yırtma.
339. **çâk-i girîbân:** (< F.) yaka yırtma.
340. **çâk-i sîne:** (< F.) göğüs yarığı.
341. **çâre:** (< F.) yardım; ilâç.
342. **çarh:** (< F.) gök, felek; devreden, dönen; çark.
343. **çarh-ı kej-rev**: (< F.) eğri gidişli felek.
344. **çek-:** çekmek, taşımak; yüklenmek; katlanmak; içmek, içki içmek; silâha davranmak.
345. **çekil-:** çekilmek, gerilemek; yola koyulmak.
346. **çeng:** (< F.) dikine tutularak çalınan eğri saz; pençe § *boy*.
347. **çerâg:** (< F.) mum, kandil, meşale.
348. **çeşm:** (< F.) göz § *büyücü* (sevgili).
349. **çeşme:** (< F.) pınar, kaynak.
350. **çeşme-i mihr:** (< F.) güneş çeşmesi.
351. **çeşm-i câdû:** (< F.) büyücü göz, büyüleyici göz.
352. **çeşm-i giryân:** (< F.) yaş döken göz; ağlayan göz.
353. **çevür-:** çevirmek, döndürmek.
354. **çık-:** çıkmak, gitmek, ayrılmak; görünmek, ortaya çıkmak; yükselmek.
355. **çıkar-:** çıkarmak, ortaya koymak.
356. **çihre:** (< F.) yüz, surat.
357. **çimen:** çimen, yeşillik; yemyeşil bahçe § *ayva tüyleri*; *gam dağıtan*.
358. **çok:** çok.
359. **çokdan:** uzun zamandır.
360. **çü/çün:** (< F.) gibi; çünkü; madem, madem ki.
361. **çünki:** (< F.) şu sebepten.

d

362. **dâfi‘:** (< Ar.) def eden, uzaklaştıran, savan; çare olan, iyileştiren.

363. **dâfi‘-i gam:** (< F.) gam dağıtan; derdi alıp götüren.

364. **dâg:** (< F.) yanık yarası; damga § *güneş*; *nokta*; *ocak*; *lâlenin ortasındaki kara nokta*.

365. **dâg-ı gam:** (< F.) derd damgası § *lâlenin ortasındaki kara nokta*.

366. **dagıl-:** dağılmak, aklı dağılmak, düzeni bozulmak.

367. **dâg-ı mihr:** (< F.) aşk yarası § *güneş*.

368. **dahı:** dahi, de; bir daha; henüz, hâlâ.

369. **dâl:** (< Ar.) *dâl* harfi; kanıt, işaret; iki kat, kambur § *zülf*.

370. **ēalâlet:** (< Ar.) doğru yoldan çıkma, azma, azgınlık.

371. **ēâll:** (< Ar.) doğru yoldan çıkmış, azgın, günahkâr.

372. **dâne:** (< F.) tane; yemiş, Âdem (‘*a. m.*)’in cennetten kovulmasına sebep olan meyve.

373. **dâyim:** (< Ar.) sürekli, devamlı.

374. **dâyimâ:** (< Ar.) sürekli, devamlı, her zaman.

375. **de-:** demek, söylemek; istemek.

376. **def‘:** (< Ar.) ortadan kaldırma, savma, giderme.

377. **def‘-i a‘dâ-yı gam:** (< F.) gam düşmanlarını savma.

378. **def‘-i sudâ‘:** (< F.) baş ağrısını geçirme.

379. **deg-:** nasip olmak; değmek; düşmek, yakışmak; kalmak; ait olmak; ulaşmak, erişmek; değerinde olmak.

379. **degme:** alelâde; gelişigüzel.

380. **degül:** değil.

381. **dehân/dehen:** (< F.) ağız § *zerre*; *varlığıyla yokluğu belli olmayacak kadar küçük olan*; *varla yok arası nokta*; *kıl ucu*; *yokluk*.

382. **dehr:** (< Ar.) dünya § *kocakarı*.

383. **dehr-i dûn:** (< F.) aşağılık dünya.

384. **dehr-i pîre-zen:** (< F.) dünya denilen kocakarı.

385. **dehşet:** (< Ar.) korku, ürkme; aklı şaşırtacak kadar ürkme.

386. **dek:** +a kadar.

387. **del-:** delmek, delik açmak; incitmek, kırmak.

388. **delâlet:** (< Ar.) gösterme; iz, işaret.

389. **delik:** delik, delinmiş.

390. **delîl:** (< Ar.) tanık, kanıt, belge, delil § *gönül ahının alevi*.

391. **dem:** (< F.) soluk, nefes; an, zaman.

392. **dem-â-dem:** (< F.) her zaman, sık sık, sürekli.

393. **dem be-dem:** (< F.) sürekli, durmaksızın.

394. **dem-beste:** (< F.) suskun, soluğu kesik; dilsiz.

395. **demren:** ok ucu, okun ucuna geçirilen demir parça § *ter*.

396. **dem-sâz:** (< F.) arkadaş, sırdaş.

397. **dem ür-:** (< F.) bir şeyden söz etmek; nefes etmek, okuyup üflemek.

398. **dendân:** (< F.) diş.

399. **dendân-ı sîn:** (< F.) *sîn* harfinin dişi; *selâm* kelimesindeki *sîn* harfinin dişi.

400. **deñlü:** kadar, denli, çok.

401. **derbeder:** (< F.) kapı kapı dolaşan; ipsiz sapsız, serseri § *âşık*.

402. **derd:** (< F.) dert, tasa, kaygı § *derman*.

403. **derdâ:** (< F.) yazık, vah vah.

404. **derd-i ‘ışk:** (< F.) aşk derdi.

405. **derdmend:** (< F.) dertli, kaygılı, tasalı § *âşık*.

406. **derk:** (< Ar.) anlama, kavrama; elde etme, ele geçirme, yakalama.

407. **dermân:** (< F.) çare, ilâç.

408. **ders:** (< Ar.) ders.

409. **ders-i cünûn:** (< F.) delilik dersi.

410. **derûn:** (< F.) iç; gönül.

411. **deryâ:** (< F.) deniz, ırmak, akarsu § *övgü*; *aşk*; *gözyaşı*.

412. **deryâ-yı bî-pâyân:** (< F.) uçsuz bucaksız deniz, okyanus § *âşığın gözyaşı*.

413. **deryâ-yı ‘ışk:** (< F.) aşk denizi.

414. **deryâ-yı medh:** (< F.) övgü denizi.

415. **dest:** (< F.) el, pençe.

416. **destân:** (< F.) kıssa, hikâye, destan.

417. **dest-i heves:** (< F.) heves eli; arzu, istek.

418. **dest-i şevk:** (< F.) tutku (ışık) eli.

419. **dest-yâr:** (< F.) yardımcı; hizmetçi, uşak § *testi*.

420. **deşt:** (< F.) çöl; ova § *dert*, *gam*.

421. **deşt-i gam:** (< F.) gam çölü.

422. **devâ:** (< Ar.) ilâç, çare.

423. **devlet:** (< Ar.) mutluluk; kader; devlet; uğur.

424. **devr:** (< Ar.) çağ, zaman, içinde bulunulan zaman; felek; dönüş, dönme.

425. **devrân:** (< Ar.) dünya; felek, kader; dönüş, döneklik.

426. **devr-i bî-amân:** (< F.) acımasız zaman.

427. **devr-i gül:** (< F.) gül mevsimi, ilkyaz, bahar.

428. **devr-i hüsn:** (< F.) güzellik mevsimi; bahar, ilkyaz.

429. **deyr:** (< Ar.) kilise, puthane; dünya; meyhane.

430. **deyr-i cihân:** (< F.) dünya denilen puthane.

431. **deyü:** diye; diyerek.

432. **dîdâr:** (< F.) yüz; görme, görüşme.

433. **dîde:** (< F.) göz, göz bebeği; göz ucu § *çadır*.

434. **dîde-i cânân:** (< F.) sevgilinin gözü § *fitne-i devrân*, *ahir zaman fitnesi*.

435. **dîde-i giryân:** (< F.) ağlayan göz.

436. **dik-:** dikmek; saplamak; ekmek; iliştirmek; iplikle tutturmak.

437. **diken:** diken § *ağyâr, yabancılar*.

438. **dil:** (< F.) gönül; dil; tarağın dişleri § *kuş*; *ülke*; *ev*; *saray*; *İbrahim* (*'a. m.*); *tarla*; *deli*, *divane*; *peymane*.

439. **dil-ârâ:** (< F.) gönül alan; âşık eden, kendine çeken § *sevgili*.

440. **dil-âvîz:** (< F.) gönül alan, gönül çeken.

441. **dilber:** (< F.) gönül alan güzel, sevgili.

442. **dilber-i Leylî-hırâm:** (< F.) Leylâ gidişli güzel.

443. **dildâr:** (< F.) sevgili, gönül kaptırılan § *Allah*.

444. **dile-:** dilemek, istemek, arzulamak.

445. **dile düş-:** dile düşmek, dedikodu yapılmak; adı kötüye çıkmak.

446. **dil-efgâr:** (< F.) gönlü yaralı; âşık.

447. **dil-i dîvâne:** (< F.) deli gönül.

448. **dilim:** dilim, parça.

449. **dil-i sad-pâre:** (< F.) parça parça gönül.

450. **dil-i şeydâ:** deli gönül § *pervane*.

451. **dil-i vîrân:** (< F.) yıkık gönül § *ev*.

452. **dil-i zâr u figâr:** (< F.) inleyen yaralı gönül, zayıf ve yaralı gönül, kolu kanadı kırık gönül.

453. **dil-teşne:** (< F.) içi yanmış.

454. **dimâg:** (< Ar.) akıl, şuur, düşünme gücü; beyin; damak.

455. **dîn:** (< Ar.) yol; Allah'a dayanma § *sevgili*.

456. **diñ-:** dinmek, kesilmek; sona ermek, bitmek, durmak.

457. **diñle-:** dinlemek, kulak vermek, kulak tutmak.

458. **direk:** direk, ağaçtan ya da demirden yapılan uzun ve kalın destek; sütun § *ah dumanı*.

459. **dirîg:** (< F.) yazık, eyvah.

460. **dirigâ:** (< F.) çok yazık, eyvah.

461. **diril-:** dirilmek, canlanmak, yeniden canlılık kazanmak.

462. **dirlik:** sağlık, hayat, yaşayış.

463. **dîvân:** (< Ar.) divan, şiirlerin toplandığı kitap.

464. **dîvâne:** (< F.) deli § *gönül*.

465. **diyâr:** (< Ar.) ülke, memleket.

466. **diyâr-ı nazm:** (< F.) şiirin ülkesi, şiir iklimi.

467. **dōlâb:** (< Ar.) hayvanların çektiği dönerek çalışan bahçe sulamağa yarayan düzenek.

468. **dōlâb-veş:** (< F.) dolap gibi.

469. **dōst:** (< F.) dost, sevgili.

470. **dög-:** dövmek, vurmak, ezmek.

471. **dök-:** dökmek, akıtmak; gözyaşı dökmek; saçmak, serpmek.

472. **dökil-:** dökülmek, akıtılmak, boşaltılmak.

473. **dön-:** dönmek, çizginmek.

474. **döne döne:** dönerek; üst üste, ardı ardına, sürekli.

475. **dört:** dört, dört sayısı.

475. **döşek:** yatak § *yer, yeryüzü*.

476. **döy-:** dayanmak, katlanmak.

477. **dûd:** (< F.) duman, tütün.

478. **dûd-ı âh:** (< F.) ah dumanı § *direk*, *sütun*; *kara kaygı*.

479. **dûd-ı siyâh:** (< F.) kara duman § *âşığın ah dumanı*; *bulut*.

480. **duhân:** (< Ar.) duman, tütün § *çimen ve lâle*; *direk*; *ah dumanı*.

481. **duhân-ı âh-ı sîne:** (< F.) göğüsten çıkan ah dumanı.

482. **dûn:** (< Ar.) aşağılık, alçak § *dünya*; *düşman*.

483. **dûr:** (< F.) uzak.

484. **düket-:** tüketmek, bitirmek, yemek.

485. **dün:** gece.

486. **dün ü gün:** gece gündüz.

487. **dünyâ/dünye:** (< Ar.) dünya § *alçak*; *saray*.

488. **dür/dürr:** (< Ar.) inci, büyük inci; dalgalanan su § *bilgi*; *diş*; *anlam*; *şiir*; *gözyaşı*.

489. **dürer:** (< Ar.) iri inci taneleri § *dişler*.

490. **dürlü:** türlü, çeşit çeşit; muhtelif.

491. **dürr-i ma'ârif:** (< F.) Allah'ı bilme incisi.

492. **dürr-i ma'rifet:** (< F.) bilme incisi.

493. **dürr-i pend:** (< F.) öğüt incisi; inci gibi öğüt.

494. **düş-:** düşmek, yukarıdan aşağıya inmek; kapılmak; konmak, inmek; yakalanmak; koyulmak; tutulmak, âşık olmak.

495. **düşmen:** (< F.) düşman.

496. **düşür-:** düşürmek; içine itmek.

497. **dü-tâ:** (< F.) iki büklüm; iki kat; kambur.

498. **dütün:** duman.

e

499. **ebed:** (< Ar.) sonsuzluk, sonu olmayan gelecek zaman.

500. **ebr:** (< F.) bulut § *ah*.

501. **ebr-i âh:** (< F.) ah bulutu.

502. **ebr-i bahâr:** (< F.) bahar bulutu, yağmur bulutu, nisan bulutu.

503. **edin-:** edinmek, elde etmek.

504. **efendi:** efendi, sultan § *sevgili*.

505. **efgân:** (< F.) acıyla çığlık atma.

506. **efgâr:** (< F.) yaralı.

507. **eflâk:** (< Ar.) gökler; felekler.

508. **efsâne:** (< F.) aslı olmayan hikâye; boş söz, masal.

509. **efzûn:** (< F.) fazla.

510. **eger:** (< F.) eğer; -sa, -se; ister.

511. **egerçi:** (< F.) her ne kadar, ise de.

512. **egin:** sırt, arka; üst.

513. **ehl:** (< Ar.) usta; bir yolu tutmuş olan.

514. **ehl-i dil:** (< F.) âşıklar.

515. **ehl-i mahabbet:** (< F.) âşıklar.

516. **ehl-i nazar:** (< F.) kavrayışlı, anlayışlı; açık görüşlü.

516. **ehl-i tecrîd:** (< F.) el etek çekenler, dünya kaygılarından ve bağlarından kurtulanlar. § *âşıklar.*

517. **ejder:** (< F.) büyük yılan, yüz yılı aşkın yaşayan yılan.

518. **ek-:** ekmek, tohum ekmek.

519. **eksük:** eksik.

520. **el:** el; sebep.

521. **elbetde:** (< Ar.) mutlaka; önünde sonunda.

522. **elem:** (< Ar.) dert, keder.

523. **elif:** (< Ar.) elif harfi § *boy*.

524. **elif-kad:** (< Ar.) elif boylu § *sevgili.*

525. **elinden çık-:** kaybetmek, elinde tutamamak.

526. **elle-:** ellemek, dokunmak.

527. **elt-:** iletmek, ulaştırmak.

528. **el üstinde tut-:** değer vermek, saygı göstermek, sakınmak.

529. **el ver-:** fırsat vermek, imkân tanımak.

530. **emr:** (< Ar.) buyruk; iş.

531. **emr-i muhâl:** (< F.) imkânsız iş, imkânsız emir.
532. **enbiyâ:** (< Ar.) peygamberler.
533. **encüm:** (< Ar.) yıldızlar § *kıvılcım*.
534. **endûh:** (< F.) kaygı, dert, tasa § *arı*.
535. **er:** erkek.
536. **er-:** ulaşmak.
537. **erbâb:** (< Ar.) ehiller, ustalar, becerikli kimseler.
538. **erbâb-ı şevk:** (< F.) âşıklar, sevdalılar § *mum*.
538. **erbâb-ı safâ:** (< F.) gönlü temizler, dostlar.
539. **ergavân:** (< F.) erguvan çiçeği, kırmızı renkli bir çiçek § *yüz*.
540. **eri-:** erimek, sıvı hâline gelmek.
541. **eriş-:** ulaşmak; hedefi vurmak; isabet etmek.
542. **erit-:** eritmek; sıvı hâline getirmek.
543. **eser:** (< Ar.) iz, nişan; etki.
544. **esrâr:** (< Ar.) gizler, bilinmeyen şeyler; uyuşturucu madde.
545. **eş'âr:** (< Ar.) şiirler.
546. **eşik:** eşik.
547. **eşk:** (< F.) gözyaşı § *gümüş para*; *ırmak*; *çadır ipi*.
548. **eşkâl:** (< Ar.) şekiller, biçimler; suretler, resimler, görünüşler.
549. **eşk-i çeşm:** (< F.) gözyaşı.
550. **eşk-i hûnîn:** (< F.) kanlı gözyaşları.
551. **et-:** etmek.
552. **etvâr:** (< Ar.) tavırlar, hareketler; işler; yöntemler.
553. **evc:** (< Ar.) yüksek; doruk.
554. **evkât:** (< Ar.) vakitler, zamanlar, çağlar; hâl, durum, keyif.
555. **evvel:** (< Ar.) ilk, başlangıç.
556. **evzâ':** (< Ar.) davranışlar; duruşlar; durumlar.
557. **ey:** nida, seslenme.
558. **eyâ:** nida, seslenme.
559. **eyle-:** eylemek, etmek.
560. **eyü:** iyi.
561. **eyü var-:** iyi yapmak, iyi iş yapmak.
562. **eyyâm:** (< Ar.) günler.
563. **eyyâm-ı bahâr:** (< F.) ilkyaz günleri; ilkbahar.

564. **ezel:** (< Ar.) başlangıcı bilinmeyen zaman, öncesizlik; Allah'ın canlıları yarattığı, kaderlerini takdir ettiği zaman.

f

565. **fânûs:** (< Ar.) küre biçiminde cam kapak.
566. **fânûs-ı hayâl:** (< F.) üstü çeşitli resimlerle süslü, içinde mum yakılan küre biçimli cam nesne.
567. **fârig-bâl/ fârigu 'l-bâl:** (< Ar.) içi rahat; özgür.
568. **fark:** (< Ar.) ayrılık, başkalık; baş, tepe.
569. **farz:** (< Ar.) tahminde bulunma, varsayma; dinin kesin kuralı; kesin emir.
570. **fâş:** (< F.) açığa çıkma.
571. **felek:** (< Ar.) gök, gökyüzü; dünya; kader § *hayal fanusu*.
572. **fenâ:** (< Ar.) yokluk.
573. **fer:** (< F.) parlaklık, aydınlık.
574. **ferâh:** (< Ar.) neşe, sevinç, gönül şenliği.
574. **ferâgat:** (< Ar.) ayrılma, vaz geçme, el çekme.
575. **ferâmûş:** (< F.) unutma.
576. **Ferhâd:** (< F.) Ferhad ile Şirin hikâyesinin erkek kahramanı § *aşk ülkesinin sultanı*; *âşık*.
577. **ferhunde:** (< F.) kutlu, mutlu, uğurlu.
578. **ferruh:** (< F.) uğurlu, kutlu.
579. **ferruh-ı ferhunde:** (< F.) çok kutlu, çok uğurlu.
580. **feryâd:** (< F.) yardım isteme; şikâyet, yakınma, sızlanma; içini dökme; çığlık.
581. **feryâd-res:** (< F.) yardıma gelen, kurtarıcı.
582. **feth:** (< Ar.) açma.
583. **feth-i bâb:** (< F.) kapıyı açma, kapının açılması; arzularına kavuşmak; bir işte başarı sağlamak.
584. **fetîl:** (< Ar.) lâmbanın içerisindeki yanmayı sağlayan bez; yaraya konan sargı.
585. **fetîl-i şem':** (< F.) mum fitili § *can ipi*.
586. **feyz:** (< Ar.) su, su bolluğu; kayırma; suyun taşması.

587. **feyz-i ihsân:** (< F.) bağışın bereketi.
588. **fezâ:** (< Ar.) uçsuz genişlik; meydan.
589. **fezâ-yı midhat:** (< F.) övgü meydanı.
590. **figân:** (< F.) acıyla inleme; feryat.
591. **figâr:** (< F.) yara, yaralı.
592. **fîh:** (< Ar.) içinde, onda.
593. **fikr:** (< Ar.) düşünme; düşünce; hayal.
594. **fikret:** (< Ar.) düşünme; düşünce; oy, fikir.
595. **fikr-i muhâl:** (< F.) imkânsızı düşünme, imkânsızı düşleme.
596. **fikr-i zülf ü kad:** (< F.) boyu ve saçı düşünmek, boyun ve saçın düşüncesi.
597. **fî 'l-mesel:** (< Ar.) meselâ, misaldeki gibi; varsayalım.
598. **firâk:** (< Ar.) ayrılık; ayrılık acısı; dert.
599. **firdevs:** (< Ar.) cennet.
600. **fitne:** (< Ar.) belâ, musibet; azgınlık; karışıklık.
601. **fitne-i âhir-zamân:** (< F.) kıyamete yakın çıkan karışıklık, belâ, musibet.
602. **fitne-i devrân:** (< F.) zamanın fitnesi § *sevgilinin gözleri*.
603. **fursat:** (< Ar.) fırsat, uygun zaman.
604. **fülk:** (< Ar.) kayık; gemi § *gönül*.
605. **fülk-i dil:** (< F.) gönül kayığı.
606. **fürkat:** (< Ar.) ayrılık, ayrılık acısı § *cehennem*.

g

607. **gaflet:** (< Ar.) bilmezlik; boş bulunma, dalgınlık; uyku, uyku basma hâli.
608. **gâh/gâhi:** (< F.) zaman bildirir; bazan; kimi zaman.
609. **galtân (eyle-):** (< F.) yuvarlanan; yuvarlama.
610. **gam:** (< Ar.) keder, dert, kaygı § *çöl*.
610. **gamnâk:** (< Ar.) kederli, dertli, kaygılı § *âşık*.
611. **gam-ı hecr:** (< F.) ayrılık derdi.
612. **gam-ı 'ışk:** (< F.) aşk derdi.
613. **gam-ı la'l:** (< F.) lâl dudağın gamı.

614. **gam-ı zülf ü hat:** (< F.) ayva tüyleri ve zülfün gamı.

615. **gam yeme-:** kaygılanmamak.

616. **gamze:** (< Ar.) kıyıcı bakış, kıya bakış, keskin yan bakış, edalı bakış § *ok*; *kılıç*; *kan dökücü*, *zâlim*; *iğne*; *delil*.

617. **gamze-i hûn-rîz:** (< F.) kanlı kıyıcı bakış, öldürücü keskin bakış; kan dökücü bakış § *kılıç*; *ok*.

618. **garîb:** (< Ar.) gurbette kalmış, kimsesiz, vatınından ayrı kalmış kişi § *âşık*.

619. **gark:** (< Ar.) boğulma; batma; dalma.

620. **gavgâ:** çekişme, kavga; sıkıntı; gürültü.

621. **gayb:** (< Ar.) gizli; bilinmeyen.

622. **gâyet:** (< Ar.) çok, fazla, son derece; uç, son.

623. **gâyet-i ihkâm:** (< F.) çok sağlam; sağlamlığı fazla.

624. **gayrı:** (< Ar.) ayrı, başka.

625. **gazel:** (< Ar.) gazel.

626. **gece:** gece, karanlık.

627. **geç-:** geçmek; içine geçmek, içinden geçmek; yapmak, işlemek; geçip gitmek; ölmek; vaz geçmek; kötülük yapmak; geçinmek.

628. **gedâ:** (< F.) dilenci, yoksul § *gönül*; *sultan*; *âşık*.

629. **gedâ-yı kûy:** sokağın kölesi, kapının kölesi § *âşık*.

630. **geh:** (< F.) bazı, ara sıra.

631. **gel-:** gelmek; artmak.

631. **gelür:** kazanç.

632. **genc:** (< F.) hazine.

633. **genc-i hüsn:** (< F.) güzellik hazinesi.

634. **genc-i kanâ‘at:** (< F.) yetinme hazinesi; tok gözlülük hazinesi.

635. **gendüm:** (< F.) buğday § *Selîkî*.

636. **ger:** (< F.) eğer, -se, -sa.

637. **gerçek:** gerçek.

638. **gerçi:** (< F.) her ne kadar, ise de.

639. **gerd:** (< F.) toz; dert.

640. **gerd-i melâl:** (< F.) dert tozu, sıkıntı tozu.

641. **gerek:** gerek, gerekli, lâzım.

642. **gerü:** geri, dışarıya.

643. **getür-:** getirmek; ulaştırmak.
644. **gevher-nigîn:** (< F.) incili yüzük; mücevherli yüzük.
645. **gıdâ:** (< Ar.) besin; azık.
646. **gıdâ-yı mûr u mâr:** (< F.) yılan ve karıncaya besin § *âşığın bedeni*.
647. **gıll:** (< Ar.) gönül bozukluğu, gizli düşmanlık.
648. **gıll ü gış:** (< Ar.) kin ve içten pazarlılık; kötü huylar; eziyet, sıkıntı, tereddüt, hile, aldatma.
649. **gış:** (< Ar.) hainlik.
650. **gibi:** gibi.
651. **gil:** (< F.) balçık, çamur, kil.
652. **gir-:** girmek, içine girmek; (yola) koyulmak.
653. **girdâb:** (< F.) burgaç § *ayrılık*.
654. **girdâb-ı hecr-i yâr:** (< F.) sevgilinin ayrılık burgacı.
655. **girdâb-ı tahayyür:** (< F.) şaşkınlık ve hayranlık burgacı.
656. **girîbân:** (< F.) yaka.
657. **giryân:** (< F.) ağlayan, ağlar; yaş döken, yaşlı.
658. **girye:** (< F.) ağlama, ağlayış; gözyaşı § *lâl taşı*.
659. **git-:** gitmek, yönelmek; kaybolmak; ölmek; ortadan kalkmak.
660. **gonca:** (< F.) gonca; ağız § *gönül*.
661. **gonca-i hamrâ:** (< F.) kızıl gül, kızıl gonca.
662. **gonca-leb:** (< F.) gonca dudaklı § *sevgili*.
663. **gonca-veş:** (< F.) gonca gibi.
664. **göç-:** göçmek, gitmek; ölmek.
665. **gök:** gök, gökyüzü; gök rengi, mavi § *gönül*.
666. **gönder-:** göndermek, yollamak.
667. **göñlek:** gömlek, üst elbisesi.
668. **göñli alçak:** alçak gönüllü.
669. **göñlini ele al-:** güler yüz göstermek, ilgilenmek.
670. **göñül:** gönül § *kuş*; *kayık*, *gemi*; *gök*; *köle*; *sultan*; *gonca*; *ev*; *çan*; *ateş*; *taş* (sevgili); *çelik* (sevgili).
671. **gör-:** görmek; anlamak; işlemek, yapmak.

672. **görin-:** görünmek; fark edilmek, sezilmek.
673. **göster-:** göstermek.
674. **götür-:** götürmek; dayanmak, yüklenmek, taşımak; kaldırmak.
675. **göz:** göz § *şişe*, *cam*, *kum saati*; *kadeh*.
676. **gözden bırak-:** gözden düşürmek; gözden çıkarmak.
677. **gözini aç-:** uyanmak; aklı başına gelmek.
678. **göz kara kıl-:** gözünü karartmak, her şeyi göze almak.
679. **gözle-:** gözetmek, uymak, uygulamak.
680. **gözyaşı:** gözyaşı § *yağmur*; *deniz*, *okyanus*; *ırmak*; *gümüş para*; *gül suyu*; *asker*.
681. **gû:** (< F.) söyleme.
682. **gubâr:** (< Ar.) toz; yazı çeşidi § *ayva tüyleri*; *beden*; *âşık*.
683. **gumûm:** (< Ar.) gamlar, kederler, kaygılar.
684. **gumûm-ı zamâne:** (< F.) zamanın dertleri.
685. **gurbet:** (< Ar.) gariplik, yabancılık.
686. **gussa:** (< Ar.) keder, kaygı, dert.
687. **gussa-i hicrân:** (< F.) ayrılık derdi.
688. **gûş:** (< F.) kulak.
689. **gûşe:** (< F.) köşe.
690. **gûşe-i belâ:** (< F.) belâ köşesi.
691. **gûşe-i hicrân:** (< F.) ayrılık köşesi.
692. **gûşe-i mey-hâne:** (< F.) meyhane köşesi.
693. **gûş-ı cân:** (< F.) can kulağı.
694. **gûş-ı dil ü cân:** (< F.) can ve gönül kulağı.
695. **gûş-ı şâh:** (< F.) sultanın kulağı.
696. **gûy:** (< F.) söyleyen, söyleyici; top.
697. **gûyâ:** (< F.) sanki.
698. **gûy-ı mihr:** (< F.) güneş topu § *elma*.
699. **gûyiyâ:** (< F.) sanki.
700. **güft:** (< F.) söz.
701. **güftâr:** (< F.) söz, konuşma.
702. **güft ü gû:** dedikodu; konuşma, söyleme; şiir söyleme.
703. **gül:** (< F.) gül § *ok yarası*; *yanak*; *yüz*; *sevgili*.
704. **gül-:** gülmek.
705. **gülâb:** (< F.) gül suyu § *ilâç*; *gül suyu*.

706. **gülgûn:** (< F.) gül renkli; pembe.

707. **gül-i hadd:** (< F.) yanağın gülü, gül gibi yanak.

708. **gül-i handân:** (< F.) gülen gül.

709. **gül-i ra‘nâ:** (< F.) sarılı kırmızılı gül; iri güzel gül.

710. **gül-‘izâr:** (< F.) gül yanaklı.

711. **gül-reng:** (< F.) gül renkli.

712. **gülşen:** (< F.) gül bahçesi, güllerin de bulunduğu bahçe § *dünya*; *vuslat*.

713. **gülşen-i ‘âlem:** (< F.) dünya gülşeni, dünya denilen güllü bahçe.

714. **gülşen-i bâg-ı cinân:** (< F.) cennetin güller bulunan bahçeleri § *sevgilinin mahallesi*.

715. **gülşen-i dünyâ:** (< F.) dünya denilen güllü bahçe.

716. **gülşen-i ‘işret:** (< F.) meclisler kurulan güllü bahçe.

717. **gülzâr:** (< F.) gül bahçesi, yalnızca güllerden oluşan bahçe, güllük § *sevgilinin mahallesi*.

718. **gülzâr-ı cinân:** (< F.) cennetlerin güllüğü.

719. **gülzâr-ı kûy:** (< F.) sokağın güllüğü § *cennetü ’l-me’vâ*.

720. **gümân:** (< F.) sanı, zan, sezme; şüphe, kuşku; endişe, olumsuz kuşku; tereddüt.

721. **gümrâh:** (< F.) yolunu kaybetmiş, yoldan çıkmış.

722. **gün:** güneş; gün § *yara*.

723. **günâh:** (< F.) günah, yazık.

724. **gündüz:** gündüz.

725. **güneş:** güneş § *yüz*; *yara*; *yanak*.

726. **güng:** (< F.) dilsiz, konuşamaz.

727. **gün gibi âşikâr et-:** gün gibi ortada, apaçık.

728. **güzel:** güzel, gökçek, hoş.

729. **güzer:** (< F.) geçme, geçiş; gitme, gidiş.

730. **güzerân:** (< F.) geçme.

h

731. **h^{v}âb:** (< F.) düş; uyku.

732. **habâb:** (< Ar.) kabarcık, hava kabarcığı.
733. **haber:** (< Ar.) bilgi.
734. **haberdâr:** (< Ar.) haberli.
735. **h^{v}âb-ı gaflet:** (< F.) bilmezlik uykusu, gaflet uykusu.
736. **habîb:** (< Ar.) sevilen, sevgili; Hz. Muhammed (*s. m.*).
737. **h^{v}âce:** (< F.) hoca, efendi; tüccar.
738. **h^{v}âce-i dehr:** (< F.) dünya denilen tüccar.
739. **hâcet:** (< Ar.) ihtiyaç.
740. **hadd:** (< Ar.) yanak § *gül*.
741. **hadd:** (< Ar.) sınır; kenar.
742. **hadd ü cebîn:** (< Ar.) yanak ve alın.
743. **hadeng:** ok; kayın ağacı.
744. **Hâdî:** (< Ar.) doğru yolu gösteren; Allah'ın adlarından.
745. **hak:** (< Ar.) Allah; doğruluk.
746. **hâk:** (< F.) toprak; toz § *beden*; *âşığın yüzü*.
747. **hakîkat:** (< Ar.) bir şeyin aslı; gerçek, doğruluk.
748. **hâk-i kûy:** (< F.) sokağın tozu toprağı.
749. **hâkim:** (< Ar.) her şeyi yöneten, Allah; yargıç, kadı; vali, hükümdar, emir.
750. **hâkim-i 'ışk:** (< F.) aşk yargıcı; aşk hakkında hüküm veren.
751. **hâk-i pây:** (< F.) ayağın tozu.
752. **hâk-i râh:** (< F.) yolun tozu § *âşık*.
753. **hakk:** (< Ar.) kazıma, silme.
754. **hâk-sâr:** (< F.) yerle bir; toz toprak içinde kalmış; perişan.
755. **hâl:** (< Ar.) durum.
756. **hâl:** (< F.) ben § *nokta*.
757. **halel:** (< Ar.) bozukluk, eksiklik; boşluk; zarar; incinme.
758. **hâlet:** (< Ar.) durum, hâl, içinde bulunulan şartlar; sarhoşluk.
759. **halîlu 'llâh:** (< Ar.) halis dost; İbrahim (*'a. m.*) § *gönül*.
760. **hâlis:** (< Ar.) katıksız, arı, saf; gerçek, samimî, içten § *âşıklar*.
761. **halk:** (< Ar.) yaratma; insanlar.

762. **halka:** (< Ar.) ortası boş yuvarlak biçim, daire; kıvrım; kapı halkası § *âşığın boyu*.
763. **halka-i kâkül:** (< F.) kâkülün halkası, kâkülün kıvrımı § *yuva*.
764. **halka-i zülf:** (< F.) zülfün kıvrımı § *yuva*.
765. **halk-ı cihân:** (< F.) dünya halkı.
766. **ham:** (< F.) eğri, bükülmüş.
767. **hamdü li ’llâh:** (< Ar.) Allah’a hamd olsun.
768. **hamel:** (< Ar.) kuzu; sevr ile süreyya yıldız kümesi yakınlarında bulunan burç, Koç burcu.
769. **hamîde:** (< F.) eğri, eğrilmiş, yay gibi.
770. **hamrâ:** (< Ar.) kızıl.
771. **h^{v}ân:** (< F.) sofra.
772. **hancer:** (< Ar.) hançer, sivri uçlu iki yanı keskin bıçak § *hasret*, *ayrılık*, *hilâl*, *yeni ay*.
773. **hancer-i bürrân:** (< F.) keskin hançer.
774. **hancer-i hasret:** (< F.) ayrılık hançeri, ayrılık acısı.
775. **hancer-i zerrîn-i yâr:** (< F.) sevgilinin altın hançeri § *hilâl*, *yeni ay*.
776. **handân:** (< F.) gülen; sevinçli.
777. **hande:** (< F.) gülme, gülüş; gülücük § *inci*.
778. **hâne:** (< F.) ev.
779. **hâne-i dil:** (< F.) gönül evi.
780. **h^{v}ân-ı dehr:** (< F.) dünya sofrası; dünya denilen sofra.
781. **hâr:** (< F.) diken.
782. **h^{v}âr:** (< F.) hor, aşağı, bayağı.
783. **hâra:** (< F.) katı taş, mermer.
784. **harâb:** (< Ar.) yıkık, viran.
785. **harâb-âbâd:** (< F.) yıkık ev; yıkık mesken § *dünya*.
786. **harâbât:** (< F.) meyhane; batakhane, pavyon § *tekke*.
787. **harâret:** (< Ar.) humma, ateş, sıcaklık.
788. **harâret-i ciger-i tâb-dâr:** (< F.) dertli ciğerin humması, ateşi.
789. **harca-:** harcamak, tüketmek, bitirmek.

790. **harem:** (< Ar.) herkese açık olmayan özel yer.

791. **harf:** (< Ar.) harf; söz; kelime, sözcük.

792. **harf-i mahabbet:** (< F.) aşk kelimesi.

793. **harf-i ümîd:** (< F.) ümit kelimesi; ümit harfi.

794. **hâr ü has: (**< F.) çer çöp § *âşık*.

795. **has:** (< F.) ot parçası, çer çöp § *âşık*.

796. **hased:** (< Ar.) kıskançlık, kıskanma; özenme, imrenme.

797. **hâsıl:** (< Ar.) biten, ortaya çıkan, ürün, elde edilen, gelir § *âşığın ahı*.

797. **hâsıl (ol-):** (< Ar.) bitmiş, biten, ürün; bitme, yetişme; ürün verme.

798. **hasret:** (< Ar.) göreceği gelmek; özlem.

799. **hasret-i hadd:** (< F.) yanağın özlemi.

800. **haste:** (< F.) hasta § *âşık*; *gönül*.

801. **hasûd:** (< Ar.) kıskanç, çekemeyen.

802. **hâşâk:** (< F.) çer çöp, süprüntü; çalı çırpı.

803. **haşr:** (< Ar.) toplama; ölülerin diriltilip toplanması; dirilme.

804. **hâtem:** (< Ar.) mühür, üstü mühürlü yüzük § *boy*.

805. **hâtem-i gevher-nigîn:** (< F.) mücevherli, üstü mühürlü yüzük § *âşık*.

806. **hâtır:** (< Ar.) gönül.

807. **hat-ı sebz:** (< F.) boz ayva tüyleri.

808. **hâtır-nişân:** (< Ar. F.) akılda kalan; gönle yazılan.

809. **hâtif:** (< Ar.) gizli seslenici; gaipten gelen ses; gaipten haber veren melek; şuur, bilinç.

810. **hatm:** (< Ar.) son; bitiş.

811. **hatm-i enbiyâ:** (< F.) peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammed (*s. m.*).

812. **hatt:** (< Ar.) ayva tüyü; yazı, çizgi § *kâfir*; *ahir zaman fitnesi*; *karınca*; *toz*; *yeşillik*; *yazı*, *resmî belge*; *buğu*; *pas*; *çimen*; *Kur'ân ayetleri*.

813. **hatt-ı dilber:** (< F.) sevgilinin ayva tüyleri § *yazı*, *resmî belge*.

814. **hatt-ı gubâr:** (< F.) toz yazı, gubarî hat; toz gibi ayva tüyleri.

815. **hatt-ı müşkîn:** (< F.) misk kokulu ve renkli ayva tüyleri.

816. **havâdis:** (< Ar.) haber; dedikodu; belâ, kaza, dert, felâket; talihsizlik.

817. **havâle:** (< Ar.) üstüne kalma; saldırma.

818. **havf:** (< Ar.) korkma, korku, büyük korku; arzu.

819. **havf-ı visâl:** (< F.) kavuşma korkusu; kavuşma ümidi, kavuşma arzusu.

820. **hayâ:** (< Ar.) utanma, sıkılma; edep; utanç; Allah korkusuyla günahtan sakınma.

821. **hayâl (ol-):** (< Ar.) hayal; tasavvur; düş; sevgiliyi düşünme, onun hayali; et ve kemikten sıyrılma, et ve kemikten sıyrılacak kadar zayıflama; incelik; varla yok arasında olma § *bağ*, *bahçe*; *âşık*; *âşığın bedeni*; *sevgilinin beli*.

822. **hayâl-i la'l-i 'unnâb:** (< F.) hünnap renkli dudağın hayali.

823. **hayât:** (< Ar.) dirilik, canlılık.

824. **haylî:** (< F.) epeyce, çokça.

825. **hayrân:** (< Ar.) şaşkın, şaşkınlıktan donmuş; ağzı açık kalmış; korkudan veya acıdan taş kesilme § *can*.

826. **hayret:** (< Ar.) şaşakalma, şaşma, şaşırma; taş kesilme, kendinden geçme.

827. **hây u hûy:** gürültü, kalabalığın gürültüsü; karışıklık; dert, sıkıntı.

828. **haz:** (< Ar.) zevk, hoşlanma, sevinç; tat; pay, nasip.

829. **hazân:** (< F.) sonbahar § *âşığın yüzü*.

830. **hecr:** (< Ar.) ayrılık.

831. **helâk:** (< Ar.) ölme; mahvolma.

832. **hele:** madem, madem ki; hem de.

833. **hem:** (< F.) hem.

834. **hemân:** (< F.) hemen, o anda; böylece; asla, hiçbir zaman; yalnızca.

835. **hemân-dem:** (< F.) o anda; ansızın.
836. **hem-dem:** (< F.) yoldaş, arkadaş, sırdaş; birlikte nefes alan.
837. **hem-nefes:** (< F.) arkadaş.
838. **hem-nişîn:** (< F.) arkadaş, birlikte düşüp kalkan.
839. **hem-râh:** (< F.) yoldaş.
840. **hem-râz:** (< F.) sıkı fıkı arkadaş; sırdaş.
841. **her:** (< F.) her, her bir; bütün.
842. **hergiz:** (< F.) asla, hiç bir zaman.
843. **hevâ:** (< Ar.) aşk; istek, tutku, bağlanma; hava § *fırtına*.
844. **hevâ-yı ‘ışk:** (< F.) aşk arzusu; aşk havası; aşk fırtınası.
845. **hevâ-yı ‘ışk-ı yâr:** (< F.) sevgilinin aşkının arzusu; sevgilinin aşk fırtınası.
846. **hevâ-yı kâkül:** (< F.) kâkülün arzusu.
847. **hevâ-yı zülf-i yâr:** (< F.) sevgilinin saçının arzusu, sevgilinin saçının rüzgârı, fırtınası.
848. **heves:** (< Ar.) istek, arzu; aşk, sevgi.
849. **hey:** hey, seslenme.
850. **hezârân:** (< F.) binlerce.
851. **hıdmet:** (< Ar.) iş görme, hizmet; buyruk altında olma.
852. **hırâmân:** (< F.) salına salına, nazlı nazlı yürüme.
853. **hırmen:** (< F.) harman, ürün; tarla § *gönül*.
854. **hırmen-i sabr u karâr:** (< F.) direnme ve dayanma ürünü, gücü.
855. **hırs:** (< Ar.) sonsuz istek; azgınlık; öfke.
856. **hışm:** (< F.) kızgınlık, öfke; *azgınlık*.
857. **Hızr:** (< Ar.) Hızır.
858. **Hızr-ı lutf:** (< F.) lütuf Hızır’ı.
859. **hicrân:** (< Ar.) ayrılık; ayrılık acısı.
860. **hîç:** (< F.) hiç, yok denecek kadar az; asla, hiçbir zaman.
861. **hidâyet:** (< Ar.) doğru yolu, Hak yolunu gösterme.
862. **hikâyet:** (< Ar.) hikâye, kıssa, macera.

863. **hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr:** (< F.) sevgilinin ayrılık derdinin hikâyesi.

864. **hilâl-ebrû:** (< Ar. F.) yay kaşlı, hilâl kaşlı § *sevgili*.

865. **hil'at:** (< Ar.) padişah tarafından bir rütbe vermek amacıyla giydirilen süslü kaftan § *eski çul*.

866. **himmet:** (< Ar.) gayret, emek, çalışma çabalama; yardım, yüksek iradeli birinin yardımı.

867. **hisâb:** (< Ar.) hesap, sayma.

868. **hisâba say-:** hesaba katma, ciddiye alma; saymak.

869. **hisâr:** (< Ar.) etrafı çevrili kale; kuşatma.

870. **hōd-bîn:** (< F.) kendisini beğenmiş § *sevgili*.

871. **hōş:** (< F.) güzel, iyi.

872. **hûb:** (< F.) güzel, hoş, iyi.

873. **hûbân:** (< F.) güzeller § *yıldızlar*.

874. **hudâ:** (< F.) Tanrı.

875. **hûn:** (< F.) kan; öldürme.

876. **hûn-âb:** (< F.) kanlı su, gözyaşı § *sel suyu*.

877. **hûn-ı ciger:** (< F.) ciğer kanı; derin acı, büyük acı, iç acısı.

878. **hûn-ı gam-ı hecr-i yâr:** (< F.) sevgilinin ayrılık gamından olan kan.

879. **hûnî:** (< F.) kanlı, kan dökücü, zalim, gaddar § *sevgili*.

880. **hûnîn:** (< F.) kanlı, kana bulaşmış.

881. **hûn-rîz:** (< F.) kan döken, kan saçan § *gamze*.

882. **hurde-bîn:** (< F.) incelikleri gören.

883. **hurde-dân:** (< F.) incelikleri bilen.

884. **hûrî:** (< F.) cennet hatunu § *sevgili*.

885. **hurmet:** (< Ar.) saygı; temizlik, saygınlık; haramlık.

886. **hûrşiyd/hurşiyd:** (< F.) güneş § *sevgili*.

887. **hurşiyd-i 'âlem-tâb:** (< F.) dünyayı aydınlatan ve ısıtan güneş § *sevgili*.

888. **hurşiyd-i cihân-ârâ:** (< F.) dünyayı süsleyen güneş.

889. **hurşiyd-i rahşân:** (< F.) parlayan güneş § *sevgili*.

890. **hurûş:** (< F.) coşma; şamata, telâş.

891. **husrev:** (< F.) sultan; han; hükümdar; Ferhad ile Şirin hikâyesinin erkek kahramanlarından Hüsrev § *sevgili*.

892. **hutbe:** (< Ar.) dinî öğüt; kitapların başındaki süslü nesir başlangıcı; hükümdarlık alâmeti.

893. **hutbe-i ʻışk:** (< F.) aşk hutbesi; aşıklıkta hükümdarlık alâmeti.

894. **huzzâk:** (< Ar.) işinde usta olan.

895. **huzzâk-ı rûzgâr:** (< F.) zamane ustası.

896. **hüccet:** (< Ar.) delil, kanıt; eskiden mahkemelerde hak ve sahiplik göstermek üzre verilen resmi belge § *ayva tüyleri*.

897. **hükm:** (< Ar.) hüküm, emir, buyruk.

898. **hümâ:** (< F.) devlet kuşu.

899. **hümâ-pervâz:** (< F.) hüma gibi yüksek uçan § *âşık*; *sevgili*.

900. **hüsn:** (< Ar.) güzellik.

901. **hüsn-i bî-hadd:** (< F.) sonsuz güzellik.

902. **hüsn-i dil-âvîz:** (< F.) gönül alan güzellik.

903. **hüşyâr:** (< F.) aklı başında; ayık.

ı

904. **ʻıkâl:** (< Ar.) ayak bağı § *dünya sevgisi*, *dünyaya bağlılık*.

905. **ırag:** uzak.

905. **ısıt-:** sıcak tutmak.

906. **ʻışk:** (< Ar.) aşk, sevgi, tutku, gözü başkasını görmeyecek biçimde sevme § *deniz*; *şarap*; *ateş*.

907. **ʻışk-ı dildâr:** (< F.) sevgilinin aşkı § *Allah aşkı*.

908. **ızhâr:** (< Ar.) gösterme, meydana çıkarma.

908. **ıztırâb:** (< Ar.) acılar, elemler; titreme, kıvranma, sarsılma, çalkalanma; çırpınma.

i

909. **ibrişîm:** (< F.) ibrişim, ipek ip § *âşığın bedeni*.

910. **iç-:** içmek.

911. **içinde:** sınırları dahilinde.

911. **içre:** içinde.

912. **içün:** için.

913. **içür-:** içirmek.

914. **‘îd:** (< Ar.) bayram § *kavuşma*, *vuslat*.

915. **‘îd-i vuslat:** (< F.) kavuşma bayramı.

916. **igen:** çok, pek çok.

917. **ihkâm:** (< Ar.) sağlamlaştırma.

918. **ihsân:** (< Ar.) bağışlama, kayırma; yardım.

919. **ihtilât:** (< Ar.) karışma, katışma; karşılaşma; birleşme.

920. **ihtiyâr:** (< Ar.) seçme, seçim; katlanma; yaşlı § *yâr*, *sevgili*.

921. **iki:** iki sayısı; iki kat.

922. **iki cihân**: dünya ve ahiret.

923. **iki dillü:** iki yüzlü, samimî olmayan.

924. **iki yaka issi:** iki yaka sahibi; iki yakası bir arada olan; rahat; zengin.

925. **‘ilâc:** (< Ar.) ilâç, deva.

926. **ilâhî:** (< Ar.) ey Allahım.

927. **ile:** ile.

928. **ilet-:** iletmek, ulaştırmak.

929. **illâ:** (< Ar.) +dan başka; meğer, ille; mutlaka; *lâ ilâhe illa ’llâh*’taki *illâ*.

930. **îmân:** (< Ar.) iman; inanç § *sevgili*.

931. **imtihân:** (< Ar.) deneme, sınama; sıkıntı verme.

932. **imtizâc:** (< Ar.) karışma; uygunluk, uyuşma, kaynaşma.

933. **imtizâc-ı mâ’ u tîn:** (< F.) suyla toprağın karışması; insanın hamurunun yoğrulması.

934. **in-:** inmek, aşağı inmek.

935. **incin-:** incinmek; üzülmek, gücenmek.

936. **inkâr:** (< Ar.) yaptığını gizleme, reddetme.

937. **inkisâr:** (< Ar.) gücenme; kırılma; beddua.

938. **iñle-:** inlemek, sızlanmak, feryat etmek.

939. **iñlet-:** inletmek, ağlatmak.

940. **insân:** (< Ar.) insan, âdem.

941. **irşâd:** (< Ar.) doğru yola iletme, doğru yolu gösterme.

942. **irtihâl:** (< Ar.) göçme; ölme, ölüm.
943. **'Îsâ:** (< Ar.) dört büyük peygamberden biri § *şairin sözleri, şiirleri*.
944. **isbât:** (< Ar.) kanıt ve tanık göstererek doğruyu ortaya çıkarma.
945. **issi:** sahip.
946. **iste-:** arzu etmek, beklemek; aramak.
947. **istignâ:** (< Ar.) azla yetinme; nazlanma, ağırdan alma.
948. **istimâ':** (< Ar.) dinleme; işitme; kulak verme.
949. **'isyân:** (< Ar.) baş kaldırma § *çöl*.
950. **iş (geç-):** eziyet; eziyet etmek; kötülük yapmak; içine işlemek.
951. **iş'âr:** (< Ar.) yazı ile bildirme.
952. **işâret:** (< Ar.) bir şeyi bir organ yoluyla gösterme; iz, nişan; hatırlatma yoluyla verilen emir.
953. **işbu:** bu, işte bu.
954. **'îş-i cihân:** (< F.) dünyanın eğlencesi.
955. **'îş-i dildâr:** (< F.) sevgiliyle eğlenme, sevgilinin eğlencesi; sevgiliyle yaşama.
956. **işit-:** işitmek, duymak.
957. **işle-:** içine geçmek; çalışmak; etkilemek.
958. **'işret:** (< Ar.) içki içme, eğlenme, içkili eğlenme.
959. **'îş ü nûş:** (< Ar.) eğlence; yaşayış.
960. **it:** it, köpek § *âşık*.
961. **'iyân:** (< Ar.) belli, açık, meydanda, apaçık.
962. **'izz:** (< Ar.) yücelik, ululuk; güç.
963. **'izzet:** (< Ar.) yücelik; büyüklük; değer.

j

964. **jâle:** (< F.) çiy § *gözyaşı*; *ter*.
965. **jeng:** (< F.) pas § *buğu*.

k

966. **Ka'be:** (< Ar.) Kâbe § *sevgilinin sokağı*; *sevgilinin kapısı*.
967. **Ka'be-yi kûy:** (< F.) mahallenin Kâbesi § *sevgilinin mahallesi*.

968. **kâbil:** (< Ar.) yetenekli; olabilirlik; kabul edici.

969. **kabr:** (< Ar.) mezar.

970. **kabza:** (< Ar.) tutamak, sap; avuç, el.

971. **kabza-i ‘ışk:** (< F.) aşkın pençesi.

972. **kaçan:** ne zaman, her ne zaman.

973. **kad:** (< Ar.) boy; bel § *yay*; *eğri*; *nun*; *elif*; *kapı halkası*; *yüzük*; *râ harfi*; *yay*.

974. **kadar:** (< Ar.) az, biraz, azıcık.

975. **kadd-i bâlâ:** (< F.) uzun boy.

976. **kadd-i yâr:** (< F.) sevgilinin boyu.

977. **kadeh:** (< Ar.) bardak, içki bardağı.

978. **kadem:** (< Ar.) ayak, adım; uğur, uğurluluk.

979. **kadr:** (< Ar.) değer, itibar; rütbe, derece; yıldızların parlaklık dereceleri.

980. **kafes:** (< Ar.) kafes, hapishane, tutuk evi; kuş kafesi § *sine*.

981. **kâfir:** (< Ar.) Tanrı tanımaz, inançsız; örten, örtücü § *ayva tüyleri*.

982. **kaftân:** eteği ve yeni uzun üst elbisesi; sultanlara ve devletin ileri gelenlerine mahsus elbise; altın işlemeli de olur § *gam*; *beden*.

983. **kâkül:** (< F.) alın saçı, alnın üstüne düşen saç § *şebboy*.

984. **kal-:** kalmak; kapılmak; bağlanmak; durmak.

985. **kâl:** eritme, arıtma, temizleme.

986. **kalb:** (< Ar.) yürek; gönül.

987. **kalb-i nâlân:** (< F.) inleyen kalp.

988. **kaldur-:** kaldırmak; yükseltmek; yok etmek.

989. **kamer:** (< Ar.) ay § *yüz*, *yanak*; *alın*.

990. **kamer-ruh:** (< Ar. F.) ay yüzlü; ay yanaklı § *sevgili*.

991. **kamer-tal‘at:** (< Ar.) ay yüzlü § *sevgili*.

992. **kâmet:** (< Ar.) boy § *halka*, *üzengi*; *çeng*; *kemer*; *yüzük*; *yay*.

993. **kâmet-i bâlâ:** (< F.) uzun boy § *sevgilinin boyu*.

994. **kâm-rân:** (< F.) kutlu; arzularına kavuşmuş § *sevgili*.

995. **kamu:** bütün; baştan başa.

996. **kan:** kan.

997. **kanâ'at:** (< Ar.) kanma, kanış; görüş; yetinme, tok gözlülük.

998. **kanda:** nerede, her nerede.

999. **kan et-:** kan dökmek; kanına girmek.

1000. **kangı:** hangi.

1001. **kanı:** hani, nerede.

1002. **kanı kan ile yumazlar:** kan kan ile temizlenmez.

1003. **kâni':** (< Ar.) kanaat eden, yetinen.

1004. **kapu:** kapı; sevgilinin kapısı § *cennet*.

1005. **kâr (et-/eyle-):** (< F.) iş; işlemek.

1006. **kara:** siyah; kara, toprak.

1007. **kara kaygu:** çok acı düşünce § *ah dumanı*.

1008. **karañu:** karanlık.

1009. **karâr:** (< Ar.) rahat, huzur; dayanma gücü, katlanma, sabır; durak, konak.

1010. **karaya ur-:** karaya vurmak, karaya oturmak, karaya çıkarmak.

1011. **kârbân:** (< F.) kervan.

1012. **kârbân-ı derd:** (< F.) dert kervanı.

1013. **kâr-hâne:** (< F.) iş yeri.

1014. **karşu:** karşı, uzaktan.

1015. **karşu çık-:** karşısına çıkmak, karşısına dikilmek; karşılamak için bir iki adım öne çıkmak, ağırlamak.

1016. **karz:** (< Ar.) borç; ödünç verme, ödünç alma.

1017. **kasd:** (< Ar.) kurma, niyet; kalkışma.

1018. **kâse:** (< F.) çeşitli maddelerden yapılabilen kap; tas; çanak § *şarap kadehi*; *kafatası*; *göz çukuru*.

1019. **kâse-bâz:** (< F.) kâseleri parmakları veya çubuklar üzerinde çevirerek gösteri yapan oyuncu.

1020. **kasr:** (< Ar.) köşk; saray.

1021. **kasr-ı eflâk:** (< F.) feleklerin köşkü; göklerin köşkü; gökyüzü.

1022. **kasr-ı sipihr:** (< F.) gök köşkü.

1023. **kaş:** kaş § *yay*.

1024. **kat:** kat; yan, huzur.
1025. **katı:** sert, katı, taş gibi.
1026. **kâtı‘:** (< Ar.) kesen; kesin, doğruluğu su götürmeyen.
1027. **katre:** (< Ar.) damla.
1028. **kavl:** (< Ar.) söz.
1029. **kaygu:** kaygı, tasa.
1030. **kayır-:** endişelenmek.
1031. **kâyil:** (< Ar.) söyleyen, diyen; aklı yatmış; boyun eğmiş.
1032. **kebâb:** (< Ar.) ateşte veya kap içerisinde pişirilen et; çevirme; tandır § *ciğer*.
1032. **keder:** (< Ar.) pas, kir; dert, tasa, kaygı.
1033. **kefen:** (< Ar.) ölünün sarıldığı bez § *gömlek*.
1034. **kej:** (< F.) eğri; aksak.
1035. **kej-rev:** (< F.) aksak; eğri giden; yanlış yolda olan § *felek*.
1036. **kelâm:** (< Ar.) söz; ibare, cümle; söyleyiş.
1037. **kelle:** (< F.) kafa.
1038. **kemâl:** (< Ar.) mükemmellik, noksansızlık, büyüklük.
1039. **kemâl-i kudret:** (< F.) gücün büyüklüğü, gücün sonsuzluğu.
1040. **kemân:** (< F.) yay.
1041. **kemân-ebrû:** (< F.) yay kaşlı § *sevgili*.
1042. **kemter:** (< F.) aşağı, değersiz § *âşık*.
1043. **kenâr:** (< F.) kıyı; uç; son § *kurtuluş*.
1044. **kenâr bul-:** kurtulmak, kıyıya çıkmak, selâmete ulaşmak.
1045. **kenâr um-:** kurtulmayı ummak.
1046. **kendü:** kendi, kendisi.
1047. **kerâmet:** (< Ar.) bağış; ermişlerden ortaya çıkan olağanüstü hâller § *şiir*; *ateşle suyu bir araya getirme*; *büyüleyici sözler söyleme*.
1048. **kerre:** (< Ar.) defa, kez.
1049. **kes-:** kesmek.
1050. **kesb:** (< Ar.) çalışıp kazanma; elde etme.
1051. **kesret:** (< Ar.) çokluk, birliğin zıddı.
1052. **kesret-i ‘âlem:** (< F.) kâinattaki çokluk.
1053. **keştî:** (< F.) gemi § *gönül*.
1054. **kevn:** (< Ar.) varlık; olma.
1055. **kevn ü mekân:** (< Ar.) bütün varlık, kâinat; zaman ve mekân; oluşum ve dönüşüm.

1056. **keyfiyyet:** (< Ar.) nitelik, bir şeyin özü; keyif, eğlence; esrar içenlerin içinde bulunduğu keyifli hâl.
1057. **keyfiyyet-i esrâr ‘ışk:** (< F.) aşk esrarının keyfi; aşk sırlarının niteliği.
1058. **kez:** kere.
1059. **kıl:** kıl; saz teli; saç teli.
1060. **kıl-:** kılmak.
1061. **kılıc:** kılıç § *ah*, *âşığın ateşli ahı*.
1062. **kıl yar-:** kılı kırk yarmak; iyice incelemek.
1063. **kıssa:** (< Ar.) yaşanmış macera.
1064. **kıssa-i ‘ışk:** aşk kıssası.
1065. **kıssa-i Mecnûn:** (< F.) Mecnun’un kıssası.
1066. **kıyâmet:** (< Ar.) dünyanın sonu, bütün insanların hesap vermek için toplanmaları; büyük belâ § *sevgili*.
1067. **kızıl:** kırmızı.
1068. **kızıl yaşıl:** kızıl yeşil, duman rengi § *çimen ve lâleler*; *âşığın göğsünden çıkan duman*.
1069. **ki/kim:** (< F.) edat; soru zamiri.
1070. **kifâyet:** (< Ar.) yetişme, el verme; yeterlilik.
1071. **kim:** ki; kimse.
1072. **kimse:** kimse.
1073. **kimsene:** kimse.
1074. **kişi:** kişi, kadın ve erkek insan.
1075. **kiştzâr:** (< F.) ekinlik, ekin tarlası § *gönül*.
1076. **kiştzâr-ı sîne:** (< F.) göğüs ekinliği § *gönül*.
1077. **kişver:** (< F.) ülke.
1078. **kişver-i ‘ışk u cünûn:** (< F.) delilik ve aşk ülkesi.
1079. **ko-:** koymak, bırakmak; dikmek.
1080. **kon-:** konaklamak, yolcunun bir yerde durması; durmak.
1081. **kop-:** ayağa kalkmak; dirilmek, haşr olmak.
1082. **kopar-:** koparmak, sökmek; ayırmak.
1083. **kork-:** korkmak; endişelenmek.
1084. **koy-:** koymak, yerleştirmek.
1085. **kuc-:** kucaklamak.
1086. **kudret:** (< Ar.) güç; yapabilme.
1087. **kûh:** (< F.) dağ.
1088. **kûh-ı belâ:** (< F.) belâ dağı.
1089. **kûh-ı gam:** (< F.) gam dağı.
1090. **kul:** kul, köle.

1091. **kulagına girme-:** işitmemek, duymamak; önemsememek.
1092. **kulak:** kulak.
1093. **kur-:** kurmak; hazırlamak.
1094. **Kur'ân:** (< Ar.) İslâmın mukaddes kitabı; Allahın sözü, emirleri; Hz. Muhammed (*s. m.*)'in mucizesi.
1095. **kurtar-:** kurtarmak.
1096. **kurtul-:** kurtulmak, kaçmak.
1097. **kuru:** kuru, kurumuş.
1098. **kuş:** kuş.
1099. **kuvvet:** (< Ar.) güç; fikir; yetenek, nitelik.
1100. **kûy:** (< F.) köy, mahalle, sokak; sevgilinin bulunduğu yer § *vatan*.
1101. **kuyıl-:** dökülmek.
1102. **kûy-ı Leylî:** (< F.) Leylâ'nın sokağı.
1103. **kûy-ı nigâr:** (< F.) sevgilinin sokağı.
1104. **kûy-ı yâr:** (< F.) sevgilinin sokağı § *gül bahçesi*.
1105. **küll:** (< Ar.) bütün; çok.
1106. **künc:** (< F.) köşe, hücre.
1107. **künc-i belâ:** (< F.) belâ köşesi, dert köşesi, dert hücresi.
1108. **künc-i istignâ:** (< F.) vaz geçme köşesi; yalnızlık köşesi.
1109. **küs-:** basmak, bastırmak; bileğini bükmek; sırtını yere getirmek.
1110. **küştgîr:** (< F.) güreşçi.
1111. **küştgîr-i gussa:** (< F.) kaygıların pehlivanı.

l

1112. **lâ:** (< Ar.) olumsuzluk edatı.
1113. **lahza:** (< Ar.) an; göz ucuyla bakacak kadar zaman.
1114. **lâkin:** (< Ar.) ama, ancak, fakat.
1115. **lâl:** (< Ar.) dilsiz; dili tutulmuş.
1116. **la'l:** (< Ar.) kızıl yakut, değerli kırmızı taş; kırmızı § *dudak*; *gözyaşı*.
1117. **lâle:** (< F.) lâle çiçeği, gelincik.
1118. **la'l-i cânân:** (< F.) sevgilinin dudağı.
1119. **la'l-i dilber:** (< F.) sevgilinin dudağı.
1120. **lâm:** (< Ar.) elifbanın yirmi altıncı harfi § *zülf*.

1120. **lâ'übâlî:** (< Ar.) kayıtsız, aldırışsız § *sevgili*.

1121. **lâ-ya'kıl:** (< Ar.) dalgın, aklı başında olmayan; sarhoş, kendisinden geçmiş.

1122. **lâ-yezâl:** (< Ar.) sonsuz.

1123. **lâyık:** (< Ar.) yakışır; uygun.

1124. **le'âl:** (< Ar.) inciler; inci satıcısı.

1125. **leb:** (< F.) dudak § *erguvan şarabı*; *yakut*; *Şirin*; *kan kırmızı*; *yakıcı*; *bengi su*; *can*.

1126. **leb-i dildâr:** (< F.) sevgilinin dudağı § *bengi su*, *ölümsüzlük suyu*.

1127. **leb-i yâkût:** (< F.) yakut renkli dudak, kırmızı renkli dudak.

1128. **lem-yezâl:** (< Ar.) sonsuz, kalıcı.

1129. **lenger:** (< F.) gemi çapası.

1130. **lenger-i sabr:** (< F.) sabır çapası.

1131. **leşker:** (< F.) asker, yiğit § *gözyaşı*.

1132. **levh:** (< Ar.) yassı, düz, üzerine yazı yazılan düz plâka; sayfa.

1133. **levha:** (< Ar.) bir yere asılmak üzere yazı yazılmış plâka.

1134. **levha-i cân:** (< F.) can levhası.

1135. **levh-i 'âlem:** (< F.) dünya yüzü; dünya sayfası.

1136. **leylî:** (< Ar.) Leylâ ve Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı; gece gibi karanlık, geceye ait § *saç*.

1137. **Leylî-hırâm:** Leylâ gidişli, Leylâ yürüyüşlü § *sevgili*.

1138. **lezzât:** (< Ar.) tatlar.

1139. **lezzât-ı cihân:** (< F.) dünyanın zevkleri.

1140. **lîk:** (< F.) ancak, gelgelelim; lâkin.

1141. **likâ:** (< Ar.) yüz.

1142. **lu'bet-bâz:** (< Ar. F.) gölge oyuncusu, hayalci, kuklacı; göz bağcı.

1143. **lu'bet-bâz-ı gayb:** gaybın göz bağcısı; gizli göz bağcı, gizli kuklacı; gizli hayal oynatıcı.

1144. **lutf:** (< Ar.) yardım, iyilik.

m

1145. **mâ’:** (< Ar.) su; nutfe, meni § *insan*.

1146. **ma‘ânî:** (< Ar.) anlamlar; güzel, etkili düşünceler § *inci*.

1147. **ma‘ârif:** (< Ar.) bilme, biliş; Allah bilgisi, Allah’ı bilme işi § *inci*.

1148. **mâder:** (< F.) ana.

1149. **mâder-i dehr:** (< F.) dünya ana.

1150. **mâh/meh:** (< F.) ay § *sevgili*; *yüz*.

1151. **mahabbet:** (< Ar.) sevme, sevgi, aşk § *tohum*.

1152. **mahal:** (< Ar.) yer, lâyık.

1153. **mahbûb:** (< Ar.) sevilen, sevilmiş, sevgili.

1154. **mâh-ı nev:** (< F.) yeni ay, hilâl § *hançer*.

1155. **mâh-ı tâbân:** (< F.) parlak ay § *sevgili*.

1156. **mahrem:** (< Ar.) içli dışlı.

1157. **mâh-rû:** (< F.) ay yüzlü § *sevgili*.

1158. **mahşer:** (< Ar.) kıyamet günü toplanılacak yer.

1159. **makbûl:** (< Ar.) beğenilmiş; kabul edilmiş.

1160. **mâl:** (< Ar.) varlık, servet, para.

1161. **ma‘mûr:** (< Ar.) bayındır.

1162. **ma‘mûre:** (< Ar.) bayındır; bina § *beden*.

1163. **ma‘mûre-i ‘âlem:** (< F.) dünyanın yapısı; dünya.

1164. **ma‘mûre-i dehr:** (< F.) dünyanın bayındır binası.

1165. **mânend:** (< F.) gibi; benzer, eş.

1166. **mânend-i elif:** (< F.) elif gibi.

1167. **mânend-i hâtem:** (< F.) yüzük gibi § *boy*.

1168. **mânend-i meges:** (< F.) sinek gibi.

1169. **mânend-i subh:** (< F.) sabah vakti gibi.

1170. **mâni‘:** (< Ar.) engel; alıkoyma.

1171. **ma‘nî:** (< Ar.) anlam, iç yüz; düş; sebep.

1172. **mâr:** (< F.) yılan § *zülf*.

1173. **ma‘rifet:** (< Ar.) ustalık; bilme, biliş.

1174. **mât:** (< Ar.) satrançta yenme; yenme, alt etme.

1175. **mâtem:** (< Ar.) yas.

1176. **matlûb:** (< Ar.) istenilen, aranan § *aşk*.

1177. **mâyil:** (< Ar.) yönelmiş; istekli, hevesli; eğilmiş.

1178. **mazhar:** (< Ar.) görünme yeri; yansıma yeri, ayna.

1179. **mazhar-ı mihr-i cemâl:** (< F.) güzellik güneşinin aynası § *kâinattaki her zerre*.

1180. **mecâl:** (< Ar.) güç, takat; fırsat.

1181. **mecd:** (< Ar.) yücelik, ululuk.

1182. **meclis:** (< Ar.) meclis, oturulan yer, toplanılan yer.

1183. **meclis-i derd ü belâ:** (< F.) dert ve belâ meclisi.

1184. **mecnûn:** (< Ar.) çılgın, deli; Mecnun, Kays § *gönül*; *âşık*.

1185. **Mecnûn-ı belâ-keş:** (< F.) dertli Mecnun.

1186. **mecrûh:** (< Ar.) yaralanmış.

1187. **medâr:** (< Ar.) dönüş noktası, dayanak noktası; yörünge; sebep, vasıta.

1188. **meded:** (< Ar.) yardım.

1189. **medh:** (< Ar.) övme, övgü § *deniz*.

1190. **medhûş:** (< Ar.) şaşkın, şaşakalmış, korkmuş, ürkmüş § *akıl*.

1191. **meger:** (< F.) oysa ki, olsa olsa, ancak.

1192. **meges:** (< F.) sinek § *âşık*; *gönül*.

1193. **meh-cebîn:** (< F. A.) ay alınlı, parlak alınlı § *sevgili*.

1194. **mehekk:** (< Ar.) altın ve gümüşün ayarını belirlemeğe yarayan taş; ölçü.

1195. **mehekk-i imtihân:** (< F.) imtihan ölçüsü; deneme ölçüsü § *sevgilinin cefa taşı*.

1196. **meh-likâ:** (< F.) ay yüzlü § *sevgili*.

1197. **meh-pâre:** (< F.) ay parçası § *sevgili*.

1198. **meh-rû:** (< F.) ay yüzlü § *sevgili*.

1199. **meh-veş:** (< F.) ay gibi güzel; sevgili.

1200. **mekân:** (< Ar.) yer, ev, yuva, in.

1201. **mekân-ı mûr u mâr:** (< F.) yılan ve karıncaların yuvası § *âşığın kafatası*.

1202. **mekteb:** (< Ar.) okul.

1203. **mekteb-i dehr:** (< F.) dünya denilen mektep.

1204. **melâl:** (< Ar.) sıkıntı, dert; usanma, bıkma.

1205. **melâlet:** (< Ar.) sıkıntı; eziyet; usanma, bıkma.

1206. **melâlet-i gam-ı zülf-i nigâr:** (< F.) sevgilinin zülfünden doğan gamın sıkıntısı.

1207. **melâmet:** (< Ar.) ayıplama, kınanma.

1208. **melek-manzar:** (< Ar.) melek görünüşlü § *sevgili*.

1208. **melek-sîmâ:** (< Ar. F.) melek yüzlü § *sevgili*.

1209. **men‘:** (< Ar.) yasaklama; engelleme; önleme.

1210. **menzil:** (< Ar.) konak; yer; okçulukta okun düştüğü yer.

1211. **menzil-i tevhîd:** (< F.) birlik konağı; vahdette varılacak yer.

1212. **merâm:** (< Ar.) istek.

1213. **mercân:** (< Ar.) mercan, denizden çıkarılan kırmızı renkli madde (el biçiminde olurmuş); eskiden kölelere verilen adlardan § *dudak*; *gözyaşı*.

1214. **merhamet:** (< Ar.) acıma.

1215. **Meryem:** (< Ar.) İsa (*‘a. m.*)’nın annesi.

1216. **Meryem-i fikr:** (< F.) düşünce, hayal Meryem’i.

1217. **mescid:** (< Ar.) secde yeri, namaz kılınacak yer.

1218. **mesel:** (< Ar.) atasözü.

1219. **mesken:** (< Ar.) ev, oturulan yer § *yıkık gönül*; *yalnızlık köşesi*.

1220. **mest:** (< F.) sarhoş, kendisinden geçmiş.

1221. **mestâne:** (< F.) sarhoşçasına, kendisinden geçmişçesine.

1222. **mest-i mey-i ‘ışk:** (< F.) aşk şarabının sarhoşu.

1223. **meşhûr:** (< Ar.) ün salmış.

1224. **meşhûr-ı âfâk:** (< F.) dünyaca tanınan, her yerde tanınan § *âşık*; *güneş*.

1225. **metin:** (< Ar.) metin, yazı; dokuma.

1226. **metn-i cemâl:** (< F.) güzellik metni § *sevgilinin yüzü*.

1227. **me’vâ:** (< Ar.) yurt, mesken; sığınılacak yer;

cennetlerden birisinin adı § *sevgilinin kapısı*.

1228. **mevc:** (< Ar.) dalga.

1229. **mevc-i belâ:** (< F.) belâ dalgası.

1230. **mevc-i gam:** (< F.) dert dalgası.

1231. **Mevlevî:** (< Ar.) Mevlevîlik yolunu tutmuş kimse § *âşık*.

1232. **mey:** (< F.) şarap § *gözyaşı*.

1233. **meydân:** (< Ar.) geniş alan; şarap kabı.

1234. **mey-hâne:** (< F.) meyhane, içki içilen yer.

1235. **mey-i gül-reng:** (< F.) gül renkli şarap.

1236. **mey-i ‘ışk:** (< F.) aşk şarabı.

1237. **meyl:** (< Ar.) sevme, tutulma; akma; yönelme; bağlanma; ilgi.

1238. **mısr:** (< Ar.) şehir, ülke; Mısır.

1239. **mısra‘:** (< Ar.) kapı kanadı; kanat; dize, beytin her bir kanadı.

1240. **mısra‘-ı mesel:** (< F.) atasözü gibi mısra.

1241. **mısr-ı cân u dil:** (< F.) can ve gönül ülkesi.

1242. **mısr-ı cemâl:** (< F.) güzellik ülkesi; güzellik Mısır'ı.

1243. **mızrâb:** (< Ar.) telli sazları çalmağa yarayan alet.

1244. **midhat:** (< Ar.) övme, övgü.

1245. **mihen:** (< Ar.) eziyetler; sıkıntılar.

1246. **mihmân:** (< F.) konuk; konaklayan.

1247. **mihmân-hâne:** (< F.) konuk evi; misafirhane § *dünya*.

1248. **mihnet:** (< Ar.) dert, belâ, musibet.

1249. **mihr:** (< F.) güneş; sevgi, aşk § *yüz*; *alın*.

1250. **mihr-i cihân:** (< F.) dünyanın güneşi.

1251. **mihr-i cihân-ârâ:** (< F.) dünyayı süsleyen güneş § *top*.

1252. **mihr-i cihân-tâb:** (< F.) dünyayı aydınlatan ve ısıtan güneş.

1253. **milket:** (< Ar.) ülke.

1254. **minnet:** (< Ar.) iyiliğe karşı borçlu hissetme; iyiliğe teşekkürde bulunma; iyiliği başa kakma; can atma, isteme; lütuf sayma;

ağırdan alma, çekinme, istememe.

1255. **mîr:** (< F.) baş, kumandan; bey.

1256. **mir'ât:** (< Ar.) ayna § *yüz*.

1257. **mir'ât-ı ezel:** (< F.) ezel aynası.

1258. **mir'ât-ı sâf:** (< F.) cilâlı, lekesiz ayna § *yüz*.

1259. **mîr-i 'âşıkân:** (< F.) (*chrysanthemum segetum, compositae*) sarı çiçekli bitki, horozibiği, krizantem, kasımpatı.

1260. **miskîn:** (< Ar.) âciz, zavallı, beceriksiz.

1261. **misl:** (< Ar.) benzer, eş.

1262. **miyân:** (< F.) bel; orta § *varlığıyla yokluğu belli olmayan*.

1263. **mû:** (< F.) kıl.

1264. **mu'ammâ:** (< Ar.) bilmece; gizli söz; bir kişi adı çıkacak biçimde yazılan mensur veya manzum bilmece.

1265. **mu'ammâ-yı rumûz-ı 'ışk-ı cânân:** (< F.) sevgilinin aşk sırlarının bilmecesi.

1266. **muglim:** (< Ar.) oğlancı.

1267. **muhâl:** (< Ar.) olmayacak, imkânsız.

1268. **muhammer:** (< Ar.) mayalanmış; yoğrulmuş.

1269. **muhkem:** (< Ar.) sağlamlaştırılmış; yıkılmaz, sağlam.

1270. **muhtelif:** (< Ar.) çeşit çeşit, türlü; birbirinden farklı.

1271. **mukadder:** (< Ar.) yazılmış, takdir edilmiş, belirlenmiş.

1272. **mû-miyân:** (< F.) kıl belli, beli kıl gibi ince § *sevgili*.

1273. **mûnis:** (< Ar.) cana yakın; alışmış.

1274. **mûnis-i cân u dil:** (< F.) can ve gönlün alıştığı; can ve gönül dostu § *sevgili*.

1275. **mûr:** (< F.) karınca § *ayva tüyleri*.

1276. **murâd:** (< Ar.) arzu, kavuşmak istenilen şey, dilek; beklenti.

1277. **murg:** (< F.) kuş § *gönül*; *can*.

1278. **murg-ı cân:** (< F.) can kuşu.

1279. **murg-ı cân u dil:** (< F.) can ve gönül kuşu.

1280. **murg-ı dil:** (< F.) gönül kuşu.

1281. **murg-ı mahabbet:** (< F.) aşk kuşu.

1282. **murg-ı melâmet:** (< F.) kınanma kuşu.

1283. **mu‘tâd:** (< Ar.) alışılmış; alışma; yadırganmayan § *zulüm ve sitem*.

1284. **mu‘teber:** (< Ar.) geçer, sayılır; itibarlı; değerli.

1285. **mu‘tekif:** (< Ar.) ibadete çekilme, bir mescide çekilip oruç, namaz ve zikirle meşgul olma.

1286. **mu‘terif:** (< Ar.) itiraf eden; suçunu açığa vurup kabullenen; güçsüzlüğünü bildiren; başarısızlığı kabul eden.

1287. **mutrib:** (< Ar.) çalgıcı; şarkıcı.

1288. **muztarib:** (< Ar.) rahatsız, dertli, acısı olan; çırpınıp duran; savrulan.

1289. **mübtelâ:** (< Ar.) düşkün, tutulmuş; alışmış § *âşık*.

1290. **mübtezel:** (< Ar.) değersiz, hor kullanılan; bol ve ucuz; kepaze § *âşık*.

1291. **mücerred:** (< Ar.) soyunmuş, sıyrılmış; yalnız, katışık olmayan.

1292. **müdâm:** (< Ar.) sürekli; her zaman.

1293. **mühr:** (< F.) mühür, imza.

1294. **müjgân:** (< F.) kirpik § *iğne*; *ok*.

1295. **mülâyim:** (< Ar.) uygun.

1296. **mülk:** (< Ar.) ülke § *can ve gönül*.

1297. **mülk-i ‘adem:** (< F.) yokluk ülkesi; bilinmezlik; hayal âlemi.

1298. **mülk-i cân:** (< F.) can ülkesi.

1299. **mülk-i hüsn:** (< F.) güzellik ülkesi.

1300. **mülk-i ‘ışk:** (< F.) aşk ülkesi.

1301. **mültemes:** (< Ar.) ısrarla istenen, arzulanan.

1302. **mümtâz:** (< Ar.) seçkin; üstün § *âşık*.

1303. **münhasif:** (< Ar.) sönmüş; tutulmuş, ay tutulması.

1304. **münkesif:** (< Ar.) tutulmuş; güneş tutulması.

1304. **müntehâ:** (< Ar.) son uç, sınır.

1305. **mürde:** (< F.) ölü.

1306. **mürde-i sad-sâle:** (< F.) yüz yıllık ölü; yüz yıllık ceset, iskelet; mumya § *âşığın bedeni*.
1307. **mürşid:** (< Ar.) doğru yolu gösteren, kılavuz; tarikat piri § *âşık*.
1308. **mürûr:** (< Ar.) geçme, geçiş; sona erme.
1309. **mürûr-ı zamâne:** (< F.) geçen zaman; zamanın geçişi.
1310. **müsellem:** (< Ar.) verilmiş, teslim edilmiş; buyruk altına girmiş § *âşığın can ülkesi*.
1311. **müselmân:** (< Ar.) müslüman; dindar, İslâm'a bağlı.
1312. **müstahak:** (< Ar.) lâyık, yakışır, uygun.
1313. **müşkil:** (< Ar.) güç, zor.
1314. **müşkîn:** (< F.) misk renkli; misk kokulu.
1315. **müyesser:** (< Ar.) kolay, kolaylıkla elde edilen.

n

1316. **nâb:** (< F.) arı, katıksız.
1317. **nabz:** (< Ar.) atardamar, damar.
1318. **nâçîz:** (< F.) değersiz, hiç hükmünde olan § *âşık*.
1319. **nâgehân:** (< F.) ansızın, birden bire.
1320. **nâ-hem-vâr:** (< F.) uygunsuz; bozuk.
1321. **nakd:** (< Ar.) akçe, para § *can*.
1322. **nâlân:** (< F.) inleyici, inleyen.
1323. **nâle:** (< F.) inleme; acı ile çığlık atma.
1324. **nâliş:** (< F.) inleme; sızlanma; karmaşa.
1325. **nâm:** (< F.) ad, ün, lâkap.
1326. **nâ-peydâ:** (< F.) görünmez; kayıp.
1327. **nâr:** (< Ar.) ateş; cehennem § *ayrılık*; *gönül*.
1328. **nâr-ı âh:** (< F.) ah ateşi.
1329. **nâr-ı gam:** (< F.) gam ateşi.
1330. **nâsıh:** (< Ar.) ögütçü; doğruluğa çağıran.
1331. **nasîb:** (< Ar.) pay, hakkına düşen, kısmet.
1332. **nasîhat:** (< Ar.) öğüt.
1333. **nass:** (< Ar.) açıklık; anlamı açık; *Kur'ân* veya *Hadis*'in anlamı açık hükmü.

1334. **nass-ı kâtı‘:** (< F.) açık delil; kesin kanıt; nasla sabitleşmiş hüküm § *bakış*, *keskin bakış*.

1335. **nâ-tüvân:** (< F.) güçsüz, zayıf; bitkin.

1336. **nây:** (< F.) kamıştan yapılan çalgı aleti, ney.

1337. **nây-ı nâle:** (< F.) inleyiş neyi.

1338. **nâz:** (< F.) istemez görünme.

1339. **nazar:** (< Ar.) bakış, bakma, göz atma; nezd.

1340. **nâzenîn:** (< F.) nazlı; ince, narin § *sevgili*.

1339. **nazîr:** (< Ar.) benzer, eş.

1341. **nazm:** (< Ar.) dizme, düzenleme; vezinli uyaklı söz.

1342. **nece/neçe:** nasıl; çok, birçok; ne kadar.

1343. **nedâmet:** (< Ar.) pişmanlık.

1344. **nefes:** (< Ar.) soluk; an, kısa zaman, soluk alacak kadar kısa zaman § *ah*.

1345. **nerkis:** (< F.) nergis çiçeği.

1346. **nerkis-i şehlâ:** (< F.) baygın bakışlı nergis § *göz*.

1347. **nesh:** (< Ar.) kaldırma, hükmünü kaldırma, bozma, çirkinleştirme; değiştirme; nesih yazı.

1348. **nesîm:** (< Ar.) meltem.

1349. **nesîm-i subh:** (< F.) sabah yeli, sabah meltemi.

1350. **nev:** (< F.) yeni.

1351. **nevâ:** (< F.) ses.

1352. **nev-bahâr:** (< F.) ilkyaz § *güzellik*, *yüz güzelliği*.

1353. **ney:** (< F.) kamıştan yapılma üflemeli çalgı aleti § *gönül*; *insan*.

1354. **nidâ:** (< Ar.) seslenme, ses verme.

1355. **nigâr:** (< F.) put, put gibi güzel, sevgili; tablo gibi güzel, elle çizilmiş gibi güzel.

1356. **nigâr-ı gül-‘izâr:** (< F.) gül yanaklı güzel § *sevgili*.

1357. **nigehbân:** (< F.) bekçi § *ejderha*, *zülf*.

1358. **nihân:** (< F.) gizli, saklı, görünmeyen.

1359. **nihânî:** (< F.) gizlilik.

1360. **nisâr:** (< Ar.) saçma, serpme; saçı.

1361. **nisbet:** (< Ar.) kıyaslama, ölçü; inat; benzemeye çalışma.

1362. **nîş:** (< F.) iğne, arı iğnesi § *dert*.

1363. **nişân:** (< F.) iz, belirti; hedef § *göğüs*.
1364. **nişâne:** (< F.) iz, belirti.
1365. **nîş-i cefâ:** (< F.) zulüm iğnesi.
1366. **nitekim:** gibi, nasıl ki.
1367. **nizâ‘:** (< Ar.) çekişme, kavga; karşı çıkma.
1368. **nizâr:** (< F.) arık, zayıf.
1369. **nokta:** (< Ar.) benek, leke, nokta § *dağ yarası*; *ben*.
1370. **n'ola:** ne olur.
1371. **Nûh:** (< Ar.) Nuh peygamber.
1372. **nuhûset:** (< Ar.) uğursuzluk.
1373. **nûn:** (< Ar.) elifbanın yirmi sekizinci harfi.
1374. **nûr:** (< Ar.) ışık, aydınlık, parıltı.
1375. **nûr-ı cemâl-i bâ-kemâl:** (< F.) kusursuz güzelliğin ışığı, parıltısı.
1376. **nûş (et-):** (< F.) içki içmek; kana kana içmek.
1377. **nûş-ı vasl-ı yâr:** (< F.) sevgilinin vuslatına kanmak.
1378. **nutk:** (< Ar.) söz, söyleyiş; konuşma.
1379. **nücûm:** (< Ar.) yıldızlar § *güzeller*.

o

1380. **ocak:** ocak § *göğüs*.
1381. **ocagına su kuyul-:** ocağı söndürülmek.
1382. **od:** ateş.
1383. **od bırak-:** yakmak; dertlere uğratmak.
1384. **oglan:** oğlan.
1385. **ok:** ok § *yağmur*; *belâ, beddua*.
1386. **okı-:** okumak.
1387. **okıt-:** okutmak.
1388. **ol:** teklik üçüncü kişi zamiri.
1389. **ol-:** olmak.
1390. **orta:** orta.
1391. **otag:** padişah çadırı.
1392. **otur-:** oturmak.
1393. **oynat-:** oynatmak.

ö

1394. **ögün-:** övünmek.
1395. **ögüt-:** öğütmek, ufalamak § *öldürmek*.
1396. **öl-:** ölmek.
1397. **öldür-:** öldürmek.
1398. **‘ömr:** (< Ar.) ömür, hayat; sevgili.
1399. **‘ömr-i güzerân:** (< F.) geçici ömür; geçip giden ömür.

1400. **öñ:** ön; karşı.

1401. **öp-:** öpmek; (el öp-) *yenilgiyi kabullenmek*.

1402. **örti:** yorgan, örtü § *gökyüzü*.

1402. **öte:** öte.

1403. **özge:** başka, farklı.

p

1404. **pâdişâ/pâdişâh/pâdişeh:** (< F.) hakan, başbuğ, sultan, hükümdar § *Allah*; *sevgili*; *âşık*, *Selîkî*.

1405. **pâk:** (< F.) temiz, arı; kinden ve hainlikten temizlenmiş.

1405. **pâk-meşreb:** (< F. A.) yaradılışı temiz.

1406. **pâre:** (< F.) parça.

1407. **pây:** (< F.) ayak; kök, dip.

1408. **pâyân:** (< F.) son, nihayet, uç.

1409. **peder:** (< F.) baba.

1410. **pelâs:** (< F.) paçavra, eski çul § *gam*; *hil'at*.

1411. **pend:** (< F.) öğüt.

1412. **per:** (< F.) kanat.

1413. **perde:** (< F.) bir müzik parçasını oluşturan seslerin bütünü; ayar, akort.

1414. **perî:** (< F.) peri, peri kızı gibi güzel § *sevgili*.

1415. **perî-peyker:** (< F.) peri yüzlü § *güzel*, *sevgili*.

1416. **perîşân:** (< F.) dağınık; dertli; alt üst olmuş § *âşık*.

1417. **pertev:** (< F.) ışık, parlaklık.

1418. **pervâne:** (< F.) ışığın çevresinde dönen küçük kelebek § *âşık*; *gönül*.

1419. **pes:** (< F.) öyle ise, sonuç olarak; ard, arka.

1420. **pest:** (< F.) aşağı, alçak.

1421. **peydâ:** (< F.) meydanda, açıkta, ortada.

1422. **peykân:** (< F.) temren § *kafes demiri*.

1423. **peymâne:** (< F.) büyük kadeh, şarap kabı § *gönül*.

1424. **pinhân:** (< F.) gizli; saklı.

1425. **pîr:** (< F.) yaşlı, ihtiyar.

1426. **pîrehen:** (< F.) gömlek § *kefen*.

1427. **pîre-zen:** (< F.) kocakarı.

1428. **pîr-i muglim:** (< F.) kart zampara; kulampara.

1429. **pōlâd:** (< F.) çelik.

1430. **pû:** (< F.) araştırma, arama, koşma.

1431. **pûte:** (< F.) pota, içinde maden eritilen tava.

1432. **pûte-i mihr ü mahabbet:** (< F.) aşk ve sevda potası.

1433. **pür (et-):** (< F.) dolu; doldurmak.

1434. **pür-hevâ:** (< F. A.) havayla dolu; arzuyla dolu, arzulu; nefsine kapılmış.

1434. **pür-himmet:** (< F. A.) gayreti çok, yardımsever § *sevgili*.

1435. **pür-hûn:** (< F.) kanlı; kanla dolu.

1435. **pür-lutf:** (< F. A.) ihsanı bol § *sevgili*.

1436. **pür-şevk:** (< F. A.) çok istekli, çok heyecanlı, coşmuş; aydınlık.

1435. **pür-vefâ:** (< F. A.) vefalı, çok sözünde duran § *sevgili*.

r

1437. **râ:** (< Ar.) *râ* harfi § *boy*.

1438. **râh:** (< F.) yol.

1439. **râh-ı ‘adem:** (< F.) yokluk yolu, ölüm.

1440. **râh-ı fenâ:** (< F.) yokluk yolu; yokluk, ölüm.

1441. **râh-ı Hak:** (< F.) Allah yolu.

1442. **râh-ı ‘ışk:** (< F.) aşk yolu.

1443. **rahm:** (< Ar.) acıma; koruma.

1444. **rahşân:** (< F.) parlak.

1445. **rakam:** (< Ar.) yazı, yazma; sayı.

1446. **rakîb:** (< Ar.) gözetleyen; birbiriyle yarışan § *şeytan*.

1447. **rakîbân:** (< F.) rakipler.

1448. **rakîb-i bed-likâ:** (< F.) çirkin rakip, çirkin yüzlü rakip § *şeytan*.

1449. **râm:** (< F.) boyun eğme.

1450. **ra‘nâ:** (< Ar.) güzel.

1451. **râst:** (< F.) doğru; uygun.

1452. **râstî:** (< F.) doğruluk, gerçeklik.

1453. **rây:** (< Ar.) düşünce, fikir.

1454. **râyegân:** (< F.) ucuz, beleş, parasız.

1455. **rây-ı kej:** (< F.) eğri *râ* harfi; eğri düşünce, yanlış düşünce.

1456. **râz:** (< F.) sır § *aşk*.

1457. **râz-ı derûn:** (< F.) gönül sırrı § *aşk*.

1458. **reftâr:** (< F.) yürüyüş, salınarak edalı yürüme.

1459. **reg:** (< F.) damar.

1460. **reg-i cism-i nizâr u nâ-tüvân:** (< F.) arık ve kuru bedenin damarı § *ip*.

1461. **reh:** (< F.) yol.

1462. **rehber:** (< F.) kılavuz.

1463. **reh-i ‘ışk:** (< F.) aşk yolu.

1464. **reh-nümûn:** (< F.) kılavuz.

1465. **reng:** (< F.) renk.

1466. **rengîn:** (< F.) renkli, parlak; gösterişli; istiareli.

1467. **reng-i şarâb-ı ergavân:** (< F.) erguvan şarabının rengi.

1468. **resm:** (< Ar.) yazma, çizme; desen; eser, iz; taslak; üslûp; resim; davranış.

1469. **reşk:** (< F.) kıskanma.

1470. **revân (et-):** (< F.) akma; gitme; akıp giden, akıcı; hemen, bir anda; ruh-ı mücerret, nefs-i natıka; akıtmak; vermek, feda etmek.

1471. **re’y:** (< Ar.) görüş, fikir.

1472. **re’y ü ân:** (< Ar. F.) fikir ve anlayış.

1473. **rîk:** (< F.) toz, kum § *sevgilinin mahallesinin tozları*.

1474. **rikâb**: (< Ar.) üzengi.

1475. **rîk-i harem-i ka‘be-i kûy:** (< F.) Kâbe gibi olan sokağındaki hareminin tozları.

1476. **rind:** (< F.) dünyaya aldırmayan, aldırışsız, kalender.

1477. **rîsmân:** (< F.) ip § *damar*.

1478. **rîş:** (< F.) yaralı.

1479. **rişte:** (< F.) ip; fitil.

1480. **rişte-i cân:** (< F.) can bağı, can ipliği; şah damar § *mum fitili*.

1481. **rivâyet:** (< Ar.) söylenti; haber.

1482. **rûh:** (< Ar.) ruh; can, canlılık § *sevgili*.

1483. **ruh:** (< F.) yanak; yüz § *erguvan*.

1484. **rûh-ı revân:** (< F.) akıp giden ruh § *sevgili*.

1485. **ruhsâr:** (< F.) yanak; yüz § *ay*; *ayna*; *sulu*, *parlak*.

1486. **ruhsâr-ı ‘arak-rîz:** (< F.) terli yüz, terli yanak § *gül*, *gül suyu*.

1487. **ruhsâr-ı cânân:** (< F.) sevgilinin yüzü § *sulu, parlak*.
1488. **rumûz:** (< Ar.) anlamı gizli sözler; remizler, sırlar.
1489. **rumûz-ı ‘âlem-i gayb:** (< F.) bilinmeyen âlemin sırları.
1490. **rûşen:** (< F.) aydınlık, parlaklık; açık, meydanda.
1491. **rûy:** (< F.) yüz, çehre.
1492. **rûy-ı cihân:** (< F.) yer yüzü, dünya.
1493. **rûy-ı gülgûn:** (< F.) gül renkli yanak, gül renkli yüz § *gül*.
1494. **rûy-ı melâmet:** (< F.) kınama yüzü.
1495. **rûz:** (< F.) gün.
1496. **rûzgâr:** (< F.) zaman, zamane; kader; rüzgâr, hava § *ah*.
1497. **rûzgâr-ı nâ-hem-vâr:** (< F.) bozuk zaman, bozuk kader, kötü kader.
1498. **rûz-ı mahşer:** (< F.) dirilip toplanma günü.
1499. **rûz-ı vedâ‘:** (< F.) veda günü; ayrılma günü.
1500. **rûz u şeb:** (< F.) gece gündüz.
1501. **rüsvâ:** (< F.) rezil; değersiz; kınanmış, ayıplanmış.
1502. **rüsvâ-yı cihân:** (< F.) dünyaca kınanan, ayıplanan § *âşık*.

S

1503. **sa‘âdet:** (< Ar.) mutluluk.
1504. **sâ‘at:** (< Ar.) saat, vakit, zaman; ölüm § *kum saati*.
1505. **sabâ:** (< Ar.) gün ve gece eşit olduğu zaman gün doğusundan esen hafif meltem.
1505. **sabr:** (< Ar.) dayanma, katlanma.
1506. **saç:** saç § *Leylâ*.
1507. **sadâ:** (< Ar.) ses, yankı § *inleme*.
1507. **sâde-dil:** (< Ar. F.) temiz kalpli § *sevgili*.
1508. **sadef:** (< Ar.) sedef, inci kabuğu.
1509. **sadef-i gûş:** (< F.) kulağın sedefi.
1510. **sâdık:** (< Ar.) doğru; gerçek; bağlı.
1511. **sad-pâre:** (< F.) yüz parça.

1512. **sad-sâle:** (< F.) yüz yıllık.
1513. **sâf:** (< Ar.) katıksız, arı.
1514. **safâ:** (< Ar.) arılık, temizlik, berraklık; neşe, sevinç.
1515. **safha:** (< Ar.) sayfa; yüz, bir şeyin düz yüzü.
1516. **safha-i hâtır:** (< F.) gönül sayfası.
1517. **safha-i ruhsâr:** (< F.) yüz sayfası.
1518. **sâfî:** (< Ar.) duru, temiz; katıksız.
1518. **sâfî-zamîr:** (< Ar.) gönlü temiz, temiz kalpli § *sevgili*.
1519. **sâg:** sağ, diri.
1520. **sâgır:** kadeh § *kafatası*; *göz*.
1521. **sâgır-ı sahbâ:** (< F.) şarap kadehi.
1522. **sahbâ:** (< Ar.) şarap.
1523. **sahrâ:** (< Ar.) ova, kır, bozkır, çöl.
1524. **sahrâ-yı ‘âlem:** (< F.) dünya ovası.
1525. **sahrâ-yı sîne:** (< F.) göğüs bozkırı § *âşığın göğsü*.
1526. **sahrâ-yı vücûd:** (< F.) varlık sahrası, varlık çölü; var olma.
1527. **sâkî:** (< Ar.) su dağıtan güzel; sevgili.
1528. **sâkî-i devrân:** (< F.) devran sakisi; zamanın sakisi; felek; gökyüzü.
1529. **sâkin:** (< Ar.) oturan, ikamet eden; bekleyen.
1530. **sâkin-i kûy-ı harâbât:** (< F.) meyhane sokağının müşterisi; batakhanelere demir atmış § *âşık*, *sâlik*.
1531. **sakla-:** korumak, esirgemek, muhafaza etmek.
1532. **sal-:** göndermek; yaymak, saçmak.
1533. **sâl:** (< F.) yıl.
1534. **sâlik:** (< Ar.) bir yola girmiş, bir tarikata girmiş.
1535. **sâlik-i râh-ı hakîkat:** (< F.) hakikat yolunun yolcusu.
1536. **sâlim:** (< Ar.) güvende, emin.
1537. **san:** sanki.
1538. **san-:** sanmak, zannetmek, farzetmek; düşünmek.
1539. **sanem:** (< Ar.) put, put gibi güzel § *sevgili*.
1540. **sarây:** (< F.) saray § *can ve gönül*; *dünya*.

1541. **sarı:** sarı, sarı renkli.
1542. **savt:** (< Ar.) ses; çalgı sesi; inleme.
1543. **say-:** saymak; önem vermek.
1544. **sa'y:** (< Ar.) çalışma, çabalama.
1545. **sayd:** (< Ar.) av, avlanma.
1546. **sâz:** (< F.) çalgı.
1547. **sebak:** (< Ar.) ders.
1548. **sebak-ı 'ışk:** (< F.) aşk dersi.
1549. **sebû:** (< F.) şarap kadehi; testi, şarap kabı.
1550. **sebz:** (< F.) yeşil, yeşillik § *ayva tüyleri*.
1551. **sebze:** (< F.) yeşillik, çimen.
1552. **sebze-i endûh:** (< F.) dert bitkisi; dert sebzesi.
1553. **sebze-i mihr ü mahabbet:** (< F.) aşk ve sevgi bitkisi.
1554. **secde:** (< Ar.) secde.
1555. **seg:** (< F.) köpek.
1556. **seg-i kûy:** (< F.) sokak köpeği; mahallenin köpeği § *dostlar*.
1557. **seher:** (< Ar.) sabah vakti, tan yeri ağarmadan önceki vakit.
1558. **seher-gâh:** (< Ar. F.) seher vakti.
1559. **sehî-kad:** (< F. A.) uzun boylu; düzgün ve ölçülü boylu § *sevgili*.
1560. **sehm:** (< Ar.) ok; yay; (< F.) korku.
1561. **sehm-i tîr-i hecr:** (< F.) ayrılık okunun korkusu.
1562. **sekâmet:** (< Ar.) bozukluk, sakatlık, hastalık.
1563. **sekâmet-i ten-i bîmâr-ı zâr:** (< F.) arık ve hasta bedenin sakatlığı.
1564. **selâm:** (< Ar.) selâm, selâmlama.
1565. **selâmet:** (< Ar.) kurtuluş; kurtulma.
1566. **Selîkî:** şairin mahlâsı, şairin kendisi § *âşık*; *garip*; *ermiş*; *dalgıç*; *padişah*, *bülbül*.
1567. **semâ:** (< Ar.) gök, gökyüzü § *örtü*.
1567. **semâ':** (< Ar.) dönme, dönüş, Mevlevîlerin kendisinden geçerek dönmesi.
1568. **semen:** (< F.) yasemin.
1569. **semen-çihre:** (< F.) yasemin yüzlü § *sevgili*.
1570. **semend:** (< F.) çevik at.
1571. **semend-i 'akl-ı küll:** (< F.) akl-ı küllün çevik atı.

1572. **semm:** (< Ar.) ağu, zehir § *şarap*.
1573. **sen:** teklik ikinci kişi zamiri.
1574. **senâ:** (< Ar.) övme, övgü.
1575. **seng:** (< F.) taş.
1576. **seng-i cefâ-yı yâr:** (< F.) sevgilinin cefa taşı § *mihenk*, *ölçü*.
1577. **seng-i cevr:** (< F.) zulüm taşı, cefa taşı § *mihenk*, *ölçü*.
1578. **seng-i endûh u belâ:** (< F.) belâ ve dert taşı § *devlet tacı*.
1579. **seng-i hâra:** (< F.) katı taş, mermer.
1580. **ser:** (< F.) kafa, baş; uç; kenar; doruk § *kâse*, *çanak*.
1581. **ser-âmed:** (< F.) başta bulunan, ileri gelen § *sevgili*.
1582. **ser-â-ser:** (< F.) baştan başa, uçtan uca.
1583. **serd:** (< F.) soğuk; nemli; çirkin; can sıkıcı.
1584. **ser-gerdân:** (< F.) başı dönen, şaşkın; sarhoş § *âşık*.
1585. **sergeşte-hâl:** (< F.) şaşkın hâlde, başı dönmüş hâlde olan.
1586. **ser-i mû:** (< F.) kıl ucu; çok az şey § *sevgilinin ağzı*.
1587. **ser-keş:** (< F.) inatçı, dik başlı; umursamaz; büyüklenen § *sevgili*.
1588. **ser-menzil:** (< F.) konak.
1589. **serv:** (< F.) selvi § *sevgili*; *sevgilinin boyu*.
1590. **serv-i hırâmân:** (< F.) salınan selvi.
1591. **serv-i revân:** (< F.) salınan selvi; akar gibi giden selvi § *sevgili*.
1592. **serv-kadd:** (< F. Ar.) selvi boylu § *sevgili*.
1593. **sev-:** sevmek.
1594. **sevdâ':** (< F.) aşk, sevgi, tutku; aşk acısı, aşk hastalığı.
1595. **sevdâ-yı hatt:** (< F.) sevgilinin ayva tüylerinin sevdası.
1596. **sevdâ-yı 'ışk:** (< F.) aşkın sevdası; aşk hastalığı.
1597. **seyl:** (< Ar.) sel.
1598. **seyl-âb:** (< F.) sel suyu § *kanlı gözyaşları*.
1599. **seyl-i gam:** (< F.) gam seli.
1600. **seyr:** (< Ar.) gezinme; izleme, seyretme.
1601. **sı-:** kırmak.

1602. **sıhhat:** (< Ar.) sağlık.
1603. **sız-:** sızmak, akıp gitmek.
1604. **sifâl:** (< F.) çanak, saksı § *Cem'in kadehi*; *âşığın başı*.
1605. **sihr:** (< Ar.) büyü.
1606. **sîm:** (< F.) gümüş; gümüş para.
1607. **sîm-i eşk:** (< F.) gözyaşı gümüşü, gözyaşı akçesi.
1608. **sîmîn-beden:** (< F.) gümüş bedenli § *sevgili*.
1609. **sîm-i sirişk:** (< F.) gözyaşı akçesi.
1610. **sîm-ten:** (< F.) gümüş bedenli § *sevgili*.
1611. **sîn:** (< Ar.) *sîn* harfi.
1612. **siñ-:** yerleşmek, yer edinmek; sinmek, saklanmak.
1613. **sîne:** (< F.) göğüs § *tarla*; *fırın*; *kuş kafesi*; *ok yeri*; *nişan*; *ocak*.
1614. **sîne-i mecrûh:** (< F.) yaralı göğüs § *şafak*.
1615. **sîne-i sûzân:** (< F.) yanan göğüs; ateşli göğüs.
1616. **sipihr:** (< F.) gök, gökyüzü.
1617. **sirişk:** (< F.) gözyaşı § *ırmak*; *şarap*.
1618. **sitâre:** (< F.) yıldız; kader, talih.
1619. **sitem:** (< F.) eziyet.
1620. **siyâh/siyeh:** (< F.) kara.
1621. **siyeh-çerde:** (< F.) kara yağız, esmer § *sevgili*.
1622. **sofî:** (< Ar.) tasavvuf ehli; sofu, dinin kurallarına sıkı sıkıya bağlı.
1623. **soñra:** sonra, gelecekte.
1624. **sor-:** sormak, soru yöneltmek; emmek.
1625. **sovu-:** soğumak, yakın hissetmemek.
1626. **sovukluk:** soğukluk, ayrılık, küslük, güler yüz göstermemek.
1627. **söyin-:** sönmek.
1628. **söyle-:** söylemek; bildirmek; anlatmak.
1629. **söz:** söz, lâkırdı § *şiir*; *ateş*; *su*; *keramet*; *meşale*; *İsa* (*'a. m.*); *can veren*.
1630. **su:** su; çay, dere § *âşık*; *yüz*, *yanak*; *temren*.
1631. **subh:** (< Ar.) sabah vakti, tan zamanı § *âşık*.
1632. **subh-dem:** (< F.) sabahleyin; tan vakti.
1633. **subh-veş:** (< F.) sabah vakti gibi.

1634. **sudâ‘:** (< Ar.) baş ağrısı; rahatsızlık.

1635. **suhan:** (< F.) söz, şiir.

1636. **sula-:** sulamak, su vermek.

1637. **sultân:** (< Ar.) padişah, hükümdar, han § *gönül*; *köle*.

1638. **sultân-ı mülk-i ‘ışk:** (< F.) aşk ülkesinin sultanı § *Ferhad*.

1639. **sun-:** sunmak, arz etmek.

1640. **surâhî:** (< Ar.) şişe; şarap şişesi.

1641. **sûret:** (< Ar.) biçim, kılık; yüz; görünüş, biçim.

1642. **suver:** (< Ar.) suretler, görünüşler, görüntüler.

1643. **sûz:** (< F.) yanma, ateş.

1644. **sûzân:** (< F.) yanan.

1645. **sûzen:** (< F.) iğne § *gamze*; *kirpik*.

1646. **sûzen-i gamze:** (< F.) bakış iğnesi; kıyıcı bakış iğnesi.

1647. **sûzen-i hecr:** (< F.) ayrılık iğnesi.

1648. **sûz-ı derûn:** (< F.) gönül ateşi; iç yangını.

1649. **sûz-ı dil:** (< F.) gönül ateşi.

1650. **sûz-ı Husrev:** (< F.) Hüsrev'in ateşi.

1651. **sûz-ı ‘ışk:** (< F.) aşk ateşi.

1652. **sûz-ı sîne:** (< F.) göğüs ateşi; gönül ateşi.

1653. **sûznâk:** (< F.) yakıcı, ateşli § *söz*, *şiir*; *sevgilinin dudağı*.

1654. **sübha:** (< Ar.) tespih, tespih tanesi.

1655. **sübha-i mercân:** (< F.) mercan tespih, mercandan tespih tanesi § *kanlı gözyaşı*.

1656. **sühan:** (< F.) söz.

1657. **Süleymân:** (< Ar.) Süleyman peygamber § *sevgili*; *sultan*.

1658. **sünbül:** (< F.) sümbül § *saç*.

1659. **sür-:** sürmek; geçirmek, yaşamak, safa sürmek.

1660. **sürûr:** (< Ar.) sevinç.

Ş

1661. **şâd:** (< F.) sevinçli; mutlu.

1661. **şâdî:** (< F.) sevinç, mutluluk, neşe.

1662. **şafak:** (< Ar.) gün doğmadan veya batmadan önce gök yüzünde görülen kızıllık § *kanlı yara*.

1663. **şâh/şeh:** (< F.) hakan, sultan, padişah § *sevgili*; *âşık*.
1664. **şâh:** (< F.) dal § *âşığın bedeni*.
1665. **şâhâne:** (< F.) sultanlara yakışır.
1666. **şâh-ı hayâl:** (< F.) hayalin sultanı.
1667. **şâh-ı ‘ışk:** (< F.) aşk sultanı § *âşık*.
1668. **şâh-ı kâm-rân:** (< F.) kutlu sultan § *sevgili*.
1669. **şâhin:** (< F.) doğan § *göz*.
1670. **şakk:** (< Ar.) yarma, yarılma.
1671. **şâne:** (< F.) tarak.
1672. **şarâb:** (< Ar.) şarap, içki § *gözyaşı*.
1673. **şarâb-ı ergavân:** (< F.) erguvan şarabı § *dudak*.
1674. **şarâb-ı ‘ışk:** (< F.) aşk şarabı.
1675. **şarâb-ı ‘ışk-ı dilber:** (< F.) sevgilinin aşk şarabı.
1676. **şarâb-ı nâb:** (< F.) arı, saf şarap.
1677. **şeb:** (< F.) gece.
1678. **şeb-bû:** (< F.) şebboy § *kâkül*.
1679. **şefkat:** (< Ar.) acıma, acıyarak sevme.
1680. **şehâdet:** (< Ar.) şahitlik, tanıklık; şehitlik; bir şeyin doğruluğuna inanma, inanç; iz, işaret.
1681. **şehbâz:** (< F.) doğan § *âşık*.
1682. **şehbâz-ı zülf:** (< F.) zülf doğanı.
1683. **şeh-i ‘âlî-cenâb:** (< F.) yüce sultan, cömert sultan § *sevgili*.
1684. **şeh-i ‘ışk:** (< F.) aşk hakanı, aşkın sultanı.
1685. **şeh-i Yûsuf-likâ:** (< F.) Yusuf yüzlü sultan § *sevgili*.
1686. **şehîd:** (< Ar.) Allah yolunda öldürülen.
1687. **şehîd-i tîg-ı ‘ışk:** (< F.) aşk kılıcının şehidi § *âşık*.
1688. **şehlâ:** (< Ar.) elâ göz; tatlı şaşı.
1689. **şehr:** (< F.) şehir.
1690. **şehsüvâr:** (< F.) iyi binici; beyatlı.
1691. **şekvâ:** (< Ar.) şikâyet, sızlanma.
1692. **şem‘:** (< Ar.) mum § *âşık*; *yüz*.
1693. **şem‘-veş:** (< F.) mum gibi.
1694. **şerâr:** (< Ar.) kıvılcım § *yıldızlar*.

1695. **şerâr-ı âteş-i âh:** (< F.) ah ateşinin kıvılcımları § *yıldızlar*.

1696. **şerbet:** (< Ar.) şerbet; ilâç § *kavuşma*, *vuslat*.

1697. **şerbet-i vasl:** (< F.) kavuşma şerbeti, kavuşma ilâcı.

1698. **şerh:** (< Ar.) açma; açıklama.

1699. **şeş:** (< F.) altı.

1700. **şevk:** (< Ar.) arzu, tutku, aşk; ışık.

1701. **şevk-ı mihr:** (< F.) aşk arzusu; güneşin ışığı.

1702. **şeydâ:** (< F.) deli divane; âşık, tutkun; şaşkın § *âşık*.

1703. **şeytân:** (< Ar.) şeytan.

1704. **şiddet:** (< Ar.) güç, kuvvet; fazlalık; etki, aşırı etki; acı, sıkıntı.

1705. **şiddet-i hicrân:** (< F.) ayrılık acısı.

1706. **şihâb:** (< Ar.) akan yıldız, yıldız akma § *parmak*.

1707. **şikâr:** (< F.) av, avlama.

1708. **şikâyet:** (< Ar.) yakınma, sızlanma, şikâyet.

1709. **şikâyet-i elem-i rûzgâr:** (< F.) zamanın dertlerinden şikâyet.

1710. **şikest:** (< F.) kırma, kırılma; kırık.

1711. **şimden gerü:** bundan sonra.

1712. **şîrîn:** (< F.) tatlı; Ferhad ile Şirin hikâyesinin kadın kahramanı § *dudak*.

1713. **şîrîn-dehen:** (< F.) şirin ağızlı; tatlı ağızlı § *sevgili*.

1714. **şîşe:** (< F.) şişe, cam § *göz*.

1715. **şîve:** (< F.) eda.

1716. **şol:** şu.

1717. **şöhret:** (< Ar.) ün, ad.

1718. **şöyle:** şu kadar; öylesine.

1719. **şu‘le:** (< Ar.) alev.

1720. **şu‘le-i âh-ı dil:** (< F.) gönül ahının alevi § *açık delil*.

1721. **şübhe:** (< Ar.) kuşku.

1722. **şühûd:** (< Ar.) görme, izleme; anlama.

1723. **şümâr:** (< F.) hesap, sayı.

1724. **şümâra gel-:** hesaba katılmak.

t

1725. **tâ:** +a kadar.

1726. **tâb:** (< F.) hararet, sıcaklık.

1727. **tâbân:** (< F.) ışıklı, parlak.

1728. **tâb-dâr:** (< F.) ışıklı, parlak; dertli, sıkıntılı, üzüntülü.

1729. **tâb-ı ‘ışk:** (< F.) aşkın harareti.

1730. **tabîb:** (< Ar.) hekim, tabip § *sevgili*.

1731. **tabîb-i cân u dil:** (< F.) gönül ve can doktoru § *sevgili*.

1732. **tâc:** (< Ar.) hükümdar başlığı.

1733. **tâc-ı devlet:** (< F.) devlet tacı § *belâ ve dert taşı*.

1734. **tag:** dağ.

1735. **tag üstü bâg ol-:** keyfi yerinde olmak, mutlu olmak.

1736. **tahayyür:** (< Ar.) şaşkınlık, hayranlık.

1737. **taht:** (< F.) hükümdar koltuğu.

1738. **tâk:** (< Ar.) bina kemeri § *boy*.

1739. **tâkat:** (< Ar.) güç; dayanma gücü, sabır.

1740. **tal‘at:** (< Ar.) yüz, aydınlık yüz; güzellik § *güneş*.

1741. **tal‘at-ı hüsn:** (< F.) güzel yüz § *güneş*.

1742. **tâli‘:** (< Ar.) doğan; doğma.

1743. **ta‘lîk:** (< Ar.) bağlama, bir şeye bağlı gösterme; belli bir zamana bırakma; ta’lik (askıda) yazı.

1744. **ta‘lîm:** (< Ar.) okutma, öğretme, ders verme.

1745. **ta‘mîr:** (< Ar.) onarma, onarım.

1746. **ta‘mîr-i sarây-ı cân u dil:** (< F.) can ve gönül sarayının onarımı.

1747. **tañ:** şaşma; hayret.

1748. **ta‘n:** (< Ar.) ayıplama, yerme, kınama.

1749. **ta‘n-ı rakîbân:** (< F.) rakiplerin kınaması.

1750. **tap-:** bağlanmak.

1751. **târ:** (< F.) tel, saç teli; saz teli.

1752. **taraf:** (< Ar.) yan, yön.

1753. **ta‘rîf:** (< Ar.) ayrıntılarıyla anlatma.

1754. **tarîk:** (< Ar.) yol; meslek; fırsat.

1755. **tarîk-ı ‘ışk:** (< F.) aşk yolu; âşıklık; tasavvuf.

1756. **târmâr:** (< F.) perişan, dağınık; alt üst; paramparça; dağıtma, savurma.

1757. **taş:** taş § *nişan*.

1758. **tavâf:** (< Ar.) çevresini dolaşma; hacı olmak için Kâbe'nin çevresini belli kurallara bağlı kalarak dolaşma.

1760. **tâze:** (< F.) yeni, körpe; yaş.

1761. **teb:** (< F.) hararet, sıtma.

1762. **tecerrüd:** (< Ar.) her şeyden uzaklaşma; Allah'a yönelme.

1762. **tecrîd:** (< Ar.) her şeyden uzaklaşma; Allah'a yönelme.

1763. **tefsîr:** (< Ar.) yorum, Kur'ân'ı anlam bakımından açıklama.

1764. **tek:** yalnızca, sadece.

1765. **tekâzâ:** (< Ar.) sıkıştırma, zorlama.

1766. **tek ü pû:** (< F.) koşuşturma.

1767. **temâşâ:** (< F.) seyretme, izleme.

1768. **ten:** (< F.) gövde; beden § *yılan ve karıncaların besini*; *kuru dal*; *hayal*; *iskelet*.

1769. **tenezzül:** (< Ar.) düşme, inme; alçalma.

1770. **ten-i zâr:** (< F.) arık beden, zayıf, kuru vücut.

1771. **ten-i zerd-i dü-tâ:** (< F.) sarı ve iki büklüm beden § *sarı ibrişim*.

1772. **tennûr:** (< Ar.) fırın, tandır § *göğüs*.

1773. **terâzû:** (< F.) terazi, mizan, tartı.

1774. **terâzûla-:** tartmak, karşılaştırmak.

1775. **terk:** (< Ar.) bırakma, salıverme.

1776. **terk-i ser:** (< F.) baş verme; başını feda etme.

1777. **te'sîr:** (< Ar.) etkileme, dokunma, içe işleme.

1778. **tevhîd:** (< Ar.) birleme; birlik.

1779. **tınâb:** (< Ar.) çadır ipi.

1780. **tıynet:** (< Ar.) balçık parçası, yaratılış, huy; maya, hamur.

1781. **tîg:** (< F.) kılıç § *gamze*, *kıyıcı bakış*; *su*.

1782. **tîg-ı âbdâr:** (< F.) parlak kılıç; su verilmiş kılıç; menevişli kılıç § *su*.

1783. **tîg-ı cefâ:** (< F.) eziyet kılıcı.

1784. **tîg-ı cevr:** (< F.) zulüm kılıcı.

1785. **tîg içür-:** kılıç çalmak, kılıçla öldürmek.

1786. **tîn:** (< Ar.) çamur, balçık.

1787. **tîr:** (< F.) ok § *ayrılık*; *belâ*; *ah*.
1788. **tîr-i âh:** (< F.) ah oku.
1789. **tîr-i belâ:** (< F.) belâ oku.
1790. **tîr-i derd-i hecr-i nigâr:** (< F.) sevgilinin ayrılık derdinin oku.
1791. **tîr-i fürkat:** (< F.) ayrılık oku.
1792. **tîr-i gamze:** (< F.) keskin kıyıcı bakış oku.
1793. **tîr-i hicrân:** (< F.) ayrılık oku.
1794. **tîr-i müjgân:** (< F.) kirpik okları.
1795. **tiyz:** (< F.) çabuk.
1796. **tiyzrek:** çabucak.
1799. **tog-:** doğmak, belirmek.
1799. **togrul-:** dosdoğru olmak, düz bir biçimde üstüne gelmek.
1799. **togur-:** doğurmak.
1800. **tohm:** (< F.) tohum, çekirdek § *umut*; *aşk*.
1801. **tohm-ı ümîd:** (< F.) umut tohumu.
1802. **tohm-ı ümîd-i visâl:** (< F.) kavuşma umudunun tohumu.
1803. **tokın-:** değmek, dokunmak.
1804. **tokuz:** dokuz.
1805. **tol-:** dolmak.
1806. **tolaş-:** dolaşmak, dolanmak; tutulmak; ilişmek, sataşmak.
1807. **toldur-:** doldurmak.
1808. **tolu:** şarap kadehi § *yağmur*.
1797. **top:** top; yuvarlak şey; savaş aleti; gülle; topuz; birlik, topluluk, yığın; ordunun savaş düzeni almış merkezi § *bağlanmış saç*.
1798. **top-ı havâdis:** (< F.) felâketlerin topu.
1809. **toz:** toz, zerre.
1810. **toz kondur-:** zarar getirmek.
1811. **toz kopar-:** alt üst etmek; toz kaldırmak.
1812. **tudak:** dudak.
1813. **tûfân:** (< Ar.) Nuh (*'a. m.*) peygamberliğinde bütün dünyanın gökten yağıp yerden kaynayan suyla kaplanması; fırtına, sel, tusunami.
1814. **tûl:** (< Ar.) uzunluk; boylam; uç.
1815. **tur-:** ayağa kalkmak, doğrulmak.
1815. **turak:** durak, konak.
1816. **turra:** (< Ar.) alın saçı; kıvrımlı saç § *akrep*, *akrep burcu*.

1817. **tut-:** tutmak; ele geçirmek; bırakmamak; saklamak, muhafaza etmek; matem tutmak; saymak, farz etmek, +dan saymak.

1818. **tuy-:** duymak.

u

1819. **uç:** uç, kenar.

1820. **uç-:** uçmak, uçup gitmek.

1821. **uçmak:** (< Soğd.) cennet.

1822. **ugra-:** uğramak, maruz kalmak, başına gelmek.

1823. **‘ukde:** (< Ar.) düğüm.

1824. **um-:** ummak, umut etmek, beklemek.

1825. **‘ummân:** (< Ar.) engin deniz.

1826. **‘unnâb:** (< Ar.) hünnap, kırmızı renkli bir yemiş § *gözyaşı*; *dudak*.

1827. **‘unnâbî:** (< Ar.) hünnap renkli, kırmızı renkli.

1828. **unut-:** unutmak, hatırlamamak.

1829. **ur-:** vurmak; damgalamak; atmak; koymak; sürmek.

1830. **usûl:** (< Ar.) yol, yöntem.

1831. **‘uşşâk:** (< Ar.) âşıklar.

1832. **uy-:** uymak; uygun olmak; yakışmak.

1833. **uyar-:** ışığı yakmak.

1834. **uydur-:** sürüklemek; yanında götürmek.

1835. **uyhu:** uyku, uyuma.

1836. **uyu-:** uyumak.

ü

1837. **üç:** üç, üç sayısı.

1838. **üftâde:** (< F.) düşkün; âşık.

1839. **ümîd:** (< F.) umut.

1840. **ür-:** üfürmek, üflemek.

1841. **ürk-:** ürkmek.

1842. **üst:** üst, yukarı.

1843. **üstâd:** (< F.) sanatkâr, usta; muallim; bir meslek veya sanat dalında en üst seviyede bulunan, ordinaryus § *âşık*.

1844. **üstâd-ı bî-bedel:** (< F.) eşsiz üstat; büyük şair.

1845. **üstüh^{v}ân:** (< F.) kemik.

1846. **üstüh^{v}ân-ı kelle:** (< F.) kafatası § *karınca yuvası*.

1847. **üstüh^{v}ân-ı ser:** (< F.) kafatası.

1848. **üş-:** toplanmak, topluca gelmek, üşüşmek.

1849. **üzre:** üzerinde.

v

1850. **vâ:** (< Ar.) yazık, ah.

1851. **vahdet:** (< Ar.) birlik.

1851. **vahşet:** (< Ar.) korku, ürküntü.

1852. **vâkıf:** (< Ar.) bilen, bilgisi olan; elde eden.

1853. **vakt:** (< Ar.) zaman.

1854. **vakt-i irtihâl:** (< F.) ölüm zamanı.

1855. **var:** var, mevcut, bulunma; varlık, zenginlik § *aşk*.

1856. **var-:** gitmek; varmak.

1857. **var-ısa:** olsa olsa, galiba.

1858. **varta:** (< Ar.) kuyu; içinden çıkılmayacak iş; girdap, burgaç; fırtına.

1859. **vasf:** (< Ar.) övme; tarif.

1860. **vasf-ı zât:** (< F.) saygıdeğer vasıflar; bir kimsenin özüne dair özellikler.

1861. **vasl:** (< Ar.) kavuşma, ulaşma, birleşme § *şerbet*, *ilâç*.

1862. **vatan:** (< Ar.) vatan, yer, yurt § *cennet*; *sevgilinin mahallesi*.

1863. **vedâ‘:** (< Ar.) ayrılma, ayrılış.

1864. **vefâ:** (< Ar.) sözünde durma.

1865. **veh:** vah, eyvah.

1866. **velî:** (< F.) ancak, gelgelelim.

1867. **ver-:** vermek; göndermek; bağışlamak, bahş etmek, kazandırmak.

1868. **verd:** (< Ar.) gül.

1869. **verd-i handân:** (< F.) gülen gül; açılmış gül § *sevgilinin yüzü*.

1870. **vîrân:** (< F.) yıkık, yıkılmış.

1871. **virâne:** (< F.) yıkık, yıkılmış bina.

1872. **visâl:** (< Ar.) kavuşma, sevdiğine kavuşma.

1873. **vuslat:** (< Ar.) kavuşma § *cennet*, *gül bahçesi*.

1874. **vücûd:** (< Ar.) gövde, beden; varlık.

y

1875. **ya:** yay § *kaş*; *âşığın boyu*.

1876. **yâ:** seslenme; yahut, veya.

1877. **yaban:** (< F.) ıssız, kır.

1878. **yad:** yabancı.

1879. **yâd:** (< F.) anma, hatırlama.

1880. **yag-:** yağmak.

1881. **yagdur-:** yağdırmak; göndermek.

1882. **yagmur:** yağmur § *kadeh*, *şarap*; *ok*.

1883. **yak-:** yakmak, tutuşturmak.

1884. **yaka:** yaka.

1885. **yakın:** yakın.

1886. **yakîn:** (< Ar.) kesin bilgi.

1887. **yâkût:** (< Ar.) yakut, değerli bir taş; eskiden kölelere verilen adlardan; hattat Yâkût-ı Musta'sımî § *dudak*.

1888. **yalıñ:** yalın, sıyrılmış; kapsız, örtüsüz.

1889. **yalıñ kılıç:** kınından sıyrılmış kılıç § *âşığın ateşli ahı*.

1890. **yalıñuz:** yalnız, bir başına.

1891. **yan:** yan, nezd, yakın.

1892. **yan-:** yanmak, tutuşmak; acı çekmek; şikâyet etmek.

1893. **yaña:** tarafa, taraftan, yan; yandan.

1894. **yañak:** yanak.

1895. **yana yana:** yanarak, yana yakıla.

1896. **yandur-:** yandırmak, acı çektirmek.

1897. **ya'nî:** (< Ar.) sözün kısası; doğrusu.

1898. **yap-:** yapmak; inşa etmek; onarmak.

1899. **yâr:** (< F.) sevgili; dost; yoldaş § *gül*, *umursamaz*; *mihnet*; *güneş*.

1900. **yara:** yara.

1901. **yarak:** (< F.) hazırlık.

1902. **yarak gör-:** hazırlık yapmak.

1903. **yârân:** (< F.) dostlar; arkadaşlar; dert ortakları § *sevgilinin mahallesindeki köpekler*.

1904. **yâr-ı bî-hemtâ:** (< F.) eşsiz sevgili.

1905. **yâr-ı dil-ârâ:** (< F.) kendisine âşık eden sevgili.

1906. **yarıl-:** yarılmak, yarık yarık olmak.

1907. **yaş:** gözyaşı § *lâl*; *mercan*; *ırmak*; *gül suyu*; *tespih tanesi*; *deniz*, *okyanus*.

1908. **yaşıl:** yeşil.

1909. **yat-:** yatmak.

1910. **yay:** yay, kavis.

1911. **yaz-:** yazmak.

1912. **yazıl-:** yazılmak.

1913. **ye-:** yemek, bitirmek, tüketmek.

1914. **yek-dil:** (< F.) gönlü bir; içten, samimî, katıksız seven.

1915. **yel:** rüzgâr.

1916. **yele ver-:** savurmak; mahv etmek.

1917. **yelten-:** yönelmek; özenmek.

1918. **yer:** yer, yer yüzü.

1919. **yerden götür-:** yükseltmek; perişanlıktan kurtarmak.

1920. **yeri od ol-:** utançtan sıkılmak; ateş basmak; sıkıntıya düşmek.

1921. **yerinden su çık-:** evini su basmak; bir yerde kalamamak.

1922. **yer yer:** her taraf, taraf taraf; ara sıra, ara ara; ardı ardına.

1923. **yet-:** yetmek, yeterli olmak.

1924. **yetiş-:** ulaşmak; yeterli olmak.

1925. **yık-:** yıkmak, harap etmek.

1926. **yıkıl-:** yıkılmak; harap olmak.

1927. **yıl:** yıl, bir yıl.

1928. **yıldız:** yıldız § *ateş koru*.

1929. **yıldızı düşkün ol-:** talihsiz olmak.

1930. **yırt-:** yırtmak, parçalamak.

1931. **yine:** yine, tekrar, bir daha.

1932. **yitür-:** yitirmek, kaybetmek, elinden çıkmak.

1933. **yohsa:** yoksa.

1934. **yok:** yok, var olmayan.

1935. **yol:** yol, tutulan yol; üslûp, tarz.

1936. **yu-:** yıkamak.

1937. **yum-:** yummak, kapamak; örtmek.

1938. **Yûsuf:** (< Ar.) Yusuf (*'a. m.*) § *sevgili*.

1939. **Yûsuf-likâ:** Yusuf yüzlü § *sevgili*.

1940. **yük:** yük, ağırlık; fazlalık § *baş*.

1941. **yüz:** yüz; yön; yan § *güneş*; *ay*; *altın*; *ayna*; *gül*; *toprak*.

1942. **yüz çevür-:** yüz çevirmek, vaz geçmek, dönmek.

1943. **yüzi ak ol-:** talihli, kutlu olmak.

1944. **yüzi suyı yere dökil-:** utanmak, utanacak hâle düşmek.

1945. **yüzi yerde:** alçak gönüllü, mütevazi.

z

1946. **zâd:** (< Ar.) azık § *gam*.

1947. **za'f:** (< Ar.) tutku, arzu; zayıflık; istek.

1948. **za'f-ı 'ışk-ı yâr:** (< F.) sevgilinin aşkına olan bağlılık.

1949. **zâhir:** (< Ar.) görünen; ortaya çıkmış; dış; görünen âlem.

1950. **zâhiren:** (< Ar.) görünüşte.

1951. **zâhirî:** (< Ar.) görünen, görünürdeki.

1952. **zahm:** (< F.) yara § *taze gül*; *yara*.

1953. **zahm-ı hadeng-i yâr:** (< F.) sevgilinin ok yarası.

1954. **zahm-ı hâr:** (< F.) diken yarası § *düşmanların kınaması*.

1955. **zahm-ı pür-hûn:** (< F.) kanlı yara § *şafak*.

1956. **za'îf:** (< Ar.) güçsüz, zayıf, arık, bir deri bir kemik kalmış § *âşık*.

1957. **zamân:** (< Ar.) zaman, devir, zamane.

1958. **zamâne:** (< Ar.) devir, zaman; felek.

1959. **zâr:** (< F.) inleyen, ağlayan; inleme, ağlama; zayıf, arık.

1960. **zât:** (< Ar.) kendi, öz.

1961. **zât-ı bî-çûn:** (< F.) eşsiz, benzersiz, Allah.

1962. **zebûn:** (< F.) zayıf, güçsüz.

1963. **zenahdân:** (< F.) çene.

1964. **zenbûr:** (< Ar.) arı, eşek arısı § *derd ve belâ*.

1965. **zenbûr-ı endûh u belâ:** (< F.) dert ve belâ arıları.

1966. **zer:** (< F.) altın § *yüz*.

1967. **zerd:** (< F.) sarı, solgun, sararmış § *altın rengi*; *âşığın yüz rengi*; *âşığın beden rengi*.

1968. **zer-i hâlis:** (< F.) saf, katıksız altın.

1969. **zerrât:** (< Ar.) zerreler, küçük parçacıklar.

1970. **zerrât-ı cihân:** (< F.) kâinattaki her zerre.

1971. **zerre:** (< Ar.) küçük parça § *güneş*; *ağız* (sevgili); *âşık*; *toz*.
1972. **zerre-veş:** (< F.) zerre gibi, toz gibi.
1973. **zerrîn:** (< F.) altın, altından yapılmış; altın gibi sarı.
1974. **zerrîn-rikâb:** (< F.) altın üzengi § *âşık*; *âşığın boyu*.
1975. **zevrak:** (< Ar.) kayık § *gönül*.
1976. **zevrak-ı dil:** (< F.) gönül kayığı.
1977. **zikr:** (< Ar.) anma.
1978. **zindân:** (< F.) karanlık yer altı hapishanesi § *dünya*.
1979. **zindegâne:** (< F.) yaşayış, geçim; hayat, dirilik.
1980. **zîrâ:** (< F.) çünkü.
1981. **ziyân:** (< F.) zarar; dokunma, bir yiyeceğin dokunması.
1982. **zû-fünûn:** (< Ar.) bilgili.
1983. **zulm:** (< Ar.) eziyet, zulüm, haksızlık.
1984. **zülâl:** (< Ar.) soğuk, güzel, tatlı su.
1985. **Zü 'l-celâl:** (< Ar.) yücelik sahibi; Allah.
1986. **Züleyhâ:** (< Ar.) Züleyha, Yusuf (*'a. m.*)'un eşi.
1987. **zülf:** (< F.) yanaklara sarkan saçlar, yanak saçı § *ejderha*; *bekçi*; *yılan*; *kara top*; *doğan*; *dâl harfi*; *lâm harfi*.
1988. **zülf-i yâr:** (< F.) sevgilinin yanaklarına sarkan saçı.

B
METİN VE ÇEVİRİ

[KASİDE]

[**TEVHÎD**]

1.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

01. ey kemâl-i kudretüñ vasfında 'âlem güng ü lâl
v'ey fezâ-yı midhatüñde murg-ı dil bî-perr ü bâl

'izzetüñ sahrâsına ermez semend-i 'akl-ı küll
ger tek ü pû eylese anda hezârân mâh ü sâl

03. sâlimem deryâ-yı medhüñ içre göñlüm zevrakı
kaldı girdâb-ı tahayyürde velî sergeşte-hâl

zâtuña lâyık senâ emr-i muhâl olmış-iken
gece gündüz [etmede] cân u göñül fikr-i muhâl

05. midhatüñ ser-menziline nece ere 'aklumuz
var-iken yâ bende bu deñlü 'alâyıkdan 'ıkâl

---

1. S_{10}: 118^{b}.

01 Ey gücünün büyüklüğünü övmede bütün yaratılmışların dilsiz olduğu ve ey övgü göğünde gönül kuşunun kolsuz kanatsız düştüğü (Allah).

02 Akl-ı küllün çevik atı binlerce ay, binlerce yıl koşuştursa da senin yüceliğinin ovasına ulaşamaz.

03 Ben seni övme denizinde güvendeyim, gelgelelim gönül kayığı şaşkınlık ve hayranlık burgacında başı dönmüş ve perişan bir hâlde kaldı.

04 Seni sana yakışır biçimde övmek imkânsız bir iş olmuşken can ve gönül gece gündüz imkânsızı düşünmektedir.
4^{b} etmede: eder S_{10}.

05 Dünya tutkuları bana bu kadar ayak bağı olmuşken seni övme konağına aklım nasıl ersin.

pür olan dürr-i ma‘ârifle derûnı çün sadef
midhatüñ deryâsı içre yumdı agzın pür-le’âl

07. zât-ı bî-çûnuñda kesret oldı aslı vahdetüñ
kesret-i ‘âlem olupdur vahdetüñe yine dâl

mazhar-ı mihr-i cemâlüñdür bu zerrât-ı cihân
görinür her zerrede nûr-ı cemâl-i bâ-kemâl

09. pâdişehler pâdişâhısın ki yok mislüñ senüñ
milket ü ‘izzüñ olupdur bî-zevâl ü lâ-yezâl

dest-i şevkuñla yakasın çâk eder mânend-i subh
mihr yüzinden kime kim eyleseñ ‘arz-ı cemâl

11. zerre gibi kimi kim yerden götürseñ mihr-ile
âsmân-ı mecde olur âftâb-ı lem-yezâl

h^{v}âb-ı gafletden anı kim eyledüñ bîdâr ol
gözini açar [u] görür kim bu h^{v}âb u bu hayâl

13. rûz-ı mahşer nâlişinde olmaya dil-teşne hîç
feyz-i ihsânuñdan ol [kim] nûş ede âb-ı zülâl

---

06 Gönlü sedef gibi marifet incisiyle dolu olan, seni övme denizi içerisinde ağzını inci dolu olduğu hâlde yumdu.

07 Eşsiz ve akıl sır ermez varlığında, kesret vahdet kaynağı oldu. Kâinattaki çokluk da yine birliğinden izler taşır.

08 Cihandaki her zerre güzellik güneşinin aynasıdır/göründüğü yerdir. Her zerrede mükemmel güzelliğinin ışığı görünür.

09 Sen padişahlar padişahısın benzerin yok. Gücün sonsuz ve ülken uçsuz bucaksızdır.

10 Güneş/sevgi yüzünden kime güzelliğini göstersen o, aşk pençesiyle sabah vakti gibi yakasını yırtar.

11 Kimi sevginle/güneşinle zerre gibi yerden kaldırırsan, (o kişi) yücelik göğünde batmayan bir güneş olur.

12 Gaflet uykusundan uyandırdığın kişi gözünü açar hayal neymiş, düş neymiş görür.

13 Senin lütuf pınarının tatlı suyundan kana kana içenin, mahşer gününün karmaşasında susuzluktan içi yanmaz.

kalmışam ʻisyân beyâbânında gümrâham meded
hızr-ı lutfuñ baña erişmezse müşkil oldı hâl

15. benden artuk müstahak olmaz hudâyâ ʻafvuña
bâʻisi anuñ günâhıysa eger yâ zü ʼl-celâl

bâr-ı derd-i ʻışkuñ altında kadüm dâl eyleyüp
yâ ilâhî eyle dîn ü devletüm[e] anı dâl

17. rehber et lutfuñ hidâyet kıl **selîkî** bendeñe
kalmaya tâ kim beyâbân-ı ēalâlet içre ēâl

gıll u gışdan pâk olam tâ kim zer-i hâlis gibi
pûte-i mihr ü mahabbetde beni sen eyle kâl

19. ol habîbüñ hurmeti-y'çün k'oldı hatm-i enbiyâ
gönder îmân-ıla şol dem k'ola vakt-i irtihâl

kalbümi sâf eyleyüp zikrüñle pür eyle anı
şol zamân kim güft ü gûya kalmaya bende mecâl

---

14 İsyan çölünde kalmışım, yolumu kaybetmişim yardım et; lütfunun Hızır'ı bana ulaşmazsa işim zor.

15 Ey yücelik sahibi Allah'ım, bir kişinin günahlarının çokluğu bağışlanma sebebiyse bağışlamana benden daha muhtaç yoktur.

16 Ey Allah'ım, aşk derdinin yükü altında belimi *dâl* (harfi) gibi büküp onu dinime devletime *dâl* (kanıt) yap.

17 (Ey Allah'ım) Azgınlık çölünde yolunu yitirmiş bir hâlde kalmasın diye, Selîkî kuluna yardımını rehber edip doğru yolu göster.

18 (Ey Allah'ım) Halis altın gibi kötülüklerden temizleninceye kadar, sen beni aşk ve tutku potasında erit.

19 Ölüm zamanı geldiği o anda, peygamberlerin sonuncusu olan sevgilin Muhammed (*s. m.*)'in hürmetine beni iman ile gönder.

20 Bende konuşacak güç kalmadığı o anda, kalbimi arıtıp onu zikrinle doldur.

[MUSAMMATLAR]

1.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün
Muzâri' – – + / – + – + / + – – + / – + –

I

1. tâ gördi gözüm ey şeh-i yûsuf-likâ seni
etdüm bu mısr-ı cân u dile pâdişâ seni
3. dünyâ ile terâzûladum dilberâ seni
indüñ terâzûdan dilese dil n'ola seni
5. dünyâyı bir yaña kosalar bir yaña seni
baña seni gerek seni ey bî-vefâ seni

II

1. dünyâ gibi ne deñlü olursañ da bî-vefâ
dünyâ deger senüñ baña her etdügüñ cefâ
3. olmaya hâk-i pâyuña dünyâ senüñ bahâ
dünyâ nedür ki sen var-iken meyl edem aña
5. dünyâyı bir yaña kosalar bir yaña seni
baña seni gerek seni ey bî-vefâ seni

---

1. S.$_2$: 9^a, S.$_{12}$: 278^b.
terci'-bend-i Selîkî

I

1 A Yusuf yüzlü sultan, gözüm seni gördü göreli
2 Bu can ve gönül ülkesine sultan bildim seni.
3 Dünya ile kıyasladım seni a sevgili.
4 İndin teraziden; şaşırma gönül istiyorsa seni,
5 Dünyayı bir yana koysalar bir yana seni,
6 A vefasız, bana seni gerek seni.

II

1 Dünya gibi ne denli vefasız olsan da
2 Senin bana her ettiğin eziyet değer dünyalara.
cefâ: vefâ S.$_{12}$.
3 Bu dünya senin ayağının tozuna bile değmez.
dünyâ senüñ: iki cihân S.$_{12}$.
4 Dünya nedir ki sen varken bağlanayım ona.
5 Dünyayı bir yana koysalar bir yana seni,

III

1. dünyâ katumda olmaz-ısa n'ola mu'teber
bakmaz bu dehr-i pîre-zene her kim ola er
3. sen var iken efendi bu dünyâyı kim n'eder
bahş eyleyüp cihân-ıla cânâ seni eger
5. dünyâyı bir yaña kosalar bir yaña seni
baña seni gerek seni ey bî-vefâ seni

IV

1. sensüz efendi gözüme zindân olur cihân
sensüz cihânda bir nefes ârâm eder mi cân
3. iki cihân visâlüñe olur çü râyegân
dünyâ nedür ki tapam eyâ şâh-ı kâm-rân
5. dünyâyı bir yaña kosalar bir yaña seni
baña seni gerek seni ey bî-vefâ seni

---

6 A vefasız, bana seni gerek seni.

III

1 Benim katımda dünyanın değeri olmazsa ne var?

2 Er olan kişi bu dünya denilen kocakarıya bakmaz.
ola: olsa S.$_{2}$.

3 Efendim, sen varken bu dünyayı kim ne yapsın?
dünyâyı kim n'eder: dünyâya kim bakar S.$_{9}$.

4 Dünya ile seni bir anda bağışlasalar,

5 Dünyayı bir yana koysalar bir yana seni,

6 A vefasız, bana seni gerek seni.

IV

1 Efendim, sensiz dünya gözüme zindan görünür.

2 Bu can sensiz cihanda bir soluk olsun rahat eder mi?
2: 1 S.$_{12}$.

3 Sana kavuşmak iki cihana ağır basar.

4 A sultanım, dünya nedir ki ona bağlanayım.
dünyâ nedür ki ben deyem ey şâh-ı nev-cüvân S.$_{2}$: 14^{b}, S.$_{3}$: 59^{a}, S.$_{4}$: 74^{a}, S.$_{6}$: 52^{b}, Ü.$_{3}$: 22^{b}, Ü.$_{5}$: 29^{b}.

5 Dünyayı bir yana koysalar bir yana seni,

6 A vefasız, bana seni gerek seni.

V

1. hüsnüñi seyr eden gül-i ra'nâyı n'eylesün
la'lüñ katında gonca-i hamrâyı n'eylesün
3. gören yüzüñi nerkis-i şehlâyı n'eylesün
sensüz **selîkî** gülşen-i dünyâyı n'eylesün
5. dünyâyı bir yaña kosalar bir yaña seni
baña seni gerek seni ey bî-vefâ seni

2.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

I

1. za'f-ı 'ışk-ı yâr-ıla kalmadı tende kuvvetüm
bâr-ı mihnet çekmeden iki büküldi kâmetüm
3. yâr bî-pervâ-durur bilmez dirîgâ hâletüm
gerçi yokdur bir nefes nutka mecâl ü tâkatüm
5. söylemek kasd etdügümce yâra derd ü hasretüm
aglamak tutar beni güftâra kalmaz kudretüm

V

1 Güzel yüzünü seyreden iki renkli gülü ne yapsın;
2 Kırmızı dudağının yanında kızıl goncayı ne yapsın.
3 Yüzünü gören baygın bakışlı nergisi ne yapsın.
4 Selîkî sensiz dünyanın gül bahçelerini ne yapsın.
5 Dünyayı bir yana koysalar bir yana seni,
6 A vefasız, bana seni gerek seni.

2. S.$_2$: 14^b, S.$_3$: 59^a, S.$_4$: 74^a, S.$_6$: 52^b, S.$_{12}$: 216^b, Ü.$_3$: 22^b, Ü.$_5$: 29^b, MK$_3$: 99^b.

I

1 Sevgilinin aşk derdiyle bedenimde güç kalmadı.
za'f-ı: derd-i // kuvvetüm: kudretüm S.$_3$, S.$_6$.
2 Dertlerin yükünü çekmekten boyum iki kat oldu.
3 Sevgili umursamadığından hâlimi bilmiyor.
bî-pervâ: bî-vefâ S.$_2$ // yâr bî-pervâ-durur derdâ ki bilmez hâletüm S.$_2$: 14^b, S.$_3$: 59^a, S.$_4$: 74^a, S.$_{12}$: 216^b, Ü.$_3$: 22^b, Ü.$_5$: 29^b.
4 Gerçi (hâlimi) anlatacak bir soluk bile gücüm kuvvetim de kalmadı.
5 Sevgiliye hasretimi, dertlerimi söylemeğe kalkışsam,
6 Ağlamaklı olurum konuşmağa gücüm kalmaz.

II

1. her gece fikr eylerem ki subha erersem eger
subh-dem ‘âlemlere saldukda ol hûrşiyd fer
3. hâlümi ‘arz edem aña kûyına edüp güzer
lîk varup ‘arz-ı hâl içün edüp aña nazar
5. söylemek kasd etdügümce yâra derd ü hasretüm
aglamak tutar beni güftâra kalmaz kudretüm

III

1. bir tabîbe hâlümi ‘arz eyledüm ben mübtelâ
nabzuma el urdı bakdı yüzüme dedi baña
3. derd-i ‘ışk ancak buña dildârdan olur devâ
ben dedüm dermân yog-imiş kim kaçan varup aña
5. söylemek kasd etdügümce yâra derd ü hasretüm
aglamak tutar beni güftâra kalmaz kudretüm

IV

1. ol perî-peyker kaçan kim karşudan olur ‘ayân
tagılur ‘aklum benüm bî-hûş oluram bir zamân

II

1 Her gece düşünürüm: Sabaha çıkarsam,
erersem: erişem S.12.

2 O güneş gibi güzel dünyayı sabahleyin aydınlatınca,

3 Mahallesine gidip ona hâlimi anlatayım.

4 Ancak içimi dökmek için gidip ona bakınca,

5 Sevgiliye hasretimi, dertlerimi söylemeğe kalkışsam,

6 Ağlamaklı olurum konuşmağa gücüm kalmaz.

III

1 Ben hasta, derdimi bir tabibe açtım.

2 Nabzımı tuttu, yüzüme baktı bana şöyle dedi:

3 “Aşk derdi. Buna ancak sevgili çare olur”.
buña: saña S.2, S.3.

4 O zaman ben de ona: “Bu derde derman yokmuş” dedim.
kim: ki S.12.

5 Sevgiliye hasretimi, dertlerimi söylemeğe kalkışsam,

6 Ağlamaklı olurum konuşmağa gücüm kalmaz.

IV

1 O peri yüzlü ne zaman karşıdan görünse
her kaçan kim ol perî-rû karşudan olsa ‘ayân S.12.

3. ‘aklumı cem‘ eylerem kim söyleyem hâlüm revân
lîk kaldum şöyle hayrân kim nece edem beyân
5. söylemek kasd etdügümce yâra derd ü hasretüm
aglamak tutar beni güftâra kalmaz kudretüm

V

1. hâlümi bilmez benüm pes n’eylesün baña habîb
bilmeyince hastenüñ derdin ‘ilâc etmez tabîb
3. yog-imiş dermân ezelden derd-imiş baña nasîb
nece ‘arz edem aña hâlüm **selîkî** ben garîb
5. söylemek kasd etdügümce yâra derd ü hasretüm
aglamak tutar beni güftâra kalmaz kudretüm

3.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

I

1. gâhi fürkat bir yañadan göñlüme verür elem
gâhi hasret bir yañadan cânuma eyler sitem

---

2 Aklım gider, bir müddet kendimden geçerim.

3 Hâlimi açıkça anlatmak için aklımı toplarım.
eylerem kim: edemem kim S.$_{2}$, S.$_{4}$, S.$_{6}$, Ü.$_{3}$, Ü.$_{5}$ // eyledüm kim S.$_{12}$.

4 Ancak öyle hayran kaldım ki nasıl açılayım.
beyân: ‘ayân S.$_{12}$.

5 Sevgiliye hasretimi, dertlerimi söylemeğe kalkışsam,

6 Ağlamaklı olurum konuşmağa gücüm kalmaz.

V

1 Sevgili hâlimi bilmez, öyleyse bana ne yapsın.

2 Hastanın derdini bilmeden tabip ilâç edemez.

3 Dert bana ezelden nasipmiş, bu derde derman yokmuş.

4 Bu ben garip Selîkî ona derdimi nasıl anlatayım.
edem: etdüm S.$_{12}$.

5 Sevgiliye hasretimi, dertlerimi söylemeğe kalkışsam,

6 Ağlamaklı olurum konuşmağa gücüm kalmaz.

3. S.$_{1}$: 34^{b}, S.$_{7}$: 136^{b}, T.$_{4}$: 83^{b}, Ü.$_{2}$: 66^{a}.

I

1 Bazan ayrılık bir yandan içimi sıkar.

3. gâhi mihnet bir yañadan gösterür râh-ı ‘adem
gâhi gam bir yaña cânum almak ister dem be-dem
5. dört yañadan baña olurlar havâle n’eyleyem
gâhi fürkat gâhi hasret gâhi mihnet gâhi gam

II

1. tîr-i fürkat geh delüp bagrum derûna kâr eder
hancer-i hasret geh olur sînemi efgâr eder
3. derd ü mihnet gâh beni künc-i belâda zâr eder
gâh gam göñlüme geldükçe beni bîmâr eder
5. her biri bir yaña ‘âlemden beni bîzâr eder
gâhi fürkat gâhi hasret gâhi mihnet gâhi gam

III

1. dil belâ bezminde her dem ney gibi nâlân olur
gözlerüm yaşı şarâb olup ciger biryân olur
3. şem‘ olup ol bezme cânum riştesi sûzân olur
zerd olup beñzüm dem-â-dem gözlerüm giryân olur

---

2 Bazan özlem bir yandan canımı yakar.
3 Bazan dert bir yandan yokluk yoluna koşar.
4 Bazan gam bir yandan canımı almağa kalkar.
dem be-dem: n’eyleyem S.7.
5 Dört bir yandan saldırırlar ne gelir elden,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

II

1 Ayrılık oku bağrımı delip gönlüme işler.
2 Özlem hançeri gün gelir göğsümü deler.
3 Bazan dertler, sıkıntılar beni belâ köşesine iter.
4 Bazan gam gönlüme geldikçe beni hasta eder.
5 Her biri bir yandan beni hayatımdan bezdirir,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

III

1 Gönül belâ meclisinde her an ney gibi ağlamaklı olur.
olur: olup S.7.
2 Gözlerimin yaşı şarap ciğerim de kebap olur.
3 Canım o meclise mum olup fitili de tutuşur.
4 Benzim sararıp durmaksızın gözlerim yaşarır.
göñlüm aña açuben gözlerüm pür kan olur T.4.

5. ‘îş içün ben bî-kes ile hem-dem ü yârân olur
gâhi fürkat gâhi hasret gâhi mihnet gâhi gam

IV

1. olmış-iken ol perî ‘ışkuñda şeydâ bir yaña
kâkülüñden var-iken başumda sevdâ bir yaña
3. cevr ederken câna ol yâr-ı dil-ârâ bir yaña
dil çekerken cevr-i agyâr-ıla gavgâ bir yaña
5. cânumı almak içün eyler tekâzâ bir yaña
gâhi fürkat gâhi hasret gâhi mihnet gâhi gam

V

1. ey **selîkî** gâhi fürkatden n’ola kılsañ figân
gâhi hasretden yeridür yaşuñ olursa revân
3. gâhi mihnetden n’ola olsañ za‘îf ü nâ-tüvân
gâhi gamdan tañ mı olursa vücûduñ bî-nişân
5. râh-ı ‘ışka girenüñ olur yolunda her zamân
gâhi fürkat gâhi hasret gâhi mihnet gâhi gam

---

5 Eğlenmek için bu ben kimsesize yoldaş olur,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

IV

1 Bir yandan o peri gibi güzelin aşkıyla delirmişken.
2 Bir yandan kâkülünün sevdası başımdayken.
3 Bir yandan o gönül alan sevgili canıma eziyet ederken.
4 Bir yandan gönül engellerin zulmünü çekerken.
5 Bir yandan canımı almak için sıkıştırır,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

V

1 Ey Selîkî, artık ayrılıktan ağlarsan şaşılır mı?
2 Ara sıra özlemle yaş akıtırsan yeridir.
3 Dertlerden bitkin düşüp bir deri bir kemik kalsan şaşılır mı?
4 Gam vücudundan iz bırakmasa şaşılır mı?
5 Aşk yoluna girenin yolunda her zaman olur,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

4.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

I

1. gâh fürkat bir yañadan göñlüme verür elem
gâh hasret bir yañadan cânuma eyler sitem
3. gâh mihnet bir yañadan gösterür râh-ı 'adem
gâh gam bir yaña cânum almak ister dem be-dem
5. dört yañadan baña olurlar havâle n'eyleyem
gâh fürkat gâh hasret gâh mihnet gâh gam

II

1. gark olup bahr-i belâya zevrak-ı dil bir yaña
sînem olur âteş-i 'ışk-ıla sûzân bir yaña
3. yaş dökerken ey sehî-kad çeşm-i giryân bir yaña
âh ederken ey kamer-ruh kalb-i nâlân bir yaña
5. göñlümi etmek diler her biri vîrân bir yaña
gâh fürkat gâh hasret gâh mihnet gâh gam

III

1. gördi sünbül kim perîşânam perîşândur baña
bagrına dâg-ı gam urdı lâle sûzândur baña
3. jâle sanmañ görinen nerkis de giryândur baña

---

3 Bazan dert bir yandan yokluk yoluna koşar.
4 Bazan gam bir yandan canımı almağa kalkar.
5 Dört bir yandan saldırırlar ne gelir elden,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

II

1 Bir yandan belâ denizinde gönül gemisi batar.
2 Bir yandan göğsüm aşk ateşiyle yanar.
3 A selvi boylu, yaşlı gözlerim bir yandan yaş saçar.
4 A ay yüzlü, inleyen kalbim bir yandan ah çeker.
5 Her biri bir yandan gönlümü yıkmak ister,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

III

1 Sümbül perişanlığımı görüp perişan olur bana.
2 Lâle bağrını gamla dağlar yanar bana.
3 Çiy sanmayın görüneni, nergis de ağlar bana.

agladıgum gördi bülbül zâr u giryândur baña
5. ‘ışk gülzârını seyr etdükçe yârândur baña
gâh fürkat gâh hasret gâh mihnet gâh gam

IV

1. başuma üşdi benüm zenbûr-ı endûh u belâ
n’eyleyem kim cânuma kâr eyledi nîş-i cefâ
3. nûş-ı vasl-ı yâr olmadı müyesser hîç baña
derdümüñ kangı birisin deyeyin ben mübtelâ
5. eksük olmaz dâyimâ ben bî-nevâya bir belâ
gâh fürkat gâh hasret gâh mihnet gâh gam

V

1. ‘îş-i dildârumsuz olmışdur elem ‘âlem baña
leblerüñsüz içdügüm bâde olupdur semm baña
3. hecr-ile öldüm tutar ‘ışk ehli hem mâtem baña
olmadı ol mûnis-i cân u dilüm mahrem baña
5. ey **selîkî** yalıñuz komaz olur hem-dem baña
gâh fürkat gâh hasret gâh mihnet gâh gam

---

4 Ağladığımı gördü, bülbül sızlar bana.
5 Aşk bahçesini dolaştıkça bana yoldaştır,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

IV

1 Kaygı ve belâ arısı başıma üştü.
2 Ne yapayım cefa iğnesi canıma geçti.
3 Sevgiliye kavuşup kanmak bana hiç nasip olmadı.
4 Bu ben hasta derdimin hangi birisini söyleyeyim.
5 Bu ben gıkı çıkmayana bir belâ eksik olmaz,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

V

1 Sevgilim olmayınca âlem bana elem olur.
2 Dudakları değmeden içtiğim şarap zehir olur.
3 Ayrılık derdiyle öldüm âşıklar yasımı tutar.
4 Can ve gönül dostum benimle içli dışlı olmadı.
5 Ey Selîkî, beni yalnız bırakmaz, dert ortağı olur,
6 Bir ayrılık, bir özlem, bir dert, bir gam.

5.

Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

Müctes + – + – / + + – – / + – + – / + + –

I

1. melâlet-i gam-ı zülf-i nigâr mı deyeyin
cerâhat-ı dil-i zâr u figâr mı deyeyin
3. sekâmet-i ten-i bîmâr-ı zâr mı deyeyin
harâret-i ciger-i tâb-dâr mı deyeyin
5. hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr mı deyeyin
şikâyet-i elem-i rûzgâr mı deyeyin

II

1. medâr olup baña girdâb-ı hecr-i yâr dirîg
döne döne göñül eylerken âh ü zâr dirîg
3. bu vartadan dahı dil bulmadın kenâr dirîg
düşürdi bir dahıya anı rûzgâr dirîg
5. hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr mı deyeyin
şikâyet-i elem-i rûzgâr mı deyeyin

---

5. N.$_1$: 355^b, S.$_8$: 76^a.
nazîre-i selîkî-i merhûm rahmetu 'llâhi 'aleyh

I

1 Put gibi güzelin zülfünün açtığı derdin acısı mı diyeyim?
2 Parçalanmış gönlün yaraları mı diyeyim?
3 İnleyen ve hastalıklı vücudun illetleri mi diyeyim?
zâr: yâr S.$_8$.
4 Yanan ciğerin ateşi mi diyeyim?
5 Sevgiliden ayrı düşmenin hikâyesi mi diyeyim?
6 Zamanın dertlerinden çektiklerim mi diyeyim?

II

1 Sevgilinin ayrılık burgacına kapılmışım eyvah.
2 Gönül döne döne inleyip dövünüyor ki eyvah.
3 Bu tehlikeden gönül daha kurtulmadan ah.
bulmadın: bulmadı S.$_8$.
4 Zamane onu bir kez daha düşürdü eyvah.
5 Sevgiliden ayrı düşmenin hikâyesi mi diyeyim?
6 Zamanın dertlerinden çektiklerim mi diyeyim?

III

1. belâ-yı hecr-ile olmış-iken göñül mu'tâd
bu yolda hûn-ı gam-ı hecr-i yâr-iken baña zâd
3. bu rûzgâruñ elinden kime edem feryâd
ki etdi hırmen-i sabr u karârumı berbâd
5. hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr mı deyeyin
şikâyet-i elem-i rûzgâr mı deyeyin

IV

1. derûna geçmiş-iken tîr-i derd-i hecr-i nigâr
anuñla olmış-iken sîne rîş ü dil efgâr
3. ne toz kopardı görüñ rûzgâr-ı nâ-hem-vâr
ki âb-ı 'ârız-ı yâra getürdi hatt-ı gubâr
5. hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr mı deyeyin
şikâyet-i elem-i rûzgâr mı deyeyin

V

1. belâ-yı hecr-i nigâr etdi hâk-sâr beni
ayaklara düşürüp eyledi gubâr beni

III

1 Gönül ayrılık derdine alışmıştı.
hecr: 'ışk S.8.
2 Sevgiliden ayrılmanın acısını tatmıştı.
3 Bu zamandan kime şikâyet edeyim?
4 Sabır ve sebat harmanımı yele verdi.
5 Sevgiliden ayrı düşmenin hikâyesi mi diyeyim?
6 Zamanın dertlerinden çektiklerim mi diyeyim?

IV

1 Sevgilinin ayrılık derdinin oku içime geçti.
2 Onunla göğsüm yaralı ve gönlüm dilim dilim dilindi.
3 Bu bozuk zaman ne tozlar kopardı görün.
görüñ: göre S.8.
4 Tuttu sevgilinin yanağına gubârî hat getirdi.
5 Sevgiliden ayrı düşmenin hikâyesi mi diyeyim?
6 Zamanın dertlerinden çektiklerim mi diyeyim?

V

1 Sevgiliden ayrı kalmanın belâsı beni yerle bir etti.
2 Ayaklara düşürüp beni toz etti.

3. hevâya uyduruben etdi bî-karâr beni
selîkî n'eyledi gör kim bu rûzgâr beni
5. hikâyet-i gam-ı hicrân-ı yâr mı deyeyin
şikâyet-i elem-i rûzgâr mı deyeyin

6.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

Muzâri' – – + / – + – + / + – – + / – + –

I

1. âhir bu ten ki hâk ola bunca hevâ neye
bir katre mâsın âteş-i hışm u cefâ neye
3. dâyim murâduñ okı erişmez nişâneye
kaddüñ hamîde oldugı gussayla yâ neye
5. gördüñ zamâne uymadı uy sen zamâneye

II

1. etme cidâl saña cefâ eylese felek
bâr-ı belâ vü câm-ı sitem her ne gelse çek
3. harf-i ümîdi safha-i hâtırdan eyle hakk
el vermedi zamâne saña n'eyleseñ gerek

---

3 Arzularıma uydurup kararsız etti.
S_{8}: 4.

4 Selîkî, gör bu zaman beni ne hâle getirdi.
S_{8}: 3.

5 Sevgiliden ayrı düşmenin hikâyesi mi diyeyim?

6 Zamanın dertlerinden çektiklerim mi diyeyim?

6. S_{10}: 114^{b}.

I

1 Sonunda bu beden toprak olacak, bunca tutku neden?

2 Bir damla su iken, zulüm ve hırs ateşiyle yanmak neden?

3 Arzularının oku hiçbir zaman hedefe ulaşmıyor.

4 Öyleyse belinin dertlerle bükülmesi neden?

5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

II

1 Felek sana zulmetse de sen ona karşı koyma.

2 Belâ yükü de dert kadehi de her ne gelirse çek.

3 Umut harfini (kelimesini) gönül sayfandan kazı.

5. gördüñ zamâne uymadı uy sen zamâneye

III

1. ger kavlüñ-ile eylemese kimsene ‘amel
küsmedügüñ elin öpegör kim budur mesel
3. burhân-ı kâtı‘ olsa sözüñ eyleme cedel
ra‘nâ demiş bu mısra‘ı üstâd-ı bî-bedel
5. gördüñ zamâne uymadı uy sen zamâneye

IV

1. bagruñ delik delik ede ger devr-i bî-amân
devrân elinden eyleme gel ney gibi figân
3. uymadı nây-ı nâleñe çünkim senüñ zamân
sakla usûli bozmayıgör perdeyi hemân
5. gördüñ zamâne uymadı uy sen zamâneye

V

1. bir gece k’olmış-ıdı yerüm gûşe-i belâ
olmışdı dil zamâne belâsıyla mübtelâ
3. hâtifden erdi gûş-ı dil ü câna bu nidâ
derdi bu mısra‘-ı meseli kim **selîki**yâ

---

4 Zamane seninle dost olmadı (talihin yaver gitmedi) ne yaparsın.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

III

1 Kimse senin sözüne kulak asmıyorsa
2 Bükemediğin bileği öp; atasözü böyledir.
3 Sözün kesin bir kanıt olsa da çekişme.
4 Eşsiz üstat bu mısraı çok güzel söylemiş:
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

IV

1 Bu acımasız zaman bağrını delik deşik ederse.
2 Zamanın elinden ney gibi inleme, gel.
3 Çünkü zaman çığlıklarının neyine uymadı.
4 Usulü koru perdeyi asla bozma.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

V

1 Bir gece belâ köşesine çekilmiştim.
2 Gönül zamane belâsına tutulmuştu.
3 Gizli bir yerden can ve gönül kulağına bu ses ulaştı.

5. gördüñ zamâne uymadı uy sen zamâneye

7.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

Muzâri' – – + / – + – + / + – – + / – + –

I

1. âdem gibi dilâ çün edüp meyl dâneye
geldüñ tenezzül-ile çü bu kâr-hâneye
3. var-ısa meylüñ âh-ıla ger zindegâneye
devr ü zamân ne eylese yer yok bahâneye
5. gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye

II

1. incinme saña cevr ü cefâ eylese felek
bâr-ı belâ vü câm-ı sitem her ne gelse çek
3. harf-i ümîdi safha-i hâtırdan eyle hakk
el vermedi zamâne saña n'eyleseñ gerek
5. gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye

III

1. her dem habâb gibi igen olma pür-hevâ

---

4 Bu atasözü gibi mısraı dedi: Ey Selîkî,
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.
7. N.$_{1}$: 155^{a}, S.$_{10}$: 115^{a}.

I

1 A gönül, Âdem gibi daneye meylettiğin için,
2 Bu dünya denilen ticarethaneye düşüp geldin.
3 Ah ile yaşamağa meylin varsa,
4 Zaman ne yaparsa yapsın bahaneye yer yoktur.
cevri zamâne eylese yer yok bahâneye N.$_{1}$.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

II

S.$_{10}$: -.
1 Felek sana zulmederse incinme, gücenme.
2 Belâ yükü de dert kadehi de her ne gelirse çek.
3 Umut harfini (kelimesini) gönül sayfandan kazı.
4 Zamane seninle dost olmadı (talihin yaver gitmedi) ne yaparsın.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

III

âb üzredür binâ-yı vücûduñ bulur fenâ
sanma bu rûzgârı ki bâkî kalur saña
devrân murâduñ üzre olur sanma dâyimâ
gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye

IV

bârân-ı pende tut sadef-i gûşuñı müdâm
tâ dürr-i ma'rifet ola gûş etdügüñ kelâm
dâyim murâduñ üzre müyesser degül merâm
ta'n eyleme zamâneye olmasa saña râm
gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye

V

âhir gelür vücûda mukadder olan ezel
devr ü zamânenüñ mi sanursın olan 'amel
âdâbı gözle bahsi ko var eyleme cedel
bu dürr-i pendi gûşuña tak kim budur mesel
gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye

---

1 Her zaman köpük gibi çok havalı olma.
2 Vücudunun yapısı su üstündedir, yok olur gider.
binâ-yı: fenâ-yı // fenâ: bekâ $N._1$.
3 Bu zaman (gençlik) kalıcıdır sanma.
4 Zaman hep senin istediğin gibi olur sanma.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

IV

$S._{10}$: -.

1 Öğüt yağmuruna kulak sedefini her zaman aç.
2 Öyle ki bilgi incisi olsun işittiğin her söz.
3 İstediğin şey hep düşündüğün gibi olmaz.
4 Zaman sana boyun eğmezse kızma.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

V

$S._{10}$: II.

1 Ezelden yazılmış olan sonunda gerçekleşir.
2 Olanları zamane mi yaptı sanırsın?
3 Edep yolunu tut, inadı bırak, karşı gelme.
4 Bu öğüt incisini kulağına tak, atasözü şöyledir:
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

VI

1. bagruñ delik delik ede ger devr-i bî-amân
devrân elinden eyleme gel ney gibi figân
3. uymadı nây-ı nâleñe çünkim senüñ zamân
sakla usûli bozmayıgör perdeyi hemân
5. gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye

VII

1. kimse **selîkî** başa çıkamaz zamân-ile
etdüm şühûd anı hele ‘ayn-ı ‘iyân-ile
3. ceng ü cidâl eyleme gel re’y ü ân-ile
diñle benüm nasîhatümi gûş-ı cân-ile
5. gördüñ zamâne uymadı uy sen zamâneye

VI

$S._{10}$: -.

1 Bu acımasız zaman bağrını delik deşik ederse.
2 Zamanın elinden ney gibi inleme, gel.
3 Çünkü zaman çığlıklarının neyine uymadı.
4 Usulü koru, perdeyi asla bozma.
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

VII

bir gece k’olmış-ıdı yerüm gûşe-i belâ
olmışdı dil zamâne belâsıyla mübtelâ
hâtifden erdi gûş-ı dil ü câna bu nidâ
derdi bu mısra‘-ı meseli kim **selîki**yâ
gördüñ zamâne uymadı sen uy zamâneye $N._{1}$.

1 Ey Selîkî, kimse zamanla başa çıkamaz.
2 Bunu bütün çıplaklığıyla gördüm.
3 Fikir yürütüp düşünerek (onunla) savaşıp çekişme.
4 Benim bu öğüdümü can kulağıyla dinle,
5 Gördün zamane uymadı, sen uy zamaneye.

[GAZELİYYÂT]

[**Elif**]

1.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. cemâlüñde dehânuñ olmadı ey meh-likâ peydâ
güneş yüzinde olmazdı egerçi zerre nâ-peydâ

görelden tal'at-ı hüsnüñ görinmez gözüme hûbân
ki tâli' olsa mihr olur nücûm ey mâh nâ-peydâ

3. tabîbüm şerbet-i vasluñ yetişür aña dermân et
ki fikr-i zülf ü kaddüñle olupdur dilde vâ peydâ

işidüp nâlemi beñzer añup ferhâdı iñlerler
ben âh etdükçe taglardan k'olur yer yer sadâ peydâ

5. hemân bir adı kalmışdur cihân içinde ferhâduñ
selîkî olalı kûh-ı belâda husrevâ peydâ

---

1. T.$_{1}$: 34^{a}.

1 A ay yüzlü, güneşin önünde zerre görünmemezlik etmezdi; ama nedense yüzünde ağzın görünmedi.

2 Güzel yüzünün aydınlığını göreli güzeller gözüme görünmez; çünkü a ay gibi güzel, güneş doğunca yıldızlar görünmez olur.

3 A tabibim, boyunu ve zülfünü düşünmekten gönlümde vâ çıkmıştır. Sana kavuşmanın şerbeti ona yeter, bir derman ol.

4 Ben ah ettikçe dağlardan ardı ardına sesler geliyor, öyle anlaşılıyor ki dağlar çığlıklarımı işitince Ferhad'ı hatırlayıp inliyorlar.

5 A sultanım, Selîkî belâ dağında göründüğünden beri Ferhad'ın dünyada yalnız adı kalmıştır.

2.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. çıka şevk-ıla cânum olsañ ey cân nâgehân peydâ
velî havf-ı visâlüñden olur bir tâze cân peydâ

miyânuñla dehânuñ arayu cân u göñül gitdi
ne cânumdan eser kaldı ne göñlümden nişân peydâ

3. çıkup kâfir hatı dil kişverin basdı müselmânlar
hemân-dem oldı aña fitne-i âhir-zamân peydâ

gözümde zâhir olursa 'aceb mi leblerüñ 'aksi
ki olur şîşede reng-i şarâb-ı ergavân peydâ

5. **selîkî** yâr eşigine yüzin sürmek diler dâyim
gözi yaşından olmaz lîk bir dem âstân peydâ

3.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. ederken şevk-ı mihrüñle göñül âh-ı seher peydâ
nesîm-i subhdan hîç olmamışdı bir eser peydâ

---

2. T.$_1$: 35^b.

1 A can, ansızın görünsen sevinçten ölür giderim; ancak kavuşma arzusuyla yeni bir canım daha ortaya çıkar.

2 Belinle ağzını ararken can ve gönül gitti. Ne canımdan bir eser, ne gönlümden bir iz kaldı.

3 Ey müslümanlar, kâfir ayva tüyleri çıkıp gönül ülkesini bastı. Ahir zaman fitnesi ansızın ortaya çıktı.

4 Dudaklarının yansıması gözümde görülse şaşılır mı? Çünkü erguvan şarabının rengi şişeye yansır.

5 Selîkî sevgilinin eşiğine hep yüzünü sürmek ister; ancak gözyaşlarından o eşik bir türlü görünmez ki.

3. S.$_{14}$: 80^b, T.$_1$: 35^a.

1 Gönül aşkının arzusuyla seherde ah ederken sabah melteminden daha hiçbir iz yoktu.

göñül göz berr ü bahr-i ‘âlem ‘âşık oldugı demde
ne ‘âlem zâhir olmışdı ne anda bahr ü ber peydâ

3. göñül göginde mihr ü mâh-iken alnuñla ruhsâruñ
ne mihr olmışdı zâhir âsmânda ne kamer peydâ

rumûz-ı ‘âlem-i gayba dil ü cân vâkıf olurdı
eger sordukca agzuñdan olaydı bir haber peydâ

5. felek gûyâ ki fânûs-ı hayâl oldı ki döndükçe
olur her lahzada biñ dürlü eşkâl ü suver peydâ

gam-ı la‘liyle ben agladıgum görüp güler dilber
eder bu girye ol hande neçe la‘l ü dürer peydâ

7. **selîkî** cevr-i devr-i çarh-ı kej-revden ciger hûndur
dem-â-dem olsa çeşmümden n’ola hûn-ı ciger peydâ

4.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. la‘l-i dilber kim müsellemdür bu mülk-i cân aña
hıdmetinde bendedür yâkût-ıla mercân aña

---

2 Gönül, göz, âlemdeki karalar ve denizler âşık olduğu zamanlarda ne âlem vardı, ne de karalar ve denizler.

3 Yüzün ve alnın gönül göğünde ay ve güneş iken, gökyüzünde ne güneş, ne de ay vardı.

4 Sordukça ağzından bir haber alabilselerdi, gönül ve can bilinmezlik âleminin sırlarına vakıf olurlardı.

5 Gökler sanki bir hayal fanusu oldu. Döndükçe, her an orada bin türlü biçim ve görüntü ortaya çıkmaktadır.

6 Sevgili, onun kırmızı dudağının hasretiyle ağladığımı görüp gülüyor. Bu ağlayış ve o gülüş, ortaya birçok lâl ve inci çıkarıyor.

7 Ey Selîkî, eğri gidişli feleğin dönekliğinin cefalarından ciğer kanlıdır. Durmaksızın gözümden ciğer kanı şaşılır mı?

4. S.$_2$: 108^b, T.$_1$: 4^b.

1 Bu can mülkü sevgilinin dudağının buyruğu altındadır. Yakut ve mercan onun emrinde köledir.

tîr-i gamzeñ cânuma şol deñlü işler geçdi kim
agzın açup kaldı cânâ yaralar hayrân aña

3. derd-i ‘ışkuñ geldügince haste dil sıhhat bulur
ey tabîb-i cân u dil derdüñ-durur dermân aña

genc-i hüsnüñ kim nigehbân oldı zülfüñ ejderi
dilde sâkindür ki meskendür dil-i vîrân aña

5. ey **selîkî** hâsıl olsun der-iseñ tohm-ı ümîd
ebr-i âhuñla gözüñ yaşını kıl bârân aña

5.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. her kaçan olsa cemâlüñ görmege fursat baña
hayret alur ‘aklumı mâni‘ olur dehşet baña

kim bilürdi ben za‘îfi zerre-veş nâçîz-idüm
vermeseydi mihrüñ ey meh-rû eger şöhret baña

---

2 A can, kıyıcı bakışının oku canıma o kadar işledi ki yaralar ağzını açıp ona hayran kaldılar.

3 Aşkının derdi geldikçe hasta gönül iyileşir. A can ve gönül tabibi, senin derdin ona dermandır.
3[a] geldügince: gitdügince S.$_2$.

4 Zülf ejderinin bekçi olduğu güzellik hazinen gönülde durur; çünkü ona mesken ancak yıkık gönüldür.

5 Ey Selîkî, ümit tohumu yeşersin istersen ona ahını bulut, gözyaşını yağmur yap.
5[b] âhuñla: çeşmüñden S.$_2$.

5. NM: II, 385, 132, S.$_2$: 111[b], S.$_{15}$: 57[a], T.$_1$: 25[b].

1 Yüzünü görmek fırsatı ne zaman elime geçse şaşkınlık aklımı alır, korku bana mâni olur.

2 A ay yüzlü, aşk/güneşin tanıtmasaydı/ortaya çıkarmasaydı zerre gibi önemsiz olan ben zayıfı kim bilirdi.
2[a] zerre-veş: zerre-i S.$_2$, S.$_{15}$.

3. dehr-i dûnuñ gussasın tañ mı ferâmûş eylesem
cür'a-i câm-ı mahabbet verdi bir hâlet baña

tek nazardan dûr edüp gözden bırakmasun beni
bir göz ucıyla bakarsa yeter ol âfet baña

5. 'îd-i vuslatda elin öpdüm **selîkî** dilberüñ
şâd u handânam ki el verdi yine devlet baña

6.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ayrılup ben bir yaña gitsem o cânân bir yaña
gider ol demde hemân ten bir yaña cân bir yaña

yerde gökde bulmaga ol serv-kadd ü meh-veşi
gözyaşı bir yaña gitdi âh u efgân bir yaña

3. vasf eder hadd ü cebînüñde sa'âdet ahterân
mâh-ı tâbân bir yaña hurşiyd-i rahşân bir yaña

acır aglar fürkatüñde gözlerüm yaşın görüp
bir yaña ebr-i bahâr ey dōst 'ummân bir yaña

---

3 Alçak dünyanın tasalarını unutsam şaşılır mı? Aşk kadehinin şarabı beni sarhoş etti.

4 Yeter ki bana bakmaktan cayıp beni gözden çıkarmasın. O afet bir göz ucuyla bile baksa bana yeter.

5 Ey Selîkî, kavuşma bayramında sevgilinin elini öptüm. Sevinçli ve mutluyum devlet bana el verdi.

5^{b} k'erdi andan zâyil olmaz özge keyfiyyet baña NM.

6. S.8: 67^{b}.

1 Ayrılıp ben bir yana gitsem o sevgili bir yana, o anda hemen beden bir yana gider, can bir yana.

2 O selvi boyluyu, o ay parçasını, yerde gökte bulmak için gözyaşı bir yana gitti, çığlıklarım bir yana.

3 Yıldızlar, yanağında ve alnında kutluluğa işaret eder; parlak ay bir yandan güneş bir yandan.

4 A dost, ayrılığında gözlerimin yaşını görünce nisan bulutu bir yandan, engin deniz bir yandan acıyıp ağlar.

5. ey **selîkî** ‘âkıbet bir yaña eylerler beni
cevr-i cânân bir yaña ta‘n-ı rakîbân bir yaña

[**Bâ’**]

7.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. n’ola saymazsa hisâba bizi ol ‘âlî-cenâb
‘âşık-ı bî-dilleri olmışdur anuñ bî-hisâb

n’ola agarsa duhân-ı âh-ı sînem göklere
âteş-i gamdan ciger döne döne oldı kebâb

3. gördi ruhsâr-ı ‘arak-rîzüñ senüñ ey gonca-leb
yeri od olup hayâsından hemân oldı gül âb

‘ârızuñ ‘aksiyle yerinden su çıkdı var-ısa
anuñ içün gelmez oldı çeşmüme bir lahza h^{v}âb

5. reşkden zerd oldı cismüm halka oldı kâmetüm
şehsüvârum gördüm ayaguñ öper zerrîn rikâb

seyr edüñ yer yüzinüñ hurşiyd-i rahşânuñ deyü
barmag-ıla gösterür gökden seni ey meh şihâb

---

5 Ey Selîkî, sonunda sevgilinin zulmü bir yandan, rakiplerin kınaması bir yandan beni bir yana atar/öldürür.

7. T.$_1$: 56^b.

1 O yüce sevgili bizi hesaba katmazsa şaşılmaz; çünkü kara sevdalı âşıklarının haddi hesabı yoktur.

2 Göğsümün ah dumanı göklere çıkarsa ne var; dert ateşiyle ciğerim döne döne kebap oldu.

3 A gonca dudaklı, senin terli yanağını görünce gül, kıskançlık ateşiyle yanıp/kaynayıp gül suyuna dönüştü.

4 Galiba yanağının yansımasıyla rahatsız oldu; onun için uyku, bir an olsun gözlerime uğramaz oldu.

5 A beyatlım, altın üzenginin ayağını öptüğünü gördüğümde, bedenim kıskançlıktan sarardı, boyum bükülüp halka oldu.

6 A ay, “Yeryüzünün parlak güneşini izleyin” diyerek akan yıldız seni gökten parmakla gösterir.

7. ey **selîkî** hayretümden bakamazken yüzine
görmege yârüñ cemâlin cânum eyler ıztırâb

[**Tâ'**]

8.

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün
Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. öldürmege 'âşıklaruñı tîg ne hâcet
kim gamze-i hûn-rîzüñ eder aña kifâyet

cân-ısa murâduñ bu kadar cevr ü cefâdan
yetmez mi aña göz ucıla bir kez işâret

3. rîk-i harem-i ka'be-i kûyuñla habîbüm
tolaydı gözüm şîşeleri kanı o sâ'at

dilde gamuñı kalmadı inkâra mecâlüm
âhumla yaşum eylediler aña şahâdet

5. 'ışk âteşi pinhân mı olur dilde **selîkî**
âhum dütüni eyler-iken aña delâlet

---

7 Ey Selîkî, hayretten yüzüne bile bakamazken bir yandan sevgilinin yüzünü görmek için canım kıvranıp durur/acı çeker.

8. A.E.$_3$: 54[a], T.$_1$: 83[a].

1 Âşıklarını öldürmek için kılıca ne gerek var? Çünkü kan döken kıyıcı bakışların onlara yeter.

2 Bu kadar zulüm ve eziyet etmekle istediğin can ise ona bir kez göz ucuyla işaret etmen yetmez mi?

3 Kâbe'yi andıran mahallenin haremindeki kumlarla göz şişelerim dolsaydı keşke, nerede o saat.

4 Gönüldeki derdini artık inkâr edemem; zira ahımla gözyaşım ona tanıklık ettiler.

5 Ey Selîkî, ahımın dumanı yerini belli ederken aşk ateşi gönülde gizli kalabilir mi?

5[a] 'ışk: dil A.E.$_3$.

9.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. bir gedâsın ey göñül kendüñi sultân oldı tut
gam pelâsın egnüñe şâhâne kaftân oldı tut

'âkıbet berbâd eder anı bu devr ü rûzgâr
tahtuñı yel götürüp kendüñ süleymân oldı tut

3. la'l ü mercânına etme h^{v}âce-i dehrüñ hased
kanlu yaşlar kim dökersin la'l ü mercân oldı tut

çün gelen geçdi konan göçdi bu mihmân-hâneden
bir iki gün dahı kendüñ anda mihmân oldı tut

5. ey **selîkî** pâdişâh olduñ tecerrüd mülkine
cismüñüñ zerd oldugın altunlu kaftân oldı tut

[**Hâ'**]

10.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. gördi gamnâk oldugum oldı çün ol cânân ferah
zâhirüm gamnâk olup oldı safâdan cân ferah

---

9. S.9: 56^{a}.

1 Ey gönül, bir kölesin, kendini sultan say; gam paçavrasını sırtına sultanlara yakışır kaftan say.

2 Sonunda bu zamane onu da savurur; istersen kendini, tahtını rüzgârın götürdüğü Süleyman say.

3 Dünya denilen tüccarın lâline mercanına özenme; döktüğün kanlı yaşları lâl ve mercan say.

4 Gelen geçti konan göçtü bu misafirhaneden; bir iki gün kendini orada misafir oldun say.

5 Ey Selîkî, her şeyden geçip Allah'a yönelme ülkesine başbuğ oldun; bedeninin sararıp solmuşluğunu altınlı bir kaftan say.

10. MK_2: 26^{b}.

1 O sevgili, dertli olduğumu görüp sevinince, görünüşte üzgün olsam da sevinçten canım ferahladı.

gussamı ızhâr edüp yârâna vahşet vermezem
yoksa hîç olur-m’ıdum ‘âlemde ben bir ân ferah

3. nâr-ı gamdan dil yanup cân gözi aglar şem‘-veş
zâhiren şevkum görüp sanur beni yârân ferah

sunmadı devr içre hergiz cür‘a-i şâdî baña
etmedi göñlümi bir dem sâkî-i devrân ferah

5. ey **selîkî** n’ola ben agladugumca gülse yâr
bülbül aglar gussadan olur gül-i handân ferah

[**Râ’**]

11.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. hîç başdan çıkmaya sevdâ-yı hatt u zülf-i yâr
ger olursa üstüh^{v}ân-ı ser mekân-ı mûr u mâr

zahm-ı pür-hûnumda zerrîn hanceri ol âfetüñ
mâh-ı nevdür gûyiyâ oldı şafakda âşikâr

3. bir kara top oldı zülfüñ baglayup alayını
etmege ‘âşıklaruñ kalbini ‘ömrüm târmâr

---

2 Derdimi söyleyip de dostları korkutmak istemiyorum; yoksa ben bu âlemde hiç neşeli olur muydum?

3 Mum gibi dert ateşiyle içim yanıp can gözüm ağlar; dıştan arzulu oluşumu gören dostlar beni sevinçli sanırlar.

4 Feleğin sakisi, bu devir içinde sevinç kadehinden bana hiç sunmadı; gönlümü bir an olsun neşeyle doldurmadı.

5 Ey Selîkî, ben ağladıkça sevgilinin gülmesine şaşılır mı? Bülbül dertten ağlar, açılıp saçılan gül ise gücükler saçar.

11. T.$_{2}$: 88^{b}.

1 Kafatasım yılanların ve karıncaların yuvası olsa bile sevgilinin zülfünün ve ayva tüylerinin sevdası başımdan hiç çıkmaz.

2 Kanlı yaralarımda o afetin altın hançeri, sanki şafakta görünen bir yeni aydır.

3 Ömrüm, âşıkların kalbini dağıtıp perişan etmek için zülfün, savaşa hazır kara bir bölük oldu.

n’ola dil düşdiyse zülfüñde diline şânenüñ
dillere düşer bu sevdâyı kılanlar ihtiyâr

5. murg-ı cân u dil **selîkî** şöyle fârig-bâl-iken
eyledi şehbâz-ı zülfiyle anı bir şeh şikâr

düşmişem deryâ-yı ‘ışkuñ içre bir girdâba kim
nûh ‘ömri gibi ‘ömrüm olsa bulmayam kenâr

12.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. sîne-i mecrûhum üzre hancer-i zerrîn-i yâr
mâh-ı nevdür gûyiyâ oldı şafakdan âşikâr

bir kara top oldı zülfüñ baglayup alayını
etmege ‘âşıklaruñ kalbini ‘ömrüm târmâr

3. düşmişem deryâ-yı ‘ışkuñ içre bir girdâba kim
nûh ‘ömri gibi ‘ömrüm olsa bulmayam karâr

şiddetiyle lenger-i sabrı yerinden koparup
karaya urdı göñül fülkin hevâ-yı zülf-i yâr

---

4 Gönül, zülfünde tarağın diline düştüyse ne var? Bu sevdaya kapılanlar dillere düşer.

5 Ey Selîkî, can ve gönül kuşu böylesine hürken zülfünün doğanıyla bir sultan onu avladı.

6 Aşk denizinin içinde öyle bir burgaca kapılmışım ki Nuh’un ömrü gibi ömrüm olsa da kurtulamam.

12. T.$_1$: 157^b.

1 Yaralı göğsümün üstünde sevgilinin altın hançeri, sanki şafakta görünen bir yeni aydır.

2 Ömrüm, âşıkların kalbini dağıtıp perişan etmek için zülfün, savaşa hazır kara bir bölük oldu.

3 Aşk denizinin içinde öyle bir burgaca kapılmışım ki Nuh’un ömrü gibi ömrüm olsa kurtulamam.

4 Sevgilinin zülfünün fırtınası sabır çapasını şiddetiyle yerinden koparıp gönül kayığını karaya vurdu.

5. bu göñül murgı **selîkî** şöyle fârig-bâl iken
eyledi şehbâz-ı zülfiyle anı bir şeh şikâr

13.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. âh-ı serdüm işidüp benden sovudı ol nigâr
âh kim ortaya sovukluk düşürdi rûzgâr

cûş edüp zülfi hevâsından anuñ mevc-i belâ
karaya urup göñül keştîsi oldı târmâr

3. 'ârızuñ çâhı ki bahr-i hüsnüñüñ girdâbıdur
düşdi aña fülk-i dil bir dahı ummasun kenâr

dirligümde yedi düketdi gam-ı zülf ü hatuñ
kalmadı tende ben ölicek gıdâ-yı mûr u mâr

5. ey **selîkî** mevc-i gamdan muztaribdür fülk-i dil
dem gelür bir gün kenâra eltür anı rûzgâr

---

5 Ey Selîkî, bu gönül kuşu böylesine hürken, zülfünün doğanıyla bir sultan onu avladı.

13. NM: II, 768, 911, $T._1$: 160^b.

1 Can sıkıcı ahlarımı işitip o sevgili benden soğudu. Ah ah rüzgâr araya soğukluk düşürdü.

1[a] benden: bizden NM // sovudı: sovurdı NM.

2 Belâ dalgası onun saçının aşkı fırtınasıyla kabarınca, gönül gemisi karaya vurup paramparça oldu.

3 Yanağındaki çukur güzellik denizinin burgacıdır. Gönül gemisi ona düştü; artık kurtulmayı ummasın.

4 Sağlığımda saçının ve ayva tüylerinin ıstırabı beni yedi bitirdi. Ölünce bedenimde yılanlara karıncalara yiyecek bir şey kalmadı.

5 Ey Selîkî, gam dalgasından gönül kayığı çalkalanmaktadır/acı çekmektedir. Bir gün gelir zaman/rüzgâr onu karaya çıkarır.

14.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. geldi âhumdan leb-i yâkûtuña hatt-ı gubâr
göresin dahı ne tozlar kopara bu rûzgâr

mihrüñi gel hattuña ta'lîk etme kıl vefâ
safha-i ruhsâruñı nesh etmedin hatt-ı gubâr

3. oklaruñ zahmın ten-i zârumda cânâ der gören
bir kuru şâh üzre olmış tâze güller âşikâr

bir kara top oldı zülfüñ baglayup alayını
etmege 'âşıklaruñ kalbini 'ömrüm târmâr

5. ihtiyârum yâr-ıdı çıkdı elümden âh kim
n'ola feryâd eylesem yokdur elümde ihtiyâr

n'ola yanında şümâra gelmez-isek ol şehüñ
bende-i bî-dilleri olmışdur anuñ bî-şümâr

---

14. A.E.$_1$: 112^a, A.E.$_2$: 88^b, NM: II, 768, 912.

1 Ahımdan sevgilinin yakut dudağına gubârî hat geldi. Gör bu rüzgâr daha ne tozlar koparacak.

2 Ayva tüyleri, yüzünün sayfasının hükmünü kaldırmadan vefalı ol da aşkını ayva tüylerine bağlama.

3 A can, arık bedenimde oklarının yarasını gören, bir kuru dal üzerinde güller açmış der.

4 Ömrüm, âşıkların kalbini dağıtıp perişan etmek için zülfün, savaşa hazır kara bir bölük oldu.

5 İsteğim yârdı, o da elimden çıktı. Feryat edersem şaşılır mı? Elimde iradem, ihtiyarım yok.
A.E.$_2$, NM: -.

6 O sultanın yanında hesaba katılmazsak ne var? Onun kara sevdalı kölelerinin haddi hesabı yok.
A.E.$_2$, NM: -.

7. fârigu ’l-bâl-idi dil murgı **selîkî** eyledi
zülf şehbâzıyla bir şâhin bakışlu şeh şikâr

15.

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün
Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. yoluñda cân verem gibi derûnumda ‘alâmet var
şehîd-i tîg-ı ‘ışk olmaga göñlümde şehâdet var

dökildi gözlerüm yaşı nazar kılmaduñ ey meh-rû
düşüpdür yıldızum beñzer sitâremde nuhûset var

3. beni gel öldürüp kurtar belâdan çünki ey hûnî
ne sende merhamet şefkat ne bende sabr u tâkat var

efendim pâdişâhumsın kime varup kılam şekvâ
baña çok cevr ü zulm etdüñ saña senden şikâyet var

5. gedâyı ‘âleme sultân u sultânı gedâ eyler
şarâb-ı ‘ışk-ı dilberde **selîkî** özge hâlet var

---

7 Ey Selîkî, bu gönül kuşu keyfince uçarken zülfünün doğanıyla şahin bakışlı bir sultan onu avladı.
ey **selîkî** murg-ı dil ‘âlemde fârig-bâl-idi
eyledi şehbâz-ı zülfüyle anı bir şeh şikâr A.E.$_1$.
ey **selîkî** fârigu’l-bâl-idi murg-ı cân u dil
eyledi şehbâz-ı zülfiyle anı bir şeh şikâr NM.

15. S.$_1$: 31^b, S.$_{16}$: 36^a, Ü.$_1$: 75^a.

1 İçimde yolunda can verecekmişim gibi bir his var. Gönlümde, aşk kılıcıyla şehit olacağım inancı var.
1^a verem gibi: verdüm ki S.$_{16}$.

2 A ay yüzlü, gözlerimin yaşı döküldü, bana bakmadın. Yıldızım düşmüştür, anlaşılan yıldızımda uğursuzluk var.

3 A kan dökücü, gel beni öldürüp dertlerden kurtar; çünkü ne sende merhamet, şefkat ne bende sabır ve takat var.

4 Efendim sultanımsın gidip kime yakınayım. Bana çok zulmettin sana senden şikâyet var.
4^a pâdişâhumsın: pâdişâhum ben S.$_{16}$ // kılam şekvâ: edem şekvâyı S.$_1$.

5 Köleyi âleme hakan, hakanı köle eder. Ey Selîkî, sevgilinin aşk şarabında başka bir hâl var.

16.

Mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün
Hezec + – – – / + – – – / + – –

1. hümânuñ kadd-i yâra nisbeti var
ne hōş sa'yi ne 'âlî himmeti var

dedüm gel haşr olalum hey kıyâmet
dedi sabr et ki dahı sâ'ati var

3. başın ayag edüp varan kapuña
eyü varur başında devleti var

şarâbuñ yere komazlar ayagın
el üstine tutarlar hurmeti var

5. gözüñe beñzedi beñzer [o] şâhin
tutar begler el üzre 'izzeti var

selîkî gendümi çarh âsiyâbı
ögüdür bir gün ammâ sâ'ati var

---

16. A.E.$_2$: 89^a.

1 Hümanın sevgilinin boyuna özenişi var; ne güzel davranışı ne güzel gayreti var.

2 Dedim: "Gel dirilelim hey kıyamet" dedi: "Sabr et, daha vakti var".

3 Başını ayaklar altına alıp kapına varan iyi iş yapmış olur, başında devleti var.

4 Şarap kadehini yere koymazlar el üstünde tutarlar, hürmeti var.

5 Beyler anlaşılan senin gözüne benzediği için şahini el üstünde tutuyorlar, kıymeti var.

6 Felek değirmeni bu Selîkî denilen buğdayı bir gün öğütür; ama saati var.

17.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. anuñ'çün murga mecnûn başı üstinde mekân eyler
ki kûy-ı leylî hâşâkinden anda âşiyân eyler

mülâyim derdüme hûn-ı cigerle gussa vü gamdur
baña anlardan artuk ne yesem içsem ziyân eyler

3. derûnumda nihân etdügi dâg-ı mihrin ol mâhuñ
dirîgâ sînemüñ çâki güneş gibi 'ayân eyler

n'ola seng-i cefâ-yı yâra zer gibi yüzüm sürsem
ki ol sîmîn-beden anı mehekk-i imtihân eyler

5. **selîkî**nüñ görüp rüsvâlıgın 'ayb eyleme nâsıh
mey-i 'ışk âdemi elbetde rüsvâ-yı cihân eyler

18.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. beni zahm-ı hadeng-i yâr egerçi nâ-tüvân eyler
velî agız açup yâra göñül hâlin beyân eyler

---

17. T.$_1$: 224^b.

1 Mecnun, Leylâ'nın mahallesinin çer çöpünden yuva yaptığı için kuşa başı üstünde yer verir.

2 Benim derdime iyi gelen ciğer kanıyla gam ve tasadır. Bunlardan başka ne yesem içsem zarar verir.

3 O ay gibi güzelin gönlümde sakladığı aşk yarasını yazık ki göğsümün yarıkları güneş gibi açığa vurur.

4 Sevgilinin cefa taşına altın gibi yüzümü sürsem ne var? Çünkü o gümüş bedenli, onu (cefa taşını) imtihan ölçüsü yapmıştır.

5 Ey öğüt veren, Selîkî'nin düşkünlüğünü görüp kınama; aşk şarabı adamı elbette dünyaya rezil eder.

18. T.$_1$: 224^b.

1 Her ne kadar sevgilinin ok yarası beni konuşamayacak kadar zayıf düşürse de yine o sevgiliye ağzını açıp gönül hâlini söyler.

degül çâh-ı zenahdânuñla cânâ halka-i zülfüñ
dil ü cân murgı sen serv-i revâna âşiyân eyler

3. dil ü cân sabr u ârâmın yitürdi mülk-i hüsnüñde
göñül cânâ dehânuñla miyânuñda gümân eyler

turagı cennetü 'l-me'vâ olur anuñ ki 'âlemde
varup gülzâr-ı kûyuñda saña rûhın revân eyler

5. derûnında nihân iken yakasın subh-veş yırtup
selîkî mihrin âfâka güneş gibi 'ayân eyler

19.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. tenümden oklaruñ zahmından aksa n'ola kan yer yer
ciger hûn olmış-ıdı yol bulup oldı revân yer yer

şu taşlar kim baña urduñ kodum sahrâ-yı sînemde
okuñ erişdügi menzilde olmaga nişân yer yer

3. sirişküm yer komadı cûlara sahrâ-yı 'âlemde
şikâyet etmege deryâya oldılar revân yer yer

---

2 A can, (onlar) çene çukurunla zülfünün kıvrımı değildir, can ve gönül kuşu sen salınan selvide kendisine yuva edinmiştir.

3 Güzellik ülkende can ve gönül dayanma gücünü yitirdi. A can, gönül ağzınla belinin varlığı konusunda kuşkuya düşmüştür.

4 Âlemde, kim gidip mahallenin güllüğünde sana ruhunu verirse onun durağı me'vâ cenneti olur.

5 Selîkî içinde gizlediği aşkını, sabah gibi yakasını yırtıp ufuklara güneş gibi gösterir.

19. T.$_1$: 145^a, Ü$_4$: 30^a.

1 Bedenimde oklarının açtığı yaralardan devamlı kan aksa ne var? Ciğer kan dolmuştu yol bulup oluk oluk aktı.

2 Bana attığın taşları, okunun eriştiği yerde nişan olsun diye yer yer gönül ovasına koydum.

3 Gözyaşım, ırmaklara âlem ovasında yer bırakmadı. Irmaklar şikâyet için deryaya doğru aktı.

çimende lâleler sanmañ biten hâkinde ‘uşşâkuñ
çıkar sûz-ı derûnından kızıl yaşıl duhân yer yer

5. hat-ı sebz ü gül-i haddüñ gamı beñzüm hazân etdi
ger ölürsem bite hâkümde mîr-i ‘âşıkân yer yer

yanup gök nâr-ı âhumdan kalupdur câ be-câ ahker
degül yılduzlar ey meh her gece olan ‘ayân yer yer

7. büküldi kâmetüm gamdan belâ bezmine çeng oldı
selîkî her kılum bir savt-ıla eyler figân yer yer

20.

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün
Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. añup rengîn ruhuñ gözden akıtdum şöyle kan yer yer
ki kanda bakar-ısañ bitmiş anda ergavân yer yer

sular sanma akanlar bâg-ı kûyuñda benüm servüm
eridüp her kişi cânın saña eder revân yer yer

3. ‘acebdür bî-sütûn dedükleri bu kasr-ı eflâke
çıkup göke direk olmışken âhumdan duhân yer yer

---

4 Âşıkların toprağında biteni çimendeki lâleler sanma; onlar âşığın gönül yangınından çıkan yeşil kızıl dumanlardır.

5 Boz renkli ayva tüylerin ve gül yanağının gamı benzimi güz mevsimine döndürdü; ölürsem toprağımda yer yer kasımpatı biter.

6 A ay yüzlü güzel, gökyüzünde her gece görünenler yıldızlar değildir; ah ateşimden (yanıp yer yer) kalan korlardır.

7 Gamdan boyum bükülüp belâ meclisinde çeng oldu. Ey Selîkî, her kılım ayrı bir sesle yer yer inler.

20. S.$_{14}$: 57[b].

1 Renkli yanağını anıp gözümden o kadar kan akıttım ki nereye bakarsan yer yer erguvan bitmiş sanırsın.

2 A selvi boylum, sokağının bahçesinde akanları sular sanma; herkes canını eritip sana doğru akıtmaktadır.

3 Ahımın dumanı göklere çıkıp direk olmuşken bu göklerin kasrına sütunsuz denmesine şaşılır.

hat-ı sebz ü gül-i haddüñ gamı beñzüm hazân etdi
ger ölürsem bite hâkümde mîr-i ‘âşıkân yer yer

5. **selîkî** göklere çıkdı şerâr-ı âteş-i âhum
degül göklerde encüm her gece olan ‘ayân yer yer

21.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. her kaçan ey meh hayâlüñ sînede mihmân olur
âteş-i âh-ı derûnumdan hamel biryân olur

nece ‘arz edem aña hâlüm ki görsem yüzini
‘akl medhûş u göñül bî-hûş u cân hayrân olur

3. mihrüñ-ile hâk olursa cismüm ey meh haşre dek
hâkümüñ her zerresi şevkuñla ser-gerdân olur

kiştzâr-ı sînede ekdüm mahabbet tohmını
gözlerüm yaşı anuñ’çün dem be-dem bârân olur

5. ey **selîkî** aglaram gâyet sürûr u şevkden
her kaçan kim aglasam ol hazz eder handân olur

---

4 Boz renkli ayva tüylerin ve gül yanağının gamı benzimi güz mevsimine döndürdü; ölürsem toprağımda yer yer kasımpatı biter.

5 Ey Selîkî, göklerde yer yer görünenler yıldızlar değil, ah ateşimin göğe yükselen kıvılcımlarıdır.

21. NM: II, 939, 1277, $T._1$: 144^a.

1 A ay gibi güzel, hayalin ne zaman göğsüme konuk olursa (o zaman) ahımın ateşinden Koç burcu kebap olur.
1^b âteş-i âh-ı derûnumdan: âteş-i âh-ı derûnumda NM.

2 Ona hâlimi nasıl anlatayım, yüzünü görünce akıl ürkek, gönül sarhoş, can hayran olur.

3 Aşkınla bedenim toprak olursa ahirete kadar toprağımın her zerresi senin aşkından sarhoş olur.

4 Göğüs tarlasına aşk tohumunu ektim; onun için gözyaşlarım sağnak yağmur gibi yağar.

5 Ey Selîkî, sevinç ve arzuyla çok ağlamaktayım. Ne zaman ağlasam o bundan hoşlanır ve gülücükler saçar.
5^b her: kim // kim: ben NM.

22.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. turradan alnuñ nihân olsa gözüm giryân olur
kim kamer gelseydi 'akreb burcına bârân olur

sâkıyâ yagmur gibi yagar tolular meclise
gülşen-i 'işretde göñlüm goncası handân olur

3. hâne-i dilde gamuñ mihmânum oldukça benüm
sîne tennûrında murg-ı cân u dil biryân olur

sâkî-i devrân ki sâgır eyleye ser kâsesin
bezm-i mihnetde mey-i 'ışkuñla ser-gerdân olur

5. zâhire bakma **selîkî** bâtınuñ ta'mîr kıl
bâtını ma'mûr olanuñ zâhiri vîrân olur

23.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. her kimüñ kim gonca-veş 'ışk-ıla bagrı kan olur
gülşen-i 'âlemde âhir gül gibi handân olur

---

22. NM: II, 931, 1261, T.$_1$: 144^b.

1 Alnın, saçının ardına gizlense gözlerimden yaşlar akar; çünkü ay Akrep burcuna girerse yağmur yağar.

1[a] turradan: turrada NM.

2 Ey saki, kadehler meclise yağmur gibi yağınca eğlence yeri olan gül bahçesinde gönlümün goncası açılır.

3 Gönül evinde derdin benim konuğum oldukça, göğüs fırınında can ve gönül tandır olur.

4 Devran sakisi kafatasımı kadeh edinirse sıkıntı meclisinde senin aşkının şarabıyla sarhoş olur.

5 Dışa bakma, dış görünüşünle uğraşma ey Selîkî, içini onar, içi abad olanın dışı berbad görünür.

23. NM: II, 939, 1278, T.$_1$: 145^a.

1 Her kimin aşk ile gonca gibi bağrı kan olursa o, en sonunda âlem denilen gül bahçesinde gül gibi güler.

her kimüñ kim ney gibi ola dimâgı pür-hevâ
dem gelür bezm-i nedâmet içre ol nâlân olur

3. şem‘ gibi zâhiren handân olur erbâb-ı şevk
rişte-i cânı yanar her dem gözi giryân olur

eyle ta‘mîr-i sarây-ı cân u dil k’olmaz harâb
âb u gil ma‘mûresin yapma ki tiyz vîrân olur

5. ey **selîkî** rûşen eyler ehl-i diller meclisin
âteş-i ‘ışk-ıla şol kim şem‘-veş sûzân olur

24.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. hasret-ile aglasam cümle cihân tûfân olur
derd-ile âh eylesem kevn ü mekân sûzân olur

ko dil ü cân mülkini derd ü gamuñ kılsun harâb
‘âkıbet ma‘mûre-i ‘âlem kamu vîrân olur

---

2 Her kimin aklı ney gibi havayla dolarsa o, gün gelir pişmanlık meclisinde inim inim inler.

3 Dıştan mum gibi gülseler de (gerçekte) âşıkların içten içe can damarı yanar her zaman gözü yaşlı olur.
3[a] olur: edüben // erbâb-ı şevk: nâr-ı şevk T.$_1$.

4 Can ve gönül sarayını abad et, o viran kalmasın. Topraktan sudan yapı yapma; çünkü çabuk yıkılır.
4[a] k’olmaz: olmaz // 4[b] tiyz: bu T.$_1$.

5 Ey Selîkî, aşk ateşiyle mum gibi yanıp tutuşan kişi âşıklar toplantısına ışık saçar.
5[a] meclisin: her kaçan T.$_1$. 5[b] sûzân: giryân T.$_1$.

24. NM: II, 940, 1279.

1 Ayrılık acısıyla ağlasam bütün âlemi tufan alır. Dert ile ah etsem *kevn ü mekân* yanar tutuşur.

2 Bırak, can mülkünü dert ve gamın yıksın. Er geç âlemin yapısı baştan başa yıkılır gider.

3. hüsnüñi ben nece derk edem ki görsem yüzüñi
‘akl medhûş u göñül bî-hûş u cân hayrân olur

sîne tennûrında cân murgını biryân eylerem
her kaçan kim hâne-i dilde gamuñ mihmân olur

5. hasret-i haddüñle hicrân meclisinde her gece
rişte-i cânum fetîl-i şem‘-veş sûzân olur

ger gamuñdan söylesem ahvâlüm ey leylî-hırâm
kıssa-i mecnûn gibi ‘âlemde bir destân olur

7. ey **selîkî** cehd et ol şâhuñ gedâ-yı kûyı ol
kim ki ol kûyuñ gedâsı ola ol sultân olur

25.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – /– + – – /– + – – /– + –

1. ‘ışk mir’ât-ı ezel bir hûb sûret gösterür
lîk soñra ‘âşıka rûy-ı melâmet gösterür

çâder-i çarh-ı felekden gör ki lu‘bet-bâz-ı gayb
bir nazarda ‘âleme biñ dürlü sûret gösterür

---

3 Güzelliğini ben nasıl anlayayım? Çünkü yüzünü görünce akıl ürkek, gönül sarhoş, can hayran olur.

4 Ne zaman gönül evinde derdin konuğum olsa ben göğüs tandırında can kuşunu pişiririm.

5 Yanağının hasretiyle ayrılık meclisinde her gece can damarım mumun fitili gibi yanar tutuşur.

6 A Leylâ gidişli, derdinden düştüğüm hâlleri söylesem Mecnun kıssası gibi dillere destan olur.

7 Ey Selîkî, çalış çabala o sultanın sokağında köle ol; çünkü o kapının kölesi olan sultan olur.

25. A.E.$_2$: 89^a.

1 Aşk, ezel aynasında önce güzel bir yüz gösterir, sonra da âşığa asık surat gösterir.

2 Gök çarkının çadırında bu gaybın göz bağcısı, bir bakışta âleme bin türlü suret gösterir.

3. hâkim-i ‘ışk aña hükm etse n’ola cân nakdini
hatt-ı dilber cânumı almaga hüccet gösterür

kimsene vâkıf degül keyfiyyet-i esrâr-ı ‘ışk
‘âşık-ı bî-dillere biñ dürlü hâlet gösterür

5. yolına cân vermegi biz câna minnet görürüz
ol bizi öldürmege bir haylî minnet gösterür

âbdâr u sûznâk edüp **selîkî** sözlerin
âb u âteş cem‘ edüp ya‘nî kerâmet gösterür

[**Zâ’**]

26.

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fa‘lün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / – –

1. yok-durur meylümüz alçaga hümâ-pervâzuz
‘ışk ‘ankâsını sayd eyleyici şehbâzuz

bagrumuz tîr-i belâ deldi n’ola iñleyevüz
meclis-i derd ü belâ içre neye dem-sâzuz

3. ‘ışk esrârını ferhâd-ıla mecnûn-ıla biz
añladuk bir iki üç hem-nefes [ü] hem-râzuz

---

3 Aşk hâkimi beni can parasını ödemeğe mahkûm etse şaşılmaz; çünkü sevgilinin ayva tüyleri canımı almak için senet gösterir.

4 Aşk esrarının keyfini (niteliğini) kimse bilmez. O, kara sevdalı âşıklara bin türlü hâl gösterir.

5 Yoluna can vermeği biz büyük lütuf sayarız; ama o bizi öldürmeğe bir hayli minnet gösterir.

6 Selîkî sözlerini ateşli ve su gibi akıcı yapıp ateşle suyu bir araya getirir de keramet gösterir.

26. A.E.$_2$: 88^b.

1 Alçaklara süzülmeyiz, hüma gibi yüksek uçarız. Aşk ankasını bile kapan doğanız.

2 Bağrımızı belâ oku deldi, inlesek şaşılmaz. Dert ve belâ meclisinde neye arkadaşız.

3 Ferhatla, Mecnunla biz aşk sırlarını anlayan bir iki üç sırdaşız, arkadaşız.

eşigüñ itlerinüñ ahkarı vü kemteriyüz
hele akrânımuz içinde bugün mümtâzuz

5. ‘azmümüz kûy-ı nigâr olsa **selîkî** n’ola ger
yok-durur meylümüz alçaga hümâ-pervâzuz

[**Sîn**]

27.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ol hümâ-pervâz saydına dilâ etme heves
‘âlem içre ola mı ‘ankâ şikâr etmek meges

kârbân-ı derd-ile girdüm melâmet râhına
nâle vü feryâda başladı göñül gûyâ ceres

3. şevk odı yakar beni mâni‘ degüldür gözyaşı
oda yanmaz gerçi kim deryâ yüzinde hâr u has

rûz-ı mahşerde kopardum şübhesüz îmân-ıla
cân verürken ger senüñle hem-dem olsam bir nefes

---

4 Eşiğindeki köpeklerin en aşağı ve en bayağısıyız; ancak yaşıtlarımız arasında bugün seçkiniz, bambaşkayız.

5 Selîkî, sevgilinin mahallesine konmak niyetinde olsak ne var? Alçaklara süzülmeyiz, hüma gibi yüksek uçarız.

27. NM: II, 1306, 2033, $T._1$: 264^a, $Ü._4$: 45^a.

1 Ey gönül, o hüma uçuşluyu avlamağa yeltenme. Hiç dünyada sineğin anka avladığı görülmüş mü?
1^a etme: etmez NM.

2 Dert kervanıyla kınanma yoluna girdim. Gönül çan gibi çınlamağa başladı.

3 Gerçi deniz üstündeki çer çöp ateşte yanmaz; ama aşk ateşi beni yakar, gözyaşı da buna engel olamaz.
3^b hâr u has: olsa has NM.

4 Mahşer gününde kuşkusuz iman ile kalkardım. Can verirken seninle bir nefes yakın/soluktaş olsaydım.

5. deşt-i gamda yakasını çâk edüp rahmuñ umar
umaram lutfuñ **selîkî**ye ola feryâd-res

28.

Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
Recez – – + – / – – + – / – – + – / – – + –

1. uçmaga kûyuñdan yaña bu murg-ı cân eyler heves
peykânlu sînem lîk aña olmışdur âhenden kafes

deyr-i cihânda ey sanem sorsañ benüm evkâtumı
feryâd u nâleyle geçer her sâ'atüm gûyâ ceres

3. çün âhumı alduñ benüm erişdi hatt ruhsâruña
mir'ât-ı sâfa jeng erer zîrâ erişicek nefes

gerçi visâlüñ dōstum 'uşşâka olmışdur muhâl
lâkin dil-i dîvâneye rûz u şeb oldur mültemes

5. kûy-ı nigâra ileden yaşum-durur her dem beni
oldum **selîkî** gûyiyâ âb-ı revân üstinde has

---

5 Gam çölünde yakasını yırtıp acımanı umar. Umarım lütfun Selîkî'ye yardım elini uzatır.

5a dest-i gamda yakası feryâd edüp rahmuñ umar NM.

28. NM: II, 1306, 2034.

1 Bu can kuşu mahallene doğru uçmak hevesindedir. Ancak temrenli göğsüm ona demirden kafes olmuştur.

2 A put gibi güzel, cihan kilisesinde benim hâlimi sorarsan çan gibi her anım ağlamakla inlemekle geçmededir.

3 Ahımı aldığın için yanaklarını ayva tüyleri kapladı. Soluk değince parlak ayna pas tutar (buğulanır).

4 Dostum gerçi sana kavuşmak âşıklara imkânsız olmuştur; ancak deli gönlümün gece gündüz ısrarla istediği budur (sana kavuşmaktır).

5 Sevgilinin mahallesine beni ulaştıran gözyaşımdır. Ey Selîkî, sanki ırmak üzerindeki çer çöp gibiyim.

[**Dad**]

29.

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün
Muzâri' – – + / – + – – / – – + / – + – –

1. firdevs kûy-ı yâra kendüyi etmesüñ 'arz
zîrâ ki farkı vardur *beyne 's-semâ'i ve 'l-'arz*

dil zevrakını saldum derdâ ki bahr-i 'ışka
gerçek-imiş yok aña dünyâda tûl ile 'arz

3. hecrüñde sîm-i eşküm çokdur benüm ki baña
ka'be kapuñ tavâfı çokdan olup-durur farz

vardum yakın ki görem yârüñ dehânını ben
geldi yakîn ki yokdur bir nokta eyledüm farz

5. sîm-i sirişki çeşmüm harcadı kalmadı hîç
kan aglasa 'aceb mi dilden alup-durur karz

yazup **selîkî** eyle eş'âruñ-ıla iş'âr
hayretden edemezseñ ol şâha hâlüñi 'arz

---

29. NM: II, 1374, 2177, T.$_1$: 288^b, Ü.$_4$: 61^a.

1 Firdevs cenneti kendisini sevgilinin mahallesine benzetmesin; çünkü yer ve gök arasında fark vardır.

2 Gönül kayığını aşk ırmağına saldım. Yazık ki, gerçekten de ona dünyada uç bucak yokmuş.
NM: -. 2^b: gerçek-imiş dünyâda yok aña tûl ile 'arz T.$_1$.

3 Ayrılığından dolayı gözyaşı gümüşüm çoktur. Bana Kâbe gibi kapını dört dönmek/tavaf etmek çoktan farz olmuştur.

4 Yârin ağzını görmek için iyiden iyiye yaklaştım "yoktur" dedim. Ancak bir nokta farzettim (Bir nokta kadar bile yoktur dedim.).
4^a ki: T.$_1$: -, NM: -.

5 Gözüm gözyaşı paralarını harcadı, hiç kalmadı. Kan ağlasa şaşılır mı; çünkü gönülden borç almaktadır.
T.$_1$: -. 5^a harcadı: harcandı NM // 5^b alup-durur: olup-durur NM.

6 Ey Selîkî, hayretten o sultana hâlini anlatamazsan bari şiirlerinle hâlini arz et.
Ü$_4$: -.

[**Zı**]

30.

Mef'ûlü mefâ'îlün mef'ûlü mefâ'îlün

Hezec – – + / + – – – / – – + / + – – –

1. eyyâm-ı bahâr erdi al 'îş-i cihândan haz
etmez kişi bu demde gülzâr-ı cinândan haz

gûş et ki ne der bülbül gül devri-durur ânî
tur vaktidür oturma var alıgör andan haz

3. toldur kadehi sâkî çün devr degül bâkî
fursatdur alalum biz bu devr ü zamândan haz

bî-hûde degül sofî çün ney saña aydur kim
tiyzrek geçer alıgör 'ömr-i güzerândan haz

5. su gibi bu dem cânı bir serve revân eyle
cân içre yer edüp al ol serv-i revândan haz

cânını **selîkî** çün ol rûha revân etdi
cân câna olup sürdi ol rûh-ı revândan haz

---

30. NM: II, 1402, 2234, T.$_1$: 296[a].

1 İlkyaz geldi, dünya eğlencelerinin tadına var. Bu mevsimde kişi cennet bahçelerinden bile hoşlanmaz.
1[a] erdi: oldı NM.

2 Bülbül ne der dinle: Gül zamanı çabuk geçer. Kalk! Vakti gelmiştir, oturma, ondan tat almağa/payını almağa bak.
NM: 3. 2[b] tavr: tur NM.

3 Ey saki, kadehi doldur; çünkü mevsim kalıcı değil. Fırsat varken biz bu devirden nasibimizi alalım.
NM: 4. 3[b] biz: gel NM.

4 Ey sofi, ney sana boşuna "Çabuk geçer, geçici ömrün tadına var" demiyor.
NM: 2. 4[a] sofî çün ney: savtı cûyuñ NM.

5 Bu mevsimde canını bir selviye su gibi akıt; can içinde yer verip o salınan selvinin tadına var.
T.$_1$: -.

6 Selîkî canını o ruha akıttı; can cana olup o akıp giden ruhun tadına vardı.

[**‘Ayn**]

31.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ok gibi atsañ yabana etmezem hergiz nizâ‘
tek elüñ öpmek nasîb olsun baña rûz-ı vedâ‘

kâse-bâzuñ kâsesi ‘uşşâk hâkinden gibi
vasfuñ okındukca eyler mevlevî gibi semâ‘

3. eşküm ü âhum-durur râz-ı derûnı fâş eden
kim demişler *küllü sırrin câveze ’l-isneyni şâ‘*

‘aks-i ruhsâruñla yaşumdan gülâbum var benüm
hây u hûyından cihânuñ etmege def‘-i sudâ‘

5. bahr-i fikretden çıkardum çok ma‘ânî dürlerin
ey **selîkî** gûş-ı şâha lâyık etse istimâ‘

---

31. NM: II, 1410, 2252, T.$_1$: 297^b, Ü.$_4$: 65^b.

1 Ok gibi beni yabana atsan asla karşı çıkmam. Yalnızca veda gününde elinden öpmek bana nasip olsun yeter.

2 Kâse oynatıcının kâsesi galiba âşıkların toprağından; çünkü senin adın geçtikçe kâseler Mevlevî gibi sema ediyor.

2^a hâkinden: hâlinden T.$_1$, Ü.$_4$.

3 Gönül sırlarını açığa vuran gözyaşım ve ahımdır; çünkü “İkiyi aşan her sır yayılır” demişler.

4 Dünyanın hay huyundan doğan baş ağrısını gidermek için, yüzünün yansımasıyla gözyaşımdan oluşan gül suyum var benim.

5 Ey Selîkî, fikir denizinden sultanın kulağına lâyık birçok anlam incisi çıkardım, bir işitse...

5^a bahr-i fikretden: bahr-i fikretde NM.

[Gayın]

32.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. kûh-ı gamda ger hayâlüñ benden olmazsa ırag
ey yüzi gül serv-kadd olur baña tag üsti bâg

ey elif-kad gûşe-i hicrânda kaddüm oldı nûn
oldı anuñ noktası sînemde olan tâze dâg

3. subh-veş şevkuñla çâk etsem yakam incinme kim
sâdıkam mihrüñde ey meh alnum açuk yüzüm ag

âteş-i âh-ı dilüm yalıñ kılıcdur ey rakîb
çâre yok kurtulmaga var başuñ-içün gör yarag

5. ehl-i dil bezmin n'ola pür-şevk ederse sözleri
çünki yakmışdur **selîkî** sûz-ı husrevden çerâg

---

32. NM: II, 1433, 2299, T.$_1$: 304[a], Ü.$_4$: 66[a].

1 Hayalin gam dağında benden uzak olmazsa, a gül yüzlü, selvi boylu, bana dağ üstü bağ olur (keyfim yerinde olur).
1[a] kûh: kûy T.$_1$, Ü.$_4$.

2 A elif boylu, ayrılık köşesinde boyum *nûn* oldu. Onun noktası göğsümdeki taze yaradır.

3 Sabah gibi aşkınla yakamı yırtsam incinme. Aşkında sadıkım a ay yüzlü, alnım açık yüzüm ak.
3[b] alnum açuk yüzüm: yüzüm açuk alnum T.$_1$.

4 Ey rakip, gönül ahının ateşi yalın kılıçtır. Kurtulmağa çare yok. Başın için git hazırlan.
4[b] çâre kurtulmaga var başuñ içün gör bir yarag NM.

5 Sözleri, âşıkların meclisini aydınlatırsa ne var? Çünkü Selîkî Hüsrev'in ateşinden meşale yakmıştır.

[**Fâ’**]

33.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. hat getürmiş ‘ârızuñ gûyâ güneşdür münkesif
turrañ altında cebînüñ san kamerdür münhasif

hurde-bîn ü hurde-dânlar agzuñ-ıla belüñi
kimi vardur kimi yokdur der rivâyet muhtelif

3. ben ne resm-ile edem ta‘rîf vasf-ı zâtuñı
hüsn-i bî-haddüñ gören ‘aczine olur mu‘terif

levh-i ‘âlem içre birsin yok-durur mislüñ senüñ
râstı bu kim ser-âmedsin sen ey kaddi elif

5. ey **selîkî** sâkin-i kûy-ı harâbât olmışam
kanı ol olduklarum mescidler içre mu‘tekif

[**Kaf**]

34.

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. benem bir ‘âşık-ı şeydâ benüm ‘akl-ıla kârum yok
benüm bir ‘ışkdan gayrı iki ‘âlemde varum yok

---

33. T.$_1$: 311^a.

1 Ayva tüyleri çıkmış yanağın sanki tutulmuş bir güneştir. Kâkülün altında alnın sanki tutulmuş aydır.

2 İncelikleri görüp kılı kırk yaranların kimisi ağzınla belin için var, kimisi yok der; söylenti çeşit çeşit.

3 Ben senin vasıflarını hangi üslûpla anlatayım; sonsuz güzelliğini gören âcizliğini itiraf eder.

4 Âlem levhasında birsin senin benzerin yoktur. A elif boylu, doğrusu bu, sen en önde gelensin.

5 Ey Selîkî, meyhane sokağına postu sermişim, nerede o mescitlerde itikâfa çekilmelerim.

34. NM: II, 1458, 2355, T.$_1$: 317^b.

1 Ben çılgın bir âşığım benim akılla işim yok. Benim bir aşktan başka iki âlemde varlığım yok.

bulut gibi döküp yaşlar ‘aceb mi taglara düşsem
hevâ-yı zülf-i yâr-ıla benüm bir dem karârum yok

3. vefâdur leylî mecnûn kâsesin urup şikest etmek
eger ser kâsesin cevr-ile sırsañ inkisârum yok

cihânda ihtiyârum yâr-ıdı çıkdı o da elden
benüm ‘ayb etmeñ efgânum elümde ihtiyârum yok

5. **selîkî** aldı ol dilber karâr u sabrumı elden
anuñ’çün râh-ı ‘ışkında benüm sabr u karârum yok

[**Kef**]

35.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. cismümi râh-ı fenâ içre gubâr etsem gerek
yele verüp zerre zerre târmâr etsem gerek

subh gibi dest-i şevk-ıla yakamı çâk edüp
gün gibi ol mâha mihrüm âşikâr etsem gerek

3. n’ola diñmezse yaşum bagrumda anuñ başı var
bâg-ı kûy-ı yâra anı cûybâr etsem gerek

---

2 Bulut gibi yaşlar döküp dağlara düşsem şaşılır mı? Sevgilinin zülfünün arzusuyla benim bir an durum durağım yok.

3 Leylâ’nın Mecnun’un kâsesini vurup kırması vefa örneğidir. Kafatasımı zulüm ile kırarsan incineceğim yok.

4 Dünyada yârim ihtiyarımdı, o da elden çıktı. Feryatlarımı kınamayın elimde ihtiyarım yok.

5 Ey Selîkî, o dilber sabrımı sebatımı elimden aldı. Onun için aşkının yolunda benim sabrım kararım yok.

35. NM: II, 1520, 2485, T.$_{1}$: 349[b].

1 Bedenimi yokluk yolu içinde toz etmem gerek, yele verip zerre zerre savurmam gerek.
1[a] içre: üzre NM.

2 Sabah gibi arzu eliyle yakamı yırtıp gün gibi o aya aşkımı anlatmam gerek.

3 Gözyaşım dinmezse şaşılmaz; çünkü bağrımda onun kaynağı var. Sevgilinin sokağındaki bahçeye gözyaşımı ırmak etmem gerek.
3[b] anı: eltüp NM.

baña şol taşlar ki urduñ bir yere cem‘ eyledüm
def‘-i a‘dâ-yı gama muhkem hisâr etsem gerek

5. ey **selîkî** pür edüp dürlerle çeşmüm kâsesin
anı ayagına ol şâhuñ nisâr etsem gerek

36.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. cûy-ı eşk-i çeşm-i ‘âşıkdan mıdur âbuñ senüñ
kim cihân bâgın sular ey çarh dōlâbuñ senüñ

eşk-i çeşmüm n’ola ‘unnâbî olursa dem be-dem
kaldı çeşmümde hayâl-i la‘l-i ‘unnâbuñ senüñ

3. mutribâ sâzuñ yanınca cân u dil eyler nevâ
beñzer erdi cân u dil târına mızrâbuñ senüñ

bir hilâl-ebrû mehe verdüm göñül kim ey felek
aña nisbet zerredür mihr-i cihân-tâbuñ senüñ

5. feth-i bâb isterseñ anda halka eyle kaddüñi
ey **selîkî** âstân-ı yârdur bâbuñ senüñ

---

4 Bana attığın taşları bir yere topladım. Gam askerini savmağa yıkılmaz bir hisar yapmam gerek.

5 Ey Selîkî, gözlerimin çanağını incilerle doldurup onu o sultanın ayağına saçmam gerek.

36. NM: II, 1577, 2602.

1 Ey felek, senin dolabın bütün dünya bahçesini sulayabildiğine göre, suyunu âşıkların gözyaşı ırmağından mı alıyor?

2 Gözümde hünnap renkli dudağının hayali kaldı; gözyaşım sürekli hünnap renkli olursa şaşılır mı?

3 Ey çalgıcı, can ve gönül senin sazına eşlik ediyor; anlaşılan can ve gönül teline senin mızrabın dokunmuştur.

4 Ey felek, bir hilâl kaşlı ay yüzlü güzele gönül verdim. Ona nispet cihanı aydınlatan güneş bir zerre gibidir.

5 Ey Selîkî, kapılar açmak/arzularına ulaşmak istersen orada boyunu halka yap; çünkü senin kapın sevgilinin dergâhıdır.

37.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. mihrini mühr etmişem cânumda ol cânânenüñ
ol saçı sünbül yüzi gül gözleri mestânenüñ

sûretüñ şem'ine yanarsa dil-i şeydâ n'ola
oda yanmakdur işi her kandasa pervânenüñ

3. tolaşalı zülfinüñ bendine bu miskîn göñül
bildi kim bagrı nedendür pâre pâre şânenüñ

ferruh-ı ferhundenüñ 'âlemde ag olsun yüzi
göz kara kılup şehâ 'ışkuñ odına yananuñ

5. yanmayan şevk-ıla bilmez ey **selîkî** anı kim
ihtiyâr-ıla degüldür cünbişi dîvânenüñ

[**Lâm**]

38.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. ey elif-kad iki zülfüñ biri lâm u biri dâl
oldılar hüsn-i dil-âvîzüñe anlar dahı dâl

---

37. NM: II, 1509, 2461.

1 O saçı sümbülün, o gül yüzlünün, o mahmur bakışlının, o sevgilinin aşkını canıma mühürlemişim.

2 Yüzünün mumuna yanarsa bu deli gönül şaşılmaz; pervanenin işi nerede olursa olsun (iki eli kanda olsa) ateşte yanmaktır.

3 Bu miskin gönül zülfünün düğümüne dolaşalı, tarağın bağrı neden dilim dilimdir bildi.

4 A sultanım, gözünü karartıp aşk ateşine yanan o uğurlu, mutlu kişinin âlemde yüzü ak olsun.

5 Ey Selîkî, aşk ile yanmayan, delinin elinde olmadan delice davrandığını bilmez.

38. NM: III, 1733, 2925.

1 A elif boylu, iki zülfün biri *lâm* ve bir *dâl*. Onlar da gönül çeken güzelliğine *dâl* (delil) oldular.

şerhidür metn-i cemâlüñ [lebüñ] üstindeki hat
'ârızuñ noktasıdur 'ârızuñ üstindeki hâl

3. ben melâl-ile gubâr olmışı añmañ baña kim
konmasun âyine-i hâtıruma gerd-i melâl

hîç bir kerre getürmez beni göñline o yâr
nece yıllar-durur oldum gam-ı 'ışkıyla hayâl

5. 'arz-ı hâl edemezem yâra **selîkî** göricek
hayret alur kaluram şöyle ki dem-beste vü lâl

39.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ger peder yûsuf züleyhâ mâder ola fî 'l-mesel
gelmeye mısr-ı cemâle bir senüñ gibi güzel

yûsufa hüsninde var-ısa bedel sensin dedüm
işidüp ehl-i nazarlar dediler *ni'me 'l-bedel*

3. şöyle muhkemdür şeh-i 'ışkuñ hisârı dilde kim
zerrece gelmez aña tōp-ı havâdisden halel

---

2 Dudağının üzerindeki ayva tüyleri, güzellik metninin şerhidir. Yanağının üzerindeki ben, *ârız* kelimesinin noktasıdır.

3 Ben sıkıntıdan toz olmuşu/gücenmişi bana hatırlatmayın, gönül aynama sıkıntı tozu konmasın.

4 Yıllardır aşkınının derdiyle hayale döndüm; ama yine o sevgili bir kere bile beni gönlüne almaz.

5 Ey Selîkî, sevgiliye hâlimi anlatamam. Görür görmez dilim tutulur, kaskatı kesilirim.

39. NM: III, 1669, 2791.

1 Var sayalım, Yusuf (*'a. m.*) baban, Züleyha da anan olsun, güzellik ülkesine yine de senin gibi bir güzel gelmez.

2 "Güzellikte Yusuf'a bedel varsa sensin" dedim; güzellikten anlayanlar işitip "Ne güzel bedel" dediler.

3 Aşk sultanının gönlümdeki kalesi öyle sağlamdır ki felâketlerin topundan ona zerre kadar zarar gelmez.

tîr-i müjgânuñla sînem pür görenler der baña
gamze-i hûn-rîze dil verdüñ ola mı oh mahal

5. âstân-ı devletüñde feth-i bâb umar senüñ
kalmaya tâ derbeder olup **selîkî** mübtezel

[**Mîm**]

40.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. mihnet ü derd ü belâ vü gussa vü endûh u gam
şeş cihetden câna oldılar havâle n'eyleyem

çeşm ü kadd ü zülf ü agzuñ fikri bir 'âlem-durur
gerçi ey 'aynum baña sensüz olur 'âlem elem

3. âstânuñda seg-i kûyuñ sifâli var-iken
istemez göñlüm süleymân milketiyle câm-ı cem

'ışk yolında başum gördüm ki yükdür boynuma
terk-i ser kıldum tarîk-ı 'ışka tâ basdum kadem

5. ey **selîkî** biñde birin derdümüñ şerh eylesem
edemezdüm biñde birin biñde bir anuñ rakam

---

4 Kirpik oklarınla göğsümü dolmuş görenler bana, "Kan dökücü edalı bakışa gönül verdin; oh demek sana lâyık mı?" derler.

5 Senin kutlu dergâhında kapıların açılmasını/arzularına kavuşmayı umar; Selîkî kapı kapı dolaşan horlanmış bir dilenci olmasın.

40. A.E.$_2$: 90^b.

1 Sıkıntı, dert, belâ, tasa, kaygı ve gam altı yönden canıma saldırdılar ne yapayım.

2 Gözün, boyun, zülfün ve ağzının düşüncesi bir âlemdir. A gözüm, gerçi sensiz bana âlem elem olur.

3 Dergâhında sokağındaki köpeğin çanağı varken gönlüm Süleyman'ın saltanatıyla Cem'in kadehini istemez.

4 Aşk yolunda başımın boynuma yük olduğunu gördüm. Aşk yoluna ayak basınca başımı terk ettim.

5 Ey Selîkî, derdimin binde birini açsam, onun binde birinin binde birini bile anlatamam/yazamam.

41.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. binâ-yı hâne-i dünyâyı bî-bünyâd-ımış bildüm
fenâ taşıyla yapılmış harâb-âbâd-ımış bildüm

süleymân tahtını verdi yele bu rûzgâr ey dil
bu 'âlem mülkini âhir kamu berbâd-ımış bildüm

3. egerçi hutbe-i 'ışkı okıtdı adına husrev
velî sultân-ı mülk-i 'ışk olan ferhâd-ımış bildüm

mu'ammâ-yı rumûz-ı 'ışk-ı cânândan çıkardum ad
cihânda kişiden bâkî kalan bir ad-ımış bildüm

5. **selîkî** her kimüñ k'ola dimâgı pür-hevâ çün ney
nedâmet bezm-gâhında işi feryâd-ımış bildüm

42.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. reh-i 'ışkında yârüñ eşk-i hûnînüm revân etdüm
yüzüme bakmaz ol demden berü gûyâ ki kan etdüm

---

41. $S._6$: 65^b, $S._{11}$: 54^a, $T._1$: 392^b.

1 Dünya evinin yapısı temelsizmiş bildim. Yokluk taşıyla yapılmış, yıkılmağa yüz tutmuş imiş bildim.

2 Ey gönül, bu zamane, Süleyman'ın tahtını bile aldı götürdü; bu âlem ülkesi baştan başa perişanmış bildim.

3 Her ne kadar Hüsrev, adına aşk hutbesini okuttuysa da gel gelelim aşk ülkesine sultan olan Ferhad'mış bildim.

4 Sevgilinin aşk sırlarının bilmecesinden ad çıkardım. Dünyada kişiden geriye kalan bir ad imiş bildim.

5 Ey Selîkî, kimin aklı fikri ney gibi arzu ve istekle/hava dolu olursa işi pişmanlık meclisinde feryat etmekmiş bildim.

5^b nedâmet: melâmet T_1.

42. $A.E._1$: 112^a.

1 Sevgilinin aşk yolunda kanlı gözyaşlarımı akıttım. O zamandan beri yüzüme bakmıyor, sanki kan döktüm.

degüldür katre katre kan dökerüm iki çeşmümden
dil-i sad-pâredür kim dîdeden yâra revân etdüm

3. temâşâ eyle kim cân-bâz-ı cânum çıkmaga cânum
reg-i cism-i nizâr u nâ-tüvânum rîsmân etdüm

hasûduñ gözine görinmemek bir başka ‘âlemdür
anuñ’çün ben bu ‘âlemden vücûdum bî-nişân etdüm

5. **selîkî** çâk-i sînemden güneş gibi ‘ayân oldı
ne deñlü kim o mâhuñ dâg-ı mihrin ben ‘ayân etdüm

43.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. şehr içinde bir kamer-tal‘at güzeldür sevdügüm
yok felekde misli bir âfet güzeldür sevdügüm

lâ’übâlî pâk-meşreb sâde-dil sâfî-zamîr
pür-vefâ pür-lutf pür-himmet güzeldür sevdügüm

3. yok letâfetde nazîri kimseler görmiş degül
bir melek-manzar perî-peyker güzeldür sevdügüm

---

2 Gözlerimden damlayan kan değil, sevgiliye sunduğum bin parçaya bölünmüş gönlümdür.

3 A canım, canımın cambazı üstüne çıksın da oynasın diye zayıf ve kuru bedenimin damarını ipe çevirdim, bir izle...

4 Kıskancın gözüne görünmemek bir başka âlemdir. Onun için ben bu âlemde varlığımdan iz bırakmadım.

5 Ey Selîkî, ben o ay gibi güzelin aşk yarasını o kadar açığa çıkardım ki göğsümün yarığından güneş gibi doğdu.

43. MK$_1$: 102^b.

1 Şehir/ay içerisinde bir ay yüzlü güzeldir sevdiğim; felekte bir benzeri olmayan afet güzeldir sevdiğim.

2 Kayıtsız, temiz seciyeli, saf gönüllü, samîmî, vefalı, ihsanı bol, elinden geleni esirgemeyen bir güzeldir sevdiğim.

3 Güzellikte bir benzeri yoktur, kimse böylesini görmemiştir; bir melek yüzlü, peri görünüşlü güzeldir sevdiğim.

âfitâba tog ya togdum derdi dahı togmadın
bir hilâl-ebrû kamer-tal‘at güzeldür sevdügüm

5. ey **selîkî** degme bir mahbûba mâyil olmazın
müntehâdur hüsn-ile gâyet güzeldür sevdügüm

44.

Mef‘ûlü fâ‘ilâtü mefâ‘îlü fâ‘ilün
Muzâri‘ – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. huzzâk-ı rûzgâr sebû eylese gilüm
mey-hâne gûşesinde ola yine menzilüm

hâküm surâhî ede mürûr-ı zamâne ger
kan akıda gözüm yine pür-hûn ola dilüm

3. yek-dil olam yoluñda iki dillü olmayam
tîg-ı cefâñ-ıla dilüm olsa dilim dilim

ekdüm ümîd tohmını dil kiştzârına
oldı **selîkî** sebze-i endûh hâsılum

---

4 Daha yüzünü göstermeden, güneşe “Doğ yoksa ben doğarım.” (Senin kadar güzelim.) derdi; bir hilâl kaşlı, ay yüzlü güzeldir sevdiğim.

5 Ey Selîkî, ben öyle her önüne gelen güzele tutulmam; güzellikte benzersizdir, çok güzeldir sevdiğim.

44. A.E.$_1$: 127^{b}.

1 Zamanın ustaları toprağımdan şarap testisi yapsa da yerim yine meyhane köşesi olsa.

2 Geçen zaman toprağımdan sürahi yaparsa yine gözüm kan çağlar, içim kan ağlar.

3 Cefa kılıcınla gönlüm dilim dilim olsa da yolunda gerçek âşık olsam, iki yüzlü olmasam.

4 Gönül tarlasına umut tohumunu ektim. Ey Selîkî, elime geçen dert bitkisi oldu.

45.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. 'arz-ı hâl etmege ey şeh nece açam dehenüm
'âleme od bıragur sûz-ı dilümden suhanum

hatt u zülfüñ ko helâk eylesün ey dōst beni
mûr u mâra çü gıdâ olsa gerekdür bedenüm

3. ey semen-çihre beni öldüre ger müjgânuñ
hûrîler sûzen-i gamzeyle dikerler kefenüm

hamdü li 'llâh beni kûyuñda rakîbüñ göremez
kim belüñ fikri-ile şöyle hayâl oldı tenüm

5. ârzû-yı ser-i kûyıyla ölürsem yârüñ
gülşen-i bâg-ı cinân ola **selîkî** vatanum

46.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – /– + – – /– + – – /– + –

1. mülk-i 'ışkuñ şâhıyam mihnet pelâsı hil'atüm
seng-i endûh u belâ başumda tâc-ı devletüm

---

45. A.E.$_1$: 112^a, NM: III, 1872, 3211, S.$_{12}$: 169^b.

1 A sultan, dert yanmak için ağzımı ne zaman açsam, sözlerim gönül yangınının ateşlerini âleme saçar.

2 A dost, saçın ve ayva tüylerin bırak beni öldürsün. Bedenim yılanlara ve karıncalara azık olsun.
2^a dōst: rûh S.$_{12}$. 2^b bedenüm: kefenüm NM.

3 A yasemin yüzlü, kirpiklerin beni öldürürse huriler kefenimi bakış iğneleriyle dikerler.
3^b hûrîler: hûblar S.$_{12}$.

4 Senin belini düşünmekten bedenim hayale döndü; elhamdülillâh rakip beni (artık) senin sokağında göremez.

5 Ey Selîkî, sevgilinin sokağının başına ulaşma arzusuyla ölürsem cennette bir gül bahçesi vatanım olur.

46. NM: III, 1768, 2994.

1 Aşk ülkesinin şahıyım; sıkıntı çulu kaftanım. Belâ ve kaygı taşı başımda devlet tacım.

hamdü li ’llâh her kişi vâkıf degül esrâruma
câm-ı ‘ışkı içmeyen bilmez benüm keyfiyyetüm

3. tâ ebed mest-i mey-i ‘ışkam ki hüşyâr olmazam
bâde-i ‘ışk-ıla olmışdur muhammer tıynetüm

ey süleymânum elüñ öpmek ümîdin edeli
tâk olmışdur benüm mânend-i hâtem kâmetüm

5. eşküm ü âhum görüp ol serv-kadd ü mâh-rû
rahm ederse var aña yerden göke dek minnetüm

kadd-i bâlâsınadur meylüm **selîkî** ol mehüñ
n’ola kadrüm pest-ise ‘âlîdür ammâ himmetüm

[**Nûn**]

47.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. yarılur yer yer yüzüm gözden akan hûn-âbdan
hâkdür gûyâ ki yer yer çâk olur seyl-âbdan

şevk-ı mihrüñdür beni meşhûr-ı âfâk eyleyen
zerreler peydâ olur hurşiyd-i ‘âlem-tâbdan

---

2 Elhamdülillâh sırlarımı herkes bilmiyor; aşk kadehinden içmeyen benim sırrımı bilmez.

3 Sonsuza kadar aşk şarabının sarhoşuyum, bir türlü ayılmam. Hamurum aşk şarabıyla yoğrulmuştur.

4 A Süleyman’ım, elini öpmek umuduna kapılalı boyum yüzük gibi bükülmüştür.

5 O selvi boylu, ay yüzlü, gözyaşımı, ahlarımı görüp bana acırsa ona minnetim yerden göğe kadar olur.

6 Ey Selîkî, tutkunluğum o ay gibi güzelin uzun boyunadır. Değerim az olsa ne olur? Gayretim yüksektir.

47. NM: III, 2025, 3509, T.$_1$: 440^b.

1 Gözden akan kanlı yaştan yüzüm yer yer yarılır; sanki yüzüm, sel suyuyla yer yer çatlamış topraktır.

2 Beni dünyaca meşhur eden aşkının arzusudur/ışığıdır; çünkü zerreler, âlemi aydınlatan güneşle görünürler.

3. devr-i hüsnüñde ko çeşmüñ uyusun nâz uyhusın
hazz eder insân bahâr eyyâmı olsa h^{v}âbdan

gel içür men‘ etme tîg-ı âbdâruñdan beni
ey tabîbüm hasteyi men‘ etmek olmaz âbdan

5. ey **selîkî** cümle lezzât-ı cihândan geçmişem
geçmedüm ammâ ki mahbûb u şarâb-ı nâbdan

48.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. çıkmaya sevdâ-yı hattuñ başdan ey ârâm-ı cân
üstüh^{v}ân-ı kellem içre mûrlar tutsa mekân

dahı sahrâ-yı vücûda basmadın mecnûn ayak
yapmış-ıdı başuma murg-ı mahabbet âşiyân

3. ‘âşık iken sen lebi şîrîn saçı leylîye dil
yog-ıdı ferhâd u mecnûndan dahı nâm u nişân

subh-veş çâk-i girîbân eyledüm ey mâh-rû
dâg-ı mihrüñ sînem üzre gün gibi oldı ‘ayân

---

3 Güzellik mevsiminde bırak gözün naz uykusunu uyusun. İnsan bahar günlerinde uykudan hoşlanır.

4 Sulu, parlak (menevişli) kılıcından gel bana içir, beni mahrum etme. A tabibim, hastayı sudan esirgemek olmaz.

5 Ey Selîkî, dünyanın bütün nimetlerinden vazgeçmişim; ama bir türlü sevgiliden ve saf şaraptan vazgeçemedim.

48. T.$_{1}$: 426^{a}.

1 A can dinlencesi, kafatasım içine karıncalar yuva yapsa bile ayva tüylerinin sevdası yine başımdan çıkmaz.

2 Varlık çölüne Mecnun daha ayak basmadan, aşk kuşu başıma yuva yapmıştı.

3 Gönül, sen Şirin dilli, Leylâ saçlıya âşık iken Ferhad'la Mecnun'un daha adı sanı bilinmiyordu.

4 A ay yüzlü, sabah vakti gibi yakamı yırttım. Aşkının yarası göğsümün üstünden güneş gibi doğdu.

5. yer ü göki eşk ü âhumla ser-â-ser tolduram
ey **selîkî** yâr isterse eger ‘ışka nişân

49.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. yog-iken ‘âlemde mecnûndan dahı nâm u nişân
yapmış-ıdı başuma murg-ı melâmet âşiyân

yüz çevürmez seng-i cevrüñden saña hâlis olan
eyleseñ ‘âşıklara anı mehekk-i imtihân

3. sehm-i tîr-i hecrüñ-ile ey kemân-ebrû senüñ
âşiyân-ı sînemüzden ürküp uçdı murg-ı cân

tâb-ı ‘ışkuñla eriyüp oldı su cismüm benüm
olmışam cânâ ‘adem sahrâsına şimdi revân

5. ey **selîkî** her visâlüñ bir firâkı var-dur[ur]
devr-i gülde n’ola bülbül eylese âh u figân

---

5 Ey Selîkî, sevgili aşka delil isterse yeri göğü gözyaşım ve ahlarımla baştan başa doldurayım.

49. NM: III, 1980, 3412.

1 Âlemde Mecnun’un daha adı sanı yokken kınanma kuşu başıma yuva yapmıştı.

1b melâmet: melâhat NM.

2 Onu âşıklara imtihan ölçüsü yapsan sana bağlı olan, eziyet taşından yüz çevirmez.

2b eyleseñ ‘âşıkların eyle mihekle imtihân NM.

3 A yay kaşlı, senin ayrılık okunun korkusuyla can kuşu göğsümüzün yuvasından ürküp kaçtı.

4 A can, bedenim aşkının hararetiyle eriyip su oldu. Şimdi yokluk vadisine doğru akmaktayım.

5 Ey Selîkî, her kavuşmanın bir ayrılığı vardır. Gül mevsiminde bülbül ağlasa şaşılır mı?

50.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. günâh-ısa döküp gözyaşın etmek her gün âhı ben
götürmez yer ü gök cânâ çog etdüm ol günâhı ben

n'ola yagmur gibi yagdursa cevr okın baña dilber
bulut gibi göke agdurmışam dûd-ı siyâhı ben

3. görinen her gece gökde degüldür encüm ey meh-rû
deler eflâki yer yer atdugum'çün tîr-i âhı ben

ola kim bir tarîk-ıla ayagını öpem deyü
neçe yıllar-durur ol servüñ oldum hâk-i râhı ben

5. n'ola halk-ı cihân dîvânuma mâyil olur-ısa
diyâr-ı nazmuñ oldum ey **selîkî** pâdişâhı ben

51.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. sûz-ı 'ışkuñdan yanar döymez tenümde pîrehen
dōstum sensin beni 'âlemde göñleksüz koyan

---

50. S.$_{13}$: 301^{a}.

1 A can, gözyaşı döküp her gün ah etmek günah ise o günahı ben o kadar işledim ki yer gök kaldıramaz.

2 Sevgili eziyet okunu bana yağmur gibi yağdırsa ne var? Ben kara bir dumanı bulut gibi göğe yükseltmişim.

3 A ay yüzlü, her gece gökte görünen yıldızlar değildir. Benim attığım ah okları her taraftan göğü delmektedir.

4 Olur da bir yol bulup ayağını öperim diye ben, nice yıllardır o selvinin yolunun tozu oldum.

5 Bütün dünya divanıma ilgi gösterirse şaşılmaz. Ey Selîkî, ben şiir ülkesinin sultanı oldum.

51. NM: III, 2110, 3687, S.$_{13}$: 305^{a}, T.$_{1}$: 459^{a}.

1 Bedenim aşkının ateşiyle yanar, ona gömlek dayanmaz. Dostum bu âlemde beni gömleksiz bırakan sensin.

1^{a} göñleksüz: göñülsüz NM.

yakamı şevkuñla çâk etdüm görenler dedi kim
yakasuz kor derdmend âhir seni ol sîm-ten

3. tîr-i hicrânuñ neler geçdi baña ey kaşı yâ
gerçi şimdi añmag olmaz anı kim geçdi geçen

gussa-i hicrân gider dilden görince hattuñı
ey cemâli nev-bahârum dâfi‘-i gamdur çimen

5. gam yemez agyârdan hâtır-nişân eden seni
zahm-ı hârı ‘aynına almaz efendi gül diken

ey kamer-tal‘at **selîkî**den çevürme yüzüñi
âftâb-ı ‘âlem-ârâ yüz çevürmez zerreden

52.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. mâle meyl etmez bilen genc-i kanâ‘at ‘âlemin
mülke bakmaz seyr eden hergiz ferâgat ‘âlemin

bir olan dildâr-ıla agyârdan bâk eylemez
neçeler bulmış-durur kesretde vahdet ‘âlemin

---

2 Yakamı aşkınla yırttım da görenler “A dertli, o gümüş bedenli işte böyle seni yakasız bırakır” dediler.

2[a] şevkuñla: şevk-ıla NM.

3 A yay kaşlı, ayrılığının oku bana neler geçti bir bilsen. Gerçi şimdi anmağa değmez; çünkü geçti geçen.

4 A güzelliği ilkyazım, ayva tüylerini görünce ayrılık kaygıları gönlümden gider; çünkü çimenlik sıkıntıları dağıtır.

5 Sana gönül veren ağyardan incinmez. A efendim, gül diken gülün dikenlerine aldırmaz.

6 A ay yüzlüm, Selîkî’den yüzünü çevirme; çünkü dünyayı süsleyen güneş zerreden yüz çevirmez.

52. S.$_5$: 23[a], T.$_1$: 439[a].

1 Yetinme hazinesini bilen mala bağlanmaz. Vazgeçme ülkesini gezen mala mülke asla dönüp bakmaz.

1[a] mâle meyl: mâl sayd S.$_5$; 1[b] hergiz: künc S.$_5$.

2 Sevgiliyle bir olan engellerden korkmaz. Çok kişi, çoklukta birlik âlemini bulmuştur.

3. âstân-ı yârı me’vâ edegör var öl diril
bulmak isterseñ eger dünyâda cennet ‘âlemin

‘âlem-i ma‘nîden olurduñ haberdâr ey göñül
kalmayup zâhirde terk etseñ bu sûret ‘âlemin

5. ‘ışk-ı dildâr-ıla ‘âlemde melâmet olalı
göñlüm aslâ istemez oldı selâmet ‘âlemin

san halîlu ’llâhdur ki gülşen oldı nâr aña
ey **selîkî** buldı dil fürkatde vuslat ‘âlemin

53.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. n’ola şâd olsam selâmuñdan senüñ ey nâzenîn
kim açar cân riştesinüñ ‘ukdesin dendân-ı sîn

hâk-i kûyuñla sirişküm eylemişdi ihtilât
dahı olmamışdı cânâ imtizâc-ı mâ’ u tîn

3. ‘ışk-ıla halka olup kaddüm yaşum la‘l olalı
komaz elden gam beni san hâtem-i gevher-nigîn

---

3 Dünyada cenneti bulmak istiyorsan, öl diril de sevgilinin eşiğini yurt edin.

4 Ey gönül, kabukta kalmayıp bu görünüş âlemini terk etseydin, mana âleminden haberin olurdu.

5 Sevgilinin aşkı vesilesiyle âlemde aşağılandığımdan beri, gönlüm kurtuluş âlemine dönüp bakmaz oldu.
T.$_1$: -.

6 Ey Selîkî, gönül sanki İbrahim (*‘a. m.*)’dir, ateş ona gül bahçesi oldu. Gönül ayrılıkta kavuşma âlemini buldu.

53. NM: III, 2017, 3493, T.$_1$: 457^b.

1 *Sîn* harfinin dişi can ipinin düğümünü açıyor; a narin güzel, senin selâmına sevinmeme şaşılır mı?
1^b riştesinüñ ‘ukdesin: ‘ukdesinüñ riştesin T.$_1$.

2 A can, su toprağa karışmamışken gözyaşım sokağının tozuna karışmıştı.

3 Aşk ile boyum halka, gözyaşım kızıl yakut olalı, gam beni kaşlı bir yüzük gibi elden bırakmıyor.

hem-nişîn olmak diler göñlüm ‘acebdür yâr-ıla
anı bilür kim gedâlarla şeh olmaz hem-nişîn

5. ey **selîkî** eşk ü âhum yeri göki tutmadı
sevmeyince bir nigâr-ı gül-‘izâr u meh-cebîn

54.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. olmışam sevdâ-yı ‘ışkuñla cünûn-ı zû-fünûn
neçe yıl mecnûna ta‘lîm eylerem ders-i cünûn

olur-iken dûd-ı âhum göklere yer yer direk
pes ne ma‘nîden denür kasr-ı sipihre bî-sütûn

3. dest-yârumdur sebû kim bir ayag-ıla basar
küştgîr-i gussayı meydânda edüp ol zebûn

ka‘be-i kûyuñ tavâfı sa‘y ile olmaz nasîb
olmayınca baht hem-râh u sa‘âdet reh-nümûn

---

4 Gönlüm, kölelerin sultanlarla oturamayacağını bildiği hâlde, sevgiliyle oturmağa can atıyor, hayret.
4[b] gedâlarla şeh: gedâlar şâha T.$_{1}$.

5 Ey Selîkî, bir gül yanaklı ay yüzlüyü sevmedikçe, gözyaşımla ahım yeri göğü kaplamadı.
5[b] bir: bu NM.

54. NM: III, 2002, 3461, T.$_{1}$: 450[a].

1 Aşkının sevdasıyla delilikte üstat oldum. Yıllardır Mecnun’a delilik dersi veriyorum.
1[a] ‘ışkuñla: ‘ışk-ıla NM.

2 Ahım göklere çıkıp direk olmuşken bu göklerin kasrına sütunsuz denmesine şaşarım.
2[b] pes ne ma‘nîden döner kasr-ı sipihr-i bî-sütûn NM.

3 Testi benim hizmetçimdir; meydanda/şarap kabında sıkıntı pehlivanını açık düşürüp bırakıp bir ayak oyunu ile yener.

4 Mutluluk yol gösterici, talih arkadaş olmayınca sokağının Kâbe’sini tavaf etmek çalışmakla nasip olmaz.
4[a] ka‘be-i kûyuñ: ka‘be-i hüsnüñ NM.

5. gitdi ferhâd-ıla mecnûn-ı belâ-keş dünyeden
ey **selîkî** baña degdi kişver-i ‘ışk u cünûn

55.

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fa‘lün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / – –

1. deñ o şîrîn-dehene dünyede bir ad etsün
taş dögen bir kuluyam adumı ferhâd etsün

‘arş yıkmak gibidür göñlümi yıkmasun igen
ka‘be yapmak gibidür göñlümi âbâd etsün

3. âşinâyı unıdup yadları añar-imiş
biz de yad olduk aña bizi de bir yâd etsün

yeterin yanmaga ‘ışk odına şimden gerü şem‘
çevürüp başına pervâneyi âzâd etsün

5. ey **selîkî** gam-ı hecriyle biz öldük bâri
kabrümüz üzre gelüp rûhumuzı şâd etsün

---

5 Belâ çeken Mecnun ile Ferhad dünyadan gitti. Ey Selîkî, çılgınlık ve aşk ülkesi bana kaldı.
5[a] dünyeden: dünyede NM.

55. S.$_2$: 52^b; MK$_2$: 26^b.

1 O bal ağızlıya söyleyin dünyada bir ad versin; taşları döven bir kuluyum adımı Ferhad etsin.

2 Aman gönlümü yıkmasın; bu, arşı yıkmak gibidir. Gönlümü şenlendirsin; çünkü o dünya yapmak gibidir.
2b ka‘be: dünye S.$_2$.

3 Yakınlarını unutur elleri anarmış. Biz de el olduk bizi de bir ansa ya.

4 Aşk ateşine yanmak için ben yeterim; bundan böyle mum, pervaneyi -sadaka verir gibi- başında çevirip azat etsin.

5 Ey Selîkî, ayrılığının acısıyla biz öldük; o sevgili bari kabrimizin üzerine gelsin de ruhumuzu şad etsin.

[Vâv]

56.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. yok karârı cüst ü cûy-ı yâr eder bî-çâre su
var-ısa bencileyin ‘âşık-durur dîdâra su

ben za‘îfi kûy-ı yâra ileden eşküm-durur
nitekim berg-i hazânı iledür gülzâra su

3. devr-i hüsnüñde yaşum günden güne efzûn olur
kim bahâr eyyâmı ola artar ey meh-pâre su

hancerüñden dil safâ kesb eylese cânâ senüñ
hōş gelür gâyet harâretlü olan bîmâra su

5. ‘ârızuñ göñlüme geldükçe figân etsem n’ola
nâleler peydâ olur tokındugınca nâra su

dōstum dîdâruñı bir kerre görmişdür senüñ
cüst ü cû eyler yine görem deyü bî-çâre su

7. katı göñline nigâruñ hîç te’sîr eylemez
âteş-i âhumdan olur gerçi seng-i hâra su

---

56. A.E.3: 178^{b}, T.3: 158^{b}.

1 Zavallı su dur durak bilmeden, öteye beriye koşup sevgiliyi arıyor; galiba benim gibi o da sevgilinin yüzüne âşık.

2 Güz yaprağını ırmakların güllüğe götürmesi gibi beni de sevgilinin sokağına götüren gözyaşlarımdır.

3 A ay parçası, ilkyazda suların coşması gibi, senin güzellik mevsiminde benim de gözyaşlarım çağlar.

4 A can, gönül senin hançerinden tadabilse; çünkü içi yanan hastaya su çok tatlı gelir.

5 Yanağın aklıma geldikçe inlesem şaşılmaz; çünkü ateşe su dokundukça cızırtılar gelir.

6 A dostum, su senin yüzünü bir kere görmüştür; yine göreyim diye sağa sola koşuşturur.

7 Ahımın ateşinden mermer su gibi oluyor; ama sevgilinin taş yüreğine ahım tesir etmiyor.

gâh geh hōd-bîn olur yokdur benüm mislüm deyü
gösterür ‘aksini beñzer ara mir’ât ara su

9. sûz-ı sînem artuk olur gözlerüm dökdükçe yaş
ey **selîkî** söyinür gerçi dökilse nâra su

57.

Mefâ‘îlün mefâ‘îlün fe‘ûlün
Hezec + – – – / + – – – / + – –

1. baña sihr eyledi ol çeşm-i câdû
ki bir lahza gözüme gelmez uyhu

hevâ-yı kâkülüñ başumda cânâ
batupdur san sifâl içinde şeb-bû

3. güneş yüzüñi ey meh görmeyelden
gözüme bu cihân oldı karañu

dehânuñ kıl yarar söze gelicek
meger ey mû-miyân oldı ser-i mû

5. **selîkî** başum üzre dûd-ı âhum
baña olmış-durur bir kara kaygu

---

8 Sevgili zaman zaman “Benim benzerim yoktur” diyerek kendini beğenmişlik taslıyor; anlaşılan bazan ayna, bazan da su ona aksini gösteriyor.

9 Ey Selîkî, gerçi ateşe su dökülse söner; ama gözlerim yaş döktükçe benim göğsümdeki ateş artıyor.

57. NM: III, 2242, 3956, T.$_1$: 471^{a}.

1 O büyücü göz bana öyle bir büyü yaptı ki bir an bile olsun gözüme uyku girmiyor.

2 A can, kâkülünün başımdaki sevdası, sanki çanak içine ekilmiş bir şebboy gibidir.

3 A ay, güneş yüzünü göremediğimden beri bu dünya gözüme karanlık oldu.

4 A kıl belli, ağzın kıl ucu kadar küçük oldu, söze gelince kılı kırk yardırır.
4^{b} ey: ol NM.

5 Ey Selîkî, başımın üzerindeki ah dumanım, bana bir kara kaygı olmuştur.

[**Hâ’**]

58.

Fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. sînesin her ki nişân etmeye sen şâh okına
tiyz günde göreyin ugraya allâh okına

cevr-ile kaddümi ey kaşı kemân eyleme yâ
korkaram ugrayasın âh-ı seher-gâh okına

3. cânumı sûzen-i hecr-ile diküpdür tenüme
yohsa karşu yine çıkmaz-ıdı ol şâh okına

kâmetüm yay edüben âhum aña eyledi tîr
bula her gâh tutar-ısam felegi âh okına

5. tîr-i müjgânını vasf eyle **selîkî** tâ kim
cân-ı ‘uşşâkda yer eyleye her gâh okına

59.

Mef‘ûlü fâ‘ilâtü mefâ‘îlü fâ‘ilün
Muzâri‘ – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. yârı görince akdı yaşum sîne dâgına
sular kuyıldı sabr u karârum ocagına

---

58. Ü.$_6$: 101^b.

1 Göğsünü sen sultanın okuna nişan etmeyen, göreyim tez günde Allah’ın okuna uğrasın.

2 A yay kaşlı, zulümle boyumu yay gibi bükme; korkarım, seher vakti çekilen ah okuna uğrarsın.

3 Canımı ayrılık iğnesiyle bedenime iliştiriyor; yoksa yine o (can), sultanın okunu karşılamağa çıkmazdı.

4 Boyumu yay edip ahımı ona ok yaptı; feleği ne zaman ah ile oka tutsam hedefi bulur.

5 Ey Selîkî, sevgilinin kirpik oklarını, her okunduğunda âşıkların canında yer eyleyecek biçimde anlat.

59. T.$_1$: 486^a.

1 Sevgiliyi görünce gözyaşım göğüsteki yaraya aktı; sabır ve sebat ocağına sular döküldü.

ser-keşlik etme mâyil ol üftâdeñe deyü
düşdi yaşum o serv-i revânuñ ayagına

3. yere dökildi çeşme-i mihrüñ yüzi suyı
bakup ʻarak dökerken o mâhuñ yañagına

reşk-ile kan tolar dile cânum gelür lebe
erdükçe sâgıruñ lebi yârüñ tudagına

5. âh-ı **selîkî** geçdi tokuz çarhdan öte
ol mâhuñ âh girmedi bir dem kulagına

60.

Fâʻilâtün fâʻilâtün fâʻilâtün fâʻilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. gel beni öldür hey âfet hancer-i bürrân-ıla
kurtulayın günde biñ kez ölmeden hicrân-ıla

kan dahı etdümse cânâ tîg-ı cevr-ile beni
kanlara gark etme kim kanı yumazlar kan-ıla

3. tende ger biñ cânum olsa saña eylerdüm revân
bende olmalu degül midür saña biñ cân-ıla

---

2 "Bu aşkına düşmüşe ilgi göster umursamazlık etme" diyerek gözyaşım o salınan selvinin ayağına düştü.

3 O ay yüzlü güzelin terli yanağına bakınca güneş çeşmesinin yüzü suyu yerlere döküldü.

4 Kadehin dudağı sevgilinin dudağına dokundukça içim kan dolar, canım ağzıma gelir.

5 Selîkî'nin ahı dokuz kat gökten öteye geçti; ama yine de o ay yüzlü güzelin bir an olsun kulağına girmedi.

60. A.E.2: 120[a].

1 Hey afet, gel beni keskin kılıcınla öldür de ayrılık derdiyle günde bin kez ölmekten kurtulayım.

2 A can, kan etsem bile zulüm kılıcıyla beni kanlara boğma; çünkü kanı kanla yıkamazlar.

3 Bedenimde bin canım olsa hepsini sana feda ederdim; sana bin can ile köle olmak gerekmez mi?

ân [u] hüsne başka nass-ı kâtı‘-iken gamzeler
geldi hattuñ anı tefsîr eyledi kur’ân-ıla

5. şu‘le-i âh-ı dilüm yeter baña rûşen delîl
ey **selîkî** ‘ışkı isbât eyledüm burhân-ıla

61.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. geldügince hatt-ı müşkîn la‘l-i cânân üstine
yazılur harf-i mahabbet levha-i cân üstine

rindler sâfî meye cânlar verürken sâkıyâ
ger lebüñ ‘aksi düşerse kan olur kan üstine

3. halka-i kâkül degül başında belki murg-ı dil
âşiyân yapmışdur ol serv-i hırâmân üstine

dâne dâne her ‘arak kim rûy-ı gülgûnuñda var
jâledür gûyâ düşüpdür verd-i handân üstine

5. sûznâk ü âbdâr olur **selîkî** sözlerüm
ger gazel desem leb ü ruhsâr-ı cânân üstine

---

4 Alım ve güzelliğine kıyıcı bakışların başlı başına apaçık kanıtken, ayva tüylerin geldi onu bir de Kur’ân ile açıkladı.

5 Ey Selîkî, gönül ahının ışığı bana açık bir delil olarak yeter; ben aşkı kanıt sunarak ispat ettim.

61. NM: III, 2384, 4254, $S._{13}$: 319^a, $T._1$: 546^a.

1 Misk kokulu ayva tüyleri sevgilinin dudağı üzerine geldikçe can levhasına aşk kelimesi yazılır.

2 Ey saki, rindler saf şaraba canlar verirken bir de dudağının yansıması onun üstüne düşerse kan üstüne kan olur.

3 Onun başındaki halka halka alın saçı değil; bilâkis gönül kuşu o salınan selvinin üstüne yuva yapmıştır.

4 Senin gül renkli yanağının üzerindeki damla damla her ter, sanki gülen bir gülün üzerine düşmüş çiy tanesidir.

5 Ey Selîkî, sevgilinin dudağı ve yüzü üzerine gazel söylesem sözlerim parlak ve yakıcı olur.

5^b leb ü ruhsâr-ı cânân: leb-i ruhsâr-ı cânân NM.

62.

Mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

Hezec – – + / + – – + / + – – + / + – –

1. hecrüñde görenler tenümi pîrehen içre
bir mürde-i sad-sâle sanurlar kefen içre

tâze hat-ıla 'ârızuñı gördiler ey serv
sular siñecek yerler ararlar çimen içre

3. kûyuñ baña mesken yüzüñi göremezem lîk
gurbet elemi müşkil olurmış vatan içre

derdümi kime aglayayın kime yanayın
kaldum bu gözüm göñlüm elinden mihen içre

5. ögünme degül âb-ı hayâtı ederem mât
añsam leb-i dildârı **selîkî** sühan içre

[**Yâ'**]

63.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / – –

1. kûh-ı gamda ben ederken dün ü gün feryâdı
mâder-i dehr togurmamış-ıdı ferhâdı

---

62. T.$_1$: 554^a.

1 Senden ayrı bedenimi gömleğimin içinde görenler, onu kefen içinde yüz yıllık bir ölü/mumya zannederler.

2 A selvi, yeni yetme ayva tüyleriyle yanağını gördüler. Sular çimenlik içinde sinecek yerler ararlar.

3 Sokağın bana mesken olmuş, ama yüzünü göremem; vatan içinde gurbet ne elem ne elem.

4 Derdimi kime ağlayayım, hâlimi kime yanayım; bu gözüm gönlüm elinden dertler içinde kaldım.

5 Ey Selîkî, övünme değil, sevgilinin dudağını söz içinde ansam, bengi suyu mat ederim.

63. A.E.$_1$: 105^b, T.$_1$: 597^b, T.$_4$: 77^a.

1 Ben gam dağında gece gündüz feryat ederken dünya ana daha Ferhad'ı doğurmamıştı.

basmadın dahı kadem mekteb-i dehre mecnûn
sebak-ı ‘ışk okıyanuñ ben-idüm üstâdı

3. dehenüñ fikri ile gitdi ‘adem mülkine dil
yârı mihnet ceresi nâle vü gamdur zâdı

hazz ederse n’ola cevr ü sitemüñden dil ü cân
hōş gelür çünki şehâ her kişiye mu‘tâdı

5. sâlik-i râh-ı hakîkat olanuñ mürşidiyem
cümle ‘ışk ehline ben eylemişem irşâdı

seyl-i gamla yıkılur sanma habîbüm dilde
‘ışkuñuñ gâyet-i ihkâm-iledür bünyâdı

7. katı göñline nigâruñ eser etmez n’edem âh
gerçi ki âteş-i âhum eridür pōlâdı

ey **selîkî** reh-i ‘ışk-ıdı benüm matlûbum
hamdü li ’llâh ki baña etdi hidâyet hâdî

---

2 Dünya mektebine Mecnun daha ayak basmamışken aşk dersi okuyanın üstadı ben idim.

3 Gönül ağzını düşüne düşüne yokluk ülkesine gitti. Bu kervanın yoldaşı sıkıntı, çanı inilti, yiyintisi de gamdır.

4 Can ve gönül eziyet ve zulmünden hoşlanırsa şaşma; çünkü herkese alıştığı hoş gelir.

5 Hakikat yoluna düşenin kılavuzu benim. Bütün âşıklara doğru yolu ben göstermişim.
T.$_1$: -. // 5^b hakîkat: mahabbet A.E.$_1$.

6 A sevdiğim, gam seliyle yıkılacağını sanma, gönülde aşkının yapısı son derece sağlamdır.
A.E.$_1$, T.$_1$: -.

7 Ah ah ne yapayım, ateşli ahım çeliği eritir; ama sevgilinin katı gönlüne bir türlü işlemez.

8 Ey Selîkî, benim istediğim aşk yoluna girmekti. Elhamdülillâh doğru yolu gösteren (Allah) bana yardım etti.
T.$_1$, T.$_4$: -. // 8^a matlûbum: maksûdum A.E.$_1$.

64.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün
Muzâri' – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. [yandum de] baña dedüm o şeh kâyil olmadı
makbûli olımadum anuñ kâbil olmadı

biñ kerre secde etdüm öñinde o perînüñ
bir kerre baña [sev demege] kâyil olmadı

3. dil hırmeninde tohm-ı ümîd-i visâlini
dest-i hevesle ekmiş-idüm hâsıl olmadı

âhum yeli o serve eser etmedi dirîg
ser-keşlik etdi veh ki baña mâyil olmadı

5. kurtulmaz ey **selîkî** gumûm-ı zamâneden
her kim şarâb-ı 'ışk-ıla lâ-ya'kıl olmadı

65.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün
Muzâri' – – + / – + – + / + – – + / – + –

1. 'ışk âteşiyle yakalı sînem ocagını
benden uyarur ehl-i mahabbet çerâgını

---

64. S.$_{12}$: 348^{b}.

1 "Yandım, bana bir şey söyle (benimle konuş)" dedim, o sultan söylemedi (konuşmadı). Kendimi beğendirmek mümkün olmadı.

2 O perinin önünde bin kere secde eyledim. Bir kere bana "Sev" demeğe yanaşmadı.

3 Gönül tarlasına kavuşma umudunun tohumunu hevesle ekmiştim bir türlü ürün vermedi.

4 Yazık, ahımın yeli o selviye eser etmedi. Umursamadı beni, bana ilgi göstermedi.

5 Ey Selîkî, aşk şarabıyla kendisinden geçmeyen zamanenin dertlerinden kurtulamaz.

65. S.$_{13}$:18^{a}, T.$_{1}$: 592^{b}.

1 Göğüs ocağını ben aşk ile yaktığımdan beri, âşıklar kandilini benden yakarlar.

eşküm çekilse her tarafa n'ola çün tınâb
dîdemde kurdı şâh-ı hayâlüñ otagını

3. her kim kapuñı edine me'vâ senüñ şehâ
'aynına çünki almaya firdevs bâgını

cân kuşı çıkmak içün aña eyler ıztırâb
cân kasdına çıkarsa o hûnî bıçagını

5. gam başına sular kuyayın der-iseñ eger
koma **selîkî** sâkînüñ elden ayagını

66.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fa'lün
Remel + + – – / + + – – / + + – – / – –

1. ehl-i tecrîd olan ister mi fenâdan gayrı
ısıtır m'örti döşek arz u semâdan gayrı

kaldum ayakda gubâr oldı tenüm kimsem yok
beni yerden götürür bâd-ı sabâdan gayrı

3. kalmışam bî-kes ü bî-yâr ki yokdur hergiz
togrılup baña gelür tîr-i belâdan gayrı

---

2 Gözyaşım her tarafa çadır ipi gibi çekilse şaşılmaz; hayalinin sultanı gözümde otağını kurdu.

3 A sultan, kim kapını yurt edinirse onun gözü firdevs cennetini bile görmez.

4 O kanlı sevgili, canı almak için bıçağını çıkarırsa can kuşu çıkmak için çırpınır.

5 Ey Selîkî, derdi ve gamı dağıtmak istersen sakinin kadehini elinden bırakma.

66. MK_2: 26^b.

1 Herşeyden el etek çekenler yokluktan başkasını ister mi? (Onu) Yer ve gökten başka bir örtü döşek hiç ısıtabilir mi?

2 Ayaklar altında kalıp bedenim toz toprak oldu; sabah melteminden başka beni yerden kaldıracak kimsem yok.

3 Öylesine kimsesiz kalmışım ki belâ oklarından başka dosdoğru bana gelen hiç kimsem yok.

hâsılum âhdur ancak n'ola ger aglarsam
dahı nem var gelürüm bâd-ı hevâdan gayrı

5. ey **selîkî** açamaz bu dil ü cânuñ kederin
bade-i sâf-ıla erbâb-ı safâdan gayrı

67.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. hûblukda olmaya hîç sen melek-sîmâ gibi
'ışkda bulınmaya ben 'âşık-ı şeydâ gibi

saña lâyık mı ki hem-râh olasın her dûn-ıla
yalıñuz seyr eyle hurşiyd-i cihân-ârâ gibi

3. n'ola meylüm yog-ısa dünyâ sarâyına benüm
ey göñül bir meskenüm var künc-i istignâ gibi

göñli alçakda yüzi yerde gerekdür dâyimâ
iki yaka issi olmak isteyen deryâ gibi

5. ey **selîkî** n'ola terk etsem vücûdum mülkini
kâni'em mülk-i 'ademde olmaga 'ankâ gibi

---

4 Bütün elimde olan âhımdır; ağlarsam şaşılır mı? Havadan/beleş gelenden başka ne gelirim var?

5 Ey Selîkî, bu gönlün ve canın pasını saf şarap ile safâ ehlinden başkası asla silemez.

67. S.$_{13}$: 343^{a}, T.$_{1}$: 602^{a}.

1 Güzellikte sen melek yüzlü gibi hiç kimse yoktur. Âşıklıkta da ben çılgın âşık gibisi yoktur.

2 Her alçağa yoldaş olmak sana yakışır mı? Sen dünyayı süsleyen güneş gibi yalnız dolaş.

3 Ey gönül, benim dünya sarayına ilgim yoksa ne var? Benim yalnızlık köşesi gibi bir meskenim var.

4 Irmak gibi iki yaka sahibi olmak isteyenin her zaman gönlü alçakta yüzü yerde gerektir.

5 Ey Selîkî, varlık âlemini terk etsem ne olur? Yokluk ülkesinde anka gibi olmak bana yeter.

68.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. râh-ı hakda başuñ ayag eyle ey dil lâ gibi
menzil-i tevhîde ermek isteseñ illâ gibi

râst ol ey kad kanâ'at içre mânend-i elif
rây-ı kejdür kılma ham hırs içre kaddüñ râ gibi

3. h^vân-ı dehre hırs edüp h^vâr olma mânend-i meges
'izzet ehli ol kanâ'at eyleyüp 'ankâ gibi

dem be-dem cûş u hurûş eyle hevâ-yı 'ışk-ıla
iki yaka issi olmak isteseñ deryâ gibi

5. n'ola meylüm yog-ısa dünyâ sarâyına benüm
ey **selîkî** meskenüm var künc-i istignâ gibi

69.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. bakmazam bâg-ı vücûda bülbül-i şeydâ gibi
kâni'em mülk-i 'ademde olmaga 'ankâ gibi

---

68. A.E.$_2$: 89^b, NM: III, 2769, 5053, T.$_1$: 602^b.

1 Ey gönül, birlik konağına *illâ* gibi ulaşmak istersen Allah yolunda başını *lâ* gibi ayak et.

1^a menzil-i: menzilüñ A.E.$_2$.

2 Ey boy, kanaat içinde elif gibi doğru ol. Eğri bir düşüncedir, ham hırs içinde boyunu *râ* gibi yapma.

2^a kad: dil A.E.$_2$, NM. 2^b kılma: etme A.E.$_2$.

3 Sinek gibi dünya denilen sofraya saldırıp küçük düşme; yücelerden ol, anka gibi yetinmeyi bil.

4 Irmak gibi iki yaka sahibi olmak istersen hiç durmadan aşk arzusuyla coş, köpür.

5 Ey Selîkî, dünya sarayına ilgi göstermiyorsam ne var? Benim gözü tokluk köşesi gibi bir konağım var.

69. A.E.$_2$: 89^b, NM: III, 2769, 5052, T.$_1$: 602^b.

1 Ben çılgın bülbül gibi varlık bahçesine bakmam. Yokluk ülkesinde anka gibi olmakla yetinirim.

gõñli alçakda yüzi yerde gerekdür dâyimâ
iki yaka issi olmak isteyeñ deryâ gibi

3. varuñı terk eyle isterseñ eger yâr eşigin
ol mücerred kim yerüñ eflâk ola ‘îsâ gibi

n’ola meylüm yog-ısa dünyâ sarâyına benüm
ey göñül bir meskenüm var künc-i istignâ gibi

5. ey **selîkî** başuñ eşiginde galtân eyledüñ
topuñ agdı göklere mihr-i cihân-ârâ gibi

70.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. nâr-ı gamda beñzümüñ rengin eden ayva gibi
gûy-ı mihri oynadur destinde bir alma gibi

ok gibi benden kaçar dilber hevâya yeltenüp
kabza-i ‘ışkında ham oldukca kaddüm yâ gibi

3. şâh-ı ‘ışkam kim melâmet mülkini almaklıga
leşkerümdür gözyaşı aksa gider deryâ gibi

---

2 Irmak gibi iki yaka sahibi olmak isteyenin her zaman gönlü alçakta yüzü yerde gerektir.

3 Sevgilinin eşiğini istersen varlığını terk et, her şeyden soyun; yerin İsa gibi felekler olsun.

3^b ol mücerred: kıl tecerrüd // eflâk: felek A.E.$_2$, yerüñ eflâk: felek yerüñ NM.

4 Ey gönül, benim dünya sarayına ilgim yoksa ne var? Benim yalnızlık köşesi gibi bir meskenim var.

5 Ey Selîkî, başını onun eşiğine yuvarladın. Topun dünyayı süsleyen güneş gibi göklere yükseldi.

70. A.E.$_2$: 89^b.

1 Gam ateşiyle benzimi ayva gibi sarartan, güneş topunu elinde bir elma gibi oynatır.

2 Boyum, aşkının pençesinde yay gibi büküldükçe sevgili arzularına kapılıp ok gibi benden kaçar.

3 Kınanma ülkesini almak için aşk sultanı oldum. Gözyaşlarım askerlerimdir, aksalar ırmak gibi giderler.

meryem-i fikrüm *nefahtu fîh*den ürür demi
sözlerüm cân-bahş olursa yeridür ‘îsâ gibi

5. terk edüp başuñ **selîkî** âstân-ı yâra at
topuñ agsun göklere mihr-i cihân-ârâ gibi

71.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün
Remel – + – – /– + – – /– + – – /– + –

1. hûblukda olmaya ol yâr-ı bî-hemtâ gibi
‘ışkda bulınmaya ben ‘âşık-ı şeydâ gibi

başı göke erse servüñ cânı yokdur kim ola
şîve vü reftârda ol kâmet-i bâlâ gibi

3. eyledüñ encüm gibi pinhân cihân hûbânını
‘âleme pertev salup mihr-i cihân-ârâ gibi

n’ola meylüm yog-ısa dünyâ sarâyına benüm
ey göñül bir meskenüm var künc-i istignâ gibi

5. gûşe-i mey-hâne olursa n’ola yerüm müdâm
ben garîbi hōş tutar yok sâgır-ı sahbâ gibi

---

4 Düşünce Meryem’im “Biz ona rûh üfürdük”ten konuşur (soluklanır). Sözlerim Îsâ gibi can bağışlasa yeridir.

5 Ey Selîkî, başını tutup sevgilinin eşiğine at. Topun dünyayı süsleyen güneş gibi göklere yükselsin.

71. NM: III, 2770, 5054.

1 Güzellikte o benzersiz sevgili gibisi yoktur. Âşıklıkta da ben çılgın âşık gibisi yoktur.

2 Selvinin başı göğe erse de yürüyüşte ve salınışta o uzun boylu sevgili gibi olacak canı yoktur.

3 Âleme cihanı süsleyen güneş gibi ışık saçarak dünyanın bütün güzellerini yıldızlar gibi görünmez kıldın.

4 Ey gönül, benim dünya sarayına ilgim yoksa ne var? Benim yalnızlık köşesi gibi bir meskenim var.

5 Yerim her zaman meyhane köşesi olursa ne var? Ben garibi şarap gibi hoş tutan kimse yok ki.

gõñli alçakda yüzi yerde gerekdür dâyimâ
iki yaka issi olmak isteyen deryâ gibi

7. ey **selîkî** n'ola terk etsem vücûdum milketin
kâni'em mülk-i 'ademde olmaga 'ankâ gibi

72.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Remel – + – – /– + – – /– + – – /– + –

1. derd-ile bir aglarum yok dîde-i giryân gibi
bir içinde acırum yok sîne-i sûzân gibi

dînüm îmânum seni benden diler kim ayıra
aradan çıkmaz rakîb-i bed-likâ şeytân gibi

3. sebze-i mihr ü mahabbetdür hemân dilde biten
cevr okın yagdurdugınca üstüme bârân gibi

bu ten-i zerd-i dü-tâda katre katre kanlu yaş
sarı ibrişîmde oldı sübha-i mercân gibi

5. ey **selîkî** gõñlüme gelse hevâ-yı 'ışk-ı yâr
cûş eder yaşum o dem deryâ-yı bî-pâyân gibi

---

6 Irmak gibi iki yaka sahibi olmak isteyenin her zaman gönlü alçakta yüzü yerde gerektir.

7 Ey Selîkî, varlık ülkesini terk etsem ne olur? Yokluk ülkesinde anka gibi olmakla yetinirim.

72. A.E.$_2$: 90^a.

1 Yaşlı gözlerim gibi bana içten ağlayan yok. Ateşler içinde yanan göğsüm gibi bana bir içten acıyan yok.

2 Dinim imanım, çirkin rakip seni benden ayırmak istiyor ve şeytan gibi aramızdan çıkmıyor.

3 Cefa oklarını yağmur gibi üstüme yağdırdıkça gönlümde yeşeren sırf aşk ve sevgi otudur.

4 Bu sarı ve iki büklüm bedenimde damla damla kanlı yaşlarım, sarı ibrişime dizilmiş mercan tespih gibi oldu.

5 Ey Selîkî, sevgilinin aşkının arzusu/fırtınası gönlüme gelse gözyaşlarım o anda okyanus gibi kabarır.

73.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. düşüpdür bir perî 'ışkına dil dîvânedür şimdi
kodı ma'mûre-i dehri yeri vîrânedür şimdi

bugün bir beg-durur rûy-ı cihânda ol siyeh-çerde
dahı bir beñdeşi yokdur hemân bir dânedür şimdi

3. bugün mest olmışam 'âlemde bir bezmüñ meyinden kim
neçe ser kâseler andan döner peymânedür şimdi

yerüm mescid elümde sübha-i mercân-ıdı evvel
mey-i gül-reng destümde yerüm mey-hânedür şimdi

5. **selîkî** bir saçı leylînüñ oldum yine mecnûnı
anuñla hâlümüz 'âlemlere efsânedür şimdi

74.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. düşüpdür bir perî 'ışkına dil dîvânedür şimdi
kodı ma'mûre-i dehri yeri mey-hânedür şimdi

---

73. S.$_1$: 30^b, T.$_1$: 608^a.

1 Gönül bir peri aşkına düşmüş, delinin tekidir şimdi. Dünya köşkünü bıraktı yeri viranedir şimdi.

2 O esmer güzeli, bugün yeryüzünde bir beydir. Bir benzeri yoktur bir tanedir şimdi.

2^a siyeh-çerde: siyeh-çihre T.$_1$.

3 Bugün âlemde bir meclisin şarabından mest olmuşum ki bir çok başlar o şarapla dönen birer kadehtir şimdi.

3^b kâseler andan: kâsesi anda T.$_1$.

4 Önceden yerim mescit, elimdeki de mercan tespihti. Gül renkli şarap elimde, yerim meyhanedir şimdi.

5 Ey Selîkî, bir Leylâ saçlının yine Mecnun'u oldum. Onunla aşkımız âlemlere efsanedir şimdi.

74. A.E.$_1$: 105^b.

1 Gönül bir peri aşkına düşmüş delinin tekidir şimdi. Dünya köşkünü bıraktı yeri meyhanedir şimdi.

bugün bir beg-durur rûy-ı cihânda ol siyeh-çerde
dahı beñdeşi yokdur hemân bir dânedür şimdi

3. göñül bir dilber-i leylî-hırâmuñ oldı mecnûnı
cihânda kıssa-i ʻışkı anuñ efsânedür şimdi

mahabbet bezm-gâhında ʻaceb mi ʻîş u nûş etsem
sirişküm mey gözüm sâgır dilüm peymânedür şimdi

5. **selîkî** bir şeh-i ʻâlî-cenâbuñ bendesi oldum
kamu evzâʻ u etvârum benüm şâhânedür şimdi

75.

Fâʻilâtün fâʻilâtün fâʻilâtün fâʻilün
Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. âh kim dōlâb-veş çarh etdi ser-gerdân beni
döne döne iñlerem iñletdi bu devrân beni

çıkdı göñlümden gözümden âh u eşküm n'eyleyem
yer ü gök ehline etdiler bugün destân beni

3. yana yana ʻarz-ı hâl etsem ʻaceb mi ben gedâ
yakdı yandurdı şehâ bu âteş-i hicrân beni

---

2 O esmer güzeli, bugün yeryüzünde bir beydir. Bir benzeri yoktur bir tanedir şimdi.

3 Gönül Leylâ salınışlı bir güzelin Mecnun'u oldu. Onun aşk hikâyesi dünyada bir efsanedir şimdi.

4 Aşk meyhanesinde içip eğlensem şaşılır mı? Gözyaşım şarap, gözüm kadeh, gönlüm peymanedir şimdi.

5 Ey Selîkî, karşılık beklemeden yardımda bulunan bir şahın kölesi oldum. Benim bütün davranışlarım şahanedir şimdi.

75. NM: III, 2757, 5029.

1 Ah, ah, bu felek beni dolap gibi döndüre döndüre sersemletti. Döne döne inlerim inletti bu devran beni.

2 Gönlümden ahlarım gözümden de yaşlarım çıktı. Ne gelir elden, yer ve gök ehline bugün destan ettiler beni.

3 A sultanım, ben köle, yana yana içimi döksem şaşılır mı? Bu ayrılık ateşi yaktı yandırdı beni.

bir tolu sun baña destüñden ele al göñlümi
yeter ayaklara kodı sâkıyâ devrân beni

5. eşigüñde yataram üşdi seg-i kûyuñ baña
hasteyem kim görmege gelmiş-durur yârân beni

ey **selîkî** kimse vâkıf degül-iken hâlüme
açılursa meclis içre fâş eder dîvân beni

---

4 Ey saki, kendi elinle bir kadeh sun da gönlümü ele al. Bu devran yeteri kadar ayaklar altına aldı beni.

5 Eşiğinde yatıyorum. Sokağının köpekleri başıma üşüştü. Hastayım, dostlarım görmeğe gelmiştir şimdi beni.

6 Ey Selîkî, kimse hâlimi bilmiyorken meclis içinde divanım açılırsa işte o açığa vurur beni.

[KIT‘A]

1.

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. ellemişler dün gece yârüñ gül-i handânını
sayda çekmişler tutup ol ehl-i diller cânını

pîr-i muglim pendidür işbu nasîhat dōstlar
kucma sen düşmen olur dünyâda şehr oglanını

---

1. LATÎFÎ: *Tezkiretü 'ş-Şu‘arâ ve Tabsıratü 'n-Nuzamâ*: 309. s.

1 Dün gece sevgilinin gülen gülünü ellemişler. O âşıkların canını tutup avlamışlar.

2 Kart zampara öğüdüdür bu öğüt dostlar: Sonradan düşman olur; sen sakın şehir oğlanını kucaklama.

[BEYİTLER]

1.

Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

Remel + + – – / + + – – / + + – – / + + –

1. agzuma verdi nihânîce lebin cânânum
tuya agyâr deyü agzuma geldi cânum

2.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – /– + – – /– + – – /– + –

1. her ne dem kim h^{v}âba varur dîde-i cânân uyur
kurtulur diller belâdan fitne-i devrân uyur

3.

Mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'îlü fâ'ilün

Muzâri' – – + /– + – + / + – – + /– + –

1. ey dil kayırma şiddet-i hicrâna sabr kıl
âhir visâle erişür elbetde sag olan

---

1. N.$_2$: 86^b, N.$_3$: 68^b.

1 Sevdiğim dudağını gizlice ağzıma verdi. Engeller duyar diye canım ağzıma geldi.

2. A.E.$_1$: 112^a.

ferd

1 Sevgilinin gözleri uykuya daldığında işte o zaman fitne uyumuş olur ve gönüller belâdan kurtulur.

3. A.E.$_1$: 112^a.

ferd

1 Ey gönül, üzülme ayrılığın şiddetine dayan. Sağ olan önünde sonunda sevdiğine kavuşur.

4.

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Remel – + – – / – + – – / – + – – / – + –

1. kesseler şem'üñ başın geçmezdi nâr u nûrdan
barmagın kaldurdı gördükde cemâlin ahmedüñ

5.

Mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Hezec + – – – / + – – – / + – – – / + – – –

1. su olup demrenüñ sûzumla sızdı çıkdı cismümden
degül tebden dökilenler 'arak cism-i figârumdan

---

4. 'ÂŞIK ÇELEBÎ: *Meşâ'irü 'ş-Şu'arâ*: 162^{b}.

1 Mumun başını kesseler ışıktan da ateşten de geçmezdi; ancak Ahmed'in yüzünü görünce parmağını kaldırdı/iman etti.

5. 'AHDÎ: *Gülşen-i Şu'arâ*: 109^{b}.

1 Yaralı bedenimden akan sıcaktan dökülen terler değil, ateşimden eriyip sızan temreninin damlalarıdır.